

Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій "УАБС"

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

МАТЕРІАЛИ

V Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції
(19–20 листопада 2020 року)

Суми
Сумський державний університет
2020

УДК 336.71(477)
П78

П78

Збірник містить тези доповідей учасників V Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Суми, 2020 р.).

Розраховане на фахівців фінансової та банківської систем, керівників і спеціалістів підприємств усіх форм власності, науковців і студентів закладів вищої освіти.

УДК 336.71(477)

© ННІ БТ "УАБС" СумДУ, 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ 9

АГЕСНКО Д.О., БЕЛОВА І.В. РОЛЬ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	9
АЛЕКСЕЄНКО М.Д. РОЗВИТОК БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ: ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ	12
БРИЧКО М.М., ЛІТОВЦЕВА В.Є. СУСПІЛЬНА НЕДОВІРА ЯК ПРИЧИНА І НАСЛІДОК ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ У 2008-2009 РР.	14
БРИЧКО М.М. ДОВІРА ЯК МЕДІАТОР ТА МОДЕРАТОР ЗВ'ЯЗКУ ФІНАНСОВОГО ТА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	17
ТКАЧЕНКО Д.О. МОРАЛЬНИЙ РИЗИК В СИСТЕМІ СТРАХУВАННЯ ВКЛАДІВ.....	21
ДЕЙНЕКА О.В., ГАПОНЬКО О.Ю., МОСКАЛЕНКО А.О. ІЄРАРХІЧНА СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЬНИМ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ	25
БЛИК Ю.Л., САВЧЕНКО Т.Г. ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В БАНКАХ УКРАЇНИ.....	28
Д'ЯКОНОВА І.І., СІНЯГОВСЬКИЙ Ю.В. ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ.....	32
ВИСОЦЬКА Я.В., БЕЛОВА І.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ЗНИЖЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ.....	36
НІКОЛЕНКО Ю.В., КРИВИЧ Я.М. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРИБУТОК БАНКУ».....	39
ДЕХТЯР Н.А., МЕЗИНКО В.А. СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	41
КРУХМАЛЬ О.В., КРИКЛІЙ О.А. ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	44
КРИКЛІЙ О.А., МОСКАЛЕНКО А.О. ВПЛИВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НА ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	47
МОРДАНЬ Є.Ю., ДАВИДЕНКО Ю.С. СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ У АСПЕКТІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	51
ЧАЛИК М.О., БЕЛОВА І.В. АНАЛІЗ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ.....	55
ПІГУЛЬ Н.Т., КІЧОВА В.В. ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕГУЛЮВАННЯ	58
НАЛБАТ Ю.Є., АЗАРЕНКО Г.М. МЕТОДИКИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ.....	62
ПАВЛЕНКО Л.О., ШАЛДА А.А. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ КРЕДИТНИЙ РИЗИК БАНКУ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ	65

**СЕКЦІЯ 2. «ЗЕЛЕНЬ» ФІНАНСИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ 69**

МАРЕХА І.С., МАКАРЕНКО Т.Ю. СВІТОВІ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНИХ
ПОДАТКІВ 69

ЛІТВІНЕНКО А.В. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГЕНЕРАЦІЇ
ЕНЕРГІЇ З ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ 73

**СЕКЦІЯ 3. КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА
ВИКЛИКИ. 77**

БАЛАЦЬКИЙ Є.О., НІКІТЧЕНКО Є.О. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА..... 77

БОРОНОС В.Г., КОНДРАТЕНКО С.Д., ДЕМИДЕНКО К.Р. ПРОБЛЕМИ
ОЦІНКИ РІВНЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У
ПЕРІОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 80

ДЕХТЯР Н.А., ДЕРИЗЕМЛЯ К.В. ОСОБЛИВІСТЬ АНАЛІЗУ
ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА..... 83

БОРОНОС В.Г., ПРОСТАКОВ А.В., БИСТРОВА Г.В. ПРОЦЕС
ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК
ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ЙОГО ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ 87

ЖУРАВКА О.С., МИХАЛЬОВА А.С. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ
СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНИ 90

ЖУРАВКА О.С., ФЕДОРЧЕНКО В.Г. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СХЕМ
ТІНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ НА РИНКУ СТРАХУВАННЯ У
КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ 94

ОНІЩЕНКО М.Л., ДУТЧЕНКО О.О. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ
КОНТРОЛІНГУ..... 97

МОРДАНЬ Є.Ю., ДЕМІДОВА О.А. СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ
ОБОРОТНИХ АКТИВІВ..... 100

ЗАЙЦЕВ О.В., НІКІТІН Д.В. КОНЦЕПЦІЯ НОВОГО ОПЕРАТИВНОГО
МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ .. 104

ПІГУЛЬ Н.Г., КОНАШКОВА А.О. СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ УПРАВЛІННЯ
ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА..... 109

ПІГУЛЬ Н.Г., КУЗНЕЦОВА Є.А. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
ЛІКВІДНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 113

**СЕКЦІЯ 4. МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У
ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ. СВІТОВА ФІНАНСОВА АРХІТЕКТУРА:
ВЕКТОРИ ЗМІН..... 116**

BURNAKOVA V., TROIAN M. STOCK MARKET OF UKRAINE: PROBLEMS
AND PROSPECTS FOR FUTURE DEVELOPMENT..... 116

БОРОНОС В.Г., ВІДМЕНКО Ю.В. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ 119

ЗАЙЦЕВ О.В., МАРТИМ'ЯНОВ А.С. ТОРГІВЕЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ З ЗОЛОТОМ	123
СЕМЕНОГ А.Ю., КОБЕЦЬ Ж.О. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ	127
PEREDERII T., TROIAN M. REGULATION INTERNATIONAL FINANCIAL MARKETS IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION	131
КУБАХ Т.Г. МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ	135
СЕКЦІЯ 5. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН.....	139
САМУСЕВИЧ Я.В., ВОРОНЦОВА А.С., КРАВЧУК Я.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНИХ ПРАКТИК ЩОДО СПРАВЛЯННЯ РЕСУРСНИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ.....	139
СОЛОДУХА М. АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ У СКЛАДАННІ НЕФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИМИ КОМПАНІЯМИ	143
МАКАРЕНКО І.О., СМОЛЕННІКОВ Д.О., КРАВЧЕНКО Д.О. СКОРИНГОВА СИСТЕМА ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗВІТІВ ПРО УПРАВЛІННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	145
КОБИЛЯЦЬКА Л., МАКАРЕНКО І.О. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВНЕСЕННЯ ЗМІН В ОБЛІКОВУ ПОЛІТИКУ ПІДПРИЄМСТВА	148
МАРТИШКО М.С., САВЧЕНКО Т.Г. ІНТЕГРОВАНА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОЗОРОГО ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ	151
СЕКЦІЯ 6. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ.....	156
ДЕХТЯР Н.А., АЗІМОВ К.Р. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ	156
БОНДАРЕНКО Є.К., СТЕЛЬМАХ В.С. ПОНЯТТЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ.....	159
ТРИПОЛЬСЬКА Т.Г. ДОДАТКОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	162
КУБАТКО О.В., ДІДЕНКО І.В., ВАСИЛЬЄВА Т.А., ГРИГОРЕНКО О.В. РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ВПЛИВУ COVID-19 НА ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ДОСВІД УКРАЇНИ	166
ДІДЕНКО І.В. ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	169
ZHUKOVA T., OTROSCHENKO L.S., LYSENKO D. DECENTRALIZATION IN SUMY: ANALYSIS OF THE BUDGETS OF THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES	171
ШКОЛЬНИК І.О., ЧЕРКАЙ О.О. ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ КОНТРОЛЕРІВ ПУБЛІЧНИХ РАХУНКІВ В США	174

ЛЮТА О.В., ГУЧКО І.Р. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ: ЇХ СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ.....	177
RYABUSHKA L., YUSIUK A. THE IMPACT OF FISCAL RISKS ON PUBLIC DEBT AND MACROECONOMIC INDICATORS	181
КОНОНЕНКО С.В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ»	185
ТЮТЮНИК І.В., ЗОЛКОВЕР А.О., ЛЮЛЬОВ О.В., ВИСОЧИНА А.В., КВІЛІНСЬКИЙ О.С. СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	189
ЛОБОДІНА З.М. ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	192
ДЕХТЯР Н.А., ПАСЬКО К.Є. ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	196
ДЕХТЯР Н.А., ДЕЙНЕКА О.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ	199
ЖУРАВКА О.С., БОСАК І.Л. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ, ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ФОНДУ БОРОТЬБИ З COVID-19.....	202
ФЕДЧЕНКО К.А. ЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ КРАЇНИ: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ ТА ТРЕНДОВИЙ АНАЛІЗ.....	206
РЯБУШКА А.Б., КУЛІШ О.В. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ..	210
СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ	
.....	213
ГРИЦЕНКО К.Т. АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ БАНКУ.....	213
DUN V., MYNENKO S. WAYS TO USE MACHINE LEARNING METHODS FOR CREDIT SCORING.....	217
КУРОВСЬКА Ю.В., МИНЕНКО С.В. РОЗВИТОК БЕЗГОТІВКОВИХ СПОСОБІВ РОЗРАХУНКУ ТА ДОПОМІЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	221
СМІЯНОВ В.А., ЛЮЛЬОВ О.В., КАЦА М.О. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ФІНАНСОВІ ОЧІКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	224
БРАТУШКА С.М., ЯЦЕНКО В.В. РЕГРЕСІЙНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА БАНКУ	228
PIVEN V., MYNENKO S. CRM-SYSTEMS IN BANKING: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	233
ПАХНЕНКО О.М. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СИСТЕМНОЇ ДИНАМІКИ У ФІНАНСОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ	236

ПЕТРЕНКО К.Ю., МИНЕНКО С.В. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	239
OSTROVSKYI O., KOIVICHUK V., KHODTSEVA A. BUSINESS PROCESSES MODELLING FOR INFORMATION PRODUCT SALES	243
ОЛІЙНИК В.М., БРАТУШКА С.М. КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СПОЖИВАЧА ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ	247
ШРАМКО Е.В., МИНЕНКО С.В., БОЙКО А.О. REGTECH У СУЧАСНОМУ БАНКІНГУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	251
РОЖКОВА М.С., КОЙБІЧУК В.В. СТРАТЕГІЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	255
ЛЄОНОВ С.В., ВАСИЛЬЄВА Т.А., КУЗЬМЕНКО О.В., КУШНЕРЬОВ О.С., СКРИНЬКА Л.О. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ДОХОДІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	260
СКРИНЬКА Л.О., ГАРБАР Я.С., КУЗЬМЕНКО О.В. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КІБЕРШАХРАЙСТВАМ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ДОХОДІВ НА ОСНОВІ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ВИЖИВАННЯ.....	265
РАДЬКО В.В., ДІДЕНКО І.В. ОЦІНКА ІНТЕГРАЛЬНОГО ІНДЕКСУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	269
ЛЕБЕДЄВА Ю.В., ДІДЕНКО І.В. BUILDING A DFD DIAGRAM FOR THE SHIPPING AND SUPPLY DEPARTMENT (PRODUCTION AND TESTING).....	272
СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВИЙ РИНОК В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	275
БОНДАРЕНКО Є.К., ПЕТРЕНКО Ю.О. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ АВТОСТРАХУВАННЯ	275
БУХТІАРОВА А.Г., КОНАШКОВА А.О. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ ПОШИРЕННЯ СХЕМ НЕЛЕГАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ	278
ВЯЛКОВА В.В., ТРОЯН М.Ю. ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	282
ALEKSEYENKO L., TULAI O., KOSOVYCH O. PRUDENTIAL REGULATION OF INSURANCE ACTIVITIES IN UKRAINE	285
LYSENKO D., TROIAN M. DEVELOPMENT AND ORGANIZATION OF DERIVATIVES FUNCTIONING IN THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE.....	289
РЕКУНЕНКО І.І., МАЛИШЕВСЬКА О.О. ВПЛИВ FINTECH НА ДАЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ.....	292
ДУНАЄВ М.С., ЗАХАРКІН О.О., ОТРОЩЕНКО Л.С. ANALYSIS OF THE UKRAINIAN DERIVATIVES MARKET STATE.....	296

ПЛАСТУН О.Л. ЕВОЛЮЦІЯ ЦІНОВИХ ЕФЕКТІВ ПІСЛЯ АНОМАЛЬНИХ ОДНОДЕННИХ ЦІНОВИХ КОЛИВАНЬ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ США	299
YEREMENKO O., TROIAN M. THE RELATIONSHIP BETWEEN THE GROWTH OF THE ECONOMIC FIELD AND THE DEVELOPMENT OF STOCK MARKETS	301
ПОХИЛЬКО С.В., ЄРЕМЕНКО А.О. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК МАЙДАНЧИК ДЛЯ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ....	305
КУБАХ Т.Г., БОГОМАЗ М.О. СУЧАСНИЙ СТАН ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	312
СЕМЕНОГ А.Ю., СУХОМЛИН А.А. СУТНІСТЬ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ	307

СЕКЦІЯ 1. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Агеєнко Дмитро Олегович,

студент,

Бєлова Інна Валеріївна,

д.е.н., професор

Сумський державний університет, м. Суми

РОЛЬ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення зростання і активний рух іноземного банківського капіталу є невід'ємною частиною процесу світової фінансової глобалізації. Іноземні банківські групи здійснюють величезний вплив на стан і розвиток усієї системи міжнародних економічних і валютно-фінансових відносин, обумовлюють процеси економічного зростання або рецесії [3].

В Україні роль іноземного капіталу в банківській системі полягає в тому, що він сприяє капіталізації і реструктуризації такої системи, підвищує якість банківського менеджменту, обліку і звітності, призводить до посилення міжбанківської конкуренції, що, своєю чергою, стимулює появу нових банківських продуктів та послуг. Одночасно, враховуючи неможливість досягнення власними силами суттєвих зрушень у соціально-економічному становищі, наявність іноземного капіталу призводить до збільшення доступності кредитних ресурсів як для великого, так і середнього і малого бізнесу, оздоровлює кредитні відносини та підвищує ефективність розподілу відповідних ресурсів [1].

Щодо сучасного стану іноземного капіталу в банківській системі України зазначимо наступне. У відповідності до статистичних даних Національного банку України, за період з 2015 по 2019 рр. кількість банків з іноземним капіталом зменшилася із 41 до 35, в т. ч., кількість банків зі 100 % іноземним

капіталом зростає з 17 до 23. Зауважимо, що за вказаний період також відбулося зменшення частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків України із 40,61 % до 28,73 % [2]. Зазначене свідчить про певний відтік іноземних інвестицій з банківської системи країни, що зумовлене, зокрема, кризою у банківському секторі та наявною нестабільністю політико-економічної ситуації.

Далі, оцінимо банки іноземних банківських груп за активами, що, як відомо, відображають спроможність установи ефективно працювати. Отже, група досліджуваних банків нарощувала обсяг активів упродовж 2015-2019 рр. На кінець 2019 р. такий обсяг становив 538697 млн. грн., що більше на 23,75 %, ніж відповідний обсяг активів у 2015 р. (435307 млн. грн.) [2]. В трійку лідерів за аналізованим показником протягом періоду дослідження входили АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «АЛЬФА-БАНК» та АТ «СБЕРБАНК».

Вагому частку у структурі активів банків іноземних банківських груп становлять надані кредити. Так, частка кредитів, наданих банками іноземних банківських груп, у структурі активів цих банків змінювалася від 62,65 % у 2015 р. до 41,68 % у 2019 р. У 2019 р. найбільші обсяги кредитів надали АТ «Райффайзен Банк Аваль» (47879 млн. грн.) та АТ «АЛЬФА-БАНК» (39200 млн. грн.). Відтак, зазначене свідчить про активну кредитну діяльність банків іноземних банківських груп на території України.

Протягом 2015-2019 рр. банки іноземних банківських груп дещо зменшили свої зобов'язання, які на кінець 2019 р. становили 371890 млн. грн., що менше відповідного обсягу зобов'язань на кінець 2015 р. на 7,66 % та свідчить про певне звуження ресурсної бази банків[2].

Що стосується прибутковості діяльності банків іноземних банківських груп, то, загалом, спостерігається позитивна тенденція у зміні відповідних показників. Так, у 2015 р. банки отримали збиток 42259 млн. грн., у 2016 р. – 22374 млн. грн., у 2017 р. – 5836 млн. грн. Проте, у 2018 р. вже спостерігаємо прибуток у розмірі 3619 млн. грн., а у 2019 р. – 19009 млн. грн.

Щодо перспектив іноземного капіталу в банківській системі України слід зауважити, що враховуючи сучасні умови політико-економічної невизначеності, зниження інвестиційної привабливості країни, банки іноземних банківських груп мають певним чином перебудовувати підходи до своєї діяльності шляхом, зокрема, пошуку нових каналів продажу, вдосконалення ринкової стратегії, диверсифікації портфелів банківських продуктів і послуг.

Таким чином, роль іноземного капіталу в банківській системі України полягає в сприянні капіталізації і реструктуризації останньої, підвищенні якості банківського менеджменту, обліку і звітності шляхом запровадження кращих світових практик, у втіленні в практику діяльності вітчизняних банків нових банківських продуктів і послуг. Протягом 2015-2019 рр. банки іноземних банківських груп продемонстрували нарощення обсягів активів, активну кредитну діяльність, позитивні тенденції у зміні показників прибутковості. При цьому, спостерігалось певне звуження ресурсної бази банків з огляду на зменшення зобов'язань останніх. Подальша діяльність банків іноземних банківських груп має враховувати невизначеність політико-економічного середовища та полягати у диверсифікації ринкової стратегії та портфелю банківських продуктів та послуг.

Список використаних джерел:

1. Гірченко Т. Д., Стороженко О.О., Шейко О.П. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банків іноземних банківських груп в Україні. Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського – «Глобальні та національні проблеми економіки». 2017. Випуск № 16. Квітень 2017 р. С. 141-145.

2. Національний банк України. Офіційний сайт URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 13.11.2020).

3. Носков В. А., Влезкова В.И. Международный банковский бизнес : учеб. пособие. Самара : Изд-во Самар. гос. экон. ун-та, 2019. 144 с.

РОЗВИТОК БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ: ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Ресурсний потенціал вітчизняних банків залежить від ступеня довіри до банківської системи з боку населення, чії кошти є основою довгострокового інвестування та надання інших банківських послуг. Діяльність Національного банку спрямована на забезпечення інформаційної відкритості у сфері грошово-кредитної політики і підвищення розуміння та довіри до неї [1]. У сучасних умовах одним із факторів, що сприятиме додатковій мобілізації ресурсів банківською системою, є всебічне розширення та подальший розвиток безготівкової сфери розрахунків в населення за товари та послуги.

Мінімізація можливостей розраховуватися готівкою та заохочення суб'єктів економіки до використання безготівкових інструментів сприятимуть вирішенню низки завдань на макро- та мікрорівнях. Розвиток безготівкових розрахунків сприятиме ефективнішій проти дії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, проведення заходів по виведенню економіки з «тіні» та збільшенню доходів держави, а також зниженню суспільних витрат на забезпечення економічного обороту платіжними засобами, підвищенню ліквідності банківської системи. Одержані додаткові ресурси банки зможуть спрямувати на збільшення обсягу та розширення спектра послуг, які необхідні суб'єктам економіки, зроблять ці послуги для клієнтів доступнішими. Водночас розвиток безготівкових розрахунків допоможе зекономити час та заощадити фінансові ресурси клієнта. Для банків – це можливість зменшити кількість структурних підрозділів.

Для здійснення операцій з ініціювання переказу коштів та виконання інших операцій банки використовують платіжні пристрої та електронні платіжні сервіси. Встановлювати в своїх структурних підрозділах платіжні

пристрої економічно вигідно великим банкам, які використовують їх насамперед для мінімізації витрат на розрахунково-касове обслуговування клієнтів. Через платіжні пристрої клієнти здійснюють переказ коштів зі своєї платіжної картки на картку будь-якого банку, погашення кредитів, поповнення депозитних та карткових рахунків. Звісно, через банківські платіжні пристрої можна здійснювати надання різних послуг, зокрема оплачувати придбані товари та послуги, отримувати інформацію про стан своїх рахунків тощо. Невеликим банкам мати в кожному відділенні власні платіжні пристрої не завжди економічно вигідно. Тому таким банкам доцільно налагоджувати співробітництво з іншими банками або небанківськими компаніями-власниками платіжних пристроїв.

Все більше суб'єктів господарювання надають своїм клієнтам можливість оплатити товар чи послугу безготівково або з використанням електронних платіжних засобів і платіжних пристроїв, або через електронні платіжні сервіси. Уряд і НБУ постійно мотивують суб'єктів господарювання здійснювати безготівкові розрахунки, зокрема встановленням торгових терміналів. Окремі підприємці самостійно встановлюють термінали, оскільки вони дозволяють, по-перше, отримати платіж у клієнтів, котрі звикли розраховуватися картками, по-друге, зменшити обсяг готівки, яку потрібно інкасувати. Водночас підприємства торгівлі та сфери послуг оприлюднюють реальну інформацію про обороти та сплату податків. Потрібно враховувати й ризики, які тягне за собою використання платіжного терміналу, зокрема збій системи, електронне шахрайство, витік особистих даних.

Список використаних джерел:

1. Основні засади грошово-кредитної політики на 2020 рік та середньострокову перспективу. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG_2020-mt.pdf?v=4 (дата звернення: 30.09.2020).

СУСПІЛЬНА НЕДОВІРА ЯК ПРИЧИНА І НАСЛІДОК ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ У 2008-2009 РР.

Однією з ключових умов подолання макроекономічних дисбалансів є сприяння фінансовій стабільності, задля ефективної роботи економічних суб'єктів. Суспільна довіра відіграє надзвичайно важливу роль у взаємодії економічних суб'єктів, оскільки її зниження може привести до зменшення обсягів кредитів і депозитів банківських та інших фінансових установ, що, у свою чергу, може призвести до різкого падіння їхньої ліквідності. Такі негативні тенденції зумовлюють неможливість подальшої трансформації фінансових ресурсів у капітал національної економіки і, як наслідок, спричиняють зниження виробничої та інвестиційної активності реального сектору економіки. Такі явища породжують кардинальну зміну суспільної довіри на недовіру, що змінює якість економічної системи загалом.

Поняття суспільної недовіри, змістовне трактування якого є повністю, або ж частково, протилежним поняттю суспільної довіри, набуло свого поширення в умовах глобалізації суспільства, ризиків та фінансових криз. Вчені часто пов'язують суспільну довіру та недовіру, оскільки остання найчастіше є складовою процесу довіри [1, с. 61–74]. Середовище суспільної недовіри є чинником, що призупиняє процес розвитку та реформування, але одночасно є оцінкою суспільства діяльності держави та державних інституцій. Таким чином, суспільна недовіра є одним з показників фінансової нестабільності та кризового періоду в країні.

Більшість вчених, що вивчали причини виникнення суспільної недовіри, вважають перетворення суспільної довіри на недовіру природнім явищем у

процесі розвитку та інтеграції суспільства. Дослідники С. Макеєв та Н. Костенко наголошують, що суспільна недовіра найчастіше виникає саме в умовах кризи [2]. Соціолог Є. Головаха зазначав, що раніше науковці активно досліджували питання глобалізації, але в умовах сьогочасного кризового суспільства, в центрі уваги постає проблема суспільної довіри у цілому, та недовіри зокрема [3, с. 7–13].

Досягнення фінансової стабільності держави є досить тривалим та історичним процесом, оскільки спираються на неформалізовані інститути та цінності. Формування суспільної довіри потребує значних зусиль та, найголовніше, часу. Як зазначають вітчизняні та зарубіжні науковці, важливим, при формуванні суспільної довіри, є вплив зовнішніх (світові фінансові кризи, пандемії, катастрофи) та внутрішніх (дії держави та державних інституцій у кризові періоди) факторів [4]. Історично склалося, що зазначені фактори, поряд з іншими за роки незалежності, не тільки не сприяли формуванню належного рівня суспільної довіри в Україні, а навпаки, зумовили консервацію недовіри.

Досягнення фінансової стабільності та високого рівня суспільної довіри було майже неможливим, починаючи з проголошення незалежності України. Так суспільство перебувало в кризовому стані, оскільки вже спиралося на невдалий досвід втрати коштів через розпад СРСР та закриття «Сбербанку СРСР». Встановлення державності, відсутність певний час національної валюти, надзвичайно високий рівень інфляції сформували простір суспільної недовіри [5]. В період до 2008 року відбувалося нарощення фінансових активів, значними темпами здійснювався розвиток банківської системи, населення та економічні суб'єкти почали довіряти свої заощадження фінансовим установам, надзвичайної популярності набули також «миттєві» кредити. Центральний банк України як головний регулятор, виявився нездатним ідентифікувати, а, відповідно, мінімізувати ризики можливого настання кризи. Саме тому, враховуючи поведінковий ефект несподіванки, неадекватність рішень Національного банку в умовах розгортання кризового сценарію, спричинило стрес та паніку суспільства. Відповідно, фінансова криза 2008-2009 років

перетворила зароджений напередодні рівень суспільної довіри на категоричну та сталу недовіру, як до Національного банку України, так і до фінансової системи в цілому.

Ліквідність банківської системи значно знизилася, через неповернені кредити. Як результат, «тромб» неплатежів був більший ніж очіувалося, оскільки банки не охоче відображали негативну статистику у своїх балансах. Відповідно, несвоєчасно виплачувались відсотки вкладникам та виникли проблеми з поверненням строкових вкладів. В цей період у багатьох банках було введено тимчасову адміністрацію НБУ, а кошти населення, які вони повинні були отримати через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, не були отримані в строк та в повному обсязі через обмеженість фінансових ресурсів даного фонду.

Обмеження доступу клієнтів до своїх грошових ресурсів та ризик їх неповернення призвело до панічного відтоку коштів, у тому числі з банків з достатньою ліквідністю. Мало місце панічне скуповування валюти та обвал обмінного курсу, як результат обмеженості регулятора у ліквідних запасах валютних резервів. З метою досягнення фінансової стабільності в країні, НБУ розпочав відновлення ліквідності банківської системи за рахунок рефінансування проблемних банків. Але регуляторні інтервенції НБУ не мали значного успіху, оскільки рівень недовіри всередині банківської системи сягав катастрофічних розмірів. Втрата довіри з боку іноземних інвесторів, економічних агентів та найважливішого інвестора – населення, укорінила простір суспільної недовіри, в умовах якої майже неможливо забезпечити фінансову стабільність.

Список використаних джерел:

1. Вершинин С.Е. Социальное недоверие: парадигмы анализа, источники, функции (к постановке проблемы). *Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук.* № 7. Екатеринбург. 2007. С. 61–74.

2. Супрунець Т.А. Особливості формування та функціонування довіри та недовіри: мисленевий аспект. *Український соціум*. 2015. №3 (54). С. 48–55.
3. Головаха Є. Костенко Н. Макеєв С. Введення: довіра в суспільстві і суспільство без довіри. *Інститут соціології НАН України*. 2014. С. 7–13.
4. Гриценко А.А. Інститут довіри в координатах економічного простору-часу. *НАН України, Інститут економіки та прогнозування*. 2012. 212 с.
5. Бричко М.М. Еволюція суспільної довіри в контексті розитку банківської системи України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 4. С. 199–207.

УДК 336.71

Бричко Марина Михайлівна,

к.е.н., доцент.,

Сумський державний університет, м. Суми

ДОВІРА ЯК МЕДІАТОР ТА МОДЕРАТОР ЗВ'ЯЗКУ ФІНАНСОВОГО ТА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Від чіткої взаємодії фінансового та реального секторів країни залежить ступінь досягнення макроекономічних цілей, зокрема фінансової стійкості та стабільності, економічного розвитку та зростання країни, а також визначає такі показники, як обсяг інвестицій, рівень розвитку людського капіталу, якості життя населення тощо. Такий взаємозв'язок обумовлений одним вектором інтересів та цілей їх суб'єктів, та метою держави, яка здійснює вплив на ці сектори використовуючи різні інструменти монетарної та фіскальної політики. Так, реальний сектор економіки відчуває постійну необхідність у ресурсах, які можливо залучити у фінансовому секторі, який в свою чергу впливає на підвищення доходів підприємств за рахунок його кредитування та фінансової підтримки.

Ранні дослідження щодо важливості довіри до фінансового сектору для коливань ділового циклу належать В. Беджехоту [1, стор. 151], який зазначив

що вся фінансова система побудована на довірі чи впевненості, яку необхідно враховувати з метою розвитку реального сектора економіки. Зокрема, емпіричні дослідження Дебес, Гарейс, Майєр, Рют [2] підкреслюють важливу роль довіри споживачів до передачі шоків грошово-кредитної політики, а наукові доробки К. Гурелло [3] підтверджують кореляцію між впевненістю інвесторів у фінансовому ринку, зростанням грошової маси та економічним зростанням. Також Де Бондт [4] також підтвердив гіпотезу про те, що впевненість є критичним фактором передачі змін грошово-кредитної політики в економічну діяльність. Послаблення грошово-кредитної політики може означати прихильність до фінансової стабільності, тим самим підвищуючи довіру до фінансового сектору, стимулюючи попит та ведучи до економічного зростання. Саме тому важливо враховувати довіру як з реального, так і з фінансового боку в процесі передачі імпульсів від стабільності фінансового сектору до економічного розвитку і навпаки.

Проте варто зазначити, що на зміни в реальному секторі економіки, економічні агенти реагують не так явно, як на дисбаланси у фінансовій сфері. Так, знецінення національної валюти спричиняє значну паніку серед домогосподарств та суб'єктів господарювання, яка проявляється у масовому скуповуванні іноземної валюти, чого не відбувається при «замороженні» заробітної плати, скороченні соціальної допомоги працюючим та обмеженнях прав найманих робітників. Банкрутство банківської установи спричиняє великі панічні шоки економічних агентів, що в подальшому генерує негативні економічні коливання, ніж ліквідація підприємства реального сектору. Саме тому рівень довіри до фінансового сектору є важливим вирішальним фактором стабільності і розвитку фінансового сектору, а тому визначає ступінь його взаємозв'язку з реальним.

Аналіз трансмісійних ефектів регуляторної політики з відновлення суспільної довіри до фінансового сектору економіки повинен здійснюватись крізь призму формалізації фінансового та реального сектору економіки. З цією метою необхідно визначити місце відновлення суспільної довіри до

фінансового сектору країни у взаємозв'язку “монетарний трансмісійний механізм – фінансовий сектор – реальний сектор економіки”. При формалізації залежності між фінансовим та реальним секторами економіки в системі структурних взаємозв'язків суспільна довіра до фінансового сектору країни може виступати в якості модератора (Mo) та медіатора (Me) (рисунок 1).

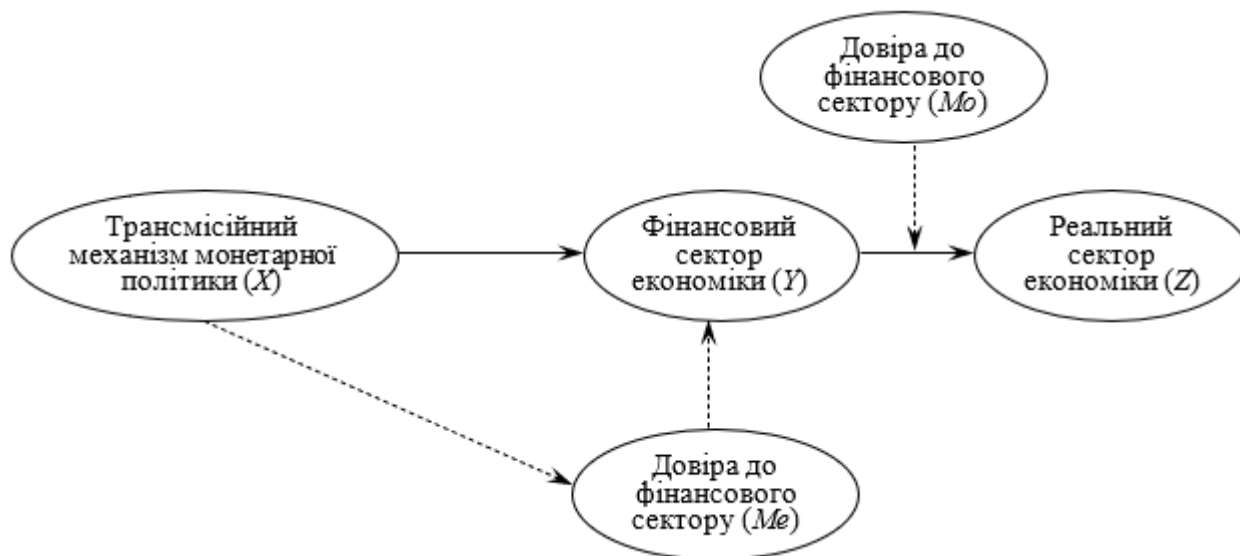

Рисунок 1 – Формалізація залежності фінансового та реального сектору економіки під час відновлення суспільної довіри, *авторська розробка*

Згідно запропонованого підходу Барон та Кенні [5] проведення медіаторного аналізу, довіра до фінансового сектору економіки виступає змінною, яка визначає яким чином буде відбуватися зв'язок між грошово-кредитною політикою та фінансовим сектором, який, у свою чергу, буде визначати стан та розвиток реального сектору економіки. Таким чином, довіра до фінансового сектору надає змістовні інтерпретації основного характеру взаємозв'язку незалежних (інструментів монетарної політики) та вихідних змінних (фінансового та реального секторів економіки).

В той же час, довіра до фінансового сектору економіки може виступати у якості модератора, який впливає на напрямок та силу зв'язку між фінансовим сектором (предиктор) та реальним сектором економіки (залежною змінною). Таким чином, модеруючий вплив довіри до фінансового сектору економіки можливо розглядати як зв'язок, який визначає специфічні умови

функціонування реального сектору економіки. Проте, варто зазначити, що коли довіра до фінансового сектору економіки виступає у ролі модератора вона не корелює ні з фінансовим, ні з реальним сектором економіки з метою забезпечення чіткого інтерпритуемого результату модераторного впливу.

Передача грошово-кредитної політики через довіру до фінансового сектору економіки повинна досліджуватися спочатку через, по-перше, вивчення взаємозв'язку послаблення грошово-кредитної політики та відновлення довіри до фінансового сектору економіки, а по-друге, вплив відновлення довіри до фінансового сектору на взаємодію фінансового та реального секторів економіки. Таким чином, при оцінюванні трансмісійних ефектів регуляторної політики з відновлення довіри до фінансового сектору економіки, суспільна довіра виступає медіатором. А тому, на першому етапі встановлюється існування каналу довіри до фінансового сектору економіки, а на другому – те, що цей канал трансмісії є макроекономічним.

Список використаних джерел:

1. Bagehot, W. *Lombard Street: A Description of the Money Market*. London.1922.
2. Debes, S., Gareis, J., Mayer, E., Rüth, S. Towards a consumer sentiment channel of monetary policy, *Würzburg Economic Papers 91, University of Würzburg, Chair for Monetary Policy and International Economics*. 2014.
3. Guerello, C. The effect of investors' confidence on monetary policy transmission mechanism. *The North American Journal of Economics and Finance*. 2016. №37. P.248–266. DOI:10.1016/j.najef.2016.05.003
4. De Bondt, G. *Confidence and Monetary Policy Transmission*. 2015. Available at SSRN 2608364.
5. Baron, R. M., Kenny, D. A., 1986. The moderator mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1986. №. 51. P.1173-1182.

Ткаченко Дмитро Олександрович,

аспірант,

Сумський державний університет, м. Суми

МОРАЛЬНИЙ РИЗИК В СИСТЕМІ СТРАХУВАННЯ ВКЛАДІВ

У деяких випадках гарантування державою повернення 100% суми депозиту може негативно вплинути на стабільність банківської системи. На перший погляд, логічним вбачається зв'язок між розміром гарантованої суми відшкодування за вкладом та обсягом суми інвестицій в національну економіку, адже чим більше буде рівень довіри вкладника до банківської системи, тим більшу суму коштів він розмістить на банківському депозиті, та, відповідно, більша сума коштів буде проінвестована банківською установою в національну економіку. Але такий зв'язок має місце, здебільшого, в економічно розвинених країнах з високим рівнем соціальної відповідальності громадян (наприклад, в країнах ЄС). У таких державах отримані банками кошти вкладників, як правило, дійсно спрямовуються в реальний сектор економіки шляхом кредитування суб'єктів господарювання. Такі інвестиції для банку характеризуються низьким рівнем ризику, в тому числі, в силу забезпечення виконання зобов'язань за наданими кредитами ліквідними активами, що оцінені за ринковою вартістю, тому залучені банками вклади завжди повертаються самими банками.

В Україні ж, навпаки, ми можемо спостерігати різні схеми виведення активів з українських банків, зокрема в АТ «ФОРТУНА-БАНК», АТ «ДЕЛЬТА БАНК», АТ «ВТБ БАНК», ПАТ «ПТБ», ПАТ «БАНК ФОРУМ», ПАТ «КБ «НАДРА», ПАТ «БАНК «КИЇВСЬКА РУСЬ» та ін. мали місце такі факти: кредитування пов'язаних осіб, надання кредитів неплатоспроможним позичальникам (або без фактичної наявності предметів забезпечення), зміна власника за допомогою державних реєстраторів і нотаріусів, купівля «сміттєвих» цінних паперів, списання коштів з кореспондентських рахунків в іноземних банках, розкрадання на підставі підроблених SWIFT-повідомлень [1].

Як бачимо, пов'язані особи вказаних банків мали на меті особисте збагачення за рахунок залучених банком коштів. Слід зазначити, що одним з основних джерел залучення такими банками коштів були вклади фізичних осіб. При цьому, як правило, незадовго до прийняття Національним банком України (НБУ) рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, банк значно збільшував ставки за депозитами. Як приклад, можна навести ситуацію зі ставками закладами у ПАТ «ПТБ». В середині 2016 року українські телеканали активно рекламували пропозицію вказаного банку населенню розмістити кошти під ставку до 27% річних. Така дохідність помітно перевищувала середньоринкову ставку по системі (на 27.05.2016 Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб по річній гривні становив 19,79%; по гривневимкладам на 6 місяців – 19,25%). А вже 10.01.2017 НБУ приймає рішення № 14-рш/БТ «Про віднесення ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ПЛАТИНУМ БАНК» до категорії неплатоспроможних».

Звісно, що такі високі ставки за депозитами зацікавили багатьох громадян, адже це фактично безризикові (якщо сума вкладу становить менше гарантованих державою 200 тис грн) високодохідні інвестиції. Таких інвесторів не спинила навіть наявність у відкритих джерелах інформації про те, що банк вже допустив дефолт по стабілізаційному кредиту НБУ [4]. Сума гарантованого відшкодування лише у ПАТ «ПТБ» становила 4,7 млрд грн [3]. А тепер спробуємо уявити, якою б була сума гарантованого відшкодування, якби держава гарантувала виплату 100% суми вкладу у всіх названих вище банках.

На кінець 2019 року залишок заборгованості Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Фонд) перед державою складався з векселів на суму 49,44 млрд грн, за якими на дату погашення буде нараховано 116,88 млрд грн відсотків [2]. Беручи до уваги, що ситуація з ПАТ «ПТБ» є лише окремим прикладом, можна дійти висновку, що навіть запозичених у держави коштів Фонду не вистачило б на відшкодування у повному обсязі всіх вкладів неплатоспроможних банків. А як ми розуміємо, будь-яка більш-менш значна затримка у виплаті гарантованого відшкодування хоча б по 1 непрацюючому банку може

призвести до відповідних сумнівів щодо решти працюючих банків, наслідком чого може бути т.зв. «bank run» - масове вилучення клієнтами своїх коштів (поточні рахунки, депозити до запитання) з банків і, як результат, колапс всієї банківської системи.

Описана ситуація характеризує собою лише один бік морального ризику (ризик безвідповідальності вкладника), що притаманний системам страхування вкладів зі значними або взагалі необмеженими гарантованими сумами відшкодування. Як правило, фізичну особу-вкладника не цікавить поточний фінансовий стан банківської установи, в якій відкривається депозит. Основний акцент робиться такою особою виключно на ставку дохідності по депозиту. Такому інвестору можна не переживати за те, що кошти можуть бути вкладені банком у високоризикові інвестиції або взагалі будуть виведені на афілійованих з власниками банку осіб, внаслідок чого банк просто не зможе повернути вклад та нараховані по ньому проценти, адже держава все одно поверне кошти.

З іншого боку, ризик безвідповідальності може бути віднесений і до менеджменту банку, схильного вкласти кошти свого клієнта у високоризикові інвестиції. При цьому перспектива втрати коштів не надто турбує керівників банку, адже депозит все одно буде повернуто якщо не банком, то державою.

Зменшення ризику безвідповідальності має бути однією з цілей ефективної системи страхування вкладів. Виконання функцій та цілей системи страхування вкладів забезпечується переліком принципів для ефективних систем страхування депозитів. За пропозицією Базельського комітету з банківського нагляду та Міжнародної асоціації страховиків депозитів у 2009 році були прийняті «Основні принципи для ефективних систем страхування депозитів» [5]. У 2014 році було затверджено оновлений набір «Основних принципів для ефективних систем страхування депозитів», що посилюють стандарти страхування вкладів. На мінімізацію ризику безвідповідальності спрямовані характеристики системи страхування депозитів, описані у зазначених принципах, зокрема: обмежений розмір страхового захисту і

охоплення таким захистом; диференційовані внески; своєчасне втручання і врегулювання неспроможності банку.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що анонсоване Фондом підвищення гарантованої суми відшкодування до 600 тис грн жодним чином не погіршить ситуацію з ризиком безвідповідальності в українській системі страхування вкладів, адже навіть вказана сума є незначною порівняно зі 100 тис євро, що гарантуються у країнах ЄС. Проте актуальним залишається питання подальшої мінімізації моральних ризиків, зокрема в частині своєчасного втручання і врегулювання неспроможності банку з боку Фонду.

Список використаних джерел:

1. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Для виведення і розкрадання коштів з банків їх керівники і власники використовують кілька найпоширеніших схем. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/41999-dlia-vyvedennia-i-rozkradannia-koshtiv-z-bankiv-ikh-kerivnyku-i-vlasnyku-vykorystovuiut-kilka-naiposhyrenishykh-skhem.html> (дата звернення: 08.11.2020).

2. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Звітність. URL: <http://fg.gov.ua/articles/41316-zviti-pro-diyalnist.html> (дата звернення: 08.11.2020).

3. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Третина вкладників «Платинум Банку» отримали гарантовану суму через автоматизовану систему виплат Фонду гарантування. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/4198-tretina-vkladnikov-platinum-banku-otrimali-garantovanu-sumu-cherez-avtomatizovanu-sistemu-viplat-fondu-garantuvannya.html> (дата звернення: 08.11.2020).

4. Finbalance. Фінанси та Економіка. "ПЛАТИНУМ БАНК" ДОПУСТИВ ДЕФОЛТ ПО КРЕДИТУ НБУ І ВИЗНАВ ЗНАЧНИЙ ДЕФІЦИТ КАПІТАЛУ. URL: <http://finbalance.com.ua/news/Platinum-Bank-dopustiv-defolt-po-kreditu-NBU-i-viznav-znachniy-defitsit-kapitalu> (дата звернення: 08.11.2020).

5. IADI Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. International Association of Deposit Insurers. 2014. URL: <https://www.iadi.org/en/assets/File/Core%20Principles/cprevised2014nov.pdf>.

ІЄРАРХІЧНА СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЬНИМ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

На сучасному етапі функціонування банківської системи України, який супроводжується економічною нестабільністю, проблеми оцінювання та управління кредитним ризиком набувають першочергового значення. Враховуючи, що банківське кредитування з однієї сторони є найбільш динамічним та найбільш прибутковим видом банківських операцій, а з іншої супроводжується високим рівнем ризиковості, оскільки залежить від цілого ряду зовнішніх чинників, тому саме кредитний ризик займає значне місце серед усіх видів банківських ризиків. Здійснюючи дієве управління кредитним ризиком, банківська установа не лише забезпечує стабільне функціонування та розширення своєї діяльності, а й впливає на економічний розвиток країни шляхом підвищення економічної ефективності вкладення позикових коштів, стимулювання поліпшення фінансового стану позичальників та максимального задоволення споживчих потреб населення. Тому, забезпечення ефективного організаційного підґрунтя управління портфельним кредитним ризиком є важливим питанням на сучасному етапі функціонування банківської системи.

Банк, створюючи та реалізуючи ефективну систему управління кредитним ризиком, забезпечує своєчасне виявлення, ідентифікацію, оцінювання, моніторинг, звітування, контроль та мінімізацію портфельного кредитного ризику. Слід відмітити, що портфельний кредитний ризик проявляється у зниженні вартості активів банківської установи, а джерелом

даного виду ризику є сукупна заборгованість банку за операціями, яким притаманний кредитний ризик.

Управління портфельним кредитним ризиком банку полягає в знаходженні оптимального співвідношення між рівнем ризику та очікуваною економічною вигодою, тобто між рівнем ризику та рівнем доходності портфелю, тоді як рівень ризику та доходності залежать від структури та обсягу портфеля, рівня процентних ставок за кредитами.

В свою чергу, дієвість політики управління портфельним кредитним ризиком напряду залежить від якості побудови організаційної структури, що забезпечує реалізацію зазначеного процесу з урахуванням розподілу функціональних обов'язків між його учасниками, їх повноважень та рівня відповідальності й порядку взаємодії.

Узагальнюючи результати дослідження наукової літератури із питань управління кредитним ризиком банку, вважаємо, що організаційна структура управління портфельним кредитним ризиком банківської установи повинна мати наступну ієрархію, яка складається з трьох ліній захисту (рис. 2.1).

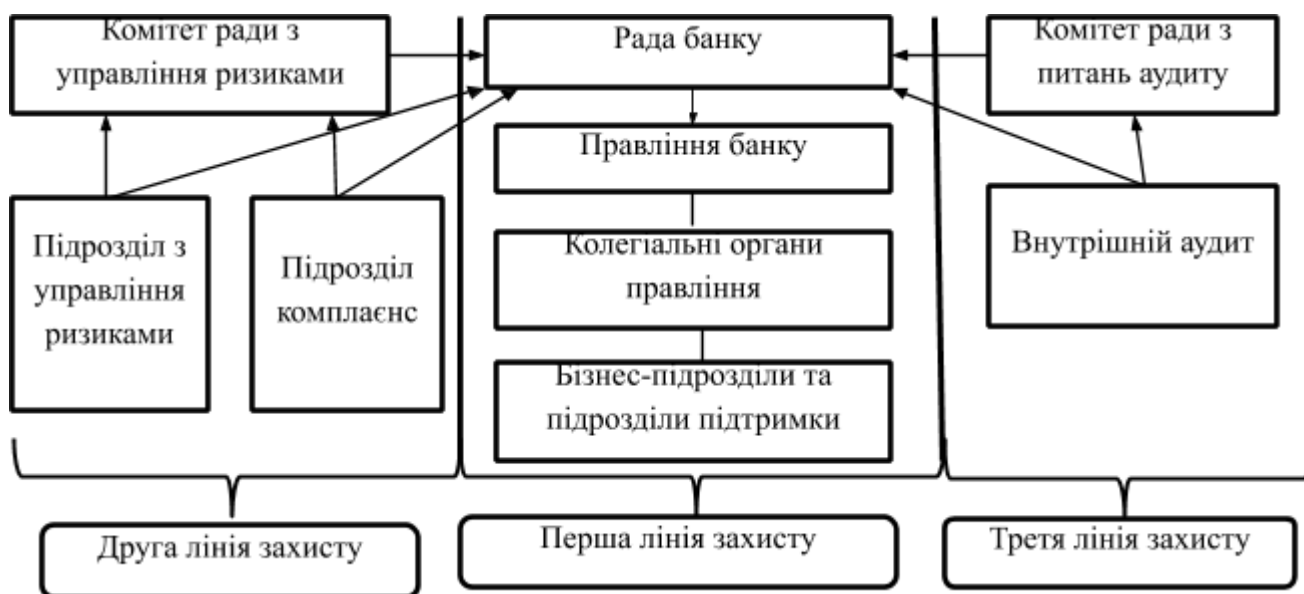

Рис. 1. Організаційно-управлінська структура управління портфельним кредитним ризиком

Джерело: розроблено автором на основі [2, 3]

Суб'єкти першої лінії захисту забезпечують загальний контроль за ефективністю управління портфельним кредитним ризиком. Основними функціональними обов'язками даних структур є визначення основних засад політики управління портфельним кредитним ризиком та розробка внутрішнього нормативного забезпечення щодо виявлення, оцінювання, мінімізації та здійснення контролю за даним видом ризику. Крім того, в межах першої лінії захисту займаються розробкою результативних заходів для усунення виявлених порушень на підставі рекомендацій, отриманих від підрозділів другої та третьої ліній захисту.

Провідне місце на першій лінії захисту належить Раді банку, яка в частині управління портфельним кредитним ризиком, здійснює загальне керівництво процесом управління, визначає повноваження і контролює діяльність правління та комітетів ради.

Друга лінія захисту забезпечує виконання норм та рекомендацій з управління портфельним кредитним ризиком, вироблених на першій лінії. Так, підрозділ з управління ризиками здійснюють ідентифікацію, вимірювання, оцінку портфельного кредитного ризику та, на основі отриманих результатів, приймають рішення щодо вибору ефективного методу управління портфельним кредитним ризиком. Крім вищенаведених функцій на другій лінії захисту проводиться моніторинг ефективності системи управління портфельним кредитним ризиком на першій лінії захисту та на основі результатів моніторингу складаються рекомендації щодо поліпшення управління.

Призначенням органів, що формують третю лінію захисту є моніторинг ефективності системи управління портфельним кредитним ризиком підрозділами першого та другого рівнів захисту. Дані органи звітують Раді банку про виявлені у ході перевірок порушення/недоліки та надають рекомендації щодо заходів підвищення ефективності управління [4].

Отже, ефективність управління портфельним кредитним ризиком банку залежить від логічно налагодженого та структурованого організаційного забезпечення, що являє собою ієрархічно побудовану систему управління, в

якій передача управлінських рішень відбувається за взаємоузгодженими інформаційними каналами.

Список використаних джерел:

1. Просович О.П. Ідентифікація та оцінка кредитного ризику комерційних банків / О.П. Просович, К.В. Процак // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія: Проблеми економіки та управління. – 2017. – № 873. – С. 88–96.

2. Присяженко О. Організаційна структура системи управління ризиками [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=79051051>

3. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [Електронний ресурс] / Постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>

4. Байда В. Управління операційним ризиком [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Upravlinnya_operac_2018-09-18_19_pr.pdf?v=4

УДК 336.225.673:[338.5:336.71](477)

Білик Юля Леонідівна,

магістрантка,

Савченко Тарас Григорович,

д.е.н., професор,

Сумський державний університет, м. Суми

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В БАНКАХ УКРАЇНИ

Банківська система на сьогоднішній день розвивається досить динамічно, особливо в умовах глобалізації світової економіки. Все частіше банкам необхідно шукати додаткові інструменти для управління ризиками. Тож на

сьогоднішній день запровадження ефективної системи податкового контролю за трансферним ціноутворенням в банках є об'єктивно необхідністю.

Світові тенденції свідчать про посилення контролю за трансферним ціноутворенням, а також все більш актуальною стає боротьба з «офшорними» операціями. Операції які потребують додаткового аналізу та регулювання з боку податкових органів (в аспекті запобігання незаконної мінімізації податкового навантаження, зокрема через механізм трансфертного ціноутворення) прийнято називати «контрольованими операціями» Структура контрольованих операцій у розрізі їх видів наведена на рисунку 1.

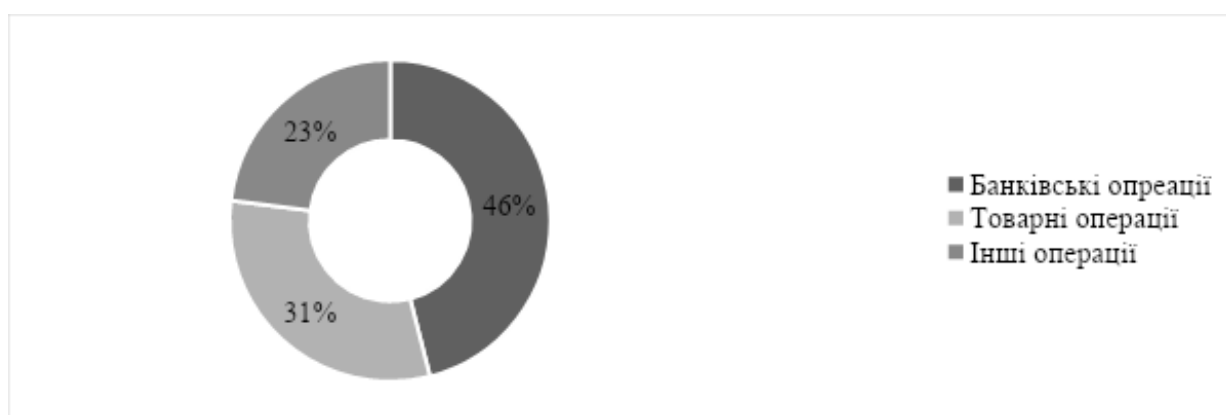

Рис. 1 Структура контрольованих операцій в розрізі їх видів у 2019 році
Джерело: складено авторами на основі [6]

Як бачимо, саме банківські операції займають найбільшу частку в структурі контрольованих операцій, тому далі перейдемо до більш детального розгляду податкового контролю банківських операцій. З 1 вересня 2013 р. набрав чинності Закон України від 04.07.2013 № 408 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» [3]. Також даний закон доповнено статтею 39 ПКУ України де зазначено перелік контрольованих операцій та методи визначення ціни в таких операціях, принципи трансферного ціноутворення, а також умови складання та подання відповідних документів для здійснення податкового контролю.

Операції на внутрішньому ринку України також підлягають податковому контролю, незважаючи на те, що обидва контрагенти сплачують податки до бюджету країни. Податковий контроль за визначенням цін у контрольованих операціях здійснюється шляхом моніторингу цін контрольованих операцій, а також перевірок платників податків щодо повноти обчислення та сплати податків та зборів при здійсненні контрольованих операцій. Тож доцільно провести ідентифікацію осіб пов'язаних відносинами контролю із найбільшими банками України (табл. 1).

Таблиця 1 – Резидентність осіб пов'язаних з найбільшими банками України

№	Назва банку	Резидентність юридичних осіб, що входять до банківських груп	Власники істотної участі	Частка у статутному капіталі, %	Резидентність власників істотної участі
1	ПриватБанк	Україна	Держава	100	Україна
2	Ощадбанк	Україна	Держава	100	Україна
3	Райффайзен Банк Аваль	Україна	Райффайзен Інтернаціональ БанкХолдінг АГ	96,3640	Австрія
4	Укрсиббанк	Україна	BNP Paribas S.A.	84,9995	Франція
			ЕБРР, Великобританія	15,000	Великобританія
5	Укрексімбанк	Україна	Держава	100	Україна
6	Альфа-Банк	Україна	АВН Holdings S.A.	57,6	Люксембург
7	ПУМБ	Україна	АВН Ukraine Limited	42,4	Кіпр
			Ахметов Р.Л.	100	України

Джерело: складено авторами на основі [2]

Як бачимо, із семи найбільших банків України у трьох власники істотної участі – нерезиденти, ще три повністю належать державі і лише оди знаходиться під контролем резидента України. Необхідно зазначити, що за інформацією ДПС [6] найбільший обсяги контрольованих операцій у 2019 році зафіксовано із резидентами Швейцарії (33%), Кіпру (7%) та ОАЕ (6%). Таким чином, особливого податкового контролю потребують банки серед складу учасників яких є резиденти зазначених країн.

Що ж стосується безпосередньо податкових перевірок цього процесу, то період перевірки контрольованих операцій не повинен перевищувати шести місяців. Результати перевірки контрольованих операцій оформляються актом, який складається у двох примірниках. При здійсненні податкового контролю за трансферним ціноутворенням використовуються офіційно визнані джерела інформації про ринкові ціни. Перелік цих джерел встановлюється Кабінетом Міністрів України [1, с. 93].

Таким чином, за результатами дослідження встановлено, що банківські операції займають 46% в структурі контрольованих операцій. Відповідно саме найбільші банки та банківські групи, особливо ті що перебувають під контролем нерезидентів, потребують посиленого податкового контролю в аспекті трансфертного ціноутворення. Загалом, від прозорості системи трансфертного ціноутворення у значній мірі буде залежати і довіра до банку в цілому.

Список використаних джерел:

1. Алексеева А., Ігнатенко Т. Трансферне ціноутворення як механізм податкового контролю. Вісник КНЕУ №3 – Київ, 2014 – 85-95 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 21.10.2020)
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення : Закон України від 04.07.2013 № 408-VII. URL: <http://rada.gov.ua>. (дата звернення 21.10.2020)
4. Савченко Т.Г., Макаренко М.І. Система трансфертного ціноутворення в комерційних банках: Монографія – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 238 с.
5. Савченко Т. Г. Використання ринкових індикаторів трансфертного ціноутворення як напрямок удосконалення управлінського обліку банку Вісник Української академії банківської справи. - 2013. - № 1. - С. 82-88.

6. Трансфертне ціноутворення під особливим контролем у ДПС.
Електронне видання «Дебет-Кредит» URL:
<https://news.dtkk.ua/law/inspections/59529> (дата звернення 21.10.2020)

УДК 336.711.6.012(477)

Д'яконова Ірина Іванівна,

д. е. н., професор,

Сіняговський Юрій Володимирович,

аспірант,

Сумський державний університет, м. Суми

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ

Частота й масштаби наслідків сучасних банківських криз зумовлюють підвищену увагу банківського менеджменту, суб'єктів банківського регулювання та нагляду до превенції кризових явищ на мікро- та макрорівнях банківської системи. У цьому контексті особливої уваги набуває дослідження каналів поширення кризових явищ та формування комплексу заходів щодо їх звуження.

За результатами проведеного дослідження визначено, що в найбільш загальному виді канали поширення кризових явищ доцільно поділяти на економічні та інформаційно-поведінкові, при цьому в переважній більшості вони поширюються обома каналами.

На сучасному етапі розвитку банківських систем особливої уваги набуває дослідження інформаційно-поведінкового каналу поширення кризових явищ. Ці канали пов'язані з неочікуваними змінами моделей поведінки учасників банківського ринку під впливом негативних інформаційних сигналів (неплатоспроможність або банкрутство окремих банків, терміновий продаж активів, регуляторні впливи), наслідком чого є банківська паніка та криза довіри. Причини виникнення та важливості інформаційно-поведінкового каналу обумовлені комплексом об'єктивних та суб'єктивних факторів, а саме:

- рівнем транспарентності діяльності банків та органів банківського регулювання та нагляду;
- ефективністю комунікаційних каналів між учасниками банківського ринку;
- рівнем обізнаності всіх зацікавлених сторін з реальними даними про стан банківської системи в цілому та окремих банків, зокрема;
- спроможністю учасників ринку аналізувати та об'єктивно сприймати інформацію про стан та дії інших учасників, параметри фінансових інструментів, обумовлений в тому числі рівнем фінансової обізнаності користувачів банківських продуктів та послуг;
- рівнем довіри до держави в особі органів влади в цілому, та центрального банку зокрема, довіра користувачів до банків тощо.

В умовах відсутності довіри між учасниками банківського ринку або низького рівня фінансової обізнаності навіть найменшого негативного сигналу достатньо для того, щоб спровокувати банківську паніку. Зважаючи на це, першочерговим завданням антикризового менеджменту на мікро-та макрорівнях банківської системи є формування комплексу заходів щодо забезпечення транспарентності діяльності учасників банківського ринку.

Під транспарентністю, базуючись на [1, 2], розуміємо спеціальну інформаційну політику всіх учасників банківського ринку, що забезпечує надання в оптимальний спосіб необхідної, доступної, точної, повної, актуальної та зрозумілої інформації всім зовнішнім та внутрішнім стейкхолдерам.

Важлива роль у цих процесах належить Національному банку України, який в цілях антикризового регулювання банків на мікро- та макрорівнях має:

1. встановити вимоги до напрямів та обсягів розкриття інформації банками другого рівня в частині:
  - параметрів банківських продуктів та послуг;
  - характеристик їх діяльності (фінансові звіти, структура прийняття управлінських рішень, структура власників банку, ризик-менеджмент, за винятком інформації, що становить комерційну та банківську таємницю) [2];

2. забезпечувати транспарентність власної діяльності.

— у стабільних умовах функціонування – надавати інформацію про цілі та кількісні орієнтири монетарної політики, інструменти та заходи її реалізації; макроекономічні дані, моделі та прогнози, що використовуються під час ухвалення рішень; внутрішній процес ухвалення рішень, включаючи стенограми, протоколи, звіти тощо; результати та ефекти політики, а також помилки та витрати регулювання, включаючи точність прогнозів [2];

— у разі виявлення латентних кризових явищ – надавати інформацію про зростання вразливості до кризових явищ певних економічних агентів, зростання системних ризиків, застерігати економічних агентів від ризикових рішень, формувати позитивні очікування економічних агентів з майбутньої інфляції, курсових змін, стану економіки тощо [5];

— на етапі розгортання відкритої банківської кризи – активізувати комунікації з усіма стейкхолдерами, в тому числі адресно попереджати їх про наявні вразливості до кризових явищ, зростання індивідуальних та системних ризиків (якщо оприлюднення такої інформації не створює додаткових загроз), інформувати про методи та інструменти превенції банківських криз на мікро- та макрорівнях банківської системи [5];

— на етапі подолання наслідків відкритої банківської кризи – надавати інформацію про причини виникнення кризових явищ та заходи, вжиті для їх подолання. Максимальна увага при цьому має приділятися інформуванню споживачів банківських продуктів та послуг щодо можливості захисту їх прав в умовах кризових явищ [5].

Окрім виконання вимог Національного банку України, відбувається саморегулювання забезпечення транспарентності банків другого рівня шляхом визнання необхідності впровадження власної інформаційної політики, що має на меті «...побудову довгострокових відносин з учасниками ринку, зокрема, при впровадженні нових та модифікації наявних вимог до розкриття інформації підвищується ефективність ринкової дисципліни» [2].

У контексті антикризового менеджменту прозорість учасників банківського ринку забезпечує [4]:

- ефективний розподіл ресурсів на фінансовому ринку через усунення інформаційної асиметрії;
- зниження частоти банківських криз і витрат, пов'язаних з їх подоланням;
- швидке відновлення проблемних банків в посткризовий період;
- підтримка високої ринкової дисципліни та культури банківської справи.

Список використаних джерел:

1. Буряк А. В., Вяхірева К. О. Прозорість банків як інструмент відновлення довіри до фінансового сектору країни. Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 листопада 2017 р.). Суми: СумДУ, 2017. С. 208-212.

2. Буряк А. В., Цявук А. О., Ємцева К. Ю. Теоретичні аспекти прозорості банків України. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2017. Том 22. Вип. 4(57). С. 97-101.

3. Литовских А. М. Прозорість и ее влияние на деятельность банковского сектора. Известия ЮФУ. Технические науки. 2006. № 17. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/transparentnost-i-ee-vliyanie-na-deyatelnost-bankovskogo-sektora> (дата обращения: 26.10.2020).

4. Сеньков М. И. Основные каналы межгосударственного распространения финансовых кризисов в условиях финансовой глобализации. Известия СПбГЭУ. 2012. № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnyye-kanaly-mezhgosudarstvennogo-rasprostraneniya-finansovyh-krizisov-v-usloviyah-finansovoy-globalizatsii> (дата обращения: 26.10.2020).

5. Стадник А. С. Механізм державного антикризового регулювання банківської системи : дисертація ... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08. Суми: СумДУ, 2019. 287 с.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ЗНИЖЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВ В
УКРАЇНІ**

Розглядаючи економічне положення України, варто зазначити, що воно характеризується постійними кризами як глобального, так і локального характеру. Відповідно, це спричиняє негативні коливання економічних показників, які у результаті зменшують ефективність банківських установ. Окрім цього, зменшення прибутковості установи може бути спровоковане і неефективними управлінськими рішеннями безпосередньо на рівні банку. Для визначення найбільш впливових факторів було проаналізовано ряд публікацій національних та зарубіжних вчених.

Louzis D. у роботі [1] з усіх розглянутих ним факторів, визначив, що темпи росту ВВП, зростання безробіття, процентних ставок та державного боргу, а також якість управління установою є найбільш впливовими щодо скорочення прибутковості банків Греції. Їх негативні коливання у період кризи 2008-2009рр. найбільше вплинули на зменшення стабільності банківських установ та ефективності їх роботи у цілому.

Натомість Белоярська Т.С. у своїй роботі зазначила, що рівень податкового навантаження є ключовим фактором, який визначає прибутковість банківського сектору Росії. Проте, вона не розглядала інші фактори, а концентрувалася лише на обсягу податку, як однієї із найбільш затратних (за питомою вагою) статей балансу банку.

Аналізуючи роботи щодо факторів впливу на прибутковість банків країн Європи, варто зазначити, що незважаючи на різний рівень економіки країн-членів, більшість авторів розглядають наглядово-регулятивні функції уряду, як

основний фактор, що впливає на прибутковість банківського сектору. Так, Chortareas G. зазначив, що обмеження щодо капіталу та посилення наглядових повноважень уряду мають позитивний вплив на ефективність банківської діяльності.

Проте, посилення моніторингу приватного сектору, а також обмеження безпосередньо банківської діяльності будуть мати зворотний ефект. Fiordelisi F. конкретизував, що нестача капіталу та прийняття великого ризику європейськими банками може мати негативний вплив на їх прибутковість. Варто зазначити, що окрім ступеня регулювання банківського сектору, Petria N. додав показники інфляції, Herfindhal-Hirschman Index та busmix, як одні із найвпливовіших.

При аналізі факторів зменшення прибутковості для банківського сектору деяких африканських країн із слабкою економікою, вчені Naceur S. B., Owoputi J. A. Kayode, Adeolu A. M. надають увагу достатньо широкому спектру показників, що варіюються від загальноекономічних (таких як інфляційні процеси, макроекономічний та фінансовий розвиток та інші) до внутрішніх показників стабільності окремого банку. При цьому, вплив показників характеризується переважно у комплексі, адже економіка більшості африканських країн не є стабільною, а отже, будь-які коливання чи кризові явища матимуть значний негативний ефект як на країну у цілому, так і на банки зокрема.

Sufian F. у своїй роботі охарактеризував фактори ліквідності, диверсифікації активів, кредитного ризику та операційного циклу як найбільш впливові щодо прибутковості банків Південної Кореї [2]. При цьому, зовнішні фактори не мають настільки ж значного ефекту, адже економічне середовище Кореї є достатньо стабільним, а банківська діяльність має значні нормативні обмеження та жорстке конкурентне середовище, що мінімізує можливість функціонування невеликих та нестабільних банків. Аналогічна тенденція спостерігається і в економічному середовищі Китаю, і Said R. M., Rehan M. та Wang K. акцентують увагу безпосередньо на внутрішніх факторах банків як

ключових при визначенні їх прибутковості, що включають величину банку та ефективність її операційної діяльності.

Розглядаючи економіку та банківське середовище України, Тищенко О.І. зазначив, що обсяги ресурсної бази установи мають найбільш вагомий вплив на її прибутковість. Проте, реальні приклади ПриватБанку, Ощадбанку та банків з меншими оборотами, наприклад Райффайзен Банк Аваль та Альфа-Банк, засвідчують, що, окрім ресурсної бази, обсяги корпоративної відповідальності, імідж, ризиковість обраної стратегії та показники стабільності установи (ліквідність та платоспроможність) також впливають на її обсяги прибутків. Окрім цього, оскільки економічне середовище України все ще нестабільне, ряд зовнішніх факторів, таких як наглядово-регулятивна політика НБУ, коливання макроекономічних та фінансових показників, також матимуть значний вплив на прибутковість банків.

Відповідно, заходи щодо скорочення негативного впливу зазначених вище факторів можуть відрізнятися у відповідності до економічного середовища та країни. Першочергово потрібно сформувати економічно-стабільне зовнішнє середовище, що передбачає забезпечення постійного економічного зростання за рахунок стимулювання реального сектору економіки, стримування інфляції, зменшення фінансового тягаря на населення та запровадження інвестиційних програм.

В результаті формування сприятливого економічного середовища, діяльність банківських установ буде більш безпечною, а її ефективність буде залежати лише від прийнятої управлінської стратегії.

Отже, тільки за рахунок стабілізації зовнішнього середовища можна досягти стабільності банківських установ та підтримки ними належної ефективності діяльності.

Список використаних джерел:

1. Louzis D. P., Vouldis A. T. & Metaxas V. L. Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: A comparative study of

mortgage, business and consumer loan portfolios. *Journal of Banking & Finance*. 2012. №4. P. 1012-1027.

2. Sufian F. Profitability of the Korean Banking Sector: Panel Evidence on Bank-Specific and Macroeconomic Determinants. *Journal of Economics and Management*. 2011. № 1. P. 43-72.

УДК 336.71

Ніколенко Юлія Віталіївна,

магістрантка,

Кривич Яна Миколаївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРИБУТОК БАНКУ»

Аналіз накопиченого теоретичного матеріалу з досліджуваної проблематики показав, що у науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «прибуток». На підставі здійснених досліджень авторами систематизовано науково-методичні підходи до визначення поняття «прибуток», зокрема більшістю науковців дане поняття трактується як:

- сукупність основних характеристик (Бланк І. А.);
- результат капіталу (Волкова І. А., Калініна О. Ю., Білик В. О.);
- показник результативності роботи банку (Кочетков В. М., Омельченко О. В., Біла О. Г., Мец В. О.);
- дохід (Стельмах В.С., Криклій О. А., Маслак Н. Г., Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С., Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М., Алексеєнко Л. М., Олексієнко В. М.);
- частина додаткової вартості (Пилипчук О. В., Поддєрьогін А., Мочерний С. В., Філімоненко О. С.

Узагальнюючи наукові дослідження у заданому напрямку, варто також відмітити, що економічну сутність прибутку можна також розглянути,

спираючись на функції, які він виконує. Загалом у науковій літературі прийнято вважати основними функціями прибутку стимулюючу, розподільчу та оціночну. Однак, О. А. Криклій та Н. Г. Маслак до дійсних функцій прибутку пропонують додати ще такі функції як [1]: міра ефективності суспільного виробництва; міра накопичення; засіб регулювання переливу капіталу.

У свою чергу, Патарідзе-Вишинська М. В., додатково пропонує виділити соціальну функцію прибутку, зміст якої полягає у добровільному перерозподілі отриманого у ході діяльності фінансового результату підприємцями до соціально незахищених верств населення[2]. На нашу думку такий підхід заслуговує на увагу, оскільки у всіх країнах існують соціально незахищені верстви населення, і підприємці б мислили зовсім по іншому, і перерозподіляли б отриманий у виробництві прибуток.

У країнах з розвинутою економікою існує така практика, оскільки держава підтримує дану ініціативу, шляхом зниження податків і наданням певних пільг підприємцям. Таке нове бачення функції прибутку має бути перспективою запровадження і в Україні, адже вкрай важливо думати не лише про власний добробут.

Спираючись на результати вивчення теоретичного матеріалу, щодо сутності прибутку, можна підсумувати, що загалом усі автори описують прибуток як перевищення доходів над витратами. Проте, на нашу думку, найбільш точним є визначення О. А. Криклій та Н. Г. Маслак, адже у виділеному авторками підході враховано ще й ризик ведення підприємницької діяльності.

Список використаних джерел:

1. Криклій О.А. Управління прибутком банку / О.А. Криклій, Н.Г.Масляк. – Суми: Изд-во УАБС НБУ. – 2008. – 86 с.
2. Патарідзе-Вишинська М. В. Прибуток підприємств: види, роль та функції / М. В. Патарідзе–Вишинська. // Економіка. Управління. Інновації.

УДК 336.77.330.567.221(477)

Дехтяр Надія Анатоліївна,

к. е. н., доцент

Мезинко Віталія Анатоліївна

магістрантка,

Сумський державний університет, м. Суми

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Домогосподарства, як забезпечувальна ланка фінансової системи країни, реалізують фінансові відносини, які пов'язані із процесами формування фінансових ресурсів для задоволення власних споживчих потреб і постачання тимчасово вільних коштів на фінансовий ринок у вигляді заощаджень, з метою отримання додаткового доходу. Однак, в разі недостатності наявних грошових коштів, громадяни мають можливість одержати кредити на споживчі цілі, що призводить до виникнення у них фінансових зобов'язань перед позичальниками, а саме банківськими установами. Банки зацікавлені в кредитуванні домогосподарств оскільки, операції з роздрібного кредитування підвищують дохідність, забезпечують високий рівень прибутковості, що дозволяє сформувати оптимальний кредитний портфель фінансової установи і забезпечити їх конкурентоспроможність на ринку банківських послуг.

Сучасні дослідники по різному характеризують економічну природу та сутнісні ознаки споживчого кредитування. Необхідно відзначити, що визначення поняття споживчого кредиту затверджене у відповідних нормативно-правових актах і також надається у роботах вітчизняних і зарубіжних вчених. З правової точки зору [1-3] споживчий кредит – кошти, що надаються споживачу (позичальнику) певною фінансовою установою (кредитодавцем) на придбання товарів або послуг для задоволення особистих

потреб. Однак, серед науковців не має одностайної та узгодженої позиції щодо трактування даної дефініції [4]. Тому, більшість авторів дотримуються думки, що споживчий кредит це угода, на основі якої надається кредит у національній валюті фізичним особам-резидентам на придбання товарів тривалого користування на певних умовах. Таким визначальними умовами споживчого кредитування для населення є загальні принципи кредитування (платність, поворотність, строковість, забезпеченість, цільова спрямованість) та специфічні принципи, що відображають особливості роздрібного кредитування, а саме: диференційований підхід і кредитоспроможність позичальника.

Аналізуючи сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні, необхідно відмітити, що зростання обсягу споживчого кредитування високими темпами відбувалося включно до 2020 року, що характеризувалося для банківських установ високою прибутковістю роздрібного кредитування і наявністю значного попиту зі сторони домогосподарств на дану банківську послугу. Однак, у середині 2020 р. через запровадження карантинних заходів зі сторони уряду, частина громадян втратили робочі місця, одержували неповну заробітну плату, що призвело до зниження їх ділової активності, скорочення реальних доходів, обмеження заощаджень і втрати платоспроможності та негативно відобразилося на ситуації на споживчому ринку країни. Показники чистих споживчих кредитів наданих фізичним особам банками України за 2016-2019 рр. та станом на 01.05.2020 р. подані на рис. 1.

Необхідно зазначити, що ситуація, що склалася на ринку споживчого кредитування носить двоякий характер. Так, внаслідок зменшення обсягів доходів домогосподарств з'являється додаткова потреба у коштах на покриття їх поточних витрат, що спричиняє необхідність фізичних осіб звертатися до банків за кредитами, однак, зниження реальних доходів населення впливає на скорочення споживання витрат на товари і послуги довготривалого користування.

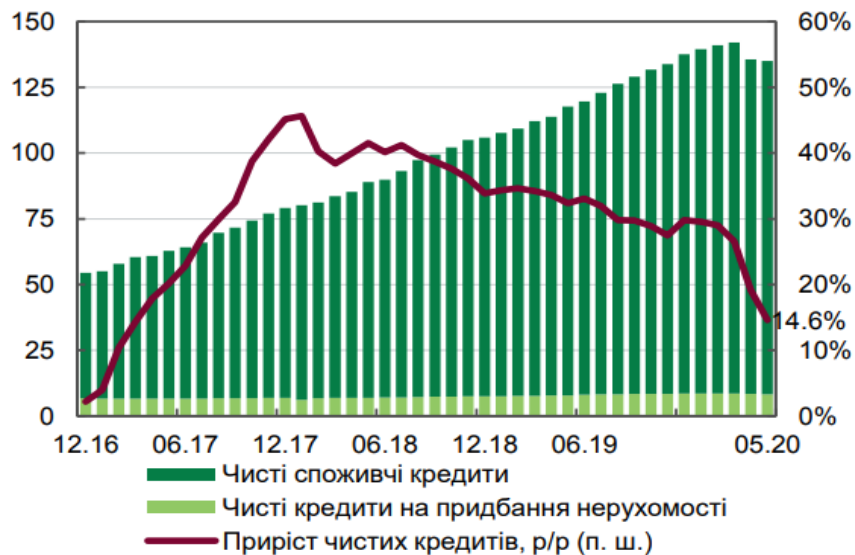

Рисунок 1. Динаміка обсягу споживчого кредитування фізичних осіб, млрд. грн. [5]

Подальше зростання споживчого кредитування потребує на рівні банків формування чіткої організації процесу кредитування та оптимізації ризиків спричинених даним видом кредиту. Важливу роль у системі споживчого кредитування фізичних осіб потрібно відводити сегменту здійснення аналізу та оцінки кредитоспроможності позичальника банківськими працівниками на основі застосування прогресивних та сучасних експрес-методик (скорингових моделей) [6]. Це забезпечується можливістю запровадження високого рівня автоматизації банківських послуг щодо прийняття рішення про видачу споживчого кредиту і доступу до широкої бази позичальників. Урахування первинної візуальної оцінки клієнта та проведення швидкого, надійного і прозорого бізнес-процесу надання кредитів дозволить банкам розширити кількість та коло позичальників та знизити ризик від неповернення кредитів.

Таким чином, споживче кредитування є широко затребуваним видом банківського кредитування, що забезпечує подальший розвиток банківської сфери, прискорює продаж товарних запасів і послуг, що сприяє соціально-економічному розвитку країни. Надання сучасних видів споживчих позик

населенню дозволяє підвищити їхній платоспроможний попит і сприяє покращенню життєзабезпечення поточних і довгострокових потреб громадян.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
2. Про споживче кредитування : Закон України від 15 листопада 2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2017 р. № 2121-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
4. Бублик Л. Я., Мицак О. В. Організаційно-економічний механізм кредитування споживчого ринку. *Менеджер*. 2017. № 4 (77). С. 127-134.
5. Звіт про фінансову стабільність. [Електронний ресурс] – URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf?v=4.
6. The Doing Business Project. Getting Credit in Ukraine [Electronic resource]. – Available at: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/getting-credit>.

УДК 336.7

Крухмаль Олена Валентинівна,

к.е.н., доцент,

Криклій Олена Анатоліївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Одним із найважливіших індикаторів стану банку, банківського сектору та економіки в цілому є якість кредитного портфеля. Наразі велика частка недіючих кредитів (NPLs) є тягарем для банківського сектору України в цілому

та, зокрема, для банків з державною участю, де зосереджено 73,7 % від всіх NPLs, а 48,5 % всіх NPLs припадає на Приватбанк [2].

Станом на 1.10.2020 року частка NPLs в кредитних портфелях українських банках становить 45,6 %. При цьому портфель кредитів в національній валюті містить 42,6 % NPLs, а в іноземній – 49,8 % [2]. Високі показники NPLs більшою мірою пов'язані з кредитною експансією докризових років, із спрощеними стандартами оцінювання кредитоспроможності позичальників, а також практикою кредитування пов'язаних осіб.

Наразі всі NPLs визнані банками і можна відмітити поступове зростання рівня їхнього покриття банківськими резервами. Аналіз змін частки NPLs протягом останніх чотирьох років свідчить про планомірне зниження їх рівня в цілому по системі (рис. 1). Така тенденція є характерною як для загального показника частки NPLs, так і для частки NPLs в портфелях кредитів юридичним особам та портфеля кредитів фізичним особам в національній валюті. Окремою проблемою залишаються NPLs в портфелі кредитів фізичним особам в іноземній валюті, частка яких залишається високою (більше 97 %) [2].

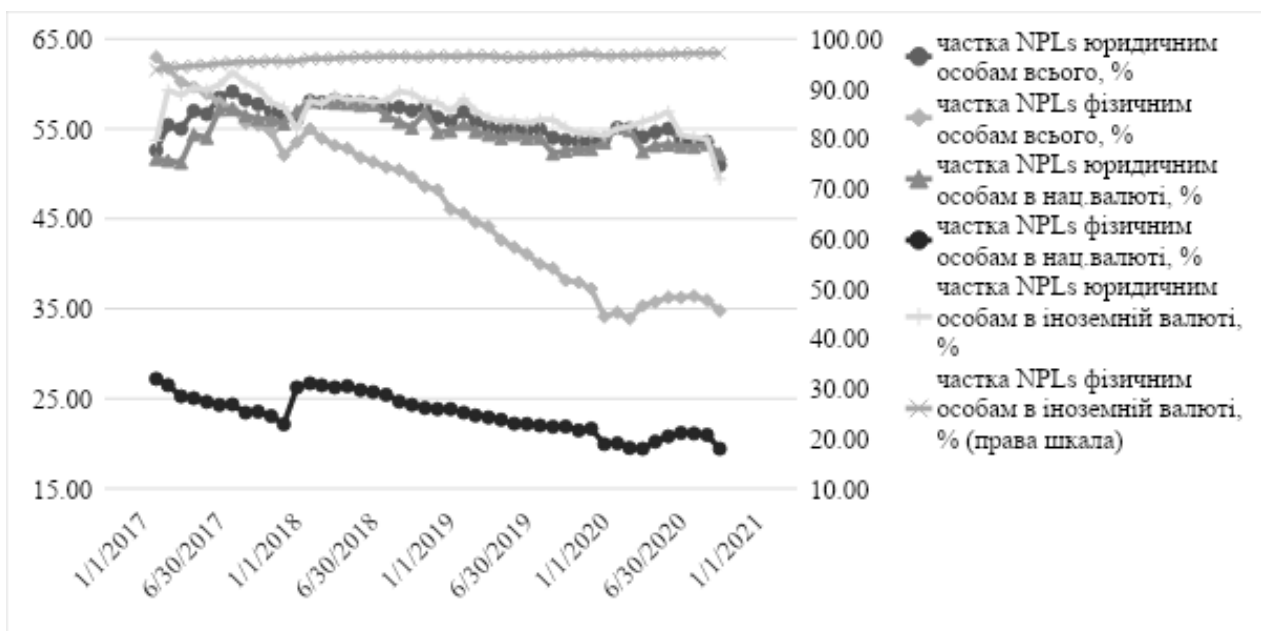

Рис. 1 – Частка NPLs в портфелі кредитів юридичним та фізичним особам в українських банках з 01.02.2017 по 01.10.2020 рр. [складено на основі 2].

З початком пандемії COVID-19 Національний банк значну увагу приділяв аналізу впливів карантинних заходів на фінансовий сектор України і, зокрема, на якість кредитних портфелів. Незважаючи на те, що НБУ оптимістично оцінював запас міцності банків при входженні у чергову спричинену пандемією кризу, у травні 2020 року було проведено стрес-тестування, що продемонструвало можливість банків (за виключенням 9 банків) зберегти фінансову стійкість.

Але нараз, на думку НБУ, впровадженні карантинні обмеження, зменшення внутрішнього та зовнішнього попиту, або їх катастрофічне падіння для окремих секторів економіки разом з невирішеними структурними проблемами спричиняють значний вплив на здатність позичальників обслуговувати кредити [1]. Такі зміни можуть бути помітні не одразу. Останні півроку частка NPLs в портфелях банків продовжувала знижуватися. Вплив негативних факторів на якість кредитів проявляється з певним лагом, але окремі зміни вже можна констатувати (рис. 2).

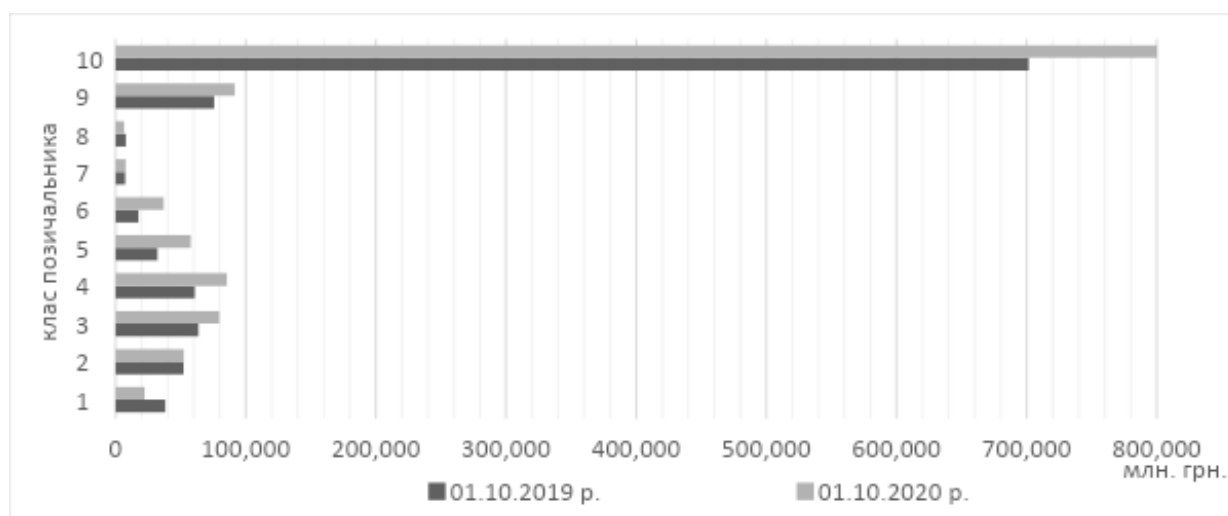

Рисунок 2 – Порівняння розміру кредитного ризику за класами боржника – юридичної особи станом 01.10.2020 р. та 01.10.2019 р. [складено на основі 2].

Порівняльний аналіз розміру кредитного ризику за класами позичальника свідчить про погіршення стану кредитного портфеля банків, адже при загальному зниженні портфеля кредитів корпоративним клієнтам (з 864 млрд. грн. на 01.10.2019 р. до 848 млрд. грн. на 01.10.2020 р.)

спостерігається зниження в 1 класі та одночасно значне збільшення в 10 класі. Зростання негативно класифікованих кредитів є ознакою наявності проблемних кредитів, які невдовзі можуть перейти в непрацюючі.

Отже, банки потребують впровадження посиленого режиму кредитного моніторингу та активізацію превентивних заходів щодо впорядкування проблемної заборгованості. Зокрема, в розпорядженні банків є цілий ряд заходів для послаблення кредитного навантаження на позичальників, які відчують негативний вплив пандемії та обмежувальних заходів на рівень їх фінансових надходжень: кредитні канікули, реструктуризації на пільгових умовах, в тому числі із капіталізацією відсотків та відмовою від неустойок.

Список використаних джерел:

1. Звіт про фінансову стабільність. Національний банк України. Червень 2020 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf?v=4

3. Наглядова статистика НБУ. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.

УДК 336.71

Криклій Олена Анатоліївна,

к. е. н., доцент,

Москаленко Анна Олександрівна,

магістрантка,

Сумський державний університет, м. Суми

ВПЛИВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НА ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасній економіці роль банків переоцінити неможливо, тому підтримка достатнього рівня ліквідності є необхідною передумовою для забезпечення стабільної роботи, належного розподілу та використання ресурсів.

Стан ліквідності як окремого банку, так і банківської системи залежить від значної кількості факторів, виявлення та формалізація впливу яких є важливою для побудови системи ефективного управління ліквідністю (рис. 1).

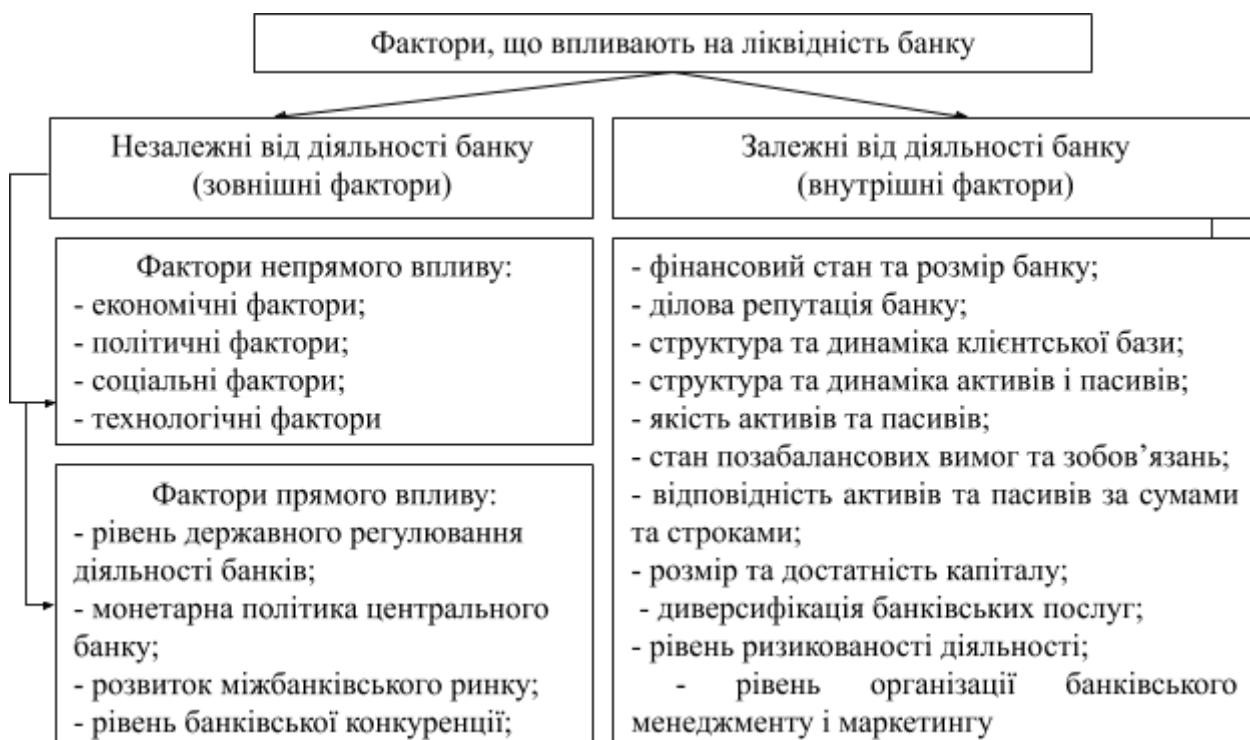

Рис. 1. Фактори впливу на ліквідність банку

Джерело: розроблено автором

Звернемо увагу на відсутність виокремлення в наукових дослідженнях такого фактору впливу на ліквідність, як невизначеність. Вважаємо, що цей фактор, на тлі останніх подій в Україні та світі, набуває неабиякого значення, адже саме невизначеність породжує неможливість оцінити розвиток подій в майбутньому, як з позиції ймовірності її реалізації, так і з позиції виду її прояву.

Досліджуючи сутність поняття «невизначеність», з'ясували, що ці питання залишаються недостатньо розробленими як на теоретичному, так і на прикладному рівнях як серед вітчизняних, так закордонних науковців. Рівень цікавості до цієї теми в Україні та світі знаходиться на низькому рівні, про що свідчить аналіз, проведений за допомогою Google Trends.

Проаналізувавши підходи до визначення цього поняття, під невизначеністю пропонуємо розуміти характеристику ринкового середовища, котра не піддається оцінці та пов'язана з обмеженістю інформації про умови, в яких буде відбуватися економічна діяльність.

Поняття невизначеності є досить складним і має прояв в усіх сферах, звідки і з'являються її ключові класифікаційні ознаки (рис. 2).

Рис. 2. Взаємозв'язок економічної, політичної та соціальної невизначеності

Джерело: розроблено автором

Відмітимо, що невизначеність існує завжди, іноді посилюється, а іноді послаблюється, проте існує завжди та в усіх сферах. Усі вищенаведені різновиди невизначеності взаємозалежні та однаково неоднозначно впливають на перебіг господарських процесів, включаючи діяльність банків та рівень їх ліквідності.

Зазначимо, що на сучасному етапі банки як ніколи повинні працювати в умовах підвищеного рівня невизначеності, оскільки зростають масштаби негативних наслідків, пов'язаних з поширенням коронавірусу COVID 19. У міру того, як все більше країн посилюють протиепідемічні заходи включно з карантинном та соціальним дистанціюванням, страх зараження та втрати доходів збільшує невизначеність у всьому світі. Схематично вплив невизначеності, на

прикладі спалаху коронавірусної інфекції, на ліквідність банківської системи представлений на рисунку 3.

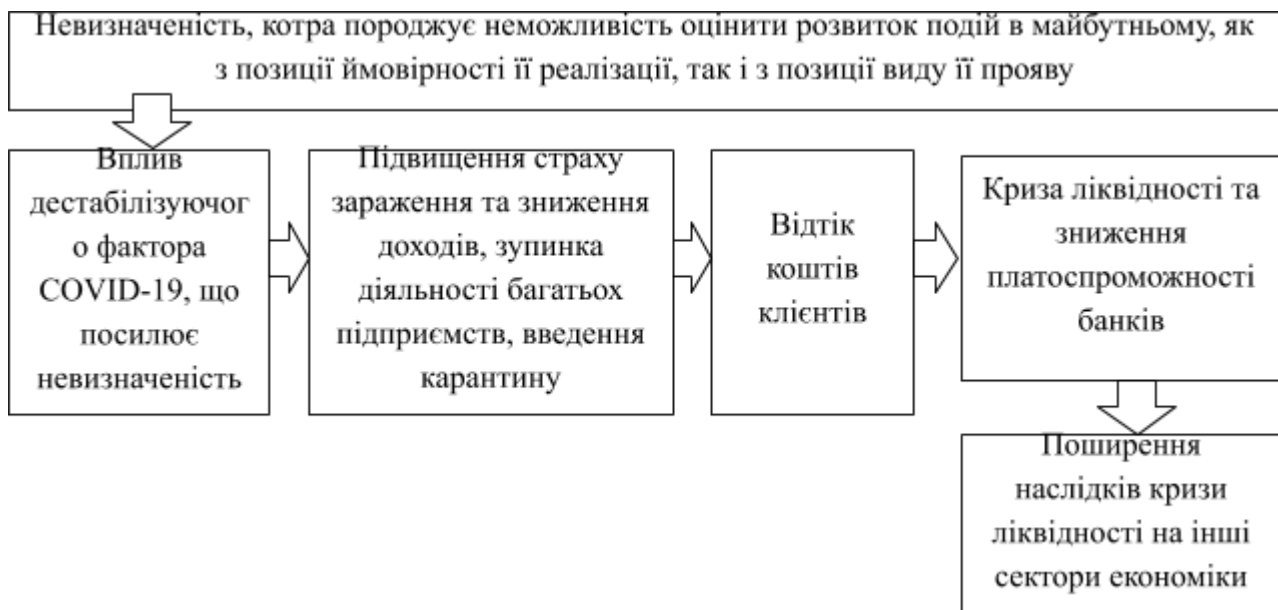

Рис. 3. Вплив невизначеності на ліквідність банківської системи на прикладі спалаху COVID-19

Джерело: розроблено автором

Отже, бачимо, що невизначеність в частині управління формуванням пасивів може призвести до зменшення припливу вкладень та/ або стати причиною їх відтоку (зростання дефіциту ліквідності). В частині формування активів банку невизначеність породжує страх та невпевненість, котрі є передумовою скорочення обсягів кредитних та інвестиційних операцій до моменту її зниження (формування надлишкової ліквідності).

Список використаних джерел:

1.The impact of uncertainty on activity in the euro area. European Central Bank. Economic Bulletin. 2016. Issue 8. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/ecbu/eb201608.en.pdf> (дата звернення: 01.11.2020).

**СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ,
ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ У АСПЕКТІ ДЕТИНІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Легалізація доходів, отриманим злочинним шляхом є протиправним діянням з негативними ефектами, які ховаються за звичайними фінансовими операціями. Ці злочини мають здатність дестабілізувати становище економічних суб'єктів, суспільство або цілком національну економіку, створюючи загрозу економічній безпеці країни. Так як обсяги легалізації незаконних доходів мають тенденцію до зростання, створення ефективної системи протидії цьому явищу виступає однією з актуальних проблем сучасності.

Фінансовий сектор та його учасники, у першу чергу фінансові посередники, на разі є каталізаторами процесів руху тіньових грошових потоків, оскільки перманентне розширення кола функцій та послуг, які вони можуть запропонувати своїм клієнтам, дозволяє останнім користуватись ними саме з метою приховування власних фінансових ресурсів, їх отримання або трансформації із незаконної форми у легальну та подальшого використання. Водночас, саме від фінансових посередників при належному державному керівництві, контролі та сприянні можна очікувати розробки і впровадження високоефективного інструментарію протидії кругообігу тіньового капіталу [1].

Найбільш значущими суб'єктами первинного фінансового моніторингу, в чій обов'язки входить виявлення операцій по легалізації злочинних доходів і повідомлення про них в Державну службу фінансового моніторингу України, є

банківські установи. Це універсальна категорія фінансових установ, яка здійснює практично всі види фінансових операцій. Більшість схем легалізації доходів пов'язані саме з банками. Тому основну роботу з організації системи виявлення та попередження фактів легалізації злочинних доходів законодавець покладає на банки.

Незважаючи на те, що комерційні банки мають більші можливості для виявлення підозрілих операцій та угод, а також ідентифікації осіб, що беруть участь в них, проникнення в банківську систему злочинного капіталу неминуче тягне за собою підвищення ризиків легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму.

Для банку важливим фактором зниження ризиків легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом (далі – ЛДОЗШ) є розуміння його сутності, виявлення і оцінка цих ризиків, а також управління цими ризиками.

У методологічних документах FATF вказаний ризик трактується як похідна від трьох чинників: «загроза», «уразливості» і «наслідки». При цьому під «загрозою» розуміється сукупність зовнішніх факторів, які потенційно можуть завдати шкоди безпеці держави або окремій фінансовій установі. Термін «уразливості» має на увазі під собою недоліки системи контролю за легалізацією злочинних доходів, які роблять ту чи іншу юрисдикцію або її господарюючий суб'єкт привабливим для вчинення злочинів. Поєднання «загроз» і «вразливостей», в свою чергу визначає ймовірність реалізації даного ризику, а його наслідки – шкода або збиток, який може бути завдано на макро- або мікрорівні. Таким чином, згідно з міжнародних рекомендацій виділяється дві групи факторів ризику легалізації: зовнішні і внутрішні. При цьому до першої групи факторів відносяться такі, як зовнішнє середовище і клієнти, а до другої – в першу чергу, недоліки системи внутрішнього антилегалізаційного контролю [2].

Більшість науковців ризику ЛДОЗШ розглядають фрагментарно, концентруючи увагу лише на окремих його аспектах, або на причинах їх

виникнення, або на наслідках їх реалізації, що дуже звужує розуміння сутності даного поняття.

На наш погляд, О. В. Уткіна [3] найбільш вдало сформувала поняття ризиків ЛДОЗШ у банку, трактуючи його як «ризик свідомого або несвідомого залучення/використання банківських установ у схемах по відмиванню незаконно отриманих доходів, які зумовлюється факторами внутрішнього та зовнішнього середовищі, що не виключає, як наслідок, ймовірність отримання банками матеріальних, фінансових, репутаційних збитків». Науковець акцентує увагу на причинах виникнення ризику, характеру його прояву та основних недоліках системи фінансового моніторингу.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що поняття «легалізації доходів отриманих незаконним шляхом» варто розглядати з матеріальної, економічної, фінансової та правової позиціях (рис. 1.).

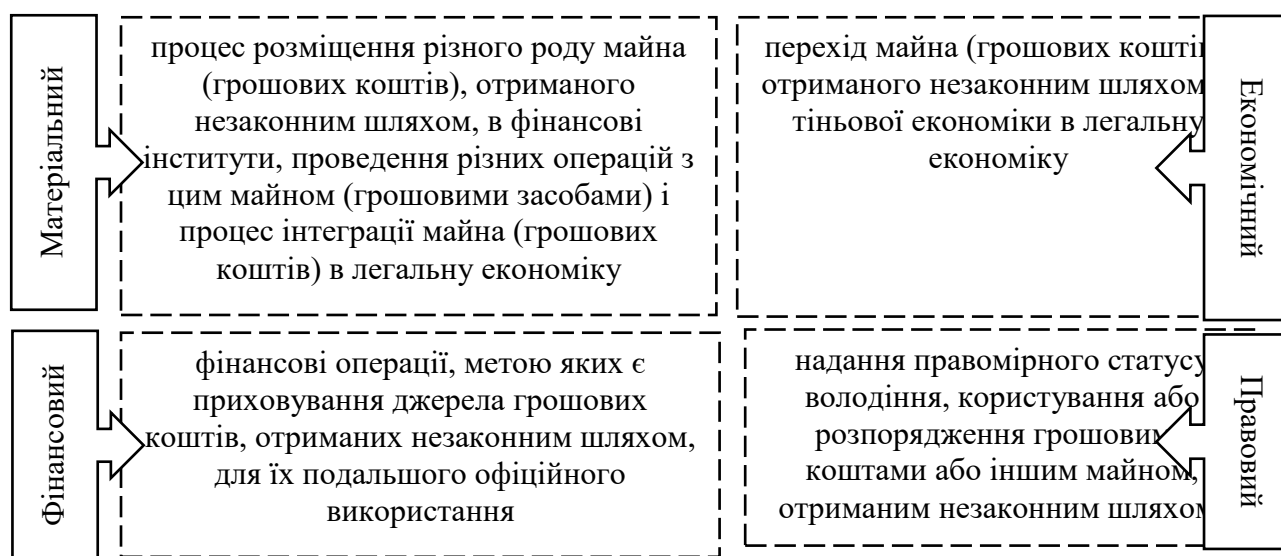

Рисунок 1. – Підходи до розуміння сутності поняття «легалізації доходів отриманих незаконним шляхом» [4]

Для мінімізації ризиків легалізації у банківській установі слід виробити комплекс заходів, спрямованих на усунення джерел виникнення таких ризиків та Для цих цілей ефективна система управління ризиками ЛДОЗШ повинна будуватися одночасно на основі міжнародних стандартів і вимог українського законодавства та відображати сучасні особливості та об’єктивні зміни

зовнішнього середовища функціонування банку. Ефективне управління банківськими ризиками ЛДОЗШ сприяє проведенню політики детінізації національної економіки.

Дослідження виконане у рамках держбюджетної науково-дослідної роботи 0120U100473 «Формування інструментарію детінізації економіки України на основі каузального моделювання траєкторій взаємодії фінансових посередників».

Список використаних джерел:

1. Зачосова Н. В. Тіньові грошові потоки та фінансові механізми протидії у контексті забезпечення економічної безпеки держави. Стратегічні пріоритети детінізації економіки України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір: Монографія / За ред. Черевка О.В. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2014. – С. 375-395.

2. Руководящие указания ФАТФ «Оценка рисков отмывания денег и финансирования терроризма на национальном уровне» [Електронний ресурс]. 2013. Режим доступу до ресурсу: http://www.fedsfm.ru/content/files/documents/fatf/broshure_fatf_risk_accessment.pdf.

3. Уткіна О. В. Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Університет банківської справи». Київ, 2019. 219 с.

4. Шаманина Е. И. Противодействие легализации незаконных доходов в банковской системе Российской Федерации: опыт и пути развития : диссертация ... кандидата экономических наук : 08.00.10 / Шаманина Елизавета Ивановна. Москва. 2014. – 221 с.

АНАЛІЗ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Результат діяльності банку визначається його бізнес-моделлю. Саме правильний вибір останньої допомагає зробити раціональним співвідношення між залученими та розміщеними ресурсами.

І іноземні дослідники (А. Джоель, Р. Аяді, М. Томкус, П. Тіммерс, Г. Сміт, ін.), і вітчизняні економісти (Т. Касаткіна, А. Плахота, Д. Покідін, В. Рашкован, Л. Міненко, Ю. Худолій, Д. Гриджук, ін.) зробили значний внесок у дослідження питань формування та використання бізнес-моделей банків.

Різні автори звертають увагу на різні джерела інформації (одні –можуть враховувати тільки балансові дані, інші – і позабалансові показники), використовують різні аналітичні інструменти (кластерний аналіз, метод нейронних мереж Конохена, тощо).

Саме поняття бізнес-моделі у більшості авторів є різноплановими, оскільки деякі науковці визначають дану категорію у відповідності до орієнтації на внутрішні особливості функціонування банку, а інші - зорієнтовані на вирішальний вплив зовнішнього середовища. Проте більшість науковців сходяться на тому, що бізнес-модель банку – це сукупність ключових управлінських рішень, що визначають основні способи, завдяки яким буде створюватися прибуток, формуватися і використовуватимуться ресурси, інформаційні джерела та інше .

В нашому аналізі бізнес-моделі використано метод кластерного аналізу, оскільки він є доволі простим в розрахунку і ефективним в порівнянні із

іншими методами. Для визначення переліку показників, які будуть формувати кластери майбутніх бізнес-моделей, ми попередньо розрахували і проаналізували 32 коефіцієнти, які загалом охарактеризували банківський сектор України станом на 01.01.2020. Значна кількість коефіцієнтів дала змогу більш чітко сформулювати уявлення про коректний список майбутніх показників, що описують бізнес-модель. Також в процесі формування списку показників був врахований досвід вітчизняних науковців у цій сфері.

Далі був застосований метод відсіювання, що дозволив із 32 коефіцієнтів залишити 6 найбільш значимих:

- відсоток бруто-кредитів в структурі бруто-активів. Цей показник відображає загальну зацікавленість банків у кластичній банківській діяльності;
- кредити юридичних осіб в бруто-активах. Відображає те, наскільки важливі кредити корпоративних клієнтів для банку;
- кредити фізичних осіб в бруто-активах. Схильність банку до роботи з населенням;
- різниця між частками валютних активів та валютних зобов'язань. Відображає наскільки є значним валютний ризик банку. Ця різниця насамперед характеризує співвідношення величини кредитів наданих у валюті і залучених коштів у валюті;
- відсоток строкових депозитів фізичних осіб. Відображає важливість ресурсів, отриманих від домогосподарств для банку, а оскільки дане джерело ресурсів є дуже дорогим, то водночас говорить і про вартість банківських продуктів;
- відсоток коштів юридичних осіб в зобов'язаннях банку. Вказує на орієнтацію на корпоративних клієнтів при формуванні ресурсної бази.

Для процесу кластеризації була використана програма IBM SPSS 13. Дане програмне забезпечення користується популярністю серед науковців, оскільки є доволі простим і зручним у використанні, а також має значний перелік різноманітних інструментів для обробки та аналізу даних. Методом кластеризації був обраний метод k -середніх. Він визначається простотою у

застосуванні а також відсутністю початкових центрів кластерів, тому перед початком проведення кластеризації потрібно визначитися із кількістю кластерів. Оптимальною кількістю, за результатами кластеризації було визначено 4 кластери.

Після проведення кластеризації та аналізу отриманих результатів було сформовані наступні бізнес-моделі для 75 банків України станом на 01.01.2020:

- Роздрібна модель. Банки цієї моделі використовують класичну форму банківського посередництва. Кредити є основою активів, переважають кредити, надані домогосподарствам. Основа зобов'язань – кошти фізичних осіб, незначна кількість валютних операцій. Увійшли 4 банки;

- Корпоративна. Це активний з погляду кредитування банк, зосереджений на корпоративних клієнтах. Кредити займають істотну частку активів банку, більшість з яких розміщені в корпоративному секторі. Близько половини обсягу ресурсної бази займають кошти корпорацій. Значна частина валютних операцій. Увійшло 6 банків;

- Диверсифікована корпоративна діяльність (ДКД) . Активний у залученні коштів клієнтів, проте зменшена кредитна активність. Кредити складають близько половини активів, кредитує переважно корпоративних клієнтів. Кошти клієнтів є основою зобов'язань, при цьому залучається як корпоративний так і сектор домогосподарств. Значна частина валютних операцій. Увійшло 54 банки, в тому числі ПРИВАТ БАНК ;

- Нетипова банківська діяльність (НБД). Пасивний з погляду кредитування банк, фінансований коштами корпоративних клієнтів. Кредити займають менше 25% від активів. Банк орієнтований на нетипові операції. Кошти юридичних осіб мають істотну частку в зобов'язаннях банку. Увійшло 11 банків.

За результатами отриманих бізнес-моделей (з погляду фінансової результативності) маємо, що найбільш прибуткові по відношенню до активів є банки – серед банків моделі ДКД. Це ПРИВАТ БАНК (показник на рівні 10,4 %) та АТ "РВС БАНК", який мав найвищий показник прибутковості

активів на рівні 18,2%. Проте в середньому найбільш прибутковими були Роздрібна та Корпоративна моделі із показником на рівні 5% і 4% відповідно. Банки з бізнес-моделями, яким притаманний значний кредитний портфель, вимушені формувати значні обсяги резервів, а інші навпаки – активно розформовують резерви, що говорить про те, що раніше вони також активно займались кредитуванням. Найбільш фінансово стійкою бізнес-моделлю являється НБД, бо найчастіше статутний капітал даної моделі не був більший за 100% в структурі власного, на відміну від інших моделей, а отже не покривав збиток. Тобто банки цієї моделі не потребують додаткових вкладень від власників для продовження роботи.

УДК 657.422.8

Пігуль Наталія Георгіївна

к.е.н., доцент

Кічова Вікторія Володимирівна

магістрантка

Сумський державний університет

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕГУЛЮВАННЯ

На сьогоднішній день будь-який банк у своїй діяльності наражається на безліч різноманітних ризиків, серед яких є валютні, репутаційні, інвестиційні та ін. Проте більшість операцій банків все ж пов'язана з кредитуванням, тому кредитний ризик залишається найбільш масштабним та суттєвим в банківській діяльності. Ефективність кредитної політики підтверджується дохідністю кредитного портфелю банку. Проте недооцінка наявного або потенційного кредитного ризику може призвести до виникнення проблемної заборгованості, а в перспективі, і до отримання фінансових втрат або банкрутства. Тому дослідження стану проблемної заборгованості банків та розроблення методів удосконалення управління нею є актуальним питанням сьогодення.

Дослідження сутності категорії «проблемний кредит» та питань щодо управління ним здійснили багато вчених-економістів, а саме: Л.О. Примостка, О.В. Барановський, І. В. Сало, О. І. Лаврушин, В. Я. Вовк, В. Л. Кльоба І. В. Белова, Т.М. Болгар, С. М. Фролов, Є. Г. Рясних та інші. Одна група вчених вважають, що проблемний кредит – це кредит, за яким банк лише вбачає небезпеку своєчасного погашення [5,6]. Інші автори під проблемним кредитом розуміють заборгованість, за якою своєчасно не проведені один або декілька платежів. На наш погляд, проблемний кредит це заборгованість, за якою порушуються умови його повернення, погіршується якість забезпечення чи фінансовий стан боржника.

Аналіз стану проблемних кредитів передбачає оцінку кредитного портфеля, що представляє собою сукупність позик, наданих банком на певну дату з метою отримання доходу у вигляді відсотків. Кредитний портфель включає агреговану балансову вартість усіх кредитів, у тому числі прострочених, пролонгованих і сумнівних щодо повернення та є втіленням кредитної політики банку і невід’ємною складовою його загальної стратегії розвитку [1].

Обсяги наданих кредитів та частка непрацюючих кредитів банків України за 2017–2019 рр. представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – Динаміка розміру кредитного портфелю, непрацюючих кредитів та резервів за ними протягом 2017–2019 рр. [4].

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Кредитний портфель, млн. грн.	1090914	1193558	1097684
Темп зростання кредитного портфеля, %	-	9,4	-8
Обсяг непрацюючих кредитів, млн. грн.	594999	630767	530780
Темп зростання непрацюючих кредитів, %	-	6	-15,9
Часка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі, %	54,5	52,8	48,4
Резерви за непрацюючими кредитами, млн. грн.	505721	546453	471268
Покриття банками проблемної заборгованості, %	46,3	45,7	42,9

Аналізуючи дані таблиці 1, слід зазначити, що протягом аналізованого періоду обсяг кредитного портфелю суттєво не змінювався, проте в 2018 році

він збільшився на 102644 млн. грн., тобто на 9,4% в порівнянні з 2017 р., що є наслідком зростання нового роздрібного кредитування. Частка проблемних кредитів має тенденцію до зниження. На початок аналізованого періоду непрацюючі кредити становили більшу половину кредитного портфелю (54,5 %). За 2019 рік обсяг проблемних кредитів в українських банках уперше за останні роки знизився нижче рівня 50% і на 1 січня 2020 року становив 48,4 %, що є позитивною тенденцією та свідчить про підвищення рівня якості портфелів [4].

Обсяг непрацюючих кредитів досяг найвищого показника у 2018 році 630767 млн. грн., проте вже в наступному році знизився на 99987 млн. грн.

Значні обсяги непрацюючих кредитів зумовлюють величезні збитки банків, погіршують їхню фінансову стійкість та обмежують можливості відновлення кредитування. Непрацюючі кредити в майбутньому можуть бути погашені за рахунок резерву за кредитними операціями. Проведений аналіз зміни якості кредитного портфеля вітчизняних банків дозволив виявити резерви, які у разі необхідності покриватимуть лише 42,9% проблемних кредитів [2].

На появу проблемної заборгованості, як і на будь-який інший процес в банківській діяльності впливають певні фактори, що покращують або погіршують ситуацію. На зміну стану проблемних кредитів впливають, як керовані, так і некеровані фактори. Під керованими факторами розуміють: недосвідченість уповноважених працівників, суб'єктивність працівників банку відносно позичальника, технічні помилки, тобто фактори, що відображають кредитну політику банку в цілому. Під некерованими, наприклад, економіко-соціально-політичні шоки, та (або) їх несприятливий вплив, що збільшує вірогідність переходу наданої позики до групи проблемних кредитів, особливості конкурентної середовища та галузі позичальника, і суттєві зміни в них .

З метою зниження проблемних кредитів в банківській системі необхідно використовувати певний інструментарій, який знизить рівень проблемної заборгованості та покращить ситуацію в цілому по банківській системі. Фролов

С., Олійник В. та Гиренко І. виділяють дві основні групи методів управління проблемними кредитами: реструктуризацію кредитної заборгованості та ліквідацію проблемних кредитів [3]. Дані методи передбачають або суттєву зміну певних умов кредитування, створення більш сприятливих для боржника, або продаж кредиту третій особі. Зазначені методи дозволять знизити обсяг проблемних кредитів та зміцнити банківську систему в цілому.

Подолання проблемної заборгованості вітчизняних банків доцільно здійснювати за наступними напрямками:

- формування достатніх обсягів резервів під заборгованість;
- вибір та реалізація моделі реструктуризації проблемних активів у банківській сфері, наприклад створити банк проблемних активів або перехідний банк (із залученням держави або приватних інвесторів);
- спрощення механізмів продажу, передачі, списання активів, у тому числі в межах проведення досудових процедур та ін.

Отже, необхідно зазначити, що значна частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банків суттєво уповільнює розвиток банківської системи країни. З метою зниження обсягів проблемної заборгованості доцільно здійснювати реструктуризацію проблемної заборгованості, а також впроваджувати практику перекредитування за умови неможливості позичальником своєчасного погасити кредит.

Список використаних джерел:

1. Рясних Є. Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. С. 146– 149.
2. Жежерун Ю.В. Формування резервів за кредитними операціями вітчизняних банків. *Вісник Черкаського навчально-наукового інституту*. 2018. №1. С. 24 – 29.

3. Фролов С. М. Удосконалення механізму управління проблемними кредитами банку. *Вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2012. № 1. С. 245 – 250.

4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 08.10.2020).

5. Кльоба В.Л. Ситуаційний центр банку як ефективний напрям удосконалення управління врегулюванням проблемної заборгованості. *Вісник НЛТУ України*. 2009. № 19.8. С. 240-246.

6. Лаврушин О.І. Банківський менеджмент: навч. посібник/ за ред. О.І. Лаврушина. Москва: КНОРУС, 2009. 560 с.

УДК 336.71

Налбат Юлія Євгеніївна

здобувач вищої освіти

Азаренкова Галина Михайлівна

д.е.н., професор

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

МЕТОДИКИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Процедури рейтингування відіграють надзвичайно важливу роль у діяльності комерційних банків, сприяючи зміцненню їхніх ринкових позицій на висококонкурентному ринку фінансових послуг. Однозначно визнаючи позитивний ефект від використання рейтингів у банківській діяльності, слід зазначити, що характер цього ефекту залежить від виду, мети та змісту рейтингів.

На сучасному етапі економічного розвитку для комплексної оцінки банків використовують різні підходи та методики рейтингування.

Всебічний аналіз зарубіжних та вітчизняних технологій визначення рейтингу банку, виділення систем діагностики банківської діяльності має важливе значення для виявлення недоліків рейтингових методик оцінки

діяльності банків України, вдосконалення підходів та приведення їх до міжнародних стандартів [3].

Від обраної методики залежить отриманий результат рейтингу банку, тобто вибору методики варто приділити особливу увагу.

Результати комплексної оцінки діяльності банку за методиками наведеними у таблиці 1 можна вважати найбільш об'єктивними, але все ж, на думку деяких дослідників вони мають свої недоліки [1].

Таблиця 1. Найбільш поширені методики рейтингової оцінки банків

Назва методики	Переваги	Недоліки
CAMELS	Методика передбачає аналіз шести аспектів діяльності банку, які є найбільш важливими для оцінки його стану та визначення його місця у рейтингу.	Кожен з коефіцієнтів розраховується на основі аналізу великої кількості показників, що дещо ускладнює розрахунки.
Вектор надійності (методика В.Кромонова)	Кожен коефіцієнт враховує усі можливі ризики, що виникають під час діяльності банку, також аналізує розмір та структуру капіталу.	Розрахунок кожного коефіцієнта та переведення їх у підсумковий бал є достатньо складною операцією.
Методика О.Б.Ширинської	Показники розраховуються з урахуванням усіх можливих варіантів розвитку подій.	Кожен коефіцієнт розраховується за власною методикою, що пристосовується до властивостей кожного показника
Методика рейтингового оцінювання надійності банку Н. Б. Цибульської	Є простим отримання підсумкового балу та віднесення банку до рейтингової групи. У методиці використані найбільш відомі та поширені коефіцієнти банківської діяльності, тому інформація для їх розрахунку можна отримати з фінансової звітності банку, яка є відкритою.	Методика не є загальноприйнятою, тож, результат не можна вважати стовідсотково об'єктивним
«Euromoney»	Розрахунок коефіцієнтів за групами спрощує зведення результатів до єдиного балу, за яким відбувається ранжування.	Методика недостатньо широко використовується, тож, надійність результатів не підтверджена

Назва методики	Переваги	Недоліки
Методика рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг»	Ринкові позиції банку відображають можливість протистояти ризикам, диверсифікацію ресурсів і доходів, впізнаваність бренду, а також ступінь потенційної підтримки від регулюючих органів у випадку погіршення фінансового стану.	Методикою не враховуються поточні показники діяльності банків, що дещо некоректно відображає реальну картину, адже не розглядається динаміка діяльності установи.

При створенні рейтингу за цими методиками контролюючі органи використовують різну кількість показників і різні аспекти діяльності банку. Через це отримані результати можуть відрізнятися, хоча і у незначній мірі.

Оцінка рейтингу банку є складною багатопараметричною задачею, і її складність визначається не лише кількістю параметрів (враховуються показники), але й різницею у їх походженні. Як правило, більшість використовуваних показників є кількісними, або «об'єктивними» показниками (достатність капіталу, прибутковість активів тощо). Більше того, якщо зміст цих показників у порівнюваних банках однаковий і немає розбіжностей у розумінні їх визначень, то проблема вирішується просто. Якісні або «суб'єктивні» показники (експертні оцінки) не є настільки прозорими. Їх використання стирає межі отриманих оцінок. Ефективність аналізу, очевидно, визначається якістю вихідної інформації, з одного боку, та знанням «оцінювачів» особливостей конкретних методів розрахунку, з іншого [2,4].

На сьогодні актуальною залишається проблема оптимізації системи показників багатьох рейтингових моделей. Більшість методик рейтингової оцінки, які використовуються в сучасних умовах функціонування економіки, були розроблені більш, ніж десять років тому, отже виникає об'єктивна необхідність переглянути вагові коефіцієнти таких методик.

Таким чином, вдосконалення методик рейтингових оцінок банківських установ дозволить не тільки раціоналізувати діяльність юридичних та фізичних осіб у банківському секторі економіки, але і своєчасно визначити основні

проблеми та визначити банки, які потребують пріоритетного оздоровлення або перетворення.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова Г. М., Самородов Б.В., Мельниченко О.В. Моніторинг показників діяльності банку для підвищення його кредитоспроможності. Актуальні проблеми економіки. 2014. №12. С. 356-368. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2014_12_42.
2. Журибіда Н. Р. Вдосконалення інструментарію оцінювання рівня економічної безпеки банків. Бізнес-навігатор. 2019. №6. С. 81-86. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_6_16.
3. Куцик П. О. Рейтингування діяльності банківських установ як інструмент стабілізації національної економіки : монографія. Львів : Ліга-Прес. 2017. 270 с.
4. Лавров Р., Кравченко А. Рейтингування банків як індикатор їх успішності на фінансовому ринку. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 3. С. 294-304. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpeu_2019_3_31.

УДК: 336.71:330

Павленко Л.Д,

к.е.н., старший викладач,

Шалда А.А.

студент

Сумський державний університет, м. Суми

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ КРЕДИТНИЙ РИЗИК БАНКУ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

За даними звіту про фінансову стабільність Національного банку України (далі – НБУ), сьогодні вітчизняний банківський сектор проходить стрес-тест у режимі реального часу. Нестабільність та невизначеність спровокована

карантинними заходами, які було впроваджені з березня 2020 року, вплинули на фінансові сектори всіх країн без винятку¹. Не виключенням є вітчизняна економіка яка чутлива до коливань на світовій економічній арені. Для банківської системи України це матиме далекосяжні негативні наслідки для платоспроможності позичальників, якості кредитного портфеля та бізнес-моделей банків.

Особливі наслідки, спровоковані карантинними заходами, матимуть ризики пов'язанні з індивідуальним кредитуванням, що є основою безпеки та ефективності кредитного портфеля банку. В цьому контексті важливим є те, що ефективне управління ризиком окремого позичальника не лише дозволяє банкам забезпечувати прибутковість та ефективність кредитної діяльності, але й сприяє виконанню банківським кредитом його ролі у сфері грошового обігу.

Джерелом індивідуального кредитного ризику банку (далі –ІКРБ) виступає конкретний фінансовий інструмент – будь-який контракт, результатом якого є створення фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу іншого суб'єкта господарювання.

Грунтуючись на вищенаведеній інформації, ІКР при здійсненні кредитних операцій банку можна трактувати як ймовірність відкриття індивідуальної ризикової позиції щодо конкретного позичальника, що виникає під впливом та внаслідок взаємодії зовнішніх і внутрішніх щодо банку ризик-факторів і характеризується суттєвими несприятливими відхиленнями від очікуваних результатів кредитної операції.

Зниження економічної активності призводить до зниження доходів населення та погіршення фінансового стану юридичних осіб. Це є першим кроком до збільшення частки непрацюючих кредитів на мікро- та макрорівнях банківської системи, що ускладнить обслуговування позик, тож призведе до істотного погіршення якості кредитного портфеля банків. Частка непрацюючих кредитів NPL наведено на рисунку 1.

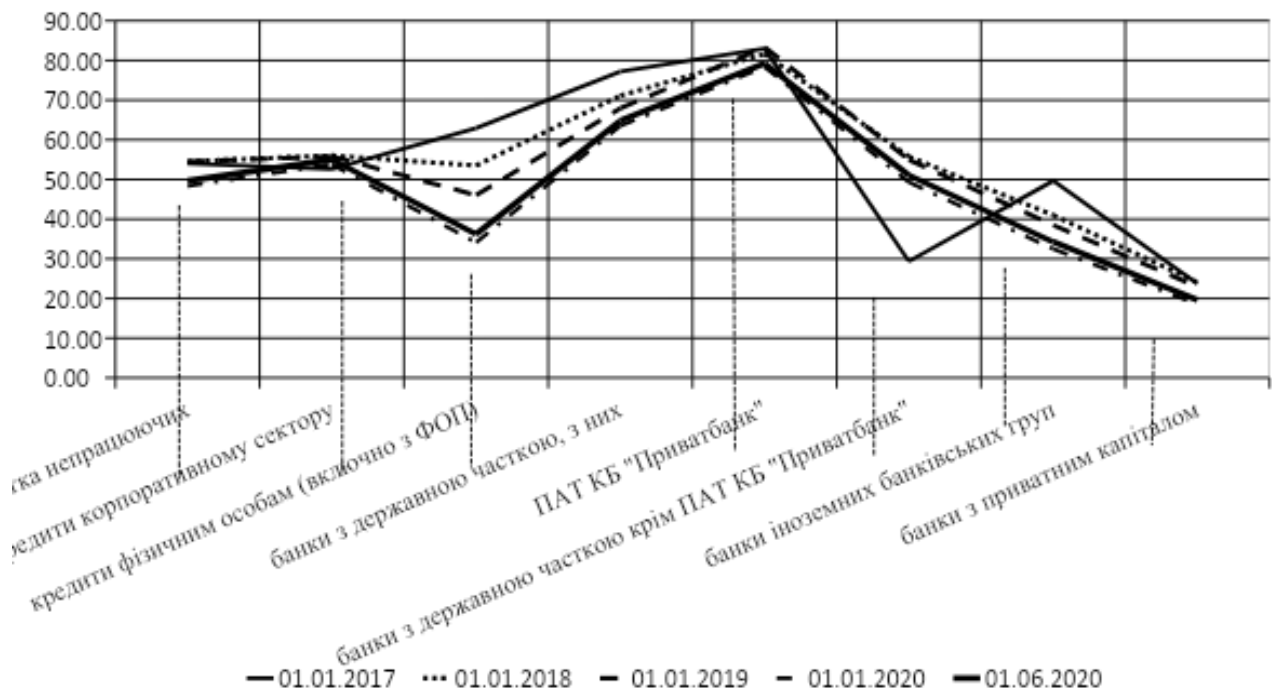

Рисунок 1 – Частка непрацюючих кредитів NPL [побудовано автором на основі 1-3]

Частка непрацюючих кредитів (NPLs) в Україні становила 48,4% на початок 2020 року. Динаміка даних NPL наведених на рисунку 1, засвідчує про проблемність кредитів та кредитних портфелів у державних банках, насамперед Приватбанк. Частка непрацюючих кредитів (NPLs) Приватбанку за обсягом кредитного портфеля станом на 01.10.2020 р. складає 79,2 % (247 979 млн грн.). NPLs для Ощадбанку за обсягами кредитного портфеля визначені на рівні – 56% , а Укрексімбанк – 54,8 % 2. Такі показники банків з державною участю є негативною для вітчизняного банківського сектору, у яких сконцентровано приблизно 75% NPL сектору (близько 45% припадає на Приватбанк) [2].

Значний приріст частки NPL протягом останніх років НБУ пояснює наступними факторами [3,4]:

- проведеною НБУ оцінкою якості активів банків (AQR), що спонукало банки визнати багато кредитів непрацюючими;

- запровадженням більш жорсткого визначення терміну "непрацюючий кредит (NPL)" відповідно до міжнародних практик (постанова Правління НБУ № 351), підходи якого ґрунтуються на принципах Базельського комітету з банківського нагляду, включаючи застосування компонентів кредитного ризику EAD, PD, LGD (табл. 1);
- визнанням непрацюючих кредитів Приватбанком після націоналізації.

Таблиця 1 – Сутність компонентів ІКРБ [побудовано автором на основі 4]

Компоненти кредитного ризику		Сутність компонентів кредитного ризику	
Експозиція під ризиком	EAD	відповідає боргу за активом, який перебуває під ризиком дефолту боржника	
Ймовірність дефолту	PD	характеризує ймовірність припинення виконання боржником своїх зобов'язань	
Втрати в разі дефолту	LGD	характеризує рівень втрат (збитків) унаслідок дефолту боржника	

Отже, відповідно до рекомендацій НБУ, вітчизняним банком необхідно інтенсивніше розчищати баланси: непрацюючі кредити слід реструктурувати, продати чи списати. Дотримання банками вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями від 30.06.2016 № 351 та врахування факторів впливу зазначеному в ньому, надасть можливість проаналізувати причини відхилення. Ефективне управління ІКР дасть можливість їм максимізувати ринкову вартість кредитного портфеля та забезпечити досягнення цілей зовнішніх (позичальників, наглядових органів, суспільства) та внутрішніх (керівництва, працівників, власників) стейкхолдерів на основі оптимізації прибутковості та рівня ІКР кредитних операцій з дотриманням регуляторних вимог шляхом формування ефективних процесів управління ним.

Список використаних джерел:

1. Звіт про фінансову стабільність. Офіційний сайт Національного банку України URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-N1.pdf?v=4 (дата звернення: 25.10.2020).
2. Висока частка непрацюючих кредитів залишається значною проблемою банківського сектору. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення: 25.10.2020).
3. Гладких Д. М. Пріоритети активізації банківського кредитування в Україні. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-08/bankivske-kredytuvannya-1_0.pdf. (дата звернення : 09.09.2020).
4. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Положення, затверджене постановою Правління НБУ від 30.06.2018 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> (дата звернення: 17.10.2020).

СЕКЦІЯ 2. «ЗЕЛЕНІ» ФІНАНСИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 336.226.4

Мареха Ірина Сергіївна,

к.е.н., старший викладач,

Макаренко Тетяна Юріївна,

студентка,

Сумський державний університет

СВІТОВІ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОДАТКІВ

Екологічні податки у тій чи іншій формі існують у всіх економічно розвинутих країнах. Необхідність екологізації податкової політики продиктована погіршенням стану навколишнього природного середовища. Більшість країн світу переорієнтовують національну фінансову систему під

впливом зарубіжного досвіду, спираючись на кращі практики «озеленення» у світовому масштабі. Звісно, ступінь ефективності реформування податкової системи передусім визначається національною специфікою та менталітетом тих суб'єктів, на кого ці реформи поширюються. Проте у глобальному плані ми вважає за необхідне виокремити три основні систем екологічних податків, які у той чи інший спосіб продемонстрували свою результативність.

Японська система екологічних податків. У порівнянні з іншими промислово розвиненими країнами Японія досягла великих успіхів в економічній сфері та науково-технічній галузі. У Японії діє прийнятий в 1970 р. закон «Про боротьбу з забрудненням атмосферного повітря». Відповідно до цього закону в країні діє система грошової компенсації власникам підприємств-емітентів за заподіяний збиток здоров'ю особам, постраждалим від забруднення. Такий закон спирається на класичні постулати пігувіанського підходу «забруднювач платить». Платежі за забруднення водою набувають в Японії форми штрафних санкцій. Величина штрафу залежить від ступеня забруднення, який визначається шляхом порівняння рівня нанесення шкоди довкіллю з екологічними стандартами. Існують платежі за забруднення атмосферного повітря шкідливими речовинами та шумом. Варто відзначити, що в Японії існують одні з найвищих нормативів по забрудненню атмосферного повітря, які перевищують аналогічні параметри інших країн в 2-3 рази [2]. Також передбачені спеціальні надбавки до платежів за небезпечні виробництва і товари, за понаднормативні викиди двоокису сірки. У 2012 році Японія ввела вуглецевий податок, мотивуючи це необхідністю участі у вирішенні світової проблеми глобального потепління клімату. Даний податок поширюється на усі види викопного палива. Як наслідок, у 2017 році викиди парникових газів в Японії знизилися на 1,2 %. Японська система екологічних податків є бінарною, оскільки представлена групою енергетичних (64 %) та транспортних податків (36 %). Податки, пов'язані з користуванням автомобілем та споживанням бензину, демонструють найвищу фіскальну ефективність (55 % та 26 %

відповідно). За ступенем екологізації податкової системи Японія посідає друге місце у світовому рейтингу Green Tax Index [5].

Американська система екологічних податків. В США в області стягування екологічних платежів існують національні особливості. Так, з природокористувачів стягуються спеціальні платежі за право забруднення атмосферного повітря, скидання стічних вод, за користування питною водою, за розміщення небезпечних та твердих відходів тощо. Також стягується плата за скидання промислових стічних вод. Розмір плати визначається кожним штатом окремо в залежності від категорії екологічної загрози. Наприклад, в штаті Каліфорнія плата за скидання токсичних стічних вод перевищує 16 тис. дол. [2]. Аналогічний принцип застосовується по відношенню до забруднення ґрунтів токсичними речовинами. Проблема побутових відходів також вирішується на рівні штатів і найбільш ефективно розв'язується в штаті Міссурі. З метою стимулювання переробки автомобільних покришок владою було запроваджено спеціальний податок у розмірі 50 центів з кожної автомобільної шини [2]. Особливістю екологічних податків в США є їхній високий рівень, що обумовлює надмірний податковий тиск на суб'єктів природокористування, а тому виробництва з високим ступенем забруднення експортують до інших країн з більш низькими екологічними стандартами та платежами. У той же час в США існує великий перелік податкових преференцій та пільг, які стимулюють економічних операторів до екологоконструктивної господарської діяльності.

У 2008 році в Канаді був введений вуглецевий податок, внаслідок чого відбулося зниження споживання палива. Так, в Британській Колумбії споживання пального скоротилося на 17,4 % на душу населення [2]. Деякі імпортовані автомобілі в Канаді обкладаються «зеленим» податком. Податок не поширюється на національні транспортні засоби та ті, які вивозяться на експорт за кордон. Існує екологічний податок на «неекологічні» товари. Податок стягується з усіх товарів в аерозольній упаковці, фармацевтичні товари,

шприці, токсичні товари тощо. За рівнем екологізації національної податкової системи США посідають перше місце у світі [5].

Пан'європейська система екологічних податків. З ідеєю екологічної реформи оподаткування виступили спочатку скандинавські країни, а потім ініціатива була підтримана іншими державами – Німеччиною, Великобританією, Італією. Особливий інтерес та широке застосування у практиці екологічного оподаткування становлять енергетичні податки як інструмент природоохоронного механізму, підвищення яких було продиктовано необхідністю зменшити викиди парникових газів, вуглекислого газу зокрема. До того ж енергетичні податки володіють високим потенціалом поповнення доходів бюджету (4,72 %) [4, с. 115].

Види екологічних податків у країнах-членах ЄС [1; 3, с. 38]:

1. Плата за забруднення водних об'єктів (Німеччина, Франція, Австрія, Фінляндія, Ірландія, Польща, Естонія, Латвія, Чехія, Нідерланди).

2. Податок на шкідливу продукцію:

2.1. Збір за утилізацію телевізорів та комп'ютерів (Німеччина, Словаччина, Литва).

2.2. Плата за продукцію, яка не відповідає певним екологічним стандартам (Польща).

2.3. Плата за продукцію із вмістом хлорфторвуглецю (Чехія).

2.4. Податок за розміщення відходів на полігонах (усі країни ЄС).

2.5. Податок на добрива та пестициди (Норвегія, Данія, Австрія).

2.6. Податок на одноразовий посуд (Бельгія, Данія, Латвія).

2.7. Податок на поліетиленові пакети (Бельгія, Данія, Угорщина, Ірландія).

3. Податок на шумове забруднення (Чехія, Німеччина).

В цілому в ЄС найбільшого поширення отримали енергетичні (77 %) та транспортні податки (19%). Податки на забруднення становлять 3 %, а ресурсні платежі складають 1 %.

Список використаних джерел:

1. Веклич О. Урахування зарубіжного досвіду екологічного оподаткування для підвищення фіскальної ефективності справляння екологічних податків в Україні / О. Веклич // Екологічне оподаткування: збірник наукових праць за результатами науково-практичних заходів; НДІ фінансового права. – К.: Алерта, 2013. – С. 128–133.
2. Каюмова Л.И. Особенности применения опыта экологического налогообложения развитых стран в России. URL : <http://www.old.fa.ru/projects/mknrsa/skireports/3/>
3. Создание рыночных стимулов к экологизации товаров. Руководство для стран Восточного Партнерства. URL : https://www.oecd.org/env/outreach/RUS_Policy
4. Яворська Н.П. Екологічне оподаткування в країнах ЄС як інструмент підвищення ефективності екологічної політики / Н.П. Яворська // Підприємництво та інновації. – 2019. – Вип. 10. – С. 114–120.
5. Green Tax Index. URL : <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2015/03/kpmg-green-tax-index-2013.pdf>

Літвіненко Артем Вікторович

аспірантка,

Сумський державний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГЕНЕРАЦІЇ ЕНЕРГІЇ З ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ

Енергетична сфера є однією з головних в функціонуванні сучасного суспільства. Проблема обмеженості енергетичних ресурсів при постійному економічному зростанні може бути вирішена тільки в умовах переходу до отримання енергії з відновлювальних джерел. Науково-технічний прогрес людства дозволяє відкривати нові можливості отримання енергії сонця, вітру, води та інших відновлювальних джерел. Поступове зменшення вартості

виробництва обладнання для отримання енергоресурсів з альтернативних джерел та зростання його продуктивності дозволяють розглядати вітро- та сонячну генерацію, як перспективний напрямок розвитку енергетики.

Міжнародний досвід фінансування проектів у даній галузі базується на використанні «зелених» кредитів та «зелених» облігацій. Розглядаючи інструменти фінансового забезпечення розвитку відновлювальної енергії слід зазначити, що «зелений» кредит та «зелені» облігації дозволяють економічному суб'єкту отримати необхідні фінансові ресурси для придбання, встановлення та запуску генеруючих потужностей. Дані інструменти фінансування не створюють дисбалансу на ринку на відміну від «зеленого» тарифу, який встановлює підвищену ціну купівлі виробленої відновлювальної енергії по відношенню до енергоресурсів генерованих з традиційних джерел, чим порушується ринкова рівновага.

Відповідно до офіційних даних міністерства енергетики України ріст виробництва енергоресурсів з відновлювальних джерел (не включаючи гідроелектростанції) становив 110% в період з 2018 по 2019р., але якщо аналізувати енергобаланс України 5542,2 млн. кВтг, які виробляються здебільшого сонячними та вітровими електростанціями складають лише 3,6% всього обсягу виробництва енергоресурсів в Україні[2]. В планах українського уряду було сформовано цільовий показник 25% виробництва енергії з відновлювальних джерел до 2030 року[3]. Даний показник є дуже амбіційним оскільки забезпечення зростання виробництва енергоресурсів з альтернативних джерел понад 20% від всіх генеруючих потужностей потребує значних інвестицій.

Важливо зазначити, що основним драйвером створення сонце- та вітроелектростанцій в Україні є використання «зеленого» тарифу при централізованій купівлі енергії. Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» встановлений підвищуючий коефіцієнт в залежності від виду генерації енергоресурсів та року коли була запущена відповідна електростанція [1]. Я вважаю, що даний інструмент не дозволяє максимізувати

залучення інвестицій у сферу виробництва альтернативної енергії, оскільки відповідно до чинного законодавства України з 2020 по 2030р. планується поступове зменшення «зеленого» тарифу, та вводиться квотування централізованої купівлі виробленої енергії. З огляду на дану тенденцію зацікавленість інвесторів до реалізації проектів з побудови нових генеруючих потужностей буде поступово зменшуватись та як наслідок досягнення цільового показника у 25% виробництва енергії з відновлювальних джерел в енергобалансі України буде досягти складно. Розглядаючи можливі інструменти фінансового забезпечення потрібно сфокусуватись на ринкових механізмах таких, як пільгове кредитування та емісія спеціалізованих боргових цінних паперів.

Для більш глибокого вивчення проблем та перспектив розвитку генерації з відновлювальних джерел енергії потрібно розглянути фундаментальні виклики, які стоять перед людством в енергетичному секторі економіки. Перш за все слід відзначити тенденцію постійного зростання потреби в енергії, оскільки збільшується населення планети та виробництво товарів для забезпечення потреб людей.

Важливим питанням є антропогенний вплив викидів від виробництва енергоресурсів з традиційних джерел, перехід на виробництво всієї енергії з альтернативних джерел можливий лише поступово в довгостроковій перспективі. Наступний виклик, який стоїть на шляху розвитку енергетичної сфери знаходиться у площині конфлікту інтересів різних економічних суб'єктів, які є важливими учасниками енергоринку. Економічний конфлікт між країнами та компаніями, які отримують значні прибутки від видобування, транспортування та використання викопних енергоресурсів таких як нафта, газ, вугілля з одного боку та країн і компаній споживачів енергоресурсів, які в більшій мірі зацікавлені у відновлювальній чистій енергії з іншого боку, має вплив на розвиток енергогенерації з відновлювальних джерел.

Важливими факторами для розвитку генерації енергії з альтернативних джерел є :

1. Собівартість виробництва та установки генеруючих потужностей;
2. Коефіцієнт корисної дії (потужність та стабільність генерації енергії);
3. Вартість виробленої енергії на енергоринку;
4. Строк експлуатації генеруючих потужностей.

Для гармонічного розвитку суспільства важливо забезпечити економіку чистою та відновлювальною енергією. Відновлювальні джерела енергії в перспективі можуть мати переважаючу роль у енергогенерації, але для цього потрібно розробити повноцінну довгострокову стратегію заміщення існуючих «традиційних» генеруючих потужностей, яка буде включати в себе ефективний механізм фінансового забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Про ринок електричної енергії: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 27-28, ст.312)
2. Міністерство енергетики України інформація про виробничу діяльність електроенергетичних підприємств 2018-2019р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245436954&cat_id=245183225
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://de.com.ua/uploads/0/1703-EnergyStratagy2030.pdf>

СЕКЦІЯ 3. КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ.

УДК 339

Балацький Євген Олегович,

д.е.н., доцент,

Нікітченко Євген Олександрович,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Зовнішньоекономічна діяльність, у сучасних реаліях світової кризи, є одним із небагатьох варіантів продовження ефективного функціонування підприємства та виконання його основної цілі – отримання прибутку. Саме ефективна зовнішньоекономічна діяльність забезпечує повну реалізацію експортного потенціалу підприємства, формування доцільної структури експорту та імпорту, підвищення конкурентоспроможності продукції на міжнародній арені, забезпечення фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємства. Для досягнення цих можливостей зовнішньоекономічна діяльність потребує ефективного фінансового забезпечення, при відсутності якого виникає ризик отримання високих збитків.

Проаналізувавши підходи таких вчених, як Кірейцев Г.Г., В.М. Опарін, О.І. Москаль, О. О. Кохалик та Л. С. Томашик, до визначення «фінансового забезпечення», ми отримали висновки, що позиція більшості науковців збігається і визначає фінансове забезпечення як метод, за допомогою якого підприємства акумулюють ресурси для забезпечення власної діяльності.

Таким чином, дослідивши різні концепції визначення «фінансове забезпечення» ми можемо сформулювати основи фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності:

— Акумуляція достатніх грошових фондів для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності, за допомогою таких форм залучення коштів, як самофінансування, кредитування та безповоротне фінансування.

— Ефективне використання ресурсів в процесі зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

— Оптимальне поєднання форм залучення коштів фінансового забезпечення суб'єктів ЗЕД.

Ми погоджуємося з думкою багатьох вчених, що основними методами залучення фінансових ресурсів є самофінансування, кредитування та безповоротне фінансування. Найбільш дієвим та використовуваним є кредитування, оскільки надає підприємцям велику кількість варіантів залучення коштів та диверсифікації ризиків. Самофінансування, згідно з назвою метода, здійснюється за рахунок власних ресурсів. Найменш дієвим на сьогоднішній день є метод безповоротного фінансування, що здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань в економіку та різних форм інвестицій.

Для ефективного проведення зовнішньоекономічної діяльності підприємству необхідне достатнє своєчасне та гармонійне забезпечення фінансовими ресурсами. Для цього необхідний чіткий та оперативний аналіз показників, які характеризують забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами та наукове обґрунтування напрямів та цілей залучення додаткових ресурсів підприємством.

Для дослідження співвідношення між різними елементами фінансових ресурсів здійснюються вертикальний та горизонтальний аналіз статей балансу підприємства. За допомогою горизонтального аналізу є можливість переглянути капітал за динамікою, оцінити тенденцію зміни джерел фінансових ресурсів, визначити абсолютне та відносне значення зміни фінансових ресурсів. Вертикальний аналіз, в свою чергу забезпечує оцінку капіталу за структурою окремих розділів і статей балансу. Таким чином за допомогою даного методу є можливість дослідити зміни в якості капіталу щодо відношення його елементів.

Кількісно рівень якості фінансового забезпечення фінансовими ресурсами відображає саме платоспроможність підприємства. Оцінка платоспроможності підприємства, в свою чергу, проводиться на основі коефіцієнтів платоспроможності. Коефіцієнти платоспроможності є вимірювачами і маркерами підприємства, що вказують на рівень частини боргів, яку підприємство зможе погасити використовуючи елементи оборотних активів і на скільки кількість оборотних активів перевищує, або є меншою, від боргів. Мета аналізу даних показників в тому, щоб відповісти на питання: «Чи буде спроможне підприємство погасити борги за рахунок наявних фінансових ресурсів та ліквідних активів і продовжити власну діяльність, якщо всі наявні кредитори, одночасно, запросять погашення боргів від підприємства». Для визначення швидкості такого погашення боргів проводять аналіз показників ліквідності, що є спроможністю перетворювати власні активи на грошові кошти для виконання різних платежів.

Таким чином зовнішньоекономічна діяльність підприємств в сучасних реаліях потребує фінансування, яке в своїй більшості забезпечується за допомогою банківських або комерційних кредитів, менш часто забезпечується за допомогою самофінансування або безповоротного фінансування. Також варто зазначити, що методи залучення додаткових фінансових ресурсів для забезпечення ЗЕД розвиваються, і формують нові, більш інноваційні джерела ресурсів. Крім того для якісного фінансування необхідна постійна робота над аналізом показників які є маркерами забезпеченості підприємства ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Горбатенко А.А. Оцінка платоспроможності підприємства в кризових умовах / А.А. Горбатенко / Вісник Української академії Банківської Справи. — 2009. — № 1. — Суми, 40 с.
2. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент / Г. Г. Кірейцев. – Житомир: ЦУЛ, 2002. – 495 с.

3. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) / В. М. Опарін. – Київ: КНЕУ, 2002. – 240 с.

УДК 336.77

Боронос Вікторія Георгіївна,

д.е.н., професор

Кондратенко Сергій Дмитрович

студент

Демиденко Катерина Романівна

студентка

Сумський державний університет, м. Суми

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ РІВНЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У ПЕРІОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У сучасному світі нестабільність економіки, в тому числі банківської системи, характеризується високими фінансовими ризиками та простроченою заборгованістю вітчизняних підприємств. Тому банки повинні встановлювати високі вимоги до об'єктивності кредитної оцінки суб'єктів господарювання, тим самим зменшуючи свої кредитні ризики. Оцінка кредитоспроможності суб'єктів господарювання повинна враховувати не лише використовувані показники для оцінки діяльності підприємства, а також прогнозувати економічну ситуацію та нестабільність зовнішнього середовища.

Метою роботи є порівняння існуючих методик оцінки рівня кредитоспроможності підприємства та можливість урахування особливостей, які виникають у періоди економічної нестабільності.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають між банківськими установами та суб'єктами підприємництва у процесі залучення банківського кредиту як джерела формування фінансових ресурсів.

На сьогоднішній день не існує єдиного підходу до оцінки кредитоспроможності позичальника, оскільки банки використовують різні методи та прийоми, що передбачають використання сукупних методів збору та

дослідження різної інформації, що характеризує різні аспекти діяльності позичальника та рівень допустимого ризику.

Найчастіше в науковій літературі зустрічаються такі методи оцінки кредитоспроможності:

- метод оцінки кредитоспроможності на основі аналізу ділового ризику;
- метод оцінки кредитоспроможності позичальника на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів;
- прогностичні методи кредитної оцінки (зокрема, модель Бівера), комплексні моделі кредитної оцінки, дискримінантні факторні моделі, метод розрахунку кредитного балу;
- метод оцінки кредитоспроможності на основі аналізу грошових потоків [3].

Відсутність єдиного науково-обґрунтованого методу оцінки кредитоспроможності позичальника та ризиків виплати позики, методу, який враховує галузеві особливості позичальника та зміну його пріоритетів, можливостей у періоди економічної нестабільності, що у свою чергу призводить до неефективного кредитного портфеля, погіршення фінансового стану, а в окремих випадках - банкрутства.

Аналіз наукових публікацій [1; 2] присвячених вирішенню проблем оцінки рівня кредитоспроможності підприємства, дає можливість зробити висновок, що існуючі підходи потребують розширення та уточнення переліку факторів впливу, врахування галузевих особливостей позичальника, зміну його можливостей та пріоритетів у періоди економічної нестабільності. Тому, перелік цих факторів слід розширити, включивши наступне:

- різний рівень «тінізації» галузі, який впливає на показники фінансової звітності;
- властивості забезпечення, які можуть запропонувати позичальники, що належать певній галузі, яка в кінцевому рахунку впливає на концентрацію банківських ризиків;

— значні коливання ліквідності, терміни впливу у періоди економічної нестабільності в разі реалізації переданого цінного папера який належить банку.

Тому, щоб адекватно оцінити кредитоспроможність позичальника, необхідно врахувати, що існують особливості функціонування та розвитку різних галузей економіки. Це впливає на вибір методів оцінки фінансового стану позичальника, які дозволяють враховувати стан розвитку галузі і у періоди економічної нестабільності.

Оцінка кредитоспроможності повинна базуватися на певних принципах, а саме:

1. забезпечення надійності оцінки кредитоспроможності, заснованої на залученні до цього процесу всіх необхідних інформаційних даних;
2. диференційований підхід до оцінки кредитоспроможності кожної групи позичальників (юридичних та фізичних осіб, галузей тощо) для надання їм різних видів позик (короткострокові або довгострокові тощо);
3. визначення широкого діапазону показників, які всебічно охарактеризують діяльність позичальника. Коефіцієнти, розраховані на основі цих показників повинні визначати суттєві особливості діяльності підприємств.
4. використання сучасних наукових методів, моделі та найкращі практики такого оцінювання, участь у необхідних випадках висококваліфікованих експертів, впровадження сучасних інноваційних технологій тощо;
5. забезпечення моніторингу поточного та прогнозованого рівня кредитоспроможності клієнтів[7].

Проблеми оцінки рівня кредитоспроможності підприємства існують, особливо у періоди економічної нестабільності. Підвищити ефективність системи оцінки кредитоспроможності можливо шляхом покращення інформаційної бази через надання банківським аналітикам якісної та достовірної інформації про позичальника, врахування галузевих особливостей діяльності позичальника та зміну його пріоритетів, можливостей у періоди

економічної нестабільності, що у свою чергу підвищить ефективність кредитного портфеля, поліпшить показники фінансового стану, а в окремих випадках-створить можливості запобігання банкрутства підприємства.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова Г. М. Кредит як інструмент фінансування діяльності суб'єкта господарювання / Г. М. Азаренкова, І. Ю. Дудник // Сталий розвиток економіки. – 2019. – №. 3. – С. 229-234.
2. Дехтяр Н. Особливості врахування додаткових (суб'єктивних) факторів при проведенні оцінки кредитоспроможності позичальника–юридичної особи / Н. Дехтяр, О. Дейнека, І. Боярко // Вісник Національного банку України. – 2015. – №. 4. – С. 71-75.
3. Ковальчук Н. О. Удосконалення методик оцінки рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств / Н. О. Ковальчук, М. О. Паскар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 11. – С. 91-94.
4. Манжос С. Б. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника з урахуванням галузевих особливостей / С. Б. Манжос // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №. 4. – С. 351-356.

УДК 336.14.352

Дехтяр Надія Анатоліївна,

к. е. н.,

Дериземля Карина Віталіївна

бакалавр,

Сумський державний університет, м. Суми

ОСОБЛИВІСТЬ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий потенціал підприємства відіграє важливу роль у господарському процесі. Він забезпечує ефективний процес виробництва та

відтворення, служить основою для здійснення результативної діяльності суб'єкта господарювання. За його допомогою формується необхідний виробничий потенціал, адже можливість отримання достатнього обсягу фінансових ресурсів на розробку, закупівлю та оновлення основних засобів дасть змогу створити достатню матеріально-технічну базу для здійснення безперервного процесу виробництва.

Дослідження сутності терміну «фінансовий потенціал» дає підстави стверджувати, що в сучасній науці існує досить значний набір тверджень щодо даної фінансової категорії. Варто зауважити, що зокрема переважають два основних підходи до змістовної характеристики даного поняття: ресурсна та результативна складова.

Однак, в основному, надається перевага ресурсному підходу щодо визначення поняття фінансового потенціалу, що є достатньо правильним та обґрунтованим. Таку позицію підтримують більшість вітчизняних та зарубіжних науковців (Терещенко О. О., Боронос В. Г., Кунцевич В. О., Буряченко А. Є., Паєнко Т. В., Назаренко В. Г., Ісаєв Е. А.) [1-3]. Це пов'язано із тим, що фінансовий потенціал формується за рахунок відповідного обсягу фінансових ресурсів підприємства, які використовуються для здійснення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності суб'єкта господарювання та мають на меті отримати максимальний ефект від здійснення господарської діяльності.

Наряду з цим окремі автори, а саме: Буряченка А. Є., Бикова А. С., Стецюка П. А., Сердюк-Копчекчі Ю. В. окрім того, що визначають фінансовий потенціал як сукупність фінансових ресурсів, вказують також і на кінцевий результат їх формування та використання [1-3]. Тобто у їх визначеннях зазначається також і мета використання фінансових ресурсів та діяльності підприємства в цілому. Зазначені автори є прихильниками результативного підходу до визначення сутності даної категорії.

Узагальнення різних точок зору авторів дозволило сформулювати власне бачення на дану дефініцію, як сукупність власних і залучених фінансових

ресурсів, які підприємство використовує в господарському процесі з метою підвищення рівня ефективності їхньої діяльності.

Необхідність підприємства максимально правильно і ефективно акумулювати й використовувати наявний і потенційний фінансовий потенціал дає можливість для подальшого його розвитку і забезпечення конкурентоспроможності на відповідному ринку. Таким чином, фінансовий потенціал дозволяє забезпечувати прибутковість і рентабельність підприємницької діяльності, створює умови для реалізації ефективних господарських рішень та стратегій.

Основним завданням аналізу фінансового потенціалу підприємства є визначення результативності формування і використання фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання [4, 5].

Більшість науковців виділяють декілька груп показників оцінювання та аналізу фінансового потенціалу підприємства, а саме:

- показники, пов'язані з станом забезпечення необхідними фінансовими ресурсами;
- показники, що характеризують ефективність використання фінансових ресурсів;
- система індикаторів, направлених на визначення ефективності капіталу за напрямками вкладання в активи.

Для проведення оцінки фінансових можливостей і забезпечення необхідними фінансовими ресурсами підприємства спочатку потрібно провести аналіз складу та структури джерел фінансування та напрямів їх використання, з врахуванням форми власності, галузевої приналежності, розміру та інших ознак суб'єкта господарювання.

На наступному етапі проведення оцінки фінансового потенціалу підприємства необхідно проаналізувати ефективність використання фінансових ресурсів. Для цього використовується система таких критеріїв як ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, прибутковість, ділова активність. За

цією групою розраховуються відносні показники за вказаними напрямками дослідження. Це дозволить встановити рівень та ступінь використання фінансових ресурсів підприємства та встановити можливі резерви їх зростання.

Важливою складовою оцінки фінансового потенціалу підприємства є аналіз показників ефективності використання капіталу за системою узагальнюючих показників через розрахунок показників оборотності капіталу, ліквідності балансу, визначення типу фінансової стійкості підприємства із застосування традиційних, інтегральних та рейтингових моделей оцінок фінансового потенціалу підприємства.

Отже, проведення повного та поглибленого аналізу фінансового потенціалу дасть можливість ідентифікувати наявний та встановити потенційний рівень потенціалу окремого суб'єкта господарювання як необхідного чинника у прийнятті ефективних стратегічних управлінських рішень у сфері управління фінансовими ресурсами підприємства.

Список використаних джерел:

1. Терещенко Е. Ю. Економічна сутність фінансового потенціалу підприємства. [Електронний ресурс] – URL: http://www.confcontact.com/2008dec/7_tereschenko.htm.
2. Бова В. А. Хринюк О. С. Сутність фінансового потенціалу підприємства. [Електронний ресурс] – URL: 102585-216925-1-SM%20(1).pdf.
3. Левченко Н. М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та досвід*. К.: Економіка, 2012. №2. 114 с.
4. Турчак В. В., Чежинська С. Д. Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Молодий вчений*. 2014. №8(11). С. 49–52.
5. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. За заг. ред. Школьник І. О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2016. 368 с.

ПРОЦЕС ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ЙОГО ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ

Управління структурою капіталу підприємства направлене на забезпечення потреб у джерелах фінансування господарської діяльності, враховуючи її напрям та спеціалізацію, момент життєвого циклу, а також структуру джерел на ті види діяльності, що співставні стратегічним напрямом розвитку та цілям підприємства.

Проблему пошуку оптимального співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами підприємства широко висвітлено у працях Л.О. Матвійчук, І.О. Бланка, В.В. Стадник, Р.А. Слав'юка, В.О. Подольської, та ін. Тому, проблема оптимізації структури капіталу підприємства та впливу її на його фінансову безпеку має багато напрямів, саме тому потребує подальшого розвитку та досліджень.

Метою дослідження є аналіз та узагальнення підходів і методів формування оптимальної структури капіталу підприємства як складової системи його фінансової безпеки. Об'єкт дослідження – процес оптимізації структури капіталу підприємства, що змінюються з урахуванням факторів впливу у сучасній економічній ситуації.

Існує тісний зв'язок між структурою капіталу та його фінансовою безпекою, адже перевага певного виду джерел фінансування впливає на поточний та на майбутній стан підприємства. Формування структури капіталу тісно пов'язане з особливостями кожної складової частини залученого капіталу.

Підприємство, яке здійснює діяльність лише за власний капітал, має високі показники фінансової стійкості. Однак, це також обмежує темпи його розвитку, адже не має можливості формувати необхідний обсяг додаткових активів у період позитивної кон'юнктури ринку, що в свою чергу показує що підприємство не використовує фінансові можливості збільшення прибутку на позиковий капітал. Протилежним є підприємство, яке використовує залучений капітал, за рахунок чого має вищий фінансовий потенціал розвитку (через збільшення додаткового обсягу активів) та можливість для збільшення показників фінансової рентабельності діяльності. Проте, нарощення питомої ваги позикового капіталу може становити загрозу банкрутства та збільшення ймовірності настання різних фінансових ризиків.

Проблеми фінансової незалежності та прибутковості допомагає вирішити оптимізація структури капіталу підприємства, тому що кваліфікований підхід до процесу формування джерел фінансування регулює рівень фінансового балансу підприємства, впливає на фінансову стійкість, платоспроможність, на показники рентабельності активів та власного капіталу, що дає змогу знайти ступінь залежності між ризиками та дохідністю.

Поняття «оптимізації» може трактуватися у двох різних напрямках. Перший, визначає оптимізацію як процедуру знаходження оптимальних управлінських рішень, які вбачають огляд якостей оптимального стану в статичному аспекті, їх зміни спричинені зовнішніми факторами та характеристиками перехідних процесів. В іншому контексті, це розробка напрямів розвитку спрямованих на досягнення найбільш оптимальних умов, тобто націленість на перехідний процес на кожному етапі розвитку підприємства. Отже, вимога оптимізації структури капіталу підприємства має на меті вибір такого рішення, яке б повністю відповідало внутрішнім можливостям та зовнішнім факторам впливу на діяльність підприємства.

Кожному етапу життєвого циклу відповідають певні цілі розвитку, які повинні бути пов'язані з метою формування фінансової структури капіталу.

Основні етапи розвитку та відповідні їм цілі формування структури капіталу підприємства представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Цілі формування структури капіталу та етапи його розвитку

	Етапи розвитку підприємства	Мета формування капіталу
1	Піднесення (збільшення частини ринку)	Максимальний обсяг залучених ресурсів
2	Пік (максимізація прибутку)	Мінімізація витрат на залучення капіталу
3	Спад (приріст вартості підприємства)	Оптимізація фінансової структури
4	Криза (момент виживання підприємства)	Мінімізація фінансових ризиків та ціни капіталу

Таким чином, визначення ефективного співвідношення елементів власного капіталу є одним із пріоритетних завдань при прийнятті управлінських рішень підприємства. Метою компанії при визначенні способів управління капіталом є забезпечення добробуту власників бізнесу в поточному та майбутніх періодах, тобто досягнення певного рівня прибутковості або зростання ринкової вартості капіталу. Рішення керівництва компанії щодо вибору джерел фінансування формується під впливом ряду об'єктивних та суб'єктивних факторів, що складають основу методів оптимізації структури капіталу.

Тому, при розробці фінансової політики підприємства потрібно вибирати таку структуру капіталу, яка при найменших витратах капіталу збільшить ринкову вартість економічної одиниці. Оптимальна структура капіталу - це така, яка дозволить мінімізувати середньозважену вартість капіталу і одночасно зберегти кредитну репутацію на високому рівні, що дозволяє залучати новий капітал на прийнятних умовах, покращувати показники діяльності, позитивно впливати на процес забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. Проект Концепції фінансової безпеки України / О.І. Барановський, Ю.О. Блащук та ін. // Фінансовий ринок України : інформ.-аналіт. бюлетень. – 2014. – № 7. – С. 40-78.

2. Ванькович Д.В. Забезпечення фінансової безпеки в процесі побудови системи управління фінансовими ресурсами підприємства / Д.В. Ванькович // Економічна система України: європейський вибір : матер. Міжнар. наук. конф. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. – С. 11-12.

3. Горячева К. О Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки / К.С. Горячева // Економіст : наук. журнал. – 2013. – № 8. – С. 65-67.

4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2017. – 760 с. 5

УДК: 336:368.9.06

Журавка Олена Сергіївна,

к.е.н, доцент.

Михальова Альона Сергіївна

магістр

Сумський державний університет, м. Суми

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНИ

Кожна людина має природне невід’ємне і непорушне право на охорону здоров’я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров’я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров’я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв’язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя [3]. Виходячи з цього, за державою закріплюється відповідальність за здоров’я громадян України, проте коштів державного та місцевого бюджетів не достатньо для фінансування охорони здоров’я. Тому за такої ситуації набуває актуальності питання медичного страхування в Україні.

Ринок медичного страхування в сучасному суспільстві є складовою частиною складної інфраструктури страхування, що є, своєю чергою, вагомим чинником функціонування макроекономічної системи держави. В Україні він перебуває на етапі становлення. Лише 2% від загальної кількості населення застраховано за цим видом страхування, його частка у фінансуванні системи охорони здоров'я становить всього 0,5%. Ці показники є значно нижчими порівняно з показниками розвинутих країн. В той же час, постійне і тривале недофінансування системи охорони здоров'я призводить до негативних наслідків: занепаду галузі, погіршення стану здоров'я населення, високих показників смертності, розвитку тіньового ринку медичних послуг тощо.

Специфіка діяльності ринку медичного страхування надає йому певних особливостей, які на сьогодні досліджені наукою недостатньо. Хоча ринок медичного страхування є невід'ємною структурною одиницею усього страхового ринку України.

Ринок медичного страхування можна визначити як сферу суспільно-економічних відносини щодо захисту інтересів страхувальника (застрахованої особи) при зверненні за медичною допомогою, та отримання вигоди іншими суб'єктами на основі укладення угоди купівлі-продажу послуги медичного страхування [1]. У більшості європейських країн ринок медичного страхування представлений медичним страхуванням, страхуванням від нещасних випадків та страхуванням життя, які включаються до видів особового страхування [5,4].

Медичне страхування – тип страхування від ризику витрат, пов'язаних із отриманням медичної допомоги [5]. Об'єктом добровільного медичного страхування є майнові інтереси страхувальника або застрахованого, які пов'язані з витратами на одержання медичної допомоги.

Під час виникнення страхового випадку страховик гарантує оплату медичної допомоги за рахунок накопичених страхувальниками коштів. Медичне страхування дозволяє гарантувати громадянину безкоштовне надання певного обсягу медичних послуг у разі виникнення страхового випадку (порушення здоров'я), за наявності договору зі страховою медичною

організацією (страховиком). Остання несе витрати з оплати випадку надання медичної допомоги (ризик), з моменту сплати громадянином першого внеску до відповідного фонду. Забезпечує право громадян, які працюють, і членів їхніх сімей на кваліфіковане медичне обслуговування та матеріальне забезпечення, у випадку захворювання та в інших випадках.

У перелік послуг, що надаються за полісом добровільного медичного страхування, може входити: амбулаторна допомога, а саме консультації, виклик лікаря додому, діагностика та оформлення лікарняних листів; стаціонарна допомога; різні дослідження, проходження лікування на території медичних установ, діагностичні дослідження та інше; оплата і доставка різних медикаментів і лікарських препаратів; невідкладна допомога, швидка медична допомога, транспортування в клініку, медикаментозне забезпечення; стоматологічна допомога; огляд, діагностика та консультації, анестезія, протезування, хірургічне втручання. Крім того, в поліс медичного страхування можуть входити і додаткові послуги, такі як профілактичні масажі, імунопрофілактика, відвідування тренажерного залу або басейну, вітамінотерапія [5,6].

Наявна в Україні система охорони здоров'я потребує термінового процесу реформування. Повноцінний перехід до системи медичного страхування дасть змогу:

- фінансувати лікувальні установи та медичні заклади відповідно до обсягу та якості наданих ними послуг, що сприятиме підвищенню оплати праці;
- забезпечити фінансову незалежність медичних закладів;
- перейти до контрактних умов у системі охорони здоров'я;
- посилити конкуренцію між державними та приватними лікувальними установами;
- користуватись переліком медичних послуг, які фінансуватимуться за рахунок держави, що створить умови розвитку добровільного медичного страхування [2].

Отже, ринок медичного страхування в Україні почав свій розвиток, проте потребує доступності медичних послуг для широкого загалу, підвищення якості медичних послуг для всіх громадян, додаткових фінансових ресурсів у сектор охорони здоров'я, забезпечити обізнаність громадян у потребі страхування та їхню довіру до страхових компаній.

Список використаних джерел:

1. Гарщаль М.С., Третяк Д.Д. Аналіз медичного страхування у контексті розвитку страхового ринку України. Ефективна економіка. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2020/160.pdf
2. Онишко С. Проблеми фінансування і перспективи розвитку медичного страхування в Україні / С. Онишко, Ю. Шевчук // Інтелект ХХІ. – 2016. – № 5. – С. 158–162.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
4. Токарський Т.Б. Соціально-економічна безпека України. Сучасні питання економіки і права. 2017. Вип. 1-2. С. 179–189.
5. Чому необхідне медичне страхування? Альфастрахування: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://alfaic.ua/blog/pochemuneobhodimo-medicinskoje-strahovanie>
6. Чумаченко І.Л. Аналіз системи медичного страхування в Україні. Молодий вчений. № 10 (50). 2017. С 1096–1100.

УДК 368.1:336.02 (477)

Журавка Олена Сергіївна,

к.е.н., доцент,

Федорченко Валерія Геннадіївна,

магістр,

Сумський державний університет, м. Суми

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СХЕМ ТІНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ НА РИНКУ СТРАХУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Страхові компанії покликані виконувати низку важливих функцій щодо захисту населення, господарюючих суб'єктів і державних структур від багатьох ризиків і небезпек, а також забезпечувати формування інвестиційних ресурсів для фінансування пріоритетних напрямів економічного розвитку. Разом із тим саме страхові компанії з-поміж інших учасників ринку фінансових послуг є чи не найбільш інтегрованими в різноманітні тіньові фінансові схеми, що прямо впливає на фінансову безпеку держави в цілому і страхового ринку зокрема [2].

Фінансова безпека страхового ринку – це частина фінансової безпеки, яка є збалансованою, стійкою щодо впливу як внутрішніх так і зовнішніх загроз, виконує свої зобов'язання, які включають задоволення потреб населення у страхових послугах та забезпечення соціально-економічного розвитку.

Саме тому аналіз основних схем тінізації фінансових потоків та легалізації (відмивання) доходів, які отримані злочинним шляхом на ринку страхування України є важливою частиною забезпечення фінансової безпеки.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України підтверджує антилідерство сектора фінансової та страхової діяльності за рівнем тінізації – 40% валової доданої вартості галузі [5].

На рівень ймовірності настання ризику використання суб'єктів, які надають страхові послуги, з метою відмивання коштів або фінансування тероризму впливають такі фактори: страхування може використовуватись як механізм безпосереднього відмивання коштів; страхування може бути проміжною ланкою у ланцюгу відмивання коштів; страхування може використовуватись для оптимізації оподаткування [3].

При моніторингу НБУ за діяльністю банків та небанківських фінансових установ, було встановлено факти здійснення фінансових операцій, які пов'язані з взаємовідносинами у сфері страхування та могли б містити ризики, що

включають використання послуг банків для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму.

Деякі операції були здійснені шляхом використання втрачених, викрадених або підроблених документів з метою виведення капіталів, легалізації кримінальних доходів, уникнення оподаткування тощо.

Найчастіше інструментами, які використовуються на страховому ринку в схемах відмивання злочинних доходів, є [4]:

- укладання договорів страхування за малоймовірними ризиками;
- фіктивні документи щодо настання страхового випадку;
- укладання агентських договорів із завищеною комісією;
- перестраховання у компаній з незадовільним фінансовим станом;
- «сміттєві» цінні папери (акції, векселі, інвестиційні сертифікати);
- конвертування коштів у готівку.

Щодо виведення коштів з існуючого підприємства використовують договори псевдострахування, тобто договори страхування з мінімальною часткою ймовірності настання страхового випадку. Дана схема є можливою шляхом переведення страхового платежу в готівку, яка потім повертається керівникам суб'єкта господарювання у вигляді «відкату» або може використовуватись для купівлі цінних паперів чи сплати дивідендів.

Ще одним методом виведення коштів зі страхової компанії є фіктивні страхові випадки, найчастіше їх використовують за договорами страхування фінансових ризиків. Тобто страховий випадок настає протягом короткого проміжку часу з моменту укладання договору страхування. Страхове відшкодування проводять через ряд підприємств та в кінцевому випадку переводять у готівку. Ця ситуація найчастіше можлива за рахунок здійснення операцій з цінними паперами, які містять ознаки фіктивності [1].

Все частіше на ринку цінних паперів зустрічаються випадки, коли, активи інвестиційного фонду наповнені цінними паперами фіктивних товариств, що призводить до штучної вартості інвестиційних сертифікатів таких фондів. Це і є штучним нарощуванням статутних активів страхових компаній [3].

Також страховими компаніями у своїй діяльності активно використовуються так звані «технічні» цінні папери (у т. ч. векселі), для виведення грошових коштів за межі країни або переведення їх у готівку. Тобто, українське підприємство може продати нерезиденту «технічні» цінні папери за низькою ціною, а потім такі цінні папери купуються у нерезидента за високою ціною. Це дозволяє виводити грошові кошти за межі країни у вигляді оплати за зазначені цінні папери, які були придбані у нерезидента.

Перестраховання є найбільш поширеним способом легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом. Страхова компанія має можливість зменшувати свої податкові зобов'язання, перестраховуючи малоймовірні ризики за допомогою механізму перестраховання. Адже в умовах діючої системи оподаткування страховиків податком на дохід зменшити базу оподаткування можна лише за рахунок операцій перестраховання, а введення податку на перестраховання в нерезидентів, рейтинг фінансової надійності яких не відповідає законодавчо встановленим вимогам, сприяло також тому, що страховики почали надавати перевагу операціям перестраховання переважно на внутрішньому ринку [2].

При розподіленні ризиків шляхом перестраховання на міжнародному страховому ринку, у схемних операціях відбувається відтік валюти за кордон у вигляді перестрахових премій.

Отже, проведений аналіз засвідчив, що страхові компанії в Україні активно задіяні в різноманітних тінювих фінансових схемах. При більш детальному розгляді видів схем відмивання доходів було виявлено їх особливості та методи здійснення. Всі ці дії сприяють тінізації як самої сфери страхування, так і реального сектора економіки України. А також негативно впливають на фінансову безпеку в цілому.

Список використаних джерел:

1. Жабинець О. Й. «Схемне» страхування та перестраховання у контексті фінансової безпеки держави / О. Й. Жабинець // Науковий вісник

Львівського державного університету внутрішніх справ : серія економічна. – 2010. – № 1. – С. 246–251.

2. Жабинець О. Й. Тінізація фінансових потоків на ринку страхування: основні схеми та інструменти реалізації / О. Й. Жабинець // Бізнес Інформ. – 2020. – №5. – С. 356–363.

3. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму 2019 [Електронний ресурс] : Державна служба фінансового моніторингу України. – Режим доступу : <https://finmonitoring.in.ua/NRA2019.pdf>.

4. Інтерактивна бухгалтерія : Операції із страховиками потрапили в зону ризику [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу : <https://interbuh.com.ua/ua/documents/onenews/125264>.

5. Рівень тіньової економіки в Україні у 2018 році найнижчий з 2009 року [Електронний ресурс] / Мінекономрозвитку. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/news/riven-tinovoyiwww.business-inform>.

УДК 658

Оніщенко М.Л.

к.е.н., доцент,

Дутченко О.О.

к.е.н., старший викладач

Сумський державний університет, м. Суми

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛІНГУ

В умовах сьогодення диференційований розгляд контролінгу як функції управління та як функції його підтримки має велике значення для вирішення питання про його інституціоналізацію в структурі підприємства.

Однією з головних причин виникнення і впровадження концепції контролінгу стала необхідність у системній інтеграції різних аспектів управління бізнес-процесами в організаційній системі. Контролінг забезпечує

методичну та інструментальну базу для підтримки основних функцій менеджменту: планування, контролю, обліку і аналізу, а також оцінки ситуації для ухвалення управлінських рішень.

Вузловими компонентами концепції контролінгу є:

- орієнтація на ефективну роботу організації у відносно довготривалій перспективі – філософія прибутковості;
- формування організаційної структури, орієнтованої на досягнення стратегічних і тактичних цілей;
- створення інформаційної системи, адекватної завданням цільового управління;
- розбиття завдань контролінгу на цикли, що забезпечує ітеративність планування, контролю, виконання та ухвалення рішень, що корегуються [1].

Зовнішній контролінг є важко здійсненним, а деколи взагалі неможливим через дуже бідний методологічний апарат. Спеціалізовані відділи можуть діяти лише у вузьких областях завдання рефлексії. У повному обсязі контролінг можна реалізувати лише у вигляді самоконтролінгу на місці силами тих, хто безпосередньо приймає рішення.

Рефлексія управлінських рішень в рамках функції контролінгу через недосконалість цільових систем і показників втрачає необхідний і вкрай важливий зв'язок з цілями підприємства вищого порядку. Під час оцінки управлінських дій існують проблеми облікового характеру. З одного боку, управлінська дія в більшості випадків впливає відразу на декілька цілей, з іншого – декілька управлінських заходів можуть впливати на одну і ту ж мету.

Лише менеджери володіють необхідним знанням справи і ситуації, щоб впоратися із завданням рефлексії. З цих міркувань контролінг як управлінська функція мало придатний для інституціоналізації. Далі слід перевірити, наскільки можлива інституціоналізація контролінгу у формі функції, що підтримує управління. Для реалізації завдання рефлексії необхідна загальна інформаційна картина, причому інформаційна база повинна постійно актуалізуватися. Під час реалізації завдання рефлексії необхідно широко

використовувати якісні і кількісні показники для оцінки виконання поставлених цілей. Обробку інформації можуть робити у дуже обмеженому обсязі самі менеджери. Вони мають в своєму розпорядженні солідні знання справи, але у них немає достатніх пізнань в області відповідної методології. Шляхом створення штатних одиниць у сфері контролінгу досягаються переваги спеціалізації, оскільки для обробки інформації потрібна саме методологічна компетенція. Проте здобуття інформації, пов'язаної з рефлексією є ускладненим, оскільки контролери вимушені добувати її в інших. Причини проблем, що виникають тут, різні:

- потенційні інформатори можуть не знати, яка інформація релевантна контролінгу;
- інколи відсутня готовність джерела передавати інформацію іншій стороні [3].

Необхідність здобуття інформації від інших ставить кордони інституціоналізації контролінгу і як функції підтримки управління. Проте, за умови обов'язковості методологічних пізнань контролерів в області обробки інформації, інституціоналізація функції, що підтримує управління, представляється необхідною з урахуванням вказаного обмеження.

Контролінг як рефлексія рішень є переважно завданням менеджера, а контролінг як підтримка управління – завданням контролера. Можливість інституціоналізації управлінської функції контролінгу незначна, а функції підтримки управління, навпаки, досить висока [2].

Отже, підприємства, що впровадили і застосовують інструментарій контролінгу, отримують значний економічний ефект за рахунок спрощення процедур планування, ухвалення рішень і використання своєчасно отриманої інформації про власну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Акентьєва О.Б., Журавльова Ю.А, Журавльова А.Ю. Контролінг як фактор підвищення ефективності управління підприємством [Електронний

ресурс]. – Режим доступу:

http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/Economics/44704.doc.htm

2. Методи та інструменти контролінгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ni.biz.ua/9/9_20/9_203877_metodi-i-instrumenti-kontrollinga.html

3. Орлов А.І. Теорія прийняття рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrdoc.com.ua/text/60733/>

УДК 336.66

Мордань Євгенія Юріївна,

к.е.н, старший викладач,

Демідова Олена Анатоліївна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

В умовах підвищення конкуренції, волатильності економічного та правового середовища в Україні, у комплексі заходів, направлених на збільшення ефективності діяльності підприємства і забезпечення стійкості його фінансового стану, важливу роль відіграє формування раціональної системи управління оборотними активами, адже з огляду на специфіку виробничого процесу для галузі промисловості характерною є частка оборотних активів близько 50% у валюті балансу, для будівництва – близько 60%, для торгівлі – понад 80% [5]. Тому, дослідження процесу розробки якісної системи фінансування оборотних активів на підприємстві та обґрунтування підходів до її удосконалення є актуальним та потребує подальшого розвитку.

Перед значною кількістю вітчизняних підприємств постала проблема недостатнього обсягу та неоптимальної структури оборотних активів, що супроводжується низьким рівнем ефективності їх використання. У свою чергу, це призводить до виникнення фінансових ускладнень у фінансово-господарській діяльності підприємств. Формування виваженої системи фінансування оборотних активів, створення механізму оцінки ефективності

використання є необхідним з позиції нейтралізації можливих загроз, пов'язаних з порушенням безперервності виробничого циклу, зростання витрат, зниження рівня ліквідності.

Механізм фінансування оборотних активів (далі – ОА) залежить від форми власності підприємства, його організаційної структури, специфіки виробничого процесу і т.д. Відповідно до джерел формування ОА розрізняють:

- власні (утворені за рахунок власних коштів підприємства);
- залучені (утворені за рахунок емісії акцій, кредиторської заборгованості, інших довгострокових зобов'язань);
- позикові (утворені за рахунок банківських та/або комерційних кредитів, інших видів позик).

Ефективність управління оборотними активами підприємства знаходиться в безпосередній залежності від типу їх фінансування, адже дефіцит фінансових ресурсів може зумовити скорочення обсягу діяльності суб'єкта господарювання.

В економічній літературі виділяються три основні підходи до фінансування оборотних активів: агресивний, консервативний, компромісний.

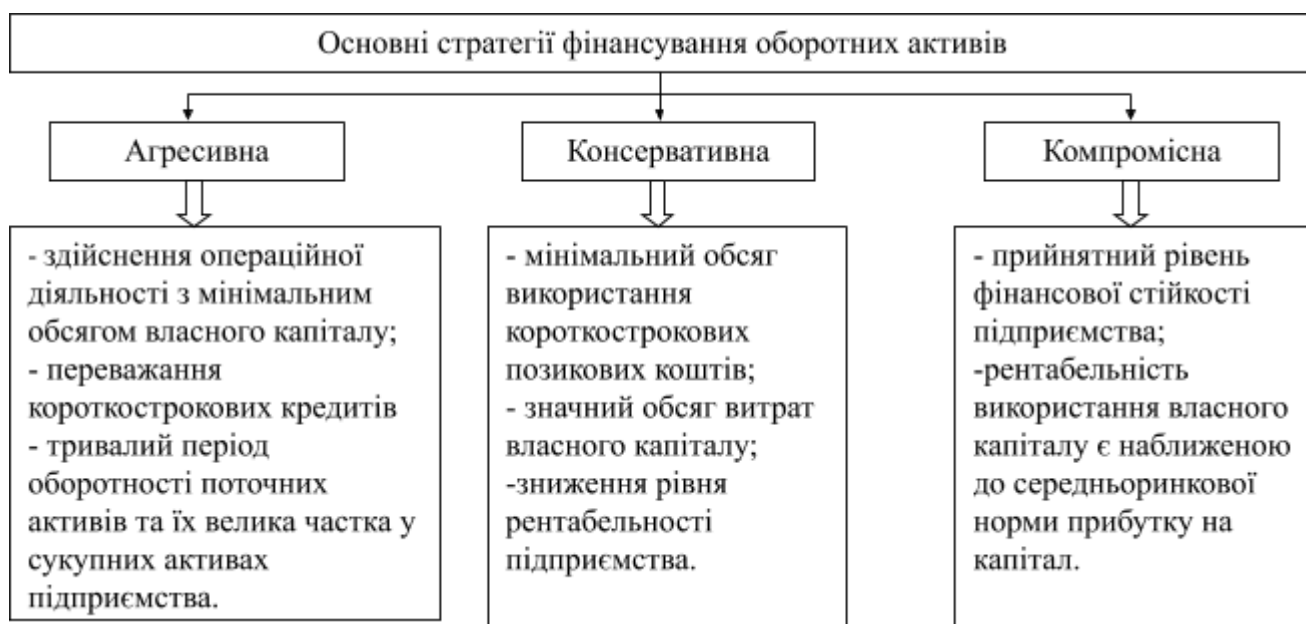

Рисунок 1 – Основні стратегії фінансування оборотних активів [2]

Вибір стратегії фінансування оборотних активів обумовлює потребу в короткострокових джерелах фінансування. Вона визначається як різниця між обсягом довгострокового фінансування і кумулятивною потребою в капіталі, якими прийнято вважати зростаючі з часом інвестиції в споруди, обладнання, запаси та інші активи.

Варто відзначити, що у своїх дослідженнях вітчизняні науковці, окрім вищезазначених, виділяють також ідеальну модель фінансування, проте на практиці вона майже не зустрічається. Характеристику підходів до фінансування оборотних активів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Моделювання стратегій фінансування оборотних активів [4]

Розділ балансу	Стратегія фінансування					
	Ідеальна	Агресивна	Помірна (компромісна)	Консервативна	Вкрай консервативна	Самофінансування
Необоротні активи	ДП	ДП	ДП	ДП	ДП	ВК
Постійна частина оборотних активів	КП					
Змінна частина оборотних активів				КП		

Примітка: ДП – довгострокові пасиви, (власний капітал, довгострокові зобов'язання); КП – короткострокові пасиви; ВК – власний капітал)

Спосіб, яким підприємство фінансує постійну і змінну частини оборотних коштів, визначається в рамках стратегії фінансування оборотних коштів. Значна кількість вітчизняних науковців (Швець Ю. Ю. [5], Андрющенко І. Є [1], Омельченко Л. С. [3] та ін.) вважають агресивну політику фінансування досить ризикованою. Проте для більшості вітчизняних підприємств з високою

ліквідністю, але низькою рентабельністю діяльності агресивна модель фінансування оборотних активів є найбільш оптимальним вибором. В умовах нестабільності середовища функціонування підприємства важливим показником раціональної стратегії фінансування оборотних активів є її гнучкість та здатність до швидкої адаптації у випадку будь-яких змін.

Таким чином, слід приділяти особливу увагу джерелам фінансування активів, оскільки виважений збалансований підхід менеджменту підприємства до вибору стратегії фінансування оборотних активів є запорукою безперебійної виробничої та фінансової діяльності підприємства, його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел:

1. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий менеджмент» для студентів денної та заочної форм навчання зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Укладач І.Є.Андрющенко, Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. 82 с.
2. Маринович О. О., Шухманн В. А. Основні стратегії фінансування оборотних активів підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2019. № 1. С. 1-7.
3. Омельченко Л. С., Піскульова І. В. Аналіз стратегій управління оборотними активами промислових підприємств. *Фаховий науковий журнал «Економіка: реалії часу»*. 2015. № 3(19). С. 178-183.
4. Роганова Г. О. Стратегія фінансування оборотних активів: позиція персоналістів. *Науковий фаховий журнал «Економічний часопис-XXI»*. № 3-4(1). 2013. С. 82-85.
5. Швець Ю.О. Вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на ефективність стратегічного управління оборотними коштами підприємств машинобудування. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки*. 2016. №1 (29). С. 26-36.

КОНЦЕПЦІЯ НОВОГО ОПЕРАТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дослідженням фінансової санації суб'єктів господарювання нами приділяється увага вже декілька років [1, 2, 3, 4]. Поточний стан розвитку розв'язання проблем неплатоспроможного підприємства щодо управління процесами його стабілізації із застосуванням механізмів фінансової санації характеризується концепцією, що містить два, відокремлені один від одного, механізми стабілізації: зовнішній та внутрішній.

Стисло, – до зовнішніх заходів фінансової санації включають реструктуризацію заборгованості у різних напрямках, зокрема, пролонгація термінів погашення заборгованості та їх розстрочка, переоформлення заборгованості в інші види боргу, конверсія заборгованості у майно підприємства, відмова від кредитних вимог тощо [5, с. 535-539]. Зауважимо, що всі зовнішні заходи відбуваються в межах того ж самого законодавства, тих же самих норм і правил, що існують і для підприємств, що не потребують цілеспрямованих санаційних заходів. Тобто, для підприємства такі санаційні заходи є зовнішніми, але зовнішнє середовище за своїми економічними та фінансовими правилами залишається незмінним.

У нас виникають сумніви у тому, що проведення фінансової санації неплатоспроможного підприємства може бути успішним, якщо зовнішні економічні та фінансові умови будуть залишатися такими ж самими, що й для успішних прибуткових підприємств. Адже, як неодноразово показувала економічна практика, частково або і виключно й зовнішні економічні і

фінансові чинники за певних умов можуть викликати негативні тенденції розвитку для будь-якого підприємства, в тому числі й державного.

Тепер, більш детально щодо внутрішніх механізмів фінансової санації. За І. А. Бланком внутрішній механізм фінансової санації складається з трьох етапів: усунення неплатоспроможності; відновлення фінансової сталості (фінансової рівноваги); забезпечення фінансової рівноваги на тривалий період [5, с. 517-518]. Кожний із цих етапів розподіляється на окремі фінансові механізми санації, а саме: оперативний, тактичний та стратегічний [5, с. 518-520]. Розглянемо оперативний механізм фінансової санації в межах етапу усунення неплатоспроможності у концептуальному трактуванні І. А. Бланка. «Оперативний механізм фінансової стабілізації представляє собою систему заходів, що направлена, з одного боку, на зменшення розміру поточних зовнішніх та внутрішніх фінансових зобов'язань підприємства у короткостроковому періоді, а, з іншого боку, – на збільшення суми грошових активів, що забезпечують поточне погашення цих зобов'язань» [5, с. 520].

Концептуальне трактування на наш погляд блискуче, а практичне наповнення економічно слабке, або на практиці не прийнятне. Критичні зауваження щодо слабкості або неприйнятності будуть надані нами далі за текстом у дужках після відповідних пропозицій, що пропонуються у [5, с. 520, с. 523]. Основним змістом оперативного механізму фінансової стабілізації є вимога «відсікання зайвого», що передбачає скорочення розмірів поточних потреб, що викликають певні фінансові зобов'язання, та, разом з тим, продаж частини ліквідних активів з метою отримання грошових ресурсів.

У частині скорочення поточних потреб пропонується: перенести на кінець періоду фінансової стабілізації розрахунки з дочірніми підприємствами та філіалами (не прийнятно, – це прямий шлях до банкрутства дочірніх підприємств та філіалів); тимчасово не проводити виплати по нарахованим дивідендам і процентам (слабкість, – дивіденди нараховуються за наявності у підприємства чистого прибутку, але підприємству-боржнику чистий прибуток необхідно направляти на погашення боргів, а не на нарахування дивідендів; а

щодо невиконання процентів, то це не прийнятно, бо проценти і є частина боргу, наприклад – банківського кредиту); видача векселів по окремим видам заборгованості (слабкість в тому, що це механізм перенесення платежів у часі, що передбачає у майбутньому більш жорсткий механізм повернення боргів і який може стати саме і виключно механізмом банкрутства підприємства, а не його санації); збільшення з боку постачальників періоду товарного кредиту (слабкість, – як правило, постачальники на такі умови не погоджуються, а якщо погоджуються, то започатковують процес фінансової нестабільності на своєму підприємстві); відстрочка розрахунків за окремими напрямками внутрішніх поточних зобов'язань (це, як правило, відстрочка виплат заробітної плати, а це вже остання стадія, після якої традиційні санаційні заходи стають безперспективними).

У частині конверсії ліквідних активів підприємства у грошову форму пропонується [5, с. 522]: ліквідація портфеля короткострокових фінансових інвестицій (доречно це зробити, якщо такий портфель існує, але, чому короткострокові інвестування відбуваються, а в той же час боргові зобов'язання не погашаються?); прискорення інкасації поточної дебіторської заборгованості (прийнятний захід, але за умови, що заборгованість повертатимуть); скорочення періоду надання покупцям товарного кредиту (прийнятний захід, але за умови, що покупці погодяться); зниження обсягів страхових запасів товарно-матеріальних цінностей (цілком можливо, але це лише зменшує майбутні витрати і щодо заходів конверсії ліквідних активів підприємства у грошову форму відношення не має); уцінка надлишкових запасів товарно-матеріальних цінностей з метою їх реалізації (цілком доречно, за умов, що не будуть використовуватися у подальшому, та недоречно уцінювати і продавати «сьогодні» і купувати дорожче «завтра», якщо такі матеріали використовуються підприємством у виробництві) тощо. Так більш детально наведені напрямки щодо «відсікання зайвого» тому, що на багатьох державних підприємствах всі такі заходи вже були проведені, а погашення боргів у повному обсязі не відбулося. Як виходити із такого кризового стану?

Наша пропозиція – застосовувати оперативний механізм фінансової санації, що докорінно відрізняється від традиційного. Принципова модель оперативного механізму фінансової санації має наступний вигляд:

$$ВЗ = ДП - СВС - ЧнАВ - ЧнВЗ,$$

де: ВЗ – сума грошей, що витрачається виключно на погашення фінансової заборгованості;

ДП – сума у грошовій формі всіх доходів підприємства-боржника за обраний відрізок часу, наприклад, за календарний місяць;

СВС – скоригована виробнича собівартість продукції;

ЧнАВ – частина необхідних адміністративних витрат;

ЧнВЗ – частина необхідних витрат на збут.

Як видно із запропонованої моделі – новизна моделі в тому, що в ній відсутні: плановий прибуток та частина податків, а саме – не передбачаються податок на прибуток та ПДВ. Також, наша наступна пропозиція, – скоригована виробнича собівартість продукції (СВС) не включає амортизацію основних засобів та нематеріальних активів. Нарахування амортизації призупиняється на період оперативної фінансової санації. Але після погашення боргів підприємством нарахування амортизації поновлюється.

Якщо підприємство перебуває в кризовому стані, то це характеризується всього одним єдиним основним фактором, а саме, підприємство не здатне платити за своїми зобов'язаннями. Відповідно до фінансового законодавства України підприємство-боржник має право погашати банківські кредити і грошові борги іншим підприємствам з чистих поточних грошових надходжень. Іншими словами, підприємство-боржник має право погашати банківські кредити і грошові борги іншим підприємствам зі свого чистого прибутку. Але для цього у підприємства має бути балансовий прибуток. Та, як правило, у підприємств-боржників немає балансового прибутку, або він дуже маленький, а, тому, підприємство і не повертає взяті кредити та позики, а, тому, підприємство і стає боржником.

Саме відсутність достатнього обсягу прибутку не дозволяє підприємству-боржнику повертати кредити. Це говорить про те, що в рамках існуючого фінансового механізму підприємство працювати вже не може. На нашу думку, для підприємств, у яких хронічно відсутній прибуток, але є не виплачені кредити, необхідний інший фінансовий механізм. Цей інший фінансовий механізм відрізняється від традиційного фінансового механізму. Будемо розуміти, що традиційний фінансовий механізм, це такий фінансовий механізм, в якому існує можливість отримання прибутку. Інший фінансовий механізм, це такий механізм, в якому законодавчо не існує можливість отримання прибутку. Цей неприбутковий механізм будемо називати механізмом фінансової санації. Такий механізм ділить всі доходи підприємства на дві частини: перша частина доходів використовується на витрати щодо виробництва продукції, а друга частина використовується на витрати щодо виплати боргів. Також, цей механізм поєднує зовнішні і внутрішні механізми фінансової стабілізації. Ми впевнені, що механізм фінансової санації для підприємства-боржника повинен відрізнятися від звичайного фінансового механізму для підприємства не боржника, принаймні, для державного підприємства.

Якщо не змінити традиційної моделі суто санаційного механізму, тобто, моделі санації, що, начебто передбачає повернення підприємства до попереднього досанаційного стану в межах фінансового механізму, який привів до стану неплатоспроможності, і не перейти на іншу фінансову модель фінансової санації, то підприємство буде приречене не вийти із кризового стану. Тут доречним буде згадати гумористичний вислів фізика Альберта Ейнштейна – «...це просто безумство: робити те ж саме і чекати інших результатів».

Список використаних джерел:

1. Нікітін, Д. В. Розвиток механізмів фінансової санації суб'єктів господарювання / Д. В. Нікітін, О. В. Зайцев // Вісник Сумського державного

університету. Серія Економіка. – 2018. – № 4. – С. 52-55. – URI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77001>.

2. Зайцев, О. В. Аналіз чинного в Україні інституту банкрутства / О. В. Зайцев, Д. В. Нікітін // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 5(11). – Ч. 2. – С. 105-108. – URI: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66343>.

3. Зайцев, О. В. Інститут банкрутства, його функції та роль на сучасному етапі економічного розвитку держави / О. В. Зайцев, Д. В. Нікітін // Причорноморські економічні студії. – 2017. – Вип. 16. – С. 142-145. – URI: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57309>.

4. Зайцев, О. В. Концепція досягнення позитивного результату в процесі санації державних підприємств / О. В. Зайцев, Д. В. Нікітін // Бізнес-навігатор. – 2017. – Вип. 3(42). – С. 133-136. – URI: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/65466>.

5. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. В 2 т. – 3-е изд. – Киев : Эльга, Ника-Центр. 2007. – Т.2. – 624 с.

УДК 336.663

Пігуль Наталія Георгіївна,

к.е.н., доцент

Конашкова Анастасія Олегівна,

магістр

Сумський державний університет

СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток ринкових відносин поставив суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм у такі жорсткі економічні умови, при яких лише здійснення збалансованої господарської політики може укріпити їх фінансовий стан, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. Ефективне управління оборотними активами підприємства відіграє значну роль у

забезпечення нормальної роботи підприємства та сприяє зростанню його рентабельності. Більшість існуючих теоретичних та практичних рекомендацій щодо управління оборотними активами підприємств стосується підприємств, які працюють у стабільному економічному середовищі, в той час, як для українських підприємств характерним є здійснення господарської діяльності у край нестабільних умовах. Саме тому можливість використання зарубіжного досвіду в управлінні оборотними активами є досить обмеженою та мало ефективною. У зв'язку із цим, питання щодо управління оборотними активами підприємств України є досить актуальними.

Під управлінням оборотними активами слід розуміти складову фінансового й операційного менеджменту, що являє собою цілеспрямовану діяльність пов'язану із визначенням величини оборотних активів, контролем над їх формуванням і використанням і створенням відповідних організаційних передумов [2].

Метою управління оборотними активами підприємства є оптимізація задоволення потреб у придбанні різних елементів оборотних активів, забезпечення відповідності їх обсягів обсягами фінансово-господарської діяльності, максимізації прибутку, і мінімізації витрат при допустимому рівні ризику. Процес управління оборотними активами означає процес формування капіталу, величини, структури і динаміки, балансових співвідношень між окремими групами джерел капіталу, капіталовіддачі при збереженні обсягу оборотного капіталу, розширення бізнесу. Він виступає як система економічних, правових, технологічних, інформаційних, методичних та інших відносин, які складають процес планування, прогнозування, обліку, прийняття відповідних управлінських рішень і контроль за їх виконанням.

При цьому завданнями управління оборотними активами є: формування оптимальної структури і складу оборотних коштів з позицій ефективного функціонування підприємства; забезпечення відповідності обсягу залученого капіталу обсягам сформованих оборотних активів; мінімізація витрат по

формуванню ресурсів з різних джерел; ефективне використання оборотних активів в процес фінансово-господарської діяльності підприємства та інші [1].

Оскільки оборотні кошти включають як матеріальні, так і грошові ресурси, від їхньої організації й ефективності використання залежить не тільки процес матеріального виробництва, але і фінансова стійкість підприємства.

Процес управління оборотними коштами передбачає здійснення окремих етапів управління, що наведені на рисунку 1 [3].

Перший етап передбачає визначення оптимального складу і структури оборотних коштів на основі врахування найближчих перспектив розвитку виробничо-комерційної діяльності та форм її диверсифікації. Оскільки на різних стадіях життєвого циклу підприємства обсяг діяльності може коливатися, оборотні активи повинні мати у своєму розпорядженні певний резервний потенціал, що забезпечує можливості нарощування обсягів виробництва та диверсифікації виробничої діяльності.

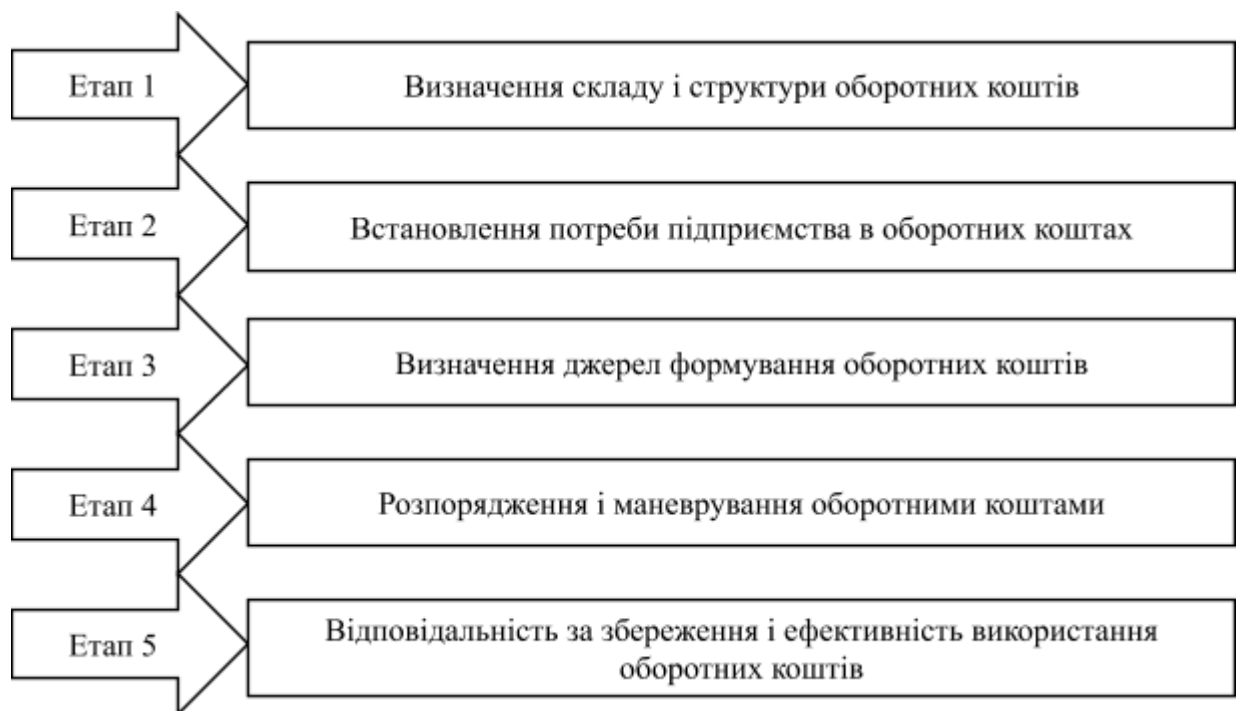

Рисунок 1 – Етапи управління оборотними коштами

На другому етапі відбувається встановлення потреби в оборотних коштах. Уже в процесі розробки фінансового плану підприємство повинно забезпечити

збалансованість потреб виробництва і збуту і можливість залучення планового обсягу оборотного капіталу. Розмір і структура оборотних активів повинні забезпечувати, з одного боку, максимізацію прибутку підприємства, з іншого – забезпечувати повне і ефективне використання окремих їх видів.

На третьому етапі визначаються джерела фінансування оборотних активів, до яких належать власний капітал, довгострокові та короткострокові зобов'язання. Структура джерел формування оборотних активів багато в чому визначає масштаби, прибутковість і потенціал підприємства, а також ступінь фінансового ризику, що генерується позиковими джерелами фінансування. Власні джерела забезпечують майнову та оперативну самостійність, визначають фінансову стійкість підприємства, залучені джерела забезпечують переваги в конкурентній боротьбі.

Четвертий етап передбачає розпорядження і маневрування оборотними коштами. Маневрування показує, яка частина власних джерел фінансування авансована в поточні активи, що швидко обертаються, та повністю відшкодовуються у грошовій формі протягом одного відтворювального циклу.

П'ятий етап передбачає відповідальність за збереження і ефективність використання оборотних коштів. Збереження оборотних коштів визначається такими факторами, як: раціональна організація оборотних коштів, стабільність господарських зав'язків, обсяг діяльності та споживчого попиту, рівень інфляції, податкового тягаря, доступність зовнішнього фінансування.

Отже, можна зробити висновки, що в сучасних умовах підприємства зацікавлені в стабільному і ритмічному функціонуванні. Для досягнення високих економічних результатів необхідна розробка ефективної і обґрунтованої політики управління активами. Однією зі складових загальної ефективності є управління оборотними активами, які займають значну частку серед активів підприємства. Саме від ефективності використання оборотних активів залежить рівень ліквідності підприємства, його фінансова стійкість, платоспроможність і рентабельність.

Список використаних джерел:

1. Бодаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції практика та досвід*. 2008. № 4. С. 40-44.
2. Власова Н. О. Управління оборотними активами в підприємствах роздрібною торгівлі: монографія. Харків: ХДУХТ, 2014. 258 с.
3. Стратійчук В. Стратегічне управління оборотними активами підприємств торгівлі. *Вісник КНТЕУ. Підприємництво*. 2019. № 5. С. 59-74.

УДК 658.153

Пігуль Наталія Георгіївна,

к.е.н., доцент

Кузнецова Євгенія Андріївна

магістр

Сумський державний університет, м. Суми

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Управління ліквідністю і платоспроможністю є одним із важливих завдань кожного підприємства. Це обумовлено, перш за все, необхідністю формування достатніх обсягів фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного господарювання в умовах інфляції, кризових явищ у окремих галузях, підвищення рівня ризику неплатежів суб'єктами господарювання, нестабільності банківської системи і т.п. Підтримка рівня ліквідності і платоспроможності в межах нормативу дозволяє суб'єктам підприємництва забезпечити не лише стійкий фінансовий стан у короткостроковому періоді, але створити умови для їх подальшого успішного розвитку. Отже, дослідження питань ефективного управління ліквідністю та платоспроможністю є актуальним і необхідним в умовах сьогодення.

Основною метою управління ліквідністю й платоспроможністю суб'єкта господарювання є реалізація заходів, що націлені на підвищення їх рівнів, а

також визначення чинників, що впливають на них з метою забезпечення погашення зобов'язань підприємства.

В процесі управління доцільно вирішити ряд завдань:

- аналіз стану ліквідності й платоспроможності;
- оцінка чинників впливу на ліквідність й платоспроможність;
- розробка шляхів удосконалення управління;
- управління активами й пасивами підприємства;
- моніторинг впровадження визначених дій.

З метою забезпечення якісного управління ліквідністю й платоспроможністю підприємства необхідно дотримуватися вимог, що визначені на рисунку 1.

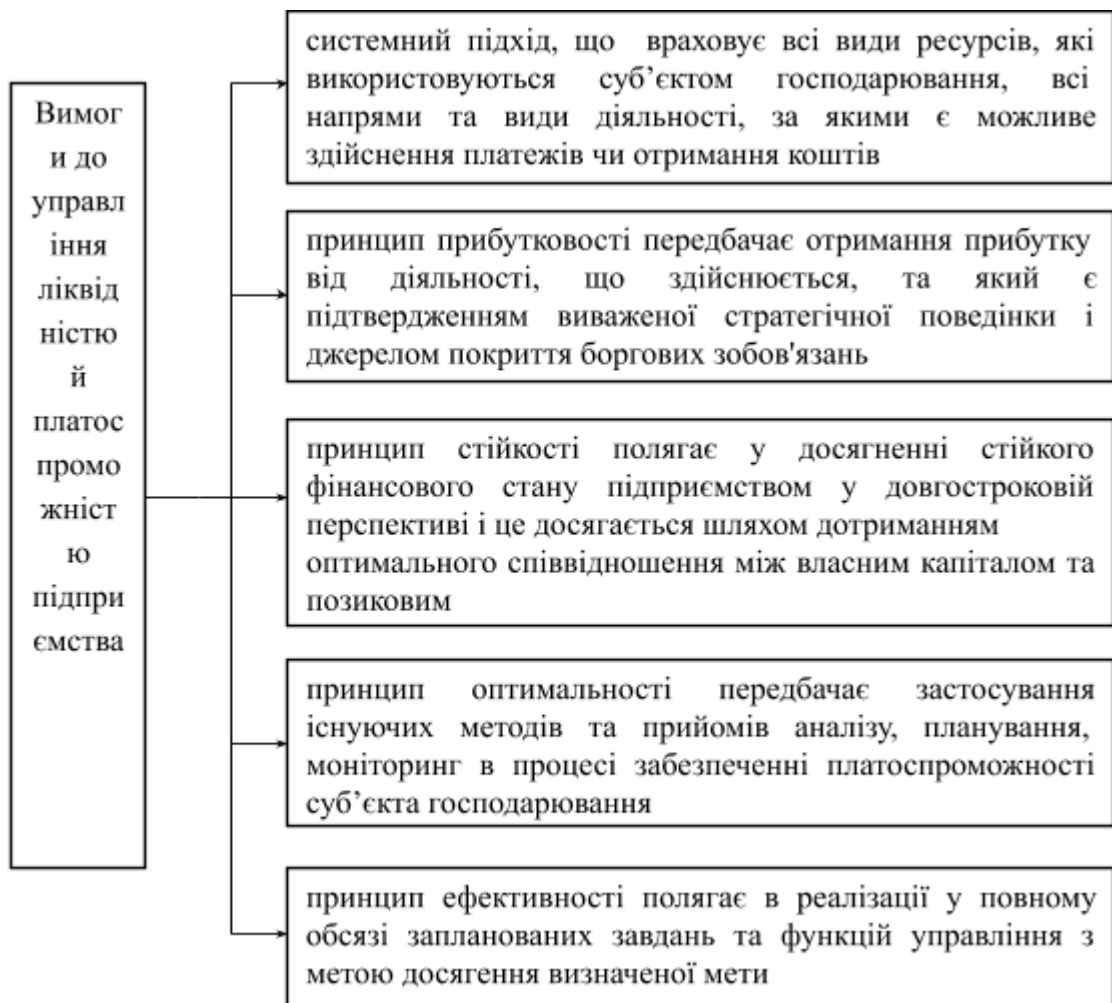

Рисунок 1 – Вимоги до забезпечення ефективного управління ліквідністю й платоспроможністю підприємства [1]

Варто зазначити, що процес управління ліквідністю й платоспроможністю підприємства відбувається у наступній послідовності: пошук та обробка інформації про стан ліквідності та платоспроможності підприємства; вибір методу оцінки; характеристика рівня ліквідності та платоспроможності й результатів оцінки; визначення напрямків підвищення рівня ліквідності та платоспроможності підприємства; забезпечення відновлення втрачених ліквідності й платоспроможності підприємства та подальший їх контроль [2].

Враховуючі вищенаведену інформацію, ми можемо зазначити, що під управлінням ліквідністю й платоспроможністю слід розуміти процес, який пов'язаний з розробкою та прийняттям фінансових рішень щодо формування необхідного рівня ліквідності і платоспроможності підприємства враховуючи виконання ним його зобов'язань у чітко визначені строки.

Основними зовнішніми факторами, що негативно впливають на ефективність управління ліквідністю й платоспроможністю підприємства є високий рівень інфляції, низька можливість отримання дешевих кредитних коштів, залежність країни від імпортних товарів, корупція, наявність тіньового сектору економіки, недотримання платіжної дисципліни суб'єктами підприємництва, недостатня розвиненість фондового ринку, незначний рівень інвестиційної та інноваційної активності підприємства [3].

До внутрішніх факторів, що негативно впливають на управління відносять такі чинники як збільшення розмірів дебіторської заборгованості, недостатній обсяг власних оборотних коштів, низька ефективність фінансових вкладень, значна питома вага зносу основних засобів та низький рівень їх оновлення, збитковість діяльності суб'єктів господарювання.

Отже, для забезпечення оптимального стану ліквідності й платоспроможності суб'єктів господарювання, а також з метою підвищення їх рівня в майбутньому доцільним є розробка фахівцями з фінансового менеджменту ряду заходів, дія яких буде спрямована на досягнення визначених цілей. Кінцевим результатом цих дій буде підвищення ефективності

функціонування підприємств, а також забезпечення подальшого їх розвитку, що позитивно вплине на економічну ситуацію в країні.

Список використаних джерел:

1. Майборода О. Є., Косарева І. П., Лесняк А. О. Платоспроможність підприємства та формування системи її забезпечення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №18. С.256-260.
2. Люта О. В., Пігуль Н. Г., Глядько К. Теоретичні засади управління ліквідністю та платоспроможністю підприємств. *Вісник Сумського державного університету. Серія економіка*. 2019. № 4. С. 14-23.
3. Шергіна Л.А., Домшина Т.Р. Фактори впливу на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства в період кризи. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32614233.pdf> (дата звернення: 15.10.2019).

СЕКЦІЯ 4. МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ. СВІТОВА ФІНАНСОВА АРХІТЕКТУРА: ВЕКТОРИ ЗМІН.

Burnakova Valeriia,

Student,

Mariia Troian,

Ph.D., Associate Professor,

Sumy State University, Sumy

STOCK MARKET OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR FUTURE DEVELOPMENT

As everyone is aware, nowadays countries with strong economics are developing exchange markets, because it is one of the most popular tools to stock investments. Why do we need stock markets? If you have a company, that is actively developing, eventually you will face the question – where to find money for future development of the company. There can be several options. For example, the owner

can take a bank loan or invest in company own resources. However, bank loans (especially in Ukraine) are provided at high interest rates and for a relatively short period of time. That is why, many companies around the world use the stock market to raise capital.

The main function of stock market is to regulate the flow of securities by using the purchase, sale and estimation of the fair market value of assets – shares of companies. In other words, a company can sell its shares and bonds to investors, who are interested in investing money. Stock exchanges are often called the securities market. There are two types of stock exchanges: primary market (when the company sells shares that are previously in the flow) and secondary market (the shares of a certain company are in circulation, they can be bought and resold).

Under the favorable conditions, the value of securities can increase significantly. For example, Facebook Inc, that trades their shares on Nasdaq stock market, in 2012 the price of shares was about 27 USD, while now (in November 2020) the price is 265 USD, so it has increased by 10 times. It demonstrates the investment opportunities that developed stock market can provide both for business owners and investors.

Stock exchanges are not something new, they have been operating for several centuries. For instance, the first of them was opened in 1611 in Amsterdam, and its modern form of stock market was started from 1792 in New York. Currently, there are about 10 major stock exchanges around the world, which are located in New York (USA), London (UK), Hong Kong and Shanghai (China), Amsterdam (Netherlands), Frankfurt (Germany).

Nowadays, The Ukrainian stock market is going through a rough patch, but it wasn't all the time like that. It worked actively before the financial crisis during 2006-2008, at that time a lot of foreign investors saw the potential success of Ukrainian companies and invested hundreds of millions of dollars.

However, after 2010 trading volumes came to zero, the profits of foreign investors were decreased because of devaluation, investors were afraid of a low culture of corporate governance and problematic judicial system.

The value of Ukrainian companies would start to rise as it happened in Poland and Romania by recent times. For example, Romania began to develop its stock market, attracting about 100 billion of dollars in foreign investment to the economy and accumulating about 20 billion of dollars in pension and investment funds.

Successful Ukrainian companies sell their shares on foreign stock exchanges. For example, securities of Ferrexpo and MHP are traded on the London Stock Exchange, known for its high demand for corporate culture. Agricultural and food companies - Kernel, Astarta, Ovostar are traded on the Warsaw Stock Exchange. There were also smaller Ukrainian companies engaged in coal mining, battery recycling and river transport services. In previous years, the Frankfurt Stock Exchange was also of interest, but now it is less popular among Ukrainian companies.

There are some reasons why the stock market of Ukraine is not so developed. Firstly, the creation of the stock market in Ukraine took place in the absence of a clear and logical regulatory framework, as well as the certain elements of the market don't meet the requirements of international standards. Secondly, the legal framework and mechanisms for listing securities are still not clearly defined, there is no appropriate infrastructure, the market is not transparent and illiquid enough. Thirdly, The Ukrainian stock market is directly dependent on the world, it means that if there are favorable political and economic news, the values of Ukrainian stock increases.

To sum up, in order to improve the situation on the stock market, it is necessary for the government of Ukraine and State Property Fund to follow some specific actions. To begin with, a developed stock market infrastructure must function, a wide range of tools and effective mechanisms for interaction between market participants must be proposed. Moreover, the development of the stock market of Ukraine should be closely linked with the development of other segments of the financial market, such as banking, insurance, pension sector. Finally, the development of the financial sector should be accelerated in connection with the consolidation of regulation, infrastructure and the recently adopted by the Verkhovna Rada new law on capital markets, which synchronizes many principles of work with

European practices. The government's ambitious plans for privatization and the continuation of judicial reform should promote the emergence of new instruments and investors. In the end, we should understand there is no successful economy in the world without a developed stock market, so we need to develop ours.

References:

1. Krasnova, Iryna V. "Stock market in Ukraine: state and prospects of development." *Problems of economy* 1 (2014).
2. Akimova, L. M., and Alla Vasilievna Lysachok. "State regulation of the financial services market in Ukraine." *Public management* 1 (2018): 30-47.
3. NSSMC Annual Report for 2019. Securities market movement Ukraine to world standards for the economic growth of the state. [Electronic resource]. - Access mode: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/zvit-2019_web.pdf

УДК 339

Боронос Вікторія Георгіївна,

д. е. н., професор

Відменко Юлія Валеріївна

Студентка

Сумський державний університет, м. Суми

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ

Світогосподарські процеси, такі як економічна інтеграція та глобалізація набувають все більшого інтересу з численного боку вчених та практиків. Вплив глобалізації на різні сфери економічного життя має як позитивні, так і негативні наслідки через різне місце економіки кожної країни у системі світового господарства. Перевагами глобалізації користуються країни, які мають більш конкурентну структуру економіки, через що більша частина світового доходу у процесі перерозподілу залишається в їх розпорядженні. Разом з цим, це явище

характеризується тенденцією до зростання, що нарощує диференціацію національних економік в умовах глобалізаційних процесів [2].

Під терміном «глобалізація» розуміють процес взаємозалежності між національними економічними системами, пов'язаними з експортом та імпортом товарів та послуг, технологій, переміщенням робочої сили тощо. Глобалізаційні процеси породжують виникнення регіональних інтеграційних угруповань, транснаціональних корпорацій (ТНК), загальні валютні резерви яких у декілька разів є вищими від суми сукупних валютних резервів центральних банків країн. Разом з цим, активно почали виступати на світовому ринку і транснаціональні банки (ТНБ), які через свою монополію формують надвисокі прибутки.

Однією з найістотніших ознак глобалізації виступає фінансова складова, що проявляється в міжнародному русі капіталу, функціонуванні світового фінансового ринку і фінансової системи, які виходять за межі національних кордонів. З боку фінансової системи важливим є визначення фінансової глобалізації як політики, практики та ідеології формування єдиної системи шляхом заміщення національних грошової систем «світовими грошима» [4]. Отже, сучасні процеси доларизації є відповідним результатом участі кожної країни у фінансовій глобалізації. Актуальність дослідження глобалізації фінансового сектору пояснюється випереджальним розвитком та інтеграцією всіх інших складових системи національної економіки.

Фінансова глобалізація є близькою до такого явища, як фінансова інтеграція, що зводиться до уніфікації і гармонізації національних податкових, бюджетних систем, а також системи нагляду та контролю за комерційними банками з боку центральних банків. Отже, відбувається формування умов для створення світової фінансової системи, що поєднує у собі фінанси міжнародних фінансових організацій та фінансові системи країн.

Сьогодні світова фінансова система внаслідок посилення глобалізації та інтеграції характеризується як сукупність локальних фінансових угруповань. Створені блоки відзначаються наступними рисами:

- об'єднаний ринок товарів, робіт, послуг та капіталу;
- консолідація нормативно-правового регулювання;
- єдина валютна політика і відповідний обмінний курс;
- спільне прийняття рішень;
- лібералізація цін та інвестиційних потоків;
- встановлення єдиного набору правил тощо.

В умовах фінансової глобалізації економічні агенти мають можливість рівного доступу до ресурсів з будь-якої точки світу, а також вільний вибір для вкладень у фінансові інструменти емітентів різних країн на основі показника «ризик-дохідність». Фінансова глобалізація надає таку перевагу для інвесторів, як диверсифікація ризиків. Інвестори розподіляють власні кошти шляхом вкладання у різні інструменти та різні куточки світу, внаслідок чого суттєво знижуються ризики втрат.

Фінансову глобалізацію слід визначати з наступних поглядів:

- утворення світового ринку потоку капіталу;
- діяльність міжнародних фінансових організацій, ТНБ та ТНК.

Фінансова глобалізація визначає зв'язки між країнами у зв'язку з формуванням транскордонних потоків капіталу. Фінансова глобалізація ототожнюється з вільним міжнародним рухом капіталу, єдиним глобальним фінансовим ринком, наднаціональним регулюванням міжнародних фінансових установ, ТНК і ТНБ.

Важливою особливістю глобалізаційних процесів постає вагома роль розвинених країн, де утворюються переважна більшість ТНК, що визначають функціонування провідних міжнародних організацій, забезпечують вирішальний вплив на створення єдиних умов міжнародного обміну, а також формують радикальні зміни щодо співвідношення різних секторів та галузей економіки – від сировинних галузей і таких, які виробляють продукцію з найменшим рівнем технологічності до високотехнологічних, наукомістких виробництв [2].

Сьогодні національні фінансові системи все більше стають незалежними секторами загальносвітової економіки, які здатні розвиватися власними законами та правилами. Сучасна фінансова системи перетворюється на самодостатню силу, що змушує грати за своїми правилами. У майбутньому глобалізація може характеризуватися такими рисами як єдиний економічний простір, уніфікація світових стандартів, створення наддержавних органів з регулювання та контролю [3].

Однак, фінансову глобалізацію варто розглядати не лише з точки зору новітніх інвестиційних можливостей, а також і з врахуванням нових загроз стійкості національних фінансових системи. Визначено, що фінансова глобалізація на деякому етапі свого розвитку здатна призводити до зростання нестабільності у діяльності світової фінансової системи. Зокрема, такі чинники, як лібералізація руху капіталів за умови відсутності ефективності у системи їх державного регулювання, короткостроковість і спекулятивний характер щодо іноземного фінансування, функціонування фінансових інститутів із низьким кредитним рейтингом, ослабленість фінансових систем деяких країн створюють умови для виникнення і поширення дестабілізуючих процесів у функціонуванні світової фінансової системи [5].

Фінансова глобалізація є сучасним фактором створення єдиної фінансової системи, де має місце розподіл щодо світових фінансових ресурсів. Найбільш активно фінансова глобалізація знаходить відображення у вільному русі капіталу у рамках національних та регіональних ринків, що пом'якшує напругу національних фінансових системи з різними рівнями економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бусарева Т. Г. Макрорегуляторне забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних ТНК / Т. Г. Бусарева // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2019. – № 24 (1). – С. 64-70.
2. Кирилов Ю. Є. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік / Ю. Є. Кирилов // Ефективна економіка. – 2016. – № 12

[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5297>.

3. Коваленко В. М. Розвиток фінансової системи України в умовах глобалізації : монографія / В. М. Коваленко, О. В. Коваленко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 236 с.

4. Примостка Л. О. Фінансова глобалізація: сутність, форми прояву, наслідки / Л. О. Примостка, О. О. Чуб // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ. – 2011. – № 18 . – С. 172-183.

5. Циганов С. А. Вплив глобалізації світової економіки на розвиток фінансового ринку / С. А. Циганов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 3 (74). – С. 105-115.

УДК 336.742

Зайцев Олександр Васильович,

к.е.н., доцент, науковий керівник

Мартим'янов Артем Сергійович,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ТОРГІВЕЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ З ЗОЛОТОМ

Національний банк України пропонує та продає золото на умовах міжнародних вимог на дату продажу за обсягом, за місцем, форвардними та свопними угодами з майданчиків у Лондоні, Нью-Йорку, Берні, Сідней, Цюріху, Сінгапурі, Токіо та на внутрішньо українському ринку у м. Києві [1].

Операції з купівлі/продажу золота поділяються на три блоки: стандартні операції, нестандартні операції, валютні інтервенції. Відповідно до цілей інвестора розрізняють такі форми операцій із золотом: придбання справжнього золота з метою страхування від ризику знецінення грошей внаслідок інфляції; придбання акцій компаній з видобутку золота з метою одержання вагомих дивідендів або прибутку від торгівлі акціями та з одночасним страхуванням інфляційних втрат; форвардні (ф'ючерсні) операції на терміни один, три, шість

місяців що є здійсненням ризикових (венчурних) інвестицій. Міжнародними ринками золота є такі операційні заходи: поставки золота виробниками та постачальниками дорогоцінних металів до дилерських мереж регіональних ринків; формування базової ціни на види золота з метою включення до операцій на місцевих/регіональних ринках; втручання центральних банків країн-продавців з метою регулювання ціни. На ринку існують такі види операцій із золотом: хеджування з метою страхування цінового ризику; спекулятивні ф'ючерси – купівля та продаж золота з метою отримання комерційного прибутку [2].

Золоті арбітражні операції. Це операції з метою отримання прибутку в просторі та часі, а саме, – угоди про обмін золотом. Тобто, це – комбінація грошових коштів та фіксованих зустрічних угод. Наприклад, дилер купує 1000 унцій золота за готівку (ціною \$ 300 за унцію) і одночасно продає десятьма контрактами по 100 унцій, де ціна становить 301 \$ США за унцію. Також, відбуваються «обмінні» угоди із залученням золота для придбання валюти з метою поповнення валютних резервів своєї держави.

Операції з купівлі/продажу золота проводяться з датою передачі або візування металу на наступний робочий день після укладення угоди (дата валютування). Міжнародний ринок поточних операцій – це спотовий ринок. Стандартний розмір партії для спотових умов 5 000 трійських унцій (трійська унція = 31,1034807 гр.). Метою цих операцій є формування фонду кредитних установ дорогоцінними металами або виконання замовлень клієнтів. Операції по обміну – це купівля та продаж золота з одночасним здійсненням контр-транзакції. Стандартна операція для цих операцій включає 32 000 унцій (1 т.).

На практиці застосовують наступні операції із золотом: 1. Фінансовий своп. Операція, що поєднує купівлю/продаж однакової кількості золота на поточну дату та продаж/купівлю її на умовах «в майбутньому», тобто, з одночасним укладанням контругоди на визначену дату у майбутньому. Термін виконання більш близької транзакції називається датою вартісності, а дата закінчення терміну дії, більш віддаленої – датою закінчення строку свопу.

Найбільш прийнятними умовами операцій із заміни золота є один, три, шість місяців та один рік. Суть угоди полягає у можливості конвертації золота у валюту, зі збереженням за собою права викупити золото в кінці свопу. В кінці угоди сторони можуть домовитись продовжити угоду або завершити своп шляхом зворотнього платежу. Якщо сторона, що тримає золото, не має наміру його купувати, метал може бути або проданий або доданий до резервів банку-кредитора. Процентні ставки за фінансовими свопами – це різниця між ставками на депозит у доларах та у золоті. Більш низькі ставки по золотих депозитах порівняно з доларовими депозитами пояснюються більш ліквідною особливістю доларових активів у порівнянні із золотом. Однак на ринку може виникнути ситуація з відставанням, тобто, коли існують від’ємні ставки фінансових «свопів» (коли курси золота вище, ніж курси валют, якщо існує дефіцит золота). Переваги фінансового свопу для банку: вигідно збирати кошти за допомогою нижчих, ніж на доларові, процентних ставок на золоті депозити; використання золота з метою управління залишками на металевих рахунках. Перевага фінансового свопу для центральних банків: конвертація запасів золота за допомогою такого типу транзакцій не впливає на ринок золота, оскільки прямі продажі/купівлі замінюються рухом металу між контрагентами.

2. Обмін за якістю металу. Передбачає одночасну купівлю/продаж одного якісного металу проти продажу/придбання золота іншої якості. У такому випадку сторона, що продає золото вищої якості, отримує премію, яка залежить від розміру угоди та кількості ризику, пов’язаного із заміною одного виду золота іншим.
3. Обмін за місцем розташування. Передбачає купівлю/продаж золота в одному географічному пункті проти продажу/купівлі його в іншому місці. Через різницю в ціні одна із сторін отримує преміальні.
4. Депозитні операції із залученням золота. Золото – це фінансовий актив, який може принести дохід власнику, якщо воно (золото) стає позикою. Стандартний термін вкладу – один, два, три, шість та дванадцять місяців. Перевага депозитних операцій із золотом для банку: використання металу для арбітражних операцій. Перевага депозитних операцій із золотом для клієнта: звільнення від необхідності

зберігання металу у фізичному стані. 5. Продовження депозитної операції із золотом – це нова операція з депозитом, яка дозволяє здійснити розрахунок як повного руху золота до зазначених у договорах рахунках, так і процедури зарахування. Продовження депозитної операції із золотом здійснюється аналогічно звичайній операції з депозитом [3, 4].

Операції з золотом мають свої фінансові інструменти. Ф'ючерси – це строковий договір, за яким одна сторона погоджується виконати, а інша – прийняти визначену кількість товару (золота), визначеної якості товару (золота) у визначений термін у майбутньому за ціною, встановленою на момент укладення угоди. Опціон – це контракт на оговорений строк, який дає право покупцеві опціону придбати або продати визначену стандартну кількість товару (золота) за визначеною ціною у визначену дату (європейський варіант) або у часовий проміжок опції (опція США). Особливістю цього виду фінансових інструментів є придбання прав, а не обов'язок виконання угоди. Продавець опціону отримує винагороду – премію, яка є ціною опціону [2].

В умовах вимушеного товарно-економічного спаду, що викликаний світовою епідемією коронавірусу, в багатьох країнах паперові грошові знаки починають швидко знецінюються. За таких умов зростає цінність золота, як стабілізуючого вартісного засобу та засобу, що виконує функцію зберігаючого інвестування. Саме зміщення акценту від валютного резервування в сторону золото-металевого виступає ще однією стороною концепції відповідального портфельного інвестування як інструменту забезпечення сталого розвитку економіки [5]. В умовах, що склалися, золото може стати, тимчасово, інструментом стабілізації економіки і оцінки дієвості та ефективності економічних процесів та фінансових операцій [6].

Список використаних джерел:

1. Зайцев, О. В. Гроші та кредит. Лекційне викладення: навч. посіб. / О. В. Зайцев. – Суми : СумДУ, 2010. – 179 с.

2. Зайцев, О. В. Основи фінансового інструментарію: підручник / О. В. Зайцев. – Суми: СумДУ, 2016. – 523 с.
3. Зайцев, О. В. Фінансові розрахунки. Теорія і практика: навч. посіб. / О. В. Зайцев. – Суми: СумДУ, 2013. – 607 с.
4. Кон'юнктура світового ринку золота. [Електронний ресурс]. URI: <https://www.bestreferat.ru/referat-130739.html>.
5. Теоретико-методичні засади відповідального портфельного інвестування як інструменту фінансового забезпечення сталого розвитку економіки: звіт про НДР / кер. Д. В. Леус. – Суми: СумДУ, 2016. – 99с.
6. Формування фінансового механізму стабілізації економіки України: звіт про НДР (заключний) / Кер. Н. А. Антонюк. – Суми : СумДУ, 2014. – 60 с.

УДК 336.743

Семенов А. Ю.

к. е. н., доцент

Кобець Ж. О.

студентка

Сумський державний університет, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ

Цифрова революція у фінансовій сфері з кожним роком усе більше витісняє традиційний грошовий обіг та узвичаєні способи оплати чи розрахунку. Дедалі поширенішим стає використання криптовалюти – цифрової валюти, захищеної за допомогою криптографічних технологій, що є однією із проявів віртуальної економіки.

Основними принципами, на яких базується платіжна система криптовалют, є децентралізація, анонімність учасників, опосередкованість від впливу держави, відсутність єдиного регулятора. Криптовалюта емітується в електронній мережі та не залежить від валютної системи країни чи конкретної

валюти, тобто її сутність більше співвідноситься з терміном «електронні гроші», ніж з грошима як базовою економічною категорією [4].

— У структурі криптовалютного ринку доцільно виділяти:

— криптовалютні біржі та біржі криптовалютних деривативів, що являють собою цифрові платформи з необхідною інфраструктурою для здійснення купівлі-продажу чи укладення договорів майбутньої ціни за допомогою фінансових інструментів;

— крипто-гаманці – програмні продукти (платформи), що функціонують у вигляді мобільних додатків, які дозволяють власнику такого гаманця через зручний інтерфейс здійснювати необхідні;

— валідатор (нода мережі), тобто комп'ютер, який записує нові та перевіряє існуючі транзакції в блокчейні, в обмін на емітовані монети;

— учасники – широке коло осіб, що включає користувачів (майнерів) та розробників, а також власників крипто-гаманців [2].

Особливості процесу «майнінгу» вимагають потужних обчислювальних ресурсів – формування комп'ютерних вузлів, які поєднуються через хмарні платформи. Як правило, технічне обладнання для цієї мети, розробляються спеціалізованими виробниками.

На сьогоднішній день особливого розвитку набуває криптовалютний процесинг – сервіс взаєморозрахунків і транзакцій, що використовується для оплати товарів або послуг, операцій з віртуальним гаманцем, створення депозитних рахунків і т. д.. Такі послуги, зокрема, надають компанії Bitpay, CoinKite, Coinify та інші [1].

Утім слід зважати на особливості функціонування ринку криптовалют:

1. Наявність значної кількості торгових майданчиків не забезпечує рівномірності розподілу торгів: більшість учасників тяжіють до найбільших бірж, серед них BitMEX, Binance, Huobi, OKEx, FTX, Deribit, Coinbase, Bitfinex, LMAX и Kraken, решта – Bybit, BitMax, BitForex, itBit і Bitstamp є значно меншими, хоча станом на 12.03.2020 р. обсяги торгів на них перевищили

1 млрд. дол. США [3]. Зазвичай трейдери використовують тільки одну або незначну кількість бірж:

- більшість американських фондів торгують на Coinbase, Kraken, CME і Bakkt;
- роздрібні інвестори з Китаю обирають в основному на Huobi
- хто не бажає здійснювати ідентифікацію, торгує виключно на BitMEX.

Таким чином, чимало трейдерів недостатньо досвідчені або просто не переймаються тим, щоб спробувати отримати найкращу ціну виконання через використання ліквідності декількох торгових майданчиків [2].

2. Механізм функціонування бірж не є однаковим, оскільки кожна з них пропонує різноманітні види фінансових продуктів (спот, опціони, ф'ючерси, безстрокові свопи) з різним рівнем ліквідності, при цьому кожен продукт вимагає окремий вид забезпечення, діють унікальні методи і параметри ліквідації позицій, наприклад:

- криптовалютна біржа Binance входить в топ-5 найбільших гравців на ринках деривативів і пропонує безстрокові контракти на безліч активів, крім того підтримує кілька форм забезпечення для ф'ючерсів і безстрокових свопів на BTC, але при цьому тільки USDT для контрактів на ETH;
- на BitMEX торгуються ф'ючерси і безстрокові свопи на 8 активів, але в якості забезпечення приймаються тільки BTC [5].

3. У трейдерів відсутня можливість крос-маржування позицій між біржами і брокерів з досить великим капіталом на всіх найважливіших майданчиках, які могли б надати трейдерам таку послугу. Ця ситуація має негативний вплив на ефективність розподілу капіталу у всій екосистемі. Тим не менш, в межах однієї біржі режим крос-маржування доступний: активи одного типу криптовалюти на рахунку можуть використовуватися як маржа для всіх відкритих позицій цієї криптовалюти. Іншими словами, прибутки і збитки всіх позицій однієї криптовалюти компенсують один одного. Крім того, більшість

бірж досі не сальдували свої довго- та короткострокові позиції, що ще більше посилює проблему [3].

4. Трейдери та інвестори деномінують свої статки в різних валютах, тим не менш, більшість звикли мислити в доларах США, інші ж – у BTC чи ETH.

5. На традиційних ринках в якості забезпечення приймається більшість ліквідних активів, включаючи, наприклад, акції, що торгуються на Нью-Йоркській фондовій біржі. Натомість у крипто-сфері кредитори зазвичай приймають в якості забезпечення тільки USD, BTC і ETH, що створює базисний ризик, оскільки позичальники, навіть зберігаючи платоспроможність, можуть не виконати вимоги забезпечення без ліквідації позицій.

Визначення цін практично повністю відбувається на традиційних біржах, а не на DeFi-платформах – децентралізована, загальнодоступна екосистема фінансових додатків та сервісів. У результаті ціни в системі DeFi дещо відстають від централізованих бірж, за таких умов, арбітражери отримують чималий прибуток, постійно актуалізуючи обмінні курси на цих торгових платформах [5].

Таким чином, інфраструктура криптовалютного ринку, зважаючи на можливості сучасних технологій, має потенціал до розвитку та прогресу. Важливим питанням для встановлення правильного вектору є усунення ризиків, серед яких невизначеність правового статусу, механізмів регулювання, необхідності податкового навантаження і т. д.; низька масштабованість (обмеження обсягу обробки кількості транзакцій) та енергоємність процесу «майнінгу»; підвищена волатильність курсів криптовалют, а також проблема визначення вартості.

Список використаних джерел:

1. Дученко М. М. Особливості формування ринку криптовалют в Україні / М. М. Дученко, Т. В. Павленко // Ефективна економіка. – 2018. – №12.

– [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2018/111.pdf

2. Корнеєв В. Криптовалюти: ера і сфера фінансових інновацій / В. Корнеєв, О. Чеберяко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2018. – №1 (196). – С. 40-46.

3. Макарчук І. М. Перспективи використання криптовалют у сучасних економічних системах / І. М. Макарчук, О. В. Перчук, В. В. Малишко // Вісник ЖДТУ. – 2019. – №2(88). – С. 179-185.

4. Резнікова Т.О. Інноваційні міжнародні системи фінансових розрахунків – криптовалюти / Т. О. Резнікова, А. П. Пестун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2019. – №24. – С. 67-72.

5. Як працює ринок криптовалют в Україні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://finclub.net/ua/analytics/yak-pratsiuie-rynok-kryptovaliut-v-ukraini.html>

Tetiana Perederii,

Student,

Mariia Troian,

PhD., As. Professor,

Sumy State University, Sumy

REGULATION INTERNATIONAL FINANCIAL MARKETS IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Modern globalization processes pose a number of problems at the global and national levels. Thus, the conflict between the national and the global market is one of the driving forces of the transformation of the modern world economy. The world financial market is the fastest to respond to changes caused by global transformation processes. At the same time, it is gaining more and more new borders depending on the realities at the macro- and micro levels. When private financial capital becomes particularly omnipotent, it can harm the well-being of any country in the world, regardless of its level of economic development or geographical location. That is why

identifying the main problems of modern regulation of international financial markets is extremely relevant and necessary.

Market self-regulation is subject to the law of value, supply and demand. State regulation is carried out through the introduction by the relevant authorities of laws, regulations and other provisions that together determine the "rules of the game" in force in the financial markets. Market and state forms complement each other, namely: the first form is based on competition, generates incentives for development, and the second – is aimed at overcoming the negative consequences of market self-regulation of financial relations.

At the same time, the world practice provides for the existence of models of institutional regulation of national financial markets, in the following ones particularly [1]:

- the model of direct government control, which finds practical use in countries such as Ireland, the Netherlands, Portugal;

- the model with the powers of state regulation are given to financial and banking institutions. This method is used in Germany, Belgium, Denmark;

- the model with management is carried out through specially created institutions. This method is used in the most developed countries of the world, in particular: in the United States, Great Britain, France, Italy, Spain.

So state participation in the regulation of financial markets is important. The state has always acted as an additional regulator of the financial sector. However, the process of globalization of the financial sphere made significant changes in the process of finding the "optimal" mechanism for its regulation, as the state, as a governing body, faced a fundamentally new situation.

Firstly, the government has almost lost the ability to make effective use of traditional macroeconomic levers such as import barriers and export subsidies, the national currency exchange rate, and the central bank's refinancing rate. After all, in the conditions of growing interdependence of national economies, which was a consequence of the integration process, the state had to take into account the interests

and priorities not only of national but also of other states and influential non-state actors of financial and economic relations.

Secondly, some economic processes, especially in the monetary sphere, have become less global and less amenable to the regulatory efforts of individual, even very influential, countries.

Thus, it can be argued that the global financial system is becoming virtually independent of state control and regulation. In addition, there is a significant change in the form of interaction in this area with government regulators. If earlier for a long time national financial markets functioned and were controlled by state institutions within a certain country, today with the integration of national markets into a single financial environment, nation states lose their position in the application of their own regulatory arsenal.

Thirdly, the growing degree of uncertainty in the financial market, in particular with regard to exchange rates and securities rates, stimulates the development of new forms and methods of risk management and the use of new financial instruments.

Analysis of the processes and trends of the global financial environment shows that economic changes and shocks resulting from the strengthening of world economic ties are beginning to threaten the economic, political and financial stability of individual countries and their groups. To preserve and maintain financial stability, there is a need to create an effective system of control and regulation of these relations.

The feature of the modern financial system is the absence of a special international institution for regulating financial flows, similar to the World Trade Organization, which operates in the field of trade in goods and services. At the same time, there are a number of international institutions in the world that have significant influence and perform regulatory functions in the financial sphere, in particular [2]: the International Monetary Fund (IMF), the "Big Seven" ("G-7"), the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), International Center for the Settlement of Investment Disputes (ISCID), Bank for International Settlements, International

Organization of Securities Commissions. The most influential of these institutions are the IMF, the G7, and the IBRD, which together create the supranational global governance system institutionalized in transnational corporations and international organizations.

In addition, recently in the field of regulation of international financial markets there is a tendency to create non-governmental organizations, initiative groups and forums, whose work involves the development of principles and mechanisms to ensure the regulated development of the global financial environment.

An important place in the system of regulation of international financial markets today also belongs to the development of standards for the implementation of national policy in the financial sphere. The main task of developing and implementing such documents is to ensure economic stability at the national and international levels. In fact, such documents, which are called codes or principles, set certain standards for providing information based on which decisions are made on loans and investments, the behavior of relevant economic agents [3].

In summary, in the process of convergence of national economies and internationalization of financial markets, the need for new approaches to the formation of a system of management of international financial markets, based on common standards, becomes more obvious. In this context, the issue of reforming some existing organizations, redistribution of certain managerial powers and increasing the degree of responsibility for the recommendations given to their consequences is quite relevant. At the same time, in practical terms, each country should focus on improving the efficiency of international financial cooperation, the use of foreign experience in regulating financial flows and taking into account the trends of financial globalism.

References:

1. Slezko E.A. Trends in the development of the world financial system: the realities of modernity. Problems of different world economies in the process of transformation of the world financial system: scientific-theoretical conf. Kyiv:

Institute of World Economy and International Relations of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2012. p. 7–13

2. Modern tendencies of transformation of the world financial system: monograph T.O. Slozko, T.O. Panfilova, S. V. Tereshchenko. Kyiv: Institute of World Economy and International Relations of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2014.p. 358.

3. Oliynyk A.A. International financial organizations as a component of financial globalization: website. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5821> (accessed: 11.11.2020).

УДК 330.322.54

Тетяна Григорівна Кубах

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Нестійкий рух економіки України до стабільної фази розвитку, актуалізує питання покращення інвестиційного клімату, позитивні тенденції в якому забезпечують стабільність надходження інвестиційних, кредитних ресурсів та зростання ринкової вартості українських емітентів. Відсутність суттєвих структурних зрушень в економіці держави та політична нестабільність, військовий конфлікт негативно впливають на мотивацію вітчизняних, а особливо іноземних інвесторів, щодо здійснення інвестицій у реальний сектор економіки та придбання державних цінних паперів.

Іноземний капітал спроможний суттєво вплинути на впровадження технічних інновацій та прогресивних технологій у сфері виробництва, надання фінансових і нефінансових послуг, а також якість управління у промисловій та фінансовій сфері. Безумовно іноземні інвестиції, як джерело капіталу є більш привабливим, ніж кредитні ресурси, які помножують загальний державний борг. А обмеженість їх обсягу викликає необхідність концентрації на найбільш

значущих проблемах та тенденціях, які мають бути враховані при покращенні інвестиційного клімату та оптимізації бізнес середовища.

Приток зарубіжних капіталовкладень, активізація діяльності середнього та малого бізнесу, а також оновлення застарілого обладнання з паралельним використанням сучасних технологій на вітчизняних підприємствах є життєво важливими для досягнення не тільки короткострокових та довгострокових пріоритетів державної політики, а й вихід із сучасного кризового стану та шлях до підйому економіки.

Великою проблемою залишається той факт, що значна кількість паперових реформ не сприяли серйозним досягненням у забезпеченні інвестиційної привабливості та зростанню національної конкурентоспроможності.

Своєрідним барометром ділової репутації, конкурентоспроможності, а відповідно і інвестиційного клімату держави є ряд індексів, серед яких Global Competitiveness Index, World Competitiveness Yearbook, The Doing Business, Heritage Foundation (Таблиця 1.).

Дані індекси дають чіткий сигнал, що інвестиційний клімат в Україні не є комфортним для суб'єктів підприємницької діяльності, особливо в короткостроковій та середньостроковій перспективі, в наслідок відсутності практичних кроків, які б забезпечували економічну свободу та захист інтересів всіх учасників бізнес-процесів при чітких, всім зрозумілих, передбачуваних та неупереджених правил ведення бізнесу.

Особливу увагу привертає на себе, що й економічне падіння 2008–2009 рр., політична криза 2013 року, початок війни з Російською Федерацією 2014р. безумовно знизили показники інвестиційної діяльності в Україні. Про негативну тенденції на світовому інвестиційному ринку свідчить втрата позицій України у світових рейтингах за такими показниками, як Індекс глобальної конкурентоспроможності, Всесвітній індекс конкурентоспроможності та Індекс економічної свободи. Слід відмітити значне падіння останнього показника за період з 2006 по 2019 роки на 48 пунктів,

водночас за весь аналізований період Україна займала останню позицію серед країн Європи. Основним фактором з точки зору інвесторів є «репресований» характер економіки країни який проявляється через відсутність дієвої правової системи в контексті захисту прав власності та верховенства права загалом, корумпованість, непрозорість державних витрат, фіскальний тиск, монополізація, олігархат, монетарна нестабільність.

Таблиця 1.Індекси інвестиційної конкурентоспроможності України, за період 2006–2019 року

Показник	Рік													
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) (GCI)	48 з 125	57 з 131	62 з 134	61 з 133	63 з 133	64 з 133	64 з 133	84 з 140	76 з 140	79 з 140	85 з 140	81 з 140	83 з 140	85 з 140
Всесвітній індекс конкурентоспроможності (World Competitiveness Yearbook IMD)	46 з 55	46 з 55	54 з 55	54 з 56	57 з 59	57 з 59	56 з 59	49 з 63	49 з 63	60 з 63	59 з 63	60 з 63	58 з 63	60 з 63
Індекс ведення бізнесу (The Doing Business)	124 з 155	118 з 179	139 з 178	145 з 183	147 з 183	149 з 183	152 з 183	137 з 190	112 з 190	96 з 189	83 з 189	80 з 189	76 з 189	71 з 189
Індекс економічної свободи (Heritage Foundation)	99 з 157	125 з 161	133 з 157	152 з 179	162 з 179	163 з 179	161 з 179	161 з 179	155 з 179	162 з 179	162 з 179	166 з 179	150 з 179	147 з 179

Водночас на особливу увагу заслуговує значне покращення позицій України в контексті такого показника як Індекс ведення бізнесу. Значні позитивні зміни відбулися за рахунок впровадження сучасних технологій системи започаткування бізнесу та реєстрації власності, спрощення процедури сплати податків і отримання дозвільних документів на будівництво, а також відбулось значне покращення захисту прав інвесторів.

Безумовно Україна має динамічний та розвиваючий ринок, який є дуже привабливим для іноземного інвестора з позиції дешевизни трудових ресурсів, задекларованої політики широкої приватизації, можливості вкладання в аграрний сектор економіки. Одночасно, уряд проводить ряд заходів направлених на стимулювання залучення додаткового капіталу в Україну та покращення її позиції в міжнародних рейтингах, серед основних слід відмітити:

- розвиток державно-приватного партнерства;
- створення Офісу із залучення та підтримки інвестицій;
- затвердження Національної інвестиційної ради;
- створення робочої групи при Кабінеті Міністрів України, щодо

розгляду проблемних питань про порушення правоохоронними органами прав суб'єктів господарювання.

Процес інвестування в Україні має свої особливості і відрізняється складнощами з позиції міжнародних інвесторів, водночас першочерговим завданням іноземних інвестицій має бути збалансований розвиток і модернізація національної економіки.

Список використаних джерел:

1. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення 10.11.2020).
2. IMD World Competitiveness Yearbook 2019. URL: https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20191114160558.pdf (дата звернення 10.11.2020).
3. Doing Business 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf> (дата звернення 10.11.2020).
4. Economic Freedom Index – The Heritage Foundation. URL: https://www.heritage.org/index/pdf/2019/book/index_2019.pdf (дата звернення 10.11.2020).

СЕКЦІЯ 5. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН

УДК 336.226.44

Самусевич Ярина Валентинівна

к.е.н., ст.викладач

Воронцова Анна Сергіївна

к.е.н., ст.викладач

Кравчук Яна Володимирівна

Студентка магістратури

Сумський державний університет, м.Суми

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНИХ ПРАКТИК ЩОДО СПРАВЛЯННЯ РЕСУРСНИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

В останні десятиліття інтенсивне використання природних ресурсів збільшило антропогенний вплив на довкілля та загрожує екологічній безпеці планети. Так, охорона навколишнього середовища та управління впливом є одними з важливих пріоритетних напрямків державної політики. Всі країни Європейського Союзу (далі – ЄС), застосовують окремі економічні інструменти, наприклад, ресурсні податки, збори та платежі, дозволи на торгівлю, систему повернення депозитів та субсидії, для реалізації важливих цілей, визначених екологічною політикою ЄС [1].

Так, у деяких країнах ЄС існує система оподаткування у вигляді покарання для несумлінних платників або отримання додаткових коштів для інвестування в екологічні проекти. Деякі держави-члени вжили заходів щодо оподаткування екологічної політики; однак прогрес у цьому питанні все ще обмежений. У 2012 році одинадцять країн отримали рекомендації щодо зазначеного питання (Франція, Бельгія, Чехія, Італія, Естонія, Литва, Латвія, Австрія, Угорщина, Словаччина та Люксембург), хоча лише частина із перелічених вжила належних екологічних заходів з метою скороченню шкоди довкіллю. У країнах ЄС найефективнішим заходом підвищення ефективності та

захисту природних ресурсів є застосування ресурсних податків та зборів. Вони класифікуються на чотири категорії: податки на енергію, транспортні податки, податки на забруднення (викиди та скиди тощо) та ресурсні податки [1].

ЄС є першим і єдиним регіоном, який вимагає оподаткування енергії з усіх держав-членів. В результаті цієї вимоги всі європейські країни використовують енергетичні податки. Найважливішими енергетичними продуктами для транспортних цілей є бензин та дизельне паливо. Енергетичні продукти для стаціонарного використання включають мазут, природний газ, вугілля та електроенергію. Зазвичай основною метою екологічних податків (також податків на енергію) є збір доходів для державного сектору.

Директива про податок на енергію передбачає нижчий мінімальний рівень оподаткування в ЄС (виражений у євро за 1000 літрів) для дизельного палива, ніж для бензину. Протягом більше ніж десятирічного періоду з 2009 по 2018 роки найвищі значення енергетичних податків, серед країн Балтійського регіону, були виявлені в Німеччині (484 407 млн. євро), за нею йдуть Польща (91 906 млн. євро), Швеція (77 782 млн. євро), Данія (59 444 млн. євро) та Фінляндії (39 846 млн. євро), тоді як найнижчі значення енергетичних податків були виявлені в Естонії (4730 млн. Євро), далі йдуть Латвія (6384 млн. євро) та Литва (5976 млн. євро) [3]. Що стосується збору екологічних податків, Німеччина є одним із лідерів серед аналізованих країн. Остаточні екологічні податки були збільшені до 2003 року в результаті реформи екологічного податку в Німеччині, яка набрала чинності в 1999 році. Тим не менш, їх дохід знову зменшився до 2,3% ВВП у 2012 році, хоча Німеччина має найвищі ставки оподаткування: 58 євро /т CO₂ за електроенергію та 27,4 євро /т CO₂ за природний газ [2].

Щодо оподаткування транспорту, то сьогодні держави-члени ЄС досі мають нерівномірно встановлену політику, пов'язану зі спадщиною історичних, соціальних та економічних мотивів та причин. Окремі європейські країни застосовують різні правила власного національного законодавства. Так, урядом Литви з жовтня 2014 року було введено податок на транспортні засоби, метою

встановлення якого використовуються є не лише для збільшення надходжень до бюджету, а й зменшення забруднення в Литві.

Наступним етапом дослідження став аналіз загальної суми податкових надходжень за забруднення довкілля та суми сплачених ресурсних платежів. Представлені дані у статистичній базі Євростат показують, що найвищі значення визначених видів податків були виявлені в Данії (5 645 млн. євро) та Польщі (6 544 млн. євро), далі йдуть Фінляндія (979 млн. євро) та Швеція (1478 млн. євро) [3]. Результати дослідження для більшої репрезентативності було акумульовано у рисунок 1, який продемонстрував, що з 2010 року система екологічного податку вдосконалюється у багатьох досліджених країнах.

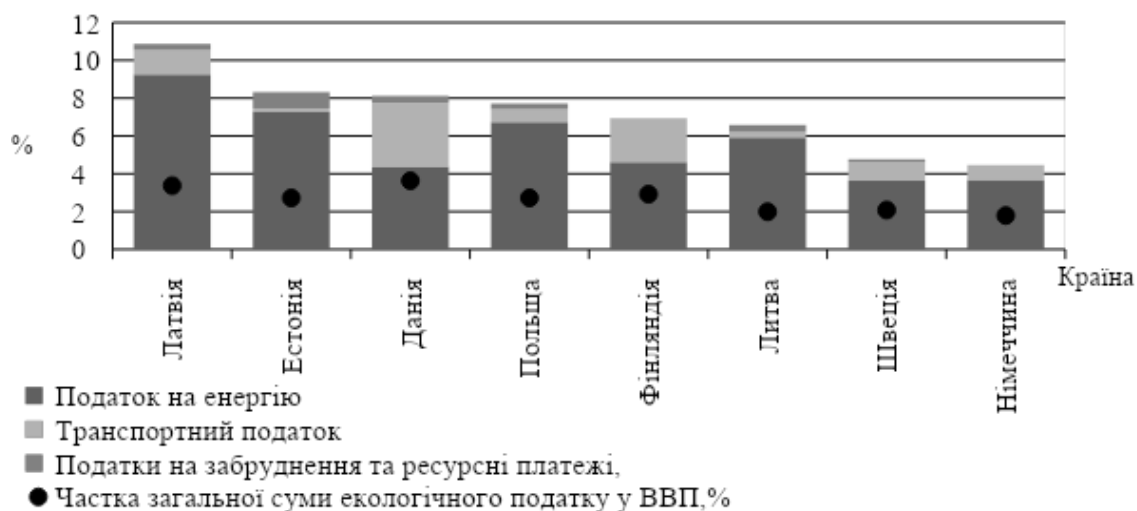

Рисунок 1 – Частка надходжень окремих видів екологічного податку станом на 2018 рік, % ВВП

Джерело: складено автором за даними Eurostat

Підсумовуючи періодичні дані з наведеного рисунку, також можна констатувати, що доходи від екологічних податків щороку зростають. Позитивні тенденції підвищення базуються на деяких змінах екологічної політики, які були зроблені в країнах ЄС національними урядами у період з 1999 по 2013 рік. Зокрема, слід підкреслити, що Данія є особливо сильною країною з високим рівнем екологічного оподаткування. У 2011 році екологічні податки створили 4,1% ВВП, що характеризується достатнім рівнем серед країн ЄС, проте не найвищим.

Однак данська система екологічного оподаткування залишається на досить високому рівні в ЄС. Це відображає універсальну та амбіційну систему податку на енергію, в якій усі енергетичні проекти та особливості оподаткування енергії застосовуються як до податків на енергію, так і до викидів CO₂. Крім того, існує широкий діапазон інших податків, що стягуються з екологічно шкідливих матеріалів та продуктів, та значний податок на реєстрацію автомобілів. Після цього збільшення датського екологічного оподаткування планується поступово в період 2020-2029 років. У порівнянні з іншими аналізованими країнами, система екологічного оподаткування шведів нижча, ніж у Німеччині чи Данії, але загалом рівні оподаткування Швеції є другими за висотою в ЄС після Данії.

Отже, проведений аналіз показує, що ресурсне оподаткування, зокрема екологічні податки з енергії та ресурсів мають тенденцію до зростання в період 2009-2018 років, і головною мотивацією цієї тенденції є нові виклики та сучасні пріоритети екологічної політики держав-членів ЄС.

Дослідження виконане в межах науково-дослідної роботи «Структурно-функціональна мультиплексивна модель розбудови системи екологічних податків в Україні» (номер державної реєстрації 0119U100759).

Список використаних джерел:

1. United Nations Environment Programme Environment for Development. Economics Instruments. 2013. URL: <http://www.unep.org/regionalseas/marinelitter/other/economics/default.asp> (дата звернення 08.11.2020)
2. Ekins, P.; Dresner, S. Green Taxes and Charges: Reducing Their Impact on Low-Income Households. London: Policy Studies Institute. 2004
3. Environmental tax revenues Eurostat. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en. (дата звернення 03.11.2020)

АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ У СКЛАДАННІ НЕФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИМИ КОМПАНІЯМИ

В сучасних умовах найефективнішим інструментом вдосконалення процесів прийняття управлінських рішень у соціально-відповідальних компаніях є нефінансова звітність. Адже на сьогодні перед обліковою інформацією постають нові вимоги, що виходять за рамки стандартної фінансової звітності. Цього потребують і стандарти GRI, за якими складена система нефінансового звітування світу, і концепція сталого розвитку.

Одна з головних вимог стратегії сталого розвитку, що зобов'язалась виконати наша держава після підписання ряду міжнародних договорів, є корпоративна соціальна відповідальність (КСВ). І головною метою для України є визначення основної цілі нефінансової звітності та активізація впливу на практичне втілення ідеї КСВ та з боку держави. У кожній країні вона своя (табл.1).

Таблиця 1 – Результати впливу КСВ на показники розвитку держав

Країна	Вплив КСВ та нефінансової звітності на:
США	регулювання експорту та імпорту, охорони здоров'я, розвитку науки, управління людськими ресурсами тощо
Норвегія	покращення екологічної ситуації, розвитку торгівлі, зниження корупції, підвищення конкурентоспроможності на міжнародному рівні
Італія	впровадження інновацій, вирішення соціальних та трудових питань, нарощення конкурентоспроможності, зайнятості та екологічності

Джерело: складено автором на основі [1]

Ґрунтуючись на світовому досвіді та з врахуванням євроінтеграційних процесів, Україні перш за все необхідно звернути увагу на застосування нефінансової звітності з метою покращення показників впливу на підвищення конкурентоспроможності (завдяки публікації звіту із КСВ компанія «Систем Капітал Менеджмент» посіла одне з провідних місць у сфері розвитку

соціально-відповідального бізнесу, а сьогодні вже готує звітність за стандартами GRI), зменшення соціальної напруги у суспільстві, покращення стану навколишнього середовища, інноваційного розвитку та іміджу країни перед стейкхолдерами.

Аналізуючи практику публікацій нефінансових звітів в Україні за 2005-2010 рр., було виявлено, що основну частку у структурі нефінансових звітів складали звіти з прогресу - 91,5 %, і лише 8,5 % - звітів за GRI-стандартом, тобто над більшістю звітів не було проведено аудит. Виходячи з цього, було визначено, що у переважної більшості вітчизняні підприємства не мали практичного досвіду складання стандартизованих нефінансових звітів та їх теоретичного обґрунтування.

Проте вже у 2019 році 15 українських компаній з різних секторів економіки (рис.1) готували звіти, де відображені показники КСВ (екологічні, соціальні та управлінські).

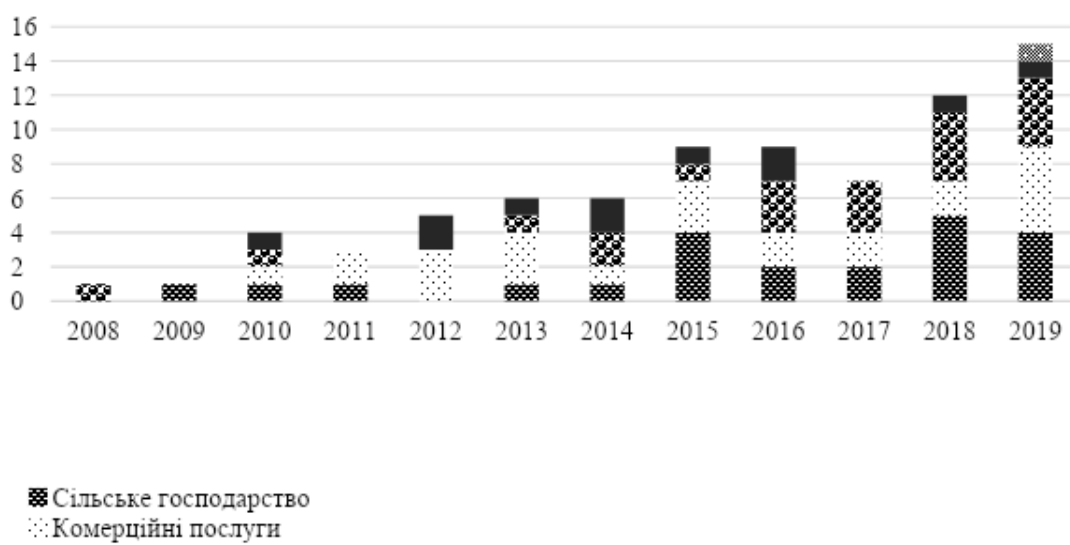

Рис. 1. – Кількість нефінансових звітів за секторами економіки [2]

Проте лише 46% з них використали два і більше стандартів GRI, а от 25% компаній взагалі не спирались на жоден із цих стандартів. Складання нефінансової звітності саме з використанням стандартів GRI у 2019 році призвело до зростання рівня зацікавленості з боку інвесторів та кредиторів, а також з боку суспільства та співробітників компаній. До складання звітності з

КСВ за стандартом GRI Standards долучилися провідні консалтингові компанії: як у сфері ІТ, так і в сфері фінансових та аудиторських послуг.

В перспективі для виконання міжнародних стандартів GRI під час складання нефінансової звітності цілі компаній мають бути визначені з врахуванням оцінки ризиків та користі для людей та довкілля. Адже для компаній, які звітуватимуть за 2020 рік крім звичних аспектів діяльності мають потрапити й активності пов'язані із питаннями подоланням коронавірусної кризи.

Список використаних джерел:

1. Истомина Л. В. Роль государства в продвижении корпоративной социальной ответственности. Обзор международного опыта [Электронный ресурс] / Л. В. Истомина, Т. В. Елецких, О. Л. Елова. – Минск: Представительство ООН в Беларуси, 2017. – 44 с.

2. Соціально-екологічний вплив: аналіз, оцінка, звітність // Baker Tilly Ukraine/ Випуск 3, 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bakertilly.ua/wp-content/uploads/2020/01/ECO_brochure_III.pdf (дата звернення 10.11.2020р.)

УДК 657

Макаренко І.О.

д.е.н, доцент

Смоленніков Д.О.

к.е.н, доцент

Кравченко Д. О.

студент

Сумський державний університет, Суми

СКОРИНГОВА СИСТЕМА ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗВІТІВ ПРО УПРАВЛІННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

Оцінювання якості звітів про управління у контексті формування нормативного поля для звітування банків України відповідно до оновлених

норм облікового законодавства постає важливим науково-практичним завданням. По-перше, гармонізація національних вимог до підготовки звітності банків з європейськими вимогами потребує більш деталізованого розкриття інформації про соціальну та екологічну діяльність банків та встановлення ступеня якості, достовірності та надійності такого розкриття для стейкхолдерів. По-друге, звіт про управління як частина річного звіту банку чи річної інформації банку як емітента має бути верифікований аудитором. Основою встановлення ступеня якості розкриття та верифікації звіту про управління банку має стати цілісна система критеріїв його оцінювання.

З метою її розробки було у суцільний спосіб досліджено звіти про управління 75 українських банків за 2018 рік. Розроблена скорингова система при цьому може бути використана у наступні звітні періоди, оскільки характеризується універсальністю.

В основу оцінювання якості розкриття інформації у звіті про управління банків України покладено методи контент-аналізу (для пошуку потрібних паттернів розкриття та підтвердження дотримання критеріїв у звітах та бінарної оцінки (для сумування кількості верифікованих критеріїв і визначення індексу якості та комплаєнсу банку).

Базовими критеріями для скорингу звіту визначено такі, як:

- особливості формату, вигляду та подання звіту;
- встановлення його відповідності нормативним вимогам;
- врахування усього спектру екологічних, соціальних та управлінських (ESG) критеріїв;
- верифікація звіту аудитором.

За першим критерієм (формальним) в межах запропонованої системи проводиться оцінювання наявності графічної і табличної деталізації інформації у звіті про управління, відсутності дублювання у розкритті інформації у звіті про управління та звіті керівництва банку чи інших розділах річного звіту.

За другим критерієм (нормативним) перевіряється відповідність звіту про управління вимогам Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» та Інструкції НБУ «Про звітність банків».

У межах змістовного критерію оцінюється наявність розкриття інформації у розрізі соціальної, екологічної діяльності банку, впровадження антикорупційної політики та політики захисту прав людини. Показники, що перевіряються у звіті про управління банку за цим критерієм покривають повний спектр ESG критеріїв.

Останній критерій (верифікаційний) узагальнює підходи щодо надання впевненості за цим звітом аудиторями. У його межах перевіряється наявність звіту незалежних аудиторів з відображенням інформації щодо звіту про управління, суттєвих викривлень у ньому, його узгодження з фінансовою звітністю банку в цілому. Крім цього важливу роль при оцінюванні звітів про управління за цим критерієм відіграє статус аудиторської компанії (з числа найбільших аудиторських компаній і мереж та інших компаній) та вид висловленої аудиторської думки (безумовно позитивна (обґрунтована) чи модифікована (із застереженням)).

У подальшому на основі кількості верифікованих показників у межах кожного критерію на основі методу нормалізації їх значень формується індекс якості та комплаєнсу звіту про управління банків. Зазначений індекс може бути використаний як основа для порівняння якості звітування банків за екологічними та соціальними критеріями у ролі бенчмарку. При цьому розроблена скорингова система виступає основою для розрахунку цього індексу та дозволяє у формалізований спосіб описати рівень якості і комплаєнсу подання звітів про управління українських банків для стейхолдерів.

Матеріал підготовлено в рамках НДР «Корпоративна соціально-екологічна відповідальність для сталого розвитку: партнерство стейкхолдерів реального, фінансового та державного секторів економіки» № державної реєстрації 0117U003933

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВНЕСЕННЯ ЗМІН В ОБЛІКОВУ ПОЛІТИКУ
ПІДПРИЄМСТВА**

У сучасних умовах економіка України знаходиться у постійній динаміці, зміни відбуваються як у підприємницькому сегменті так і в самій господарській діяльності окремого підприємства. Міністерство фінансів, Державна казначейська та фіскальна служби, Пенсійний фонд доволі часто вносять поправки до нормативних актів, що регулюють ведення бухгалтерського обліку, а отже мають вплив на облікову політику [7].

Індивідуальні внутрішні обставини також можуть спричинити певні коригування організації обліку на підприємстві. Наприклад, рішення про розвиток в іншій сфері діяльності, розширення виробництва або його уніфікація, зміна підходу до визначення вартості активів або методів нарахування амортизації призведе до відповідних змін. Тому будь-які перемини в господарському житті підприємств, спричинені як внутрішніми так і зовнішніми чинниками, мають вплив на облікову політику.

На жаль, не усі вітчизняні компанії своєчасно вносять зміни до своєї облікової політики, а разом з тим відображають ці зміни у поточній фінансовій звітності. Частіше за все зміни вносяться, але на результати подій минулих періодів, що зазначаються у формах фінансової звітності, вони ніяк не впливають [5].

Проте, компанія має мати поважні причини для зміни облікової політики. Як і прийняття облікової політики, зміни її елементів мають оформлюватись наказом керівника, бути обґрунтованими та оціненими у вартісному вигляді [11, с.66].

Усі можливі зміни облікової політики регламентуються П(С)БО 6 [43] та МСБО 8 [3]. Згідно цих положень підприємства мають право змінювати облікову політику, але дані коригування потрібно проводити у відповідності до принципу послідовності. Він вимагає, щоб зміни облікової політики були розкриті у фінансовій звітності та були в повній мірі якісно обґрунтовані в примітках до фінансової звітності [6].

Тож, порівняємо умови міжнародних та національних стандартів щодо змін в обліковій політиці (рис. 1)

Рисунок 1 – Зміна облікової політики за П(С)БО 6 та МСБО 8

Як бачимо, умови до змін в обліковій політиці можуть мати як обов'язковий так й ініціативний характер. Обов'язкові зміни чи доповнення є результатом прийняття нових законів, нормативних документів чи їх уточнення. Наприклад, державою буде затверджено нові способи організації

обліку або запропоновано нові методологічні системи, що будуть вимагати безпосередніх змін в обліковій політиці.

Ініціативними або добровільними змінами будуть виступати реорганізація підприємства, зміна сфери діяльності, зміна власників, а також самостійна розробка способів, методів або процедур обліку на підприємстві. При цьому вони сприятимуть більш достовірному відображенню подій та фактів господарської діяльності та/або мінімізуватимуть трудомісткість обліку.

Та все ж згідно вимог МСБО 8 не кожна ініціатива з боку підприємства може бути прийнятною. Наприклад, метою більшості українських підприємств є таке ведення обліку, що при складанні податкової звітності забезпечувало відображення мінімальних податкових сум [1]. Тому для підприємства є особливо важливим знаходження нових можливостей мінімізації податкового навантаження при постійних оновленнях податкового законодавства та раціонального внесення змін до облікової політики.

Список використаних джерел:

1. Дубіна Н. ПСБО або МСФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-biznes-dosvid-46-psbo-abo-msfz>
2. Кулик В.А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. 373 с
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 (МСБО 8). Облікові політики, зміни в облікових оцінках та [...] IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020#Text
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Міністерства фінансів України 09.12.2011 р. № 1591. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99>

5. Овчарова, Н. В. Методологічні аспекти формування облікової політики підприємства. Master's Thesis. Українська академія банківської справи Національного банку України, 2009. 110 с.

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996- XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

7. Ягмур К. А. Принципи побудови облікової політики підприємства / К.А. Ягмур // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/46816.doc.htm

УДК 336.71

Мартишко Марія Сергіївна,

магістратка,

Савченко Тарас Григорович,

д.е.н., професор,

Сумський державний університет, м. Суми

ІНТЕГРОВАНА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОЗОРОГО ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

В умовах стрімких та непередбачуваних змін економічного середовища виникає потреба у формуванні актуального інформаційного забезпечення, яке зможе в повній мірі задовольнити потреби користувачів та дозволить прийняти зважені й ефективні рішення. Наразі фінансова звітність, яка раніше вважалася головним джерелом інформації про діяльність господарюючого суб'єкта, потребує структурних доповнень, що допоможуть в повній мірі відобразити усі аспекти його діяльності. Тож все частіше спостерігається підвищення інтересу до нефінансових даних, що додатково розкривають інформацію про вплив на середовище, в якому функціонує суб'єкт господарювання. Відносно новим інструментом, який поєднує в цілісну систему фінансові та не фінансові показники, є інтегрована звітність.

Виникнення даного виду звітності, зокрема, обумовлювалось процесом впровадження концепції сталого розвитку світовою спільнотою, головною ідеєю якої є збалансування економічних, соціальних та екологічних аспектів діяльності суб'єкта господарювання. Тому постала необхідність у підготовці розгорнутих та публічних відомостей, які допоможуть сформуванню дозволять відслідковувати як організація впливає на захист навколишнього середовища, вирішує соціальні питання, наскільки відкрито веде бізнес та чи прагне до стійкого розвитку.

Головні аспекти формування інтегрованої звітності відображені в Міжнародному стандарті з інтегрованої звітності [1], який в 2013 році розробила Міжнародна рада по інтегрованій звітності. Відповідно до цього документу в даному виді звітності повинна розкриватися детальна інформація за наступними елементами:

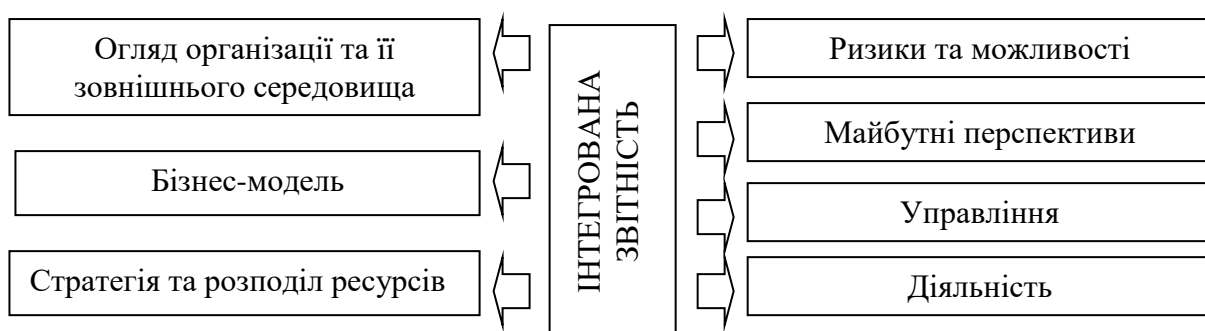

Рисунок 1. – Основні елементи інтегрованої звітності

Джерело: Сформовано авторами на основі [1]

Таким чином, інтегрований звіт є своєрідною цілісною моделлю діяльності суб'єкта, адже в ньому мають відобразитися відомості про структуру, види діяльності, положення на ринку, слабкі та сильні сторони, визначені цілі, а також план їх реалізації. Також, порівняно з формами фінансової звітності, де детально розглядається фінансовий капітал, при формуванні інтегрованого звіту перелік капіталів розширюється і додаються виробничий, людський, інтелектуальний, соціальний та природний, які виступають джерелами вигод підприємства і дають можливість оцінити його

вартість [2]. Максимальну користь від інтегрованої звітності можна отримати тільки якщо при її складанні керівництво орієнтується на принципи стратегічної спрямованості; орієнтації на майбутнє; структурованості та чіткості; своєчасності; зрозумілості та прозорості інформації. Враховуючи всі ці вимоги, компанія має сформувати достовірну звітність і таким чином задовольнити інформаційні потреби та запити зацікавлених осіб, що в свою чергу впливає на формування репутації компанії, яка є фактором конкурентних переваг на ринку [3].

Підвищення економічного добробуту є однією із цілей сталого розвитку, тому важливою умовою ефективного зростання економіки постає необхідність відкритого ведення бізнесу, яке дозволить контролювати діяльність суб'єктів та попереджувати неправомірні дії. Адже при формуванні максимально достовірних відомостей як про позитивну, так і негативну діяльність підприємства, виникає змога детальніше оцінити всі загрози та ризики. Насамперед, важливим є максимальне відображення всіх можливих ризиків, які можуть надати уявлення про ймовірність порушення законодавства, використання корупційних схем, що в сукупності можуть бути передумовами детінізації бізнесу. Тому інтегрована звітність через підвищення прозорості може запобігати виникненню різних ризиків, зокрема пов'язаних із незаконною податковою мінімізацією та корупцією.

Особливо важливим є ведення прозорої діяльності для залучення інвестиційних надходжень. Адже в результаті опрацювання інтегрованого звіту інвестори повинні зрозуміти, що підприємство, яке свідомо та правдиво описує усі аспекти своєї діяльності керується принципами соціальної відповідальності, орієнтоване на забезпечення стійкого зростання у довгостроковій перспективі, дійсно заслуговує на довіру та є потенційним об'єктом для інвестування.

На даний момент уніфікованої форми звіту не визначено, тому керівництво самостійно формує структуру свого інтегрованого звіту, враховуючи особливості функціонування установи. На нашу думку, однією з основних проблем що стримують розвиток даного виду звітності є побоювання

керівництва, що детальне відображення діяльності може бути використане конкурентами проти організації, адже разом з загальнодоступними показниками, підприємство має публікувати частину управлінської інформації, яка зазвичай є закритою.

Однак, незважаючи на певні проблеми, впровадження інтегрованої звітності все ж таки набуває популярності. Україна також визнала Глобальні цілі сталого розвитку та зобов'язалася їх дотримуватися. Документом, який повинен враховуватись при визначенні стратегічних напрямків довгострокового розвитку нашої держави, є Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» [4]. До недавнього часу основними проблемами впровадження прозорої звітності в Україні були відсутність державного регулювання та низький рівень розуміння, прийняття та використання в поточній діяльності компаній розгорнутої не фінансової інформації [5]. Проте Урядом робляться кроки до впровадження комплексної звітності, яка інформуватиме про фінансову діяльність суб'єктів бізнесу та досягнення ними концепції сталого розвитку. Певним аналогом інтегрованого звіту в українському законодавстві виступає Звіт про управління, який відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», представляє собою «документ що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності» [6].

Таким чином, інтегрована звітність виступає новою формою комунікації із зовнішніми і внутрішніми користувачами, адже детальне висвітлення всіх аспектів функціонування господарюючого суб'єкта, дає змогу зацікавленим особам отримати повну та розгорнуту інформації для прийняття рішень. Тому її цілком можна вважати інструментом, що забезпечує прозоре ведення бізнесу організації, результатом чого є зростання рівня довіри до підприємства, підвищення конкурентоспроможності та зниження різноманітних ризиків, зокрема, пов'язаних із тінізацією діяльності. Все це, в свою чергу, впливає на збалансований розвиток економіки та суспільства.

Дослідження виконане у рамках держбюджетної науково-дослідної роботи №0120U100473 «Формування інструментарію детінізації економіки України на основі каузального моделювання траєкторій взаємодії фінансових посередників».

Список використаної літератури:

1. The International <IR> Framework URL: <https://integratedreporting.org/wpcontent/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>.
2. Костюченко В.М. Інтегрована звітність як інноваційна модель звітності корпоративних підприємств України. В.М Костюченко, Н.В Богатир. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 8. 2015. С. 1126-1130.
3. Smolennikov, D., Kostyuchenko, N. (2017). The role of stakeholders in implementing corporate social and environmental responsibility. Business Ethics and Leadership, 1(1), 55-62. Doi: 10.21272/bel.2017.1-07
4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Редакція від 14.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
5. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
6. Makarenko, I., Sirkovska, N. (2017). Transition to sustainability reporting: evidence from EU and Ukraine. Business Ethics and Leadership, 1(1), 16-24. Doi: 10.21272/bel.2017.1-02

СЕКЦІЯ 6. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ.

УДК 336.02

Дехтяр Надія Анатоліївна

к.е.н., доцент

Азімов Керім Рафаелович

магістр

Сумський державний університет, м. Суми

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

Фінансова безпека держави є динамічною складовою стану й розвитку фінансової системи та реалізується за допомогою здійснення ефективної фінансової політики на основі розроблених загальнодержавних концепцій, стратегій і програм у фінансовій сфері. З метою виконання покладених на державу завдань і функцій органи державної влади повинні за допомогою прийняття дієвих управлінських рішень сформувати достатній обсяг фінансових ресурсів через механізми залучення грошових коштів і мобілізації доходів для здійснення фінансового забезпечення державних видатків із врахуванням стратегічних соціально-економічних пріоритетів.

Фінансова безпека характеризує рівень захищеності фінансових інтересів усіх суб'єктів фінансової системи; забезпечення фінансової незалежності, стабільності й стійкості сфер та ланок фінансових відносин; створення фінансових умов формування цілісної фінансової системи, направленої на забезпечення ефективного функціонування національної економіки та її соціально-економічне зростання [1].

У складі фінансової безпеки розрізняють наступні складові: бюджетна, податкова, боргова, фінансова безпека банківської системи, валютна, грошово-кредитна, інвестиційна, фінансова безпека страхового та фондового ринку,

кожна з яких характеризується певними ознаками та визначається відповідною системою показників [2].

Економічна ситуація, що склалася у фінансовій системі країни характеризується стійкими темпами зростання дефіциту Державного бюджету України, збільшенням частки та обсягу зовнішньої заборгованості, негативним платіжним балансом, неефективною грошово-кредитною політикою, нестабільністю національної валюти, недосконалістю законодавчого забезпечення функціонування фінансової системи, що свідчить про необхідність підвищення рівня її захищеності. Окрім того, на сучасному етапі до числа перелічених чинників, які негативно впливають на стабільність фінансової сфери додаються й інші зовнішні та внутрішні загрози, зокрема: вплив світових фінансових криз; недостатність державного регулювання фінансового та банківського секторів; кібер-злочинність і кібер-тероризм; наявність в економіці країни структур з російським капіталом; непрозорість та корупційність вітчизняної влади; тінізацією економіки.

Розробка та запровадження універсальних методологічних підходів щодо оцінювання рівня фінансової безпеки повинна бути спрямована на формування комплексу практичних заходів, направлених на виявлення, попередження та мінімізацію внутрішніх і зовнішніх негативних чинників у фінансовій сфері; вдосконалення системи бюджетних і міжбюджетних відносин; зниження рівня боргових зобов'язань та оптимізацію зовнішніх запозичень; підвищення рівня розвитку фінансового та страхового ринків; нормалізації грошово-кредитних відносин; поліпшення інвестиційної привабливості країни. Це дозволить забезпечити стабільність та ефективність функціонування фінансової системи, виявити та розробити прозорі та дієві механізми захисту найважливіших інтересів держави, регіонів, суб'єктів господарювання та домогосподарств у сфері національних та міжнародних фінансів.

З метою вдосконалення системи фінансової безпеки необхідно: розробити та запровадити дієві механізми та заходи фінансової політики з попередження загроз внутрішнього і зовнішнього середовища; модернізувати фінансове

законодавство у відповідності до міжнародних стандартів; запроваджувати сучасні форми та методи взаємовідносин між різними органами влади та відповідними інституціями з питань забезпечення фінансової безпеки; сформувати систему інструментів, що нейтралізують або зменшують вплив негативних чинників на фінансову безпеку; запровадити належну систему органів державного фінансового контролю щодо здійснення аналізу та оцінювання фінансової безпеки та проведення фінансового моніторингу [3].

Подальше посилення фінансової безпеки держави повинне бути направлене на зміцнення фінансового потенціалу економіки країни в цілому та її регіональної складової; забезпечення достатнім обсягом фінансових ресурсів та визначенням найбільш раціональних напрямів використання фінансових ресурсів держави, суб'єктів господарювання та домогосподарств; досягнення стабільності національної валюти та валютного курсу; збалансований розвиток бюджетної та податкової сфер; вдосконалення національної банківської системи; запровадження ефективної політики внутрішніх і зовнішніх запозичень.

Список використаних джерел:

1. Сухоруков А. І., Ладюк О. Д. Фінансова безпека держави : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 192 с.
2. Кишакевич Б. Ю. Формування системи фінансової безпеки України в умовах глобалізації. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. №7. С. 205.
3. Сергієнко Л. К. Фінансова безпека – складова економічної безпеки України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. № 13. С. 148–152.

ПОНЯТТЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки значимість бюджетної політики визначається тим, що вона є складовою економічної політики, від якої залежить темп розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту та ін., а отже конкурентоспроможність вітчизняної економіки, економічний розвиток регіонів, соціальні стандарти країни.

У сучасній економічній літературі відсутнє єдине трактування поняття «бюджетна політика», зокрема найбільш поширеним підходом щодо розуміння даної дефініції є її трактування як «діяльність держави чи (або) органів державної влади щодо регулювання бюджетних відносин та використання бюджетних ресурсів». На нашу думку, бюджетну політику слід розуміти як елемент системи державного регулювання, що містить в собі сукупність дій органів державної та місцевої влади щодо управління бюджетним процесом, який спрямований на ефективне та раціональне формування, розподіл та використання фінансових ресурсів.

Метою бюджетної політики є сприяння економічному зростанню країни за умови використання природного, ресурсного та людського потенціалу, що полягає у забезпеченні сприятливих умов для розширення виробництва, а отже розбудови інноваційної інфраструктури промисловості, впровадження технологій, що в підсумку призведе до підвищення добробуту населення. Тобто, бюджетна політика виступає ефективним механізмом впливу на макроекономічну ситуацію.

Ефективність реалізації бюджетної політики прямо впливає на формування Державного бюджету, що є ключовим елементом державних фінансів. За допомогою збалансованої бюджетної політики можливо подолати наслідки фінансової кризи, забезпечити реалізацію державних програм, що спрямовані на довгостроковий розвиток країни та покращити діяльність суб'єктів господарювання. Наскільки ефективно здійснюється реалізація бюджетної політики можна оцінити з позиції дефіциту чи профіциту державного бюджету та з позиції її впливу на соціально-економічну ситуацію в країні. Аналітична оцінка ефективності бюджетної політики наведена в табл. 1.

Доходи ДБУ збільшились за аналізований період на 86,7 %, що зумовлено нарощенням податкових надходжень (+95,4 %) та неподаткових надходжень (+55,6 %). Зокрема приріст податкових надходжень відбувся за рахунок надходжень з податку на прибуток, що пов'язано з покращенням фінансового стану підприємства, що відображається на підвищенні прибутковості та надходжень з податку на доходи фізичних осіб, пов'язано зі збільшенням бази оподаткування через зростання заробітних плат.

Таблиця 1 – Динаміка загальних показників ефективності бюджетної політики України за 2015-2019 роки, млрд. грн.

Показник	Рік					Темп зростання, %	
	2015	2016	2017	2018	2019	2019/2015	2019/2018
Доходи ДБУ, у т. ч.:	534,6	616,2	793,2	928,1	998,2	86,7	7,6
– податкові надходження	409,4	503,9	627,2	753,8	799,8	95,4	6,1
– неподаткові надходження	120,0	103,6	128,4	164,7	186,7	55,6	13,4
Видатки ДБУ	576,9	684,8	839,4	985,8	1072,8	86,0	8,8
Кредитування	2,9	1,6	1,8	1,5	4,2	44,8	180,0
Дефіцит ДБУ	45,1	70,1	47,8	59,2	78,8	74,7	33,1
Дефіцит ДБУ, % ВВП	2,2	2,9	1,6	1,6	1,9	-13,6	18,8
Державний борг	1572,1	1929,7	2141,6	2168,6	1998,2	27,1	-7,9
Державний борг, % ВВП	79,4	81,0	71,8	60,9	50,3	-36,6	-17,4

Зростання величини видатків на 86,3 % за аналізований період було зумовлено, перш за все, збільшенням видатків на загальнодержавні функції, оборону, громадський порядок, економічну діяльність, охорону здоров'я, освіти та соціальний захист. Сума кредитування протягом аналізованого періоду мала

нестабільну динаміку та в цілому за 2015-2019 роки збільшується на 1,3 млрд. грн. та станом на кінець 2019 року складає 4,2 млрд. грн.. Відповідно сальдо ДБУ є від'ємним та в динаміці збільшується з 45,1 млрд. грн. до 78,8 млрд. грн., що вказує на зростання дефіциту ДБУ та зумовлено перевищенням обсягів видатків та кредитування ДБУ над доходами. загальний обсяг державного боргу в динаміці збільшується на 27,1 % та станом на кінець 2019 року складає 1998,2 млрд. грн., у т. ч. приріст зумовлено нарощенням зовнішнього боргу (+11,7 %) та внутрішнього боргу (+58,45 %). Наслідками такої тенденції є погіршення економічної ситуації в країні, відтік національного капіталу за кордон. Відношення державного боргу до ВВП зменшується з 79,4 % у 2015 році до 50,3 % у 2019 році, що зумовлено перевищенням темпів зростання ВВП над державним боргом, та даний показник перевищує безпечний рівень державного боргу (45 %).

Отже, ефективність бюджетної політики незначно підвищилась за останні роки, хоча і відбувається нарощення дохідної бази бюджету, зниження частки державного боргу по відношенню до ВВП, але дефіцит ДБУ збільшується, що пояснюється перевищенням темпів зростання видатків над доходами.

З метою підвищення ефективності бюджетної політики та посилення її позитивного впливу на соціально-економічний розвиток країни необхідно виконати наступні кроки:

- покращення інфраструктури ринку;
- посилення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника;
- впровадження стимулів для підвищення оплати праці робітників з метою зменшення темпів трудової міграції;
- сприяння реалізації інноваційно-інвестиційних проектів;
- забезпечення прозорості формування та розподілу бюджетних коштів з метою нарощення фінансового потенціалу країни;
- посилення ролі фінансового контролю з метою зниження втрат державного бюджету, що пов'язано з високим рівнем корупції.

Таким чином, цільовими орієнтирами бюджетної політики є підвищення соціальних стандартів, якості освіти, охорони здоров'я, інвестиційної спрямованості економіки, дорожньої інфраструктури та обороноздатності, що можливо забезпечити за рахунок підвищення рівня прозорості бюджетного процесу, ефективності витрачання бюджетних фінансових ресурсів, забезпечення виконання бюджетів всіх рівнів та посилення контролю за використанням бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах інституційних перетворень. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 5. С. 18-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2020_5_4
2. Моргун В. В. Удосконалення фінансової основи місцевого самоврядування в контексті децентралізації, реалізації бюджетної та податкової політики держави. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 25-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2020_1_5
3. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>
4. Пелехатий А. О. Інституційне забезпечення бюджетної політики розвитку територій. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 4. С. 15-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2019_4_5

Трипольська Тетяна Геннадіївна,

аспірантка,

Сумський державний університет, м. Суми

ДОДАТКОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Кожна країна завжди зацікавлена у економічному результаті освітньої діяльності. Постійне покращення освіченості населення напряму впливає на

зростання економічних показників країни на різних рівнях, тому витрати на освіту громадян відіграють важливу роль у розвитку країни. Основною інвестицією у населення та в саму країну і є достатні фінансові вкладення в освіту, які на сьогодні і є частиною публічних фінансів. В наш час в економіці яка розвивається однією з великих проблем сфери освіти залишається недостатній рівень фінансування навчальних закладів, без якого неможливе надання якісних освітніх послуг. Доцільним в цих умовах буде проведення наукових пошуків інших фінансових потоків які будуть забезпечувати кращу діяльність освітніх закладів.

Сьогодні в Україні існують такі джерела фінансування освітніх закладів як: основні, тобто бюджетні та додаткові - позабюджетні. Основним джерелом фінансування закладів загальної середньої освіти – є кошти із державного бюджету, як і в багатьох країнах світу. Важливість бюджетного фінансування закладів загальної середньої освіти спричинена в основному особливими властивостями середньої освіти як суспільного товару та її значною роллю в формуванні соціально-економічного розвитку країни.

Для здійснення бюджетного фінансування освітні заклади використовують - кошторис. Він є основним плановим документом, який дає змогу бюджетному закладу освіти отримувати доходи та здійснювати видатки, визначає обсяг і напрям використання коштів для виконання освітнім закладом своїх функцій та цілей, які визначаються на рік відповідно до бюджетних призначень.

Кошторис бюджетного закладу освіти складається із двох частин: загального фонду та спеціального фонду. Кожен фонд містить дохідну та видаткову частини. У дохідній частині кошторису відображаються заплановані обсяги надходжень коштів, які потім використовуються на покриття витрат закладу. У видатковій частині – відображаються обсяги витрат, які заплановано здійснити протягом року бюджетним освітнім закладом.

Останнім часом велика кількість загальноосвітніх закладів часто отримують благодійні пожертви на різні потреби освіти, які роблять приватні

особи, фірми, компанії, підприємницькі структури. Отримані кошти надходять до спеціального фонду і використовуються на потреби освітніх закладів за допомогою кошторису.

Проаналізувавши шляхи залучення позабюджетних коштів виявилось, що більшу їх частину складають кошти від оренди приміщень і платної освітньої діяльності. Цивільним кодексом України та нормативними документами Держкоммайна України прописані чіткі орендні відносини, а от для платних освітніх послуг застосовуються більша кількість видів організації цієї діяльності, підходів, методик, способів, нормативного регламентування, що використовуються у цій сфері. Діяльність освітніх закладів із надання платних освітніх послуг регулюється Законом України «Про освіту» [2], Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік платних освітніх послуг». А у Постанові «Про затвердження Порядку отримання благодійних внесків» сказано, що - благодійні внески можуть надаватися благодійниками набувачам у грошовій формі для потреб їх фінансування за напрямками видатків, визначеними благодійником, а також як товари, роботи, послуги [3].

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про перелік платних освітніх послуг» загальноосвітні школи можуть надавати такі послуги:

- підготовка до вступу до вищих навчальних закладів та до зовнішнього незалежного оцінювання;
- проведення для громадян лекцій та консультацій з питань науки, техніки, права, культури, мистецтва, фізичної культури, спорту, туризму тощо;
- проведення понад обсяги, встановлені навчальними планами, з видачою або без видачі відповідних документів про освіту курсів, гуртків, факультативів (зокрема, іноземних мов, комп'ютерної підготовки, гри на музичних інструментах, хореографії, образотворчого мистецтва, стенографії, машинопису, крою та шиття, оздоблення приміщень, агротехніки, зоотехніки, підготовки водіїв);

– за науковим, технічним, художнім, туристичним, екологічним, спортивним, оздоровчим та гуманітарним напрямками, семінарів, практикумів з підготовки кадрів для дитячого та молодіжного туризму;

– організація, проведення у позанавчальний час (у тому числі канікули, святкові та вихідні дні) заходів за освітнім, науковим, технічним, художнім, туристичним, екологічним, спортивним, оздоровчим та гуманітарним напрямками, крім тих, що фінансуються за рахунок коштів загального фонду державного та місцевих бюджетів, друкування, копіювання, сканування, ламінування, запис на носії інформації);

– забезпечення доступу до локальних і корпоративних комп'ютерних мереж, Інтернету, автоматизованих баз даних та пошукових систем через сегменти локальних і корпоративних мереж;

– надання протокольно-інформаційних, побутових, перекладацьких послуг [1].

Таким чином, загальна середня освіта відіграє важливу роль у суспільному житті країни та всебічному розвитку населення. На сьогоднішній день в нашій країні до системи публічних фінансів входять такі джерела фінансування освітніх закладів як: основні, тобто бюджетні та додаткові - позабюджетні. Першочерговим джерелом фінансування закладів загальної середньої освіти – є кошти із державного бюджету. Також важливу роль для закладів середньої освіти відіграє додаткове фінансування, воно дає можливість краще виконувати закладу свої функції та досягати цілі.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» /від 27.08.2010 № 796/. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-п#Text>

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» /від 16.01.2020 № 463-IX/.- Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n2_

3. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування» /від 04.08.2000 № 1222/. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1222-2000-п#Text>

УДК 330.322.011

Кубатко Олександр Васильович,

д.е.н., професор

Діденко Ірина Вікторівна,

к.е.н.,

Васильєва Тетяна Анатоліївна,

д.е.н., професор

Григоренко Олена Вікторівна

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ВПЛИВУ COVID-19 НА ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ДОСВІД УКРАЇНИ

У зв'язку із початком світової пандемії COVID-19, починаючи із 12 жовтня 2020 р. Україна увійшла в стадію карантинного існування. Всі галузі державного і приватного секторів країни зазнали структурних змін і, як показав досвід цього періоду, дані зміни носять більшою мірою негативний характер для соціально-економічного становища. Враховуючи значну диференціацію між регіонами України за рівнем вразливості населення до COVID-19, можемо спостерігати і різний ступінь «ураженості» областей її економічних, соціальних, екологічних, медичних та інших детермінант розвитку.

Фінансова-інвестиційна діяльність регіонів в контексті забезпечення капітального інвестування за період існування країни в умовах карантинного режиму також зазнала трансформацій. Проаналізуємо динаміку зміни обсягів капітальних інвестицій в Україні в розрізі видів інвестицій протягом січня-червня 2019 та 2020 років відповідно (рис. 1).

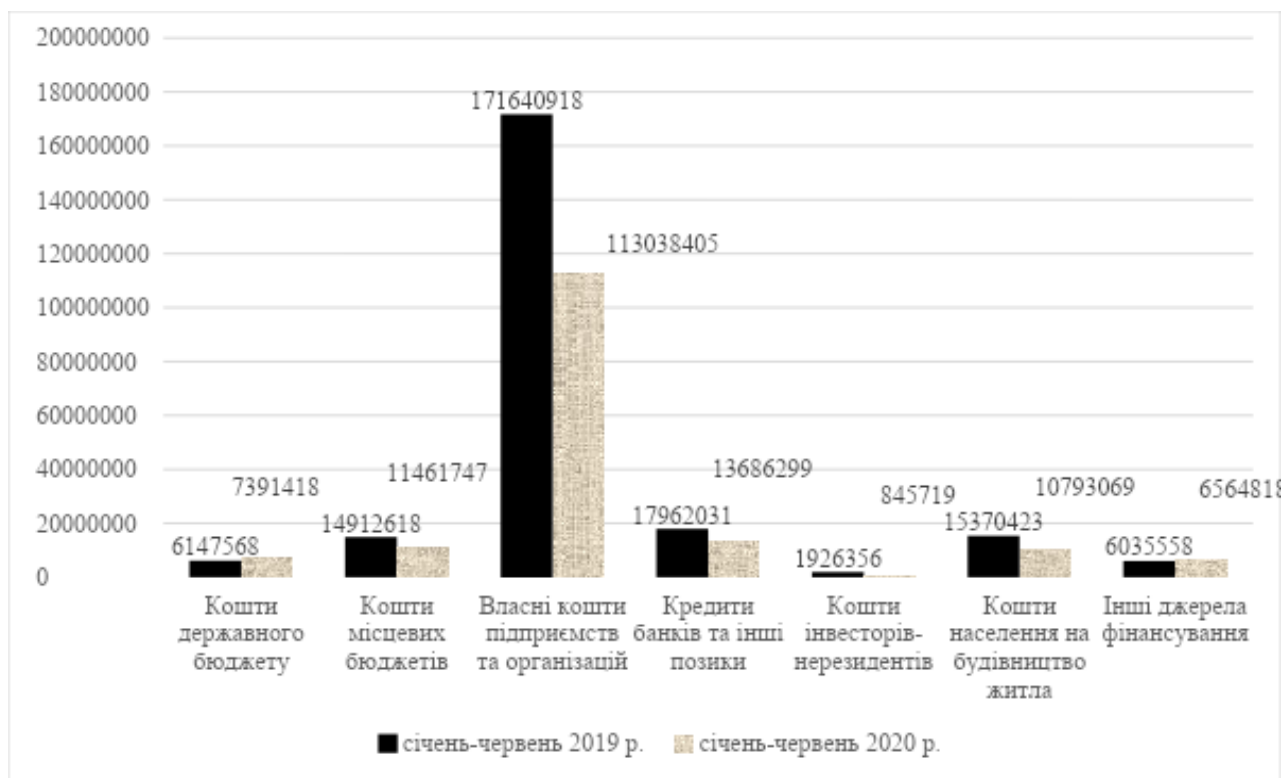

Рисунок 1 – Динаміка зміни обсягу капітального інвестування в Україні в розрізі видів інвестицій протягом січня-червня 2019 та 2020 років, тис. грн. (складено автором на основі [1])

В цілому обсяг капітальних інвестицій в Україні у порівнянні до червня 2019 року скоротився на 30%. У розрізі видів капітальних інвестицій, то за даний період спостерігається збільшення лише коштів державного бюджету на 20,3% - з 6147568 тис. грн. до 7391418 тис. грн. За всіма іншими статтями капітальних інвестицій маємо скорочення від 23,1% (кошти місцевих бюджетів) до 56% (кошти інвесторів-нерезидентів).

Серед регіонів України найбільше скорочення капітальних інвестицій спостерігається у Херсонській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях. Хоч і незначне, лише 1%, але збільшення обсягу капітальних інвестицій у січні-

червні 2020 р. відносно січня-червня 2019 р. спостерігалось в Кіровоградській обл. (рис. 2).

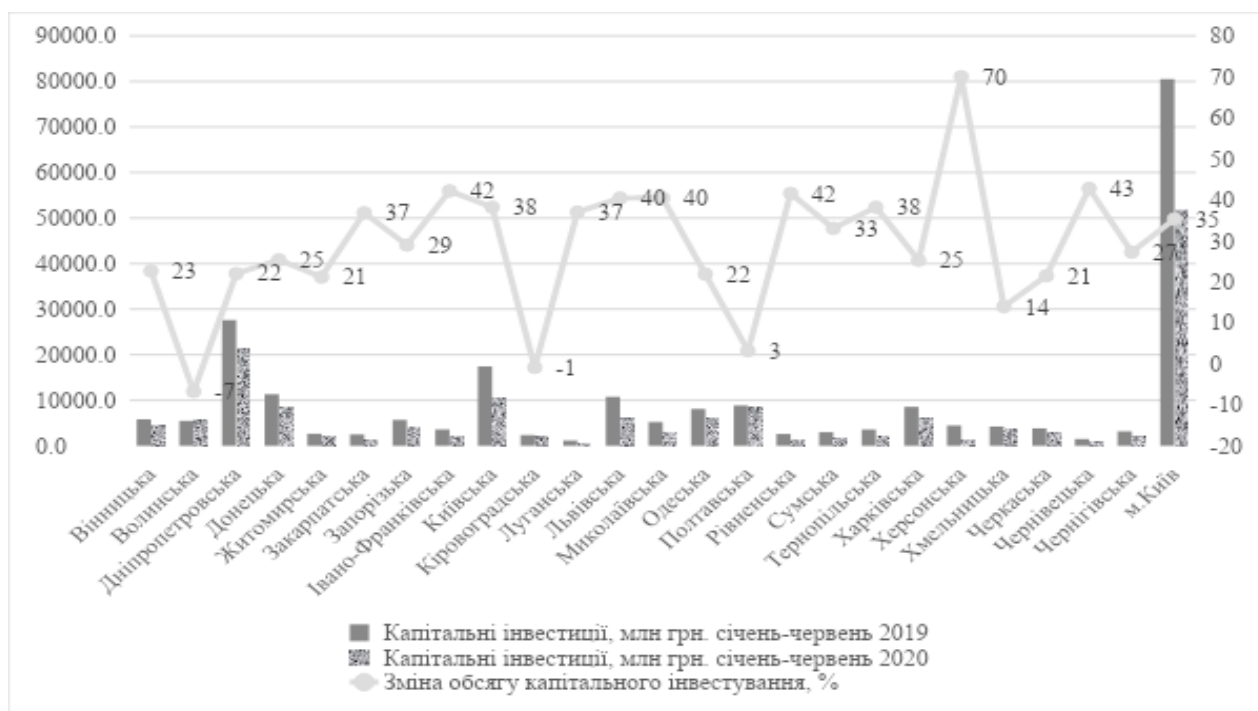

Рисунок 2 – Динаміка зміни обсягу капітального інвестування в Україні в розрізі видів інвестицій та областей протягом січня-червня 2019 та 2020 років, тис. грн. (складено автором на основі [1])

Однією із причин скорочення капітальних інвестицій, які припадають на період введення карантинного режиму через COVID-19 можна назвати зменшення обсягів промисловості та сільського господарства, що є безумовним дестабілізатором соціально-економічного становища всіх регіонів України.

Виконано в рамках науково-дослідної теми «Економіко-математичне моделювання та прогнозування впливу COVID-19 на розвиток України у загальнонаціональному та регіональному контекстах: фактори громадського здоров'я та соціо-еколого-економічні детермінанти»(Реєстраційний номер проєкту: 2020.01/0181), що фінансується за рахунок коштів Національного фонду досліджень України, 2020-2021.

Список використаних джерел:

1. Економічна статистика / Економічна діяльність / Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz.htm

**ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА
ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ**

Фінансова інклюзія є важливою складовою економічного розвитку та зниження загального рівня бідності в країні, а також може бути засобом запобігання явищу соціальної ізоляції. Право людини на використання офіційних фінансових продуктів та послуг має бути пріоритетом у процесі організації фінансової системи. Однак, коли мова заходить про фінансову інклюзію, вона не може обмежуватися її стосунками з фінансовим сектором. Відповідно до ключових принципів, що лежать в основі нової концепції державного управління, визначеної в 1993 р. В одній з публікацій ОЕСР [3] (публічні функції делегуються приватним організаціям за контрактними угодами або на основі партнерських відносин; оперативне та гнучке реагування на потреби споживачів та користувачів громадськості послуги; максимальне задоволення їх запитів; децентралізація управління фінансами, персоналом, якістю роботи; делегування повноважень та відповідальності від центрального до нижчих рівнів державного управління; діяльність місцевих органів влади та неурядових організацій у розробці та впровадженні стратегічних цілей державної політики; встановлення через систему оцінки результатів особистої відповідальності за якість управління; наділення низових повноважень ефективно приймати рішення та вирішувати місцеві проблеми; працівники, підвищуючи відповідальність організацій за досягнення результатів; функціонування держави і установи в ринкових умовах через конкуренцію, вибір клієнтів за допомогою тендерів тощо; розширення зони відповідальності; широке впровадження стратегічного планування та інших нововведень), заохочується здатність населення бути активними фінансовими суб'єктами та сприяє вільному розвитку державного сектору та ділового середовища. Ці

вектори соціального життя поєднують у собі рівень фінансової включеності населення, рівень реалізації концепції нового державного управління та оцінку ділового середовища [1; 2; 4]. Ці категорії є складними, тому вони, як правило, формуються в результаті комплексної оцінки досліджуваного явища. Характер управління фінансовою системою складний і неоднорідний. Інклюзивна фінансова система потребує особливого заохочення у використанні фінансових послуг усіма групами суспільства в умовах добре організованого державного та ділового середовища.

Сьогодні існує чітке розуміння поняття "фінансова інклюзія" як передумови стійкого скорочення бідності та економічного зростання. Однак взаємозв'язок між фінансовою інклюзією та вже традиційною концепцією стійкого нового державного управління та індексом розвитку бізнес-середовища ще не вивчений і не розглянутий в єдиному контексті. Ця ситуація почала покращуватися і стала особливо актуальною у післякризовий період, коли дослідження цих питань могли допомогти зрозуміти причини негативних фінансових та адміністративних структурних змін.

Список використаних джерел:

1. Al. K. Chakrawal, P. Goyal. (2018) Performance Measurement and Management in Public Enterprises in India: A Case Study of NTPC. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(3), 28-37. DOI: 10.21272/fmir.2(3).28-37.2018.
2. Alikariev, O.F.U., Poliakh, S. (2018) Index of protection of the interests of consumers of the financial services market. *Business Ethics and Leadership*, 2(1), 78-95. Doi: 10.21272/bel.2(1).78-95.2018.
3. Cámara, Noelia and David, Tuesta (2017) Measuring financial inclusion: a multidimensional index Bank of Morocco – CEMLA – IFC Satellite Seminar at the ISI World Statistics Congress on “Financial Inclusion” Marrakech, Morocco, 23.
4. Farhshatova, O., Zaharov, S., Vereskun, M., & Kolosok, V. (2019) Formation of Competitive Advantages of the Enterprise Based on Adaptive

Management. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 244-256.
<http://doi.org/10.21272/mmi.2019.1-21>.

T.A. Zhukova

senior teacher,

L.S. Otroshchenko

Ass. Professor,

D.V. Lysenko

student,

Sumy State University, Sumy

DECENTRALIZATION IN SUMY: ANALYSIS OF THE BUDGETS OF THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

Undoubtedly, as part of the state policy on regional development, decentralization is one of Ukraine's priority reforms. The decentralization of power helps to gradually and effectively address local problems by expanding and strengthening local governments' powers with the resources needed to implement them.

The broadest concept of decentralization of power is covered in the official glossary of the site "Decentralization", namely - the transfer of administrative and political powers, along with finances to the level closest to the people, where their implementation will be most effective and control over the legality of local government.

In practice, the reform has been operating for six years, as on 2. November 2020, 1438 communities have already been formed, the purpose of which is to ensure the balanced economic development of the territories. The risk of decentralization was that local community budgets could not cope with the implementation of delegated and own powers, so at the legislative level, the list of taxes was expanded, due to which the budgets will be filled. The advantage of creating United Territorial Communities (UTC) is receiving medical and educational subventions, 60% of personal income tax remains in the community, excise tax, local fees, and the

possibility of obtaining funds from the State Fund for Infrastructure Development. There were 38 communities in the Sumy region during January-September 2020; the first Berezivska UTC was formed in 2015. Figure 1.1 presents the data on the structure of UTC's revenues.

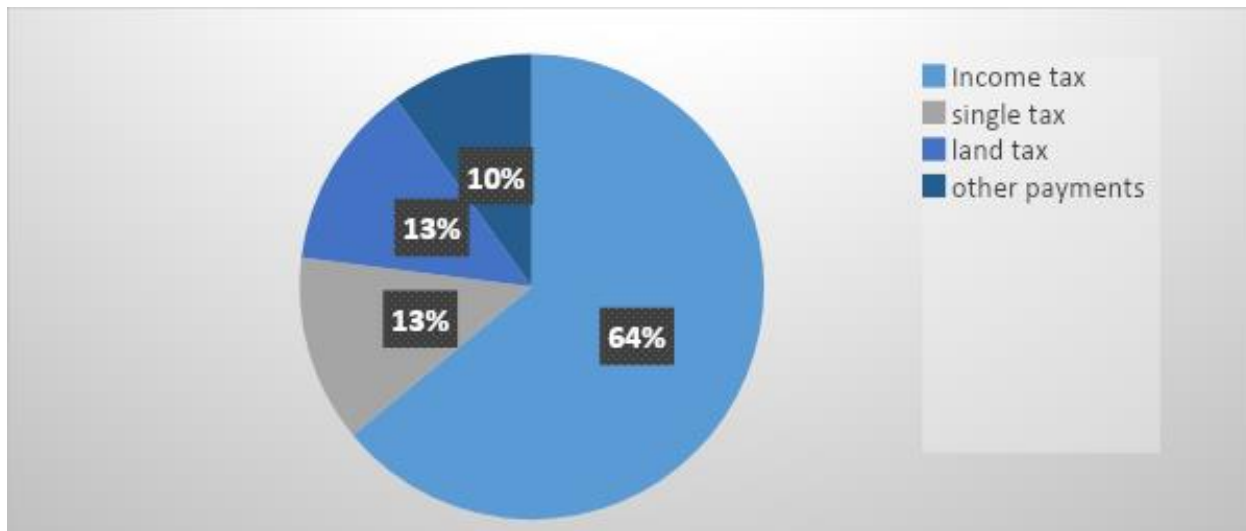

Figure 1.1 - Revenue structure of UTC Sumy region for January - September 2020,%
[1]

The primary source of filling UTC budgets for this period are income tax of UAH 1,884,335.9 thousand; payment for land - 360,281 thousand UAH and a single tax - 366,984 thousand UAH. The most affluent communities in the Sumy region are Konotop UTC - 276,174.5 thousand UAH, Shostka UTC - 187,965.8, Trostyanets UTC - 87,598.1 revenues, Krolevets UTC 77,983.3 thousand UAH, and the lowest level budget in Chupakhiv UTC, formed at the beginning of 2018 - UAH 6,922.8 thousand. Revenues of the general fund of local budgets are gradually increasing, which indicates the interest of local authorities in filling and raising funds, and effective actions of public authorities to leave part of the income tax on the ground because it occupies the largest share among taxes. Local governments independently determine the direction of funds, namely the structure of the UTC Sumy region's expenditures (Figure 1.2). The largest investment is needed in education - 49% of all expenditures (current maintenance, overhauls, wages, etc.). The maintenance of self-government bodies is 13%, the maintenance of medical care facilities is 9%, the cultural sphere accounts for 3% of expenditures for the analyzed period. Obviously,

to restore public villages, settlements need time, increase revenues, and, of course, the governing power's integrity, improve management and planning.

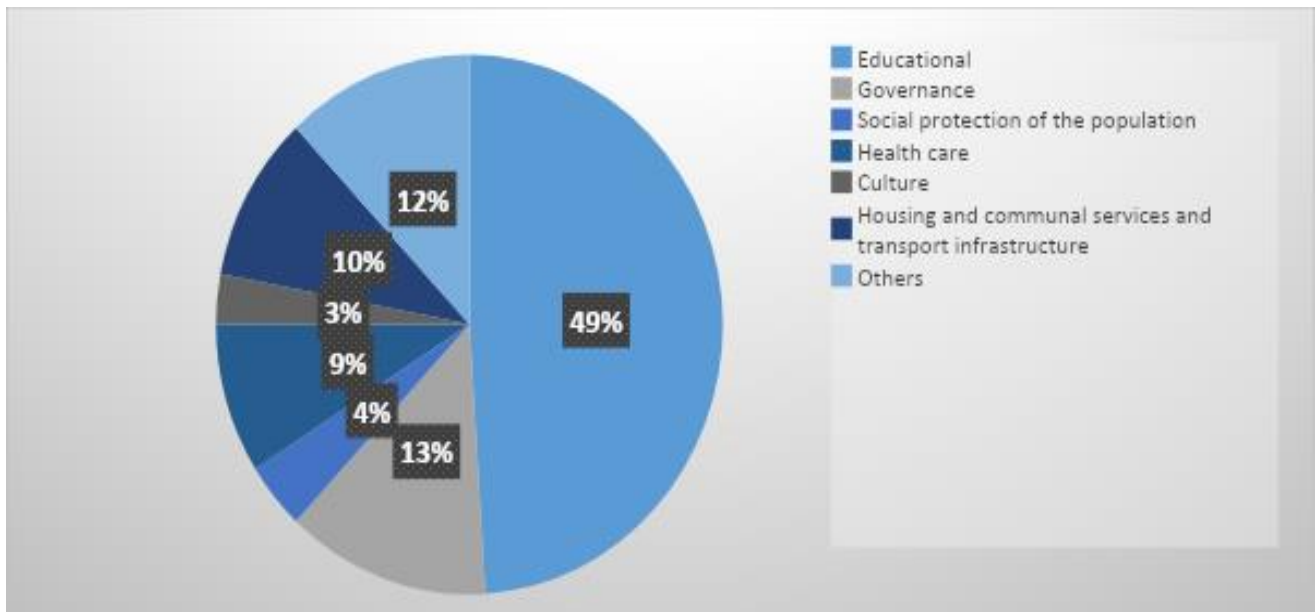

Figure 1.2 - Structure of UTC expenditures of Sumy region for January-September 2020,% [1]

In general, there is a positive trend, which indicates the proper movement of communities, choosing the movement of decentralization reform. Our state forms the masses' involvement in managing villages' economic development, urban settlements, cities, and the country. The reform's main advantages are financial independence, professional development of local governments, promotion of macroeconomic stabilization, improvement of infrastructure, and quality provision of educational and administrative services. In our opinion, to increase budget revenues, it is necessary to carry out optimization measures, audit land plots, and create favorable business conditions.

References:

1. Execution of the consolidated budget 01.10.2020 [Electronic resource] // Department of Finance of Sumy Regional State Administration - Mode of access to the resource: <http://www.finansy.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-50-35/2-uncategorised/905-2020-zved>

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ КОНТРОЛЕРІВ ПУБЛІЧНИХ РАХУНКІВ В США

За даними міжнародного рейтингу відкритості бюджету в 2019 році США займають шосту позицію, попереду за індексом транспарентності такі країни як Нова Зеландія, Швеція, Мексика, Бразилія та Норвегія. Із 100 балів США оцінені в 76 балів, при цьому максимальна кількість балів у Нової Зеландії у 87 балів. Стосовно України, то в даному рейтингу вона посідає 26 позицію із 117, отримавши 63 бали за рівень транспарентності [6]. Варто відзначити, що транспарентність в США представлено не лише на рівні країни в цілому, але і на рівні кожного окремого штату. При чому на рівні штатів немає єдиного уніфікованого підходу щодо розкриття інформації, це також пов'язано з наявністю розбіжностей у побудові фінансових систем штатів.

В багатьох штатах існують офіси контролерів публічних рахунків, які мають свої сайти і вони суттєво відрізняються за структурою. В частини офісів на сайтах відсутня безпосередньо вкладка з назвою транспарентність, зокрема на сайті департаменту казначейства штату Колорадо [1], але інформація щодо прозорості використання коштів платників податків представлена в різних доступних варіантах.

На сайті контролеру публічних рахунків штату Техас є відповідна вкладка з назвою «транспарентність», яка в свою чергу має 4 блоки представлення інформації: по-перше, інформація про доходи і видатки штату за досить значний проміжок часу з деталізацією за видами як доходів так і видатків; по-друге, про стан бюджету та фінансів з представленням фінансових звітів, інформації щодо фіскального менеджменту в доступній формі для

населення представлено всі етапи бюджетного процесу; по-третє, подані відкриті дані про стан публічних рахунків на місцевому рівні в штаті Техас, в тому числі боргові зобов'язання, та причини їх виникнення а також діючі пенсійні програми; по-четверте, окрема вкладка про стан всіх місцевих бюджетів, що сформовані в штаті Техас [7]. В штаті Флоріда [2] на сайті контролера є вкладка «Відкрита Флоріда: відкриті двері у фінанси Флоріда». В даній вкладці представлено 13 розділів, в яких висвітлені Фінансова звітність, здійснені платежі, програма економічного стимулювання, інформація про стан місцевих бюджетів штату, дані про державних службовців штату, а також окрема вкладка, в якій можна залишити повідомлення про шахрайства та зловживання.

Контролер штату Каліфорнія забезпечує транспарентність в інший спосіб [8]. Так для інформування населення пропонується три сайти з інформацією, яка викладена в доступній формі, зрозумілій саме для користувачів, які не мають фахової фінансової освіти. Перший сайт подає інформацію про всі виплати державним службовцям (в середньому 2 мільйони посад) в розрізі міст, округів в сфері державного управління, заробітні плати суддів, співробітників університету Каліфорнії а також університетів та коледжів штату та інших [3]. Другий сайт Track Prop 30/Prop 55 надає інформацію про фінансування закладів освіти штату з поясненням яким чином формуються кошти, з детальним аналізом того, як Міністерство фінансів штату Каліфорнія визначає розмір фінансування та яким чином окружні управління освіти та школи їх витрачають. Також оприлюднюється аудиторський звіт про використання вказаних коштів, а також результати перевірки незалежними аудиторами [4]. Третій сайт Local Government Financial Data створений для відстеження платниками податків, яким чином сформовані доходи, видатки по всім округам та містам штату Каліфорнія, і аналогічно сайту контролера публічних рахунків штату Техас представлена інформація щодо діючих пенсійних програм.

На сайті офісу контролера штату Нью Йорк є відповідна вкладка з назвою «Відкритий Уряд» в якій наведені результати аудиту, звіти про касові операції,

відкриті дані щодо стану публічних фінансів, «відкрита книга», в якій представлена інформація яким чином уряд штату витрачає «податкові долари» на капітальне будівництво, на гранти та платежі. При цьому представлені усі укладені контракти, окремо виділені контракти на суму, що перевищують 1 млрд доларів. Окремо визначені контракти, що приносять дохід а також грантові контракти. Крім того представлені звіти а також публікації по широкому спектру витрачання публічних коштів [5].

В основу сайтів контролерів публічних рахунків, порівняно з наявною вітчизняною практикою закладений інший підхід, а саме практично кожен сайт супроводжується концептуальним посилом, що ці органи звітують перед платниками податків, яким чином керівництво штату розпоряджалось їх коштами. На сайті штату Техас зазначено, що розділ «транспарентність» призначений для того, щоб платники податків подивились, куди саме використані їх «важко зароблені долари» [7].

Список використаних джерел:

1. Colorado department of the Treasury. Retrieved from: <https://www.colorado.gov/treasury>. (дата звернення: 3.11.2020).
2. Florida Department of Financial Services. Retrieved from: <https://www.myfloridacfo.com/Transparency/>. (дата звернення: 3.11.2020).
3. Government Compensation in California. Retrieved from: <https://publicpay.ca.gov/>. (дата звернення: 2.11.2020).
4. Local Government Financial Data. Retrieved from: <https://bythenumbers.sco.ca.gov/> (дата звернення: 2.11.2020).
5. Office of the New York State Comptroller. Retrieved from: <https://www.osc.state.ny.us/>. (дата звернення: 6.11.2020).
6. Open Budget Survey 2019. Retrieved from: <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/country-results/2019/united-states> (дата звернення: 29.10.2020).

7. Texas Financial Controller Service. Retrieved from: <https://comptroller.Texas.gov/transparency/>. (дата звернення: 2.11.2020).

Контролер штату Каліфорнія. Retrieved from: https://www.sco.ca.gov/eo_sco_data.html. (дата звернення: 2.11.2020).

УДК 336.145

Люта Ольга Василівна

к.е.н., доцент,

Гучко Ілля Романович

Студент,

Сумський державний університет, м. Суми

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ: ЇХ СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

Інтеграція України до економічного простору Європи та світу в цілому ставить питання щодо управління фінансами держави та місцевими фінансами з метою проведення ефективної бюджетної політики країни та органів місцевого самоврядування.

Невід'ємною складовою даного процесу виступають саме місцеві фінанси, які представляють собою об'єктивну економічну реальність, що властива для всіх фінансових систем розвинутих країн, де основною складовою є місцеві бюджети. Для повноцінного виконання функцій, що покладені на органи місцевого самоврядування, необхідна наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів, основна частина яких зосереджується в місцевих бюджетах.

Багатогранність трактувань категорії «місцеві бюджети» обумовлює необхідність уточнення сутності даного поняття, а також визначення ролі та призначення місцевих бюджетів у фінансуванні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Так Федосов В.М. зазначає, що економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих, селищних та сільських рад, та використання цих фінансових ресурсів на фінансування, утримання та розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства. Таке тлумачення досить чітко описує основну економічну функцію місцевих бюджетів, проте не розглядається їх правова частина, як нормативного документа, котрий регламентує економічні відносини на рівні територіальної одиниці та затверджує видатки розвитку.

Бюджетний кодекс України вказує, що місцеві бюджети – це план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Трактуювання Бюджетного кодексу, є простим та зрозумілим, проте достатньо вузьким, і фактично характеризує місцевий бюджет лише як кошторис, тобто розрахунок доходів, а також видатків певного органу місцевого самоврядування і не відображає специфіку його функціонування як основного грошового фонду територіальної громади.

На думку Павлюк К.В., яка займалася дослідженням питання стосовно формування та виконання доходів місцевих бюджетів, місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань та функцій, покладених на органи місцевого самоврядування. Дане роз'яснення чітко вказує на матеріальний зміст місцевого бюджету, однак залишає поза увагою його як інструмент перерозподілу суспільного продукту, адже перерозподіл між різними групами населення та сферами діяльності, що забезпечують рівномірний розвиток території є важливим для розуміння призначення даної складової бюджетної системи.

В Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” йдеться про те, що місцевий бюджет є основним інструментом, за допомогою якого місцева влада може впливати на локальну активність, створювати умови для економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції. Це визначення окреслює місцевий бюджет як інструмент перерозподілу

суспільного продукту що впливає на економічну та соціальну складові, але не зазначає той факт, що місцевий бюджет є елементом бюджетної системи, що має різновекторні взаємовідносини з іншими бюджетами різних рівнів.

Сунцова О.О. розглядає місцеві бюджети через призму сукупності розподільчих відносин, які виникають у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства. Таке роз'яснення терміну включає в себе майже весь спектр можливих трактувань даного поняття. Проте, на нашу думку, доцільно також зазначити правову характеристику місцевого бюджету, та його взаємодію з іншими інституціями бюджетів різних рівнів.

Борисов А.Б. відмітив, що місцевий бюджет – це бюджет адміністративно-територіальних одиниць, що управляється місцевими органами влади”. Запропоноване тлумачення є досить лаконічним та не враховує економічний, матеріальний та правовий аспекти бюджету.

Мочерний С.В. зазначає, що місцевим бюджетом виступає кошторис щорічних доходів і видатків місцевих органів влади, який визначається державним устроєм і відповідним адміністративним поділом. Слід відмітити, що в даному випадку місцевий бюджет ототожнюється лише з рухом коштів місцевих органів владних повноважень.

Погляди І.І. Єфремова базуються на визначенні місцевих бюджетів як економічної категорії, яка виражає сферу економічних відносин суспільства, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і призначені для соціально-економічного розвитку певних регіонів країни”. В даному випадку місцевий бюджет розглядається як економічна категорія, інструмент перерозподілу грошових коштів. Однак, слід звернути увагу на той факт, що автор вказує лише на перерозподіл централізованих грошових коштів, що в умовах децентралізації все більше втрачає свою актуальність.

Розглянута інформація, свідчить про існування різноманітних поглядів щодо розкриття змісту терміну «місцевий бюджет», які можна об'єднати у декілька груп: місцевий бюджет як економічні відносини, як фонд матеріальних ресурсів та як правова категорія.

Слід відмітити, що зазначені автори не характеризують місцеві бюджети з точки зору організаційної структури та характеру бюджетних відносин. На нашу думку, місцевий бюджет – це складова бюджетної системи, що представляє собою сукупність економічних відносин, які пов'язані з розподілом та перерозподілом валового внутрішнього та валового регіонального продуктів і призначені для забезпечення ефективного виконання органами місцевої влади власних та делегованих повноважень, які обумовлені законодавством України.

Таким чином, місцеві бюджети є складною та багатогранною категорією, основним призначенням якої є забезпечення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами, що є достатніми для виконання покладених на них функцій та забезпечення фінансової незалежності та самодостатності територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : від 08.07.2010 № 2456-У1-ВР - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Попов В.М., Малімон Н.І. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні розвитку регіонів / В.М. Попов, Н.І. Малімон // Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. – 2015. – 18 випуск. – С 64-71.
3. Про місцеве самоврядування в Україні // Закон України від 21.05.1997 № 280/97- ВР. Із змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Раделицький Ю. О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 312 с.

**THE IMPACT OF FISCAL RISKS ON PUBLIC DEBT AND
MACROECONOMIC INDICATORS**

In today's reality, when the world is in a state of uncertainty, trade between states is declining, unemployment is rising, state budget revenues are falling, while spending is rising, and economies are suffering huge losses due to the pandemic caused by COVID-19. The impact of fiscal risks on macroeconomic indicators and public debt management is a particularly relevant topic.

Fiscal risks are factors that may lead to deviations of actual indicators of budget revenues and expenditures, public debt and budget deficit from the planned ones [1]. A slightly different interpretation of this concept is proposed in a book published by the World Bank, where fiscal risk is identified as a source of financial stress that the government may face in the future [2, p. 2]. According to the Budget Code of Ukraine, public finances are the most sensitive to such fiscal risks as: macroeconomic risks, risks associated with public debt and government-guaranteed debt, the activities of economic entities in the public sector, non-compliance with the privatization plan, financial sector, etc.

Let's focus on two of the above types of fiscal risks: macroeconomic factors and factors related to public debt and their impact on key macroeconomic indicators, such as: GDP, unemployment, inflation, as well as revenues, budget expenditures and public debt.

Among the macroeconomic factors that create risks of deviation of real data from forecasts, we can identify: inflation (deflationary) risk, currency risk, changes in the external environment, extension of quarantine and restrictive measures, negative changes in corporate profits, wage bill and foreign trade indicators.

Inflation and currency risks can affect macroeconomic indicators both negatively and positively because on the one hand higher inflation stimulates enterprises to increase production and, according to the Phillips curve, to reduce unemployment, while the devaluation of the national currency leads to an increase in exports, but on the other hand sharp fluctuations in the exchange rate and inflation do not inspire confidence in the country, so the inflow of foreign investment may decrease, and consequently the possible level of GDP may fall and it could potentially lead to higher unemployment rate.

When it comes to fiscal risks associated with public debt management, the following types are distinguished in Ukraine: budget, currency, interest rate, refinancing risk and liquidity risk.

As for the impact of budget risk, it can be realized in the event of an increase in the budget deficit from the planned, or failure to implement the plan for the privatization of state property. It can be assumed that in 2021 this risk will be moderate, as it is difficult to predict the duration of quarantine and restrictive measures, and their hypothetical impact on future budget revenues and expenditures. And this risk is significant not only in Ukraine, but in all countries of the world, because the coronavirus pandemic is a global problem.

Currency risk affects the amount of debt denominated in foreign currencies. According to Table 1, at the end of 2019 the share of public debt in foreign currency was 64.9% and compared to some EU countries the risk is quite significant, as the amount of public debt is sensitive to changes in exchange rates and the external environment. While in Eurozone countries such as Slovakia, Germany and Greece, this risk is small, as the main borrowings consist of the euro currency. The Czech Republic and Poland do not belong to the Eurozone countries, so this risk is higher, but moderate. In 2021, currency risk in Ukraine will remain high, as according to the Ministry of Finance of Ukraine at the end of 2020 about 61% of public debt will be denominated in foreign currencies [3].

Table 1 - Debt ratios of Ukraine and some EU countries as of 31.12 2019

	Ukraine	Greece	Germany	Czech Republic	Poland	Slovakia
The ratio of public debt to GDP	50,3%	180,5%	59,6%	30,2%	45,7%	48,5%
Fitch credit rating	B	BB	AAA	AA-	A-	A
The share of public debt in foreign currency	64,9%	16,3%	23,5%	45,6%	42,9%	17,2%

Sources: [4, 5]

In the case of interest rate risk, an unpredictable change in the fixed rate affects the additional accrual of interest on loans, and hence the increase in total debt. The potential impact of interest rate risk can be assessed as low, as at the end of 2020, about 72% of Ukraine's public debt will be fixed-rate loans [3]. If we compare Ukraine with the EU, at the end of 2020 it is projected that loans from EU countries with a fixed rate will be from 77% to 92% [6], which is a low figure, and therefore the impact of interest rate risk in the EU will be even lower than in Ukraine.

Liquidity risk affects the timeliness of public debt payments. According to the State Treasury Service of Ukraine, the balance of funds at the end of 2020 will allow payments to be made in 2021 on time [3], so the assessment of this type of risk can be classified as insignificant. Given the liquidity risk in the EU, according to the report of the European Fiscal Board, governments monitor this issue and predict that liquidity problems in 2021 are unforeseen, so the risk assessment is also low [6].

The refinancing risk affects public debt payments, as it provides for the possibility of reducing borrowing options sufficient to refinance debt at a favorable price. According to Table 1, Ukraine has a lower Fitch credit rating than Germany, the Czech Republic, Poland and Slovakia, so the refinancing risk in Ukraine is higher, despite the fact that, for example, the debt-to-GDP ratio is lower than in Germany. However, compared to Greece, despite the fact that Greece has a higher credit rating, the amount of debt exceeds 180% of GDP, so the refinancing risk in Greece is much higher than in Ukraine. Due to the negative impact of quarantine measures and the peak burden on debt payments in 2021, this risk can be classified as significant for Ukraine in 2021.

The study allows us to conclude the need for further research on this topic, which can offer an analysis of the dependence of macroeconomic indicators on risk factors, using methods of economic and mathematical modeling, including regression and correlation analysis.

References:

1. Budget Code of Ukraine. Subparagraph 13 of paragraph 1 of Art. 38. Law of 08.07.2010 № 2456-VI (in the current wording of 14.10.2020) [Electronic resource]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Polackova, H., Schick, A. (Eds.) Government at Risk: Contingent Liabilities and Fiscal Risk. The World Bank, 2002 [Electronic resource]. Retrieved from: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-4835-2>
3. Ministry of Finance of Ukraine. Macroeconomic review and forecast, 2020 [Electronic resource]. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/makroogljad>
4. Official website of Fitch Ratings. Report analytics, 2020 [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.fitchratings.com/research-analytics>
5. Official website of Eurostat. General government gross debt - annual data. [Electronic resource]. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=teina225>
6. European Fiscal Board. Annual Report 2020 [Electronic resource]. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/european-fiscal-board-efb_en#reports-and-publications

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ**«ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ»**

Формування та підтримка фінансової стійкості є фундаментом соціально-економічної політики країни. Більшість країн, вирішуючи проблеми щодо особливостей економічної, політичної, фінансової систем, доходять висновку необхідності формування системи аналізу фінансової стійкості. Актуальність цієї проблеми пов'язана з підвищеним інтересом до аналізу внутрішніх та зовнішніх шоків, які впливають на контроль над фінансовими потоками країни та їх достатності для стійкого економічного розвитку.

Над питанням фінансової стійкості інтенсивно працюють спеціалісти центральних банків Нідерландів, Великої Британії, Німеччини, Чехії, Японії. Проблемами оцінки фінансової стійкості займалися такі зарубіжні науковці: Дж.Чант, Е.Крокет, Н.Веллінк, Р.Фергюсон, М.Фут, Ф.Мишкін та провідні фахівці Інституту економіки перехідного періоду.

Зважаючи на значні здобутки у вітчизняних дослідженнях, більшість науковців значну увагу приділяють саме фінансовій стійкості банківської системи. Однак необхідно проаналізувати трактування загального поняття «фінансової стійкості», звернувшись до зарубіжних джерел. Аналізуючи здобутки зарубіжних науковців, виявлено, що визначення основного поняття «фінансової стійкості», яке б розкрило основні завдання, функції та механізми оцінки фінансової стійкості, у різних наукових школах остаточно не сформувалось. Науковцями було запропоновано багато визначень фінансової стійкості, отже дослідимо зарубіжний досвід трактування цього поняття.

Таблиця 1 – Науково-методичні підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість»

Автор	Сутність поняття «фінансова стійкість»
Зарубіжні науковці	
Ноут Веллінк, Президент Центрального банку Нідерландів	система, в якій можна ефективно розміщувати ресурси та абсорбувати шоки, запобігаючи руйнівного впливу на економіку, крім того, сама система не повинна бути джерелом шоків [6].
Майкл Фут	визначає грошовою стабільністю; рівнем зайнятості населення, близьким до нормальної норми зайнятості в економіці; довірою економічних суб'єктів до фінансових установ і ринків; відсутністю відносних коливань цін на реальні чи фінансові активи [5]
Ендрю Крокет, Голова Форуму фінансової стабільності	відсутність нестабільності, ситуація, в якій економічна продуктивність потенційно знижується через коливання ціни фінансових активів або неспроможність фінансових установ виконувати свої договірні зобов'язання» [2].
Фахівці Інституту економіки перехідного періоду	фактори, які можуть вплинути на стан фінансової системи та вивести її з рівноваги, а саме: банківська паніка, безвідповідальність поведінки банків, асиметрія інформації, ефект зараження та коливання цін активів на фінансових ринках [8].
Фахівці Дойче Бундесбанк	стабільний стан, в якому фінансова система ефективно виконує свої ключові економічні функції, такі як перерозподіл ресурсів та поширення ризиків, а також розрахунок платежів, навіть у разі настання шоків, стресових ситуацій та в періоди глибоких структурних змін [3].
Фредерік Мишкін, професор Вищої школи бізнесу при Колумбійському університеті	фінансова нестійкість, яка «виникає при відсутності інформації, коли фінансова система більше неспроможна виконувати свою роботу, щодо спрямування коштів тим, хто має продуктивні інвестиційні можливості»[7].
Джон Чант, спеціальний радник Банку Канади	вбачає загрозу фінансової стійкості яка виникає з різноманітних джерел, а саме: «дефолту по облігаціях віддаленого уряду; неплатоспроможністю невеликих, спеціалізованих валютних банків; пошкодження програмного забезпечення банків; та кредитна діяльність малих банків» [1].
Роджер Фергюсон, член Ради Управляючих Федеральної резервної системи США	як ситуація, що характеризується трьома базовими критеріями: певний важливий набір цін на фінансові активи різко відрізняється від основних; та/або функціонування ринку та наявність кредитів на внутрішньому та, можливо, на міжнародному рівні, були істотно спотворені; в результаті чого сукупні витрати відхиляються (або можуть відхилитися) значно, вище або нижче, від здатності економіки виробляти [4].

Докладно розглянувши і систематизувавши зарубіжні науково-методичні підходи до розуміння поняття «фінансової стійкості», можна визначити невелику кількість ключових принципів для розробки основного визначення поняття «фінансової стійкості».

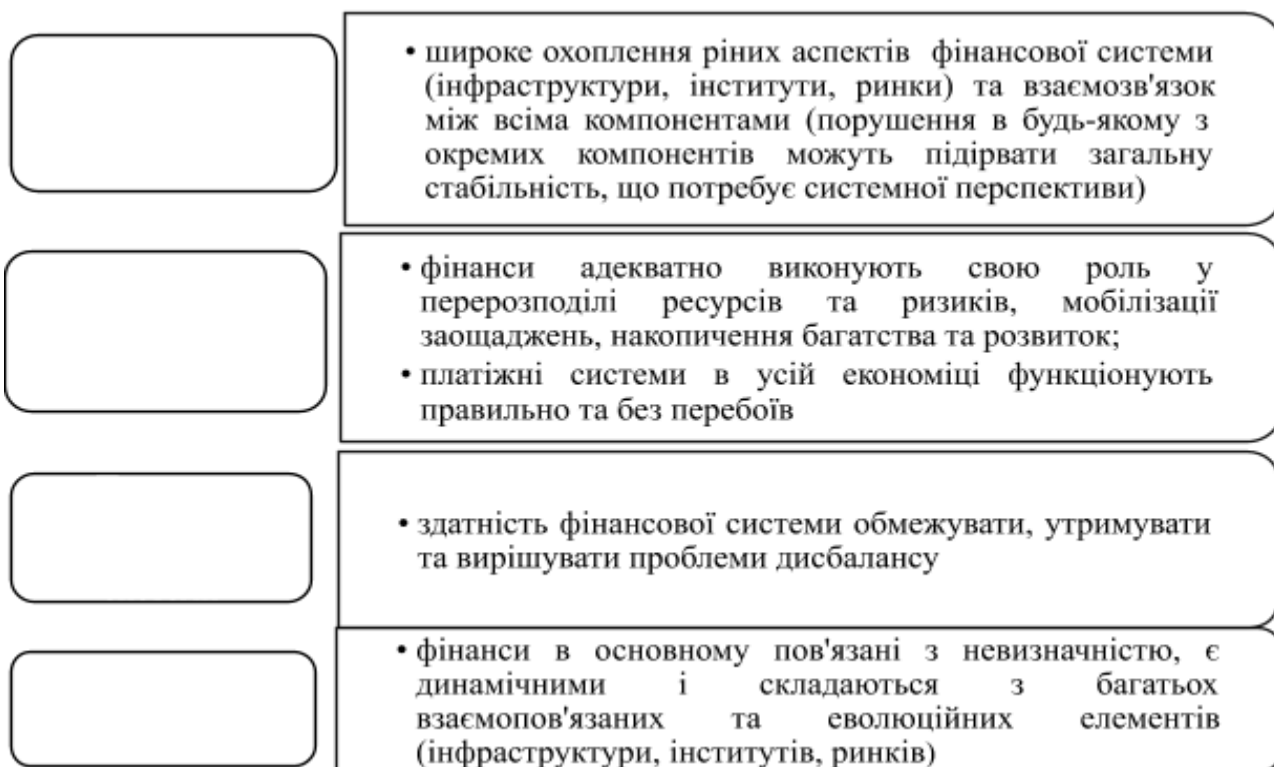

Рисунок 1 – Ключові принципи для визначення поняття «фінансової стійкості»

Отже, фінансова стійкість – це спроможність фінансової системи сприяти як ефективному перерозподілу економічних ресурсів, так і ефективності інших економічних процесів (таких як накопичення багатства, економічне зростання та соціальне процвітання); оцінювати, розподіляти та управляти фінансовими ризиками; підтримувати здатність виконувати ключові функції під час впливу ендогенних та екзогенних шоків або налагодження дисбалансів.

Список використаних джерел:

1. Chant, John, 2003, “Financial Stability As a Policy Goal,” in Essays on Financial Stability, by John Chant, Alexandra Lai, Mark Illing, and Fred Daniel, Bank of Canada Technical Report No. 95 (Ottawa: Bank of Canada), September, pp. 3–4.
2. Crockett, Andrew, 1997, “The Theory and Practice of Financial Stability,” GEI Newsletter Issue No. 6 (United Kingdom: Gonville and Caius College Cambridge), 11-12 July.

3. Deutsche Bundesbank (2003), "Report on the Stability of the German Financial System," Monthly Report, Frankfurt, December.
4. Ferguson, Roger, 2002, "Should Financial Stability Be An Explicit Central Bank Objective?" (Washington: Federal Reserve Board).
5. Foot M. What is financial stability and how do we get it? // ACI (UK) The Roy Bridge Memorial Lecture. 2003. – 3 April. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.fsa.gov.uk/Pages/Library/Communication/Speeches/2003/sp122.shtml>.
6. Houben A. Toward a Framework for Safeguarding Financial Stability / Aerdts Houben, Jan Kakes, Garry Schinasil. – IMF Working Paper WP/04/101. – June 2004. – P. 38-42.
7. Mishkin, Frederick, 1999, "Global Financial Instability: Framework, Events, Issues," Journal of Economic Perspectives, Vol. 13 (Fall), pp. 3-20.
8. Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности. – М.: Ин-т экономики переходного периода, 2006. – С. 9-13.

УДК 338.2:336

Тютюник Інна Володимирівна,

д.е.н., доцент

Сумський державний університет, м. Суми

Золковер Андрій Олександрович

к.е.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Люльов Олексій Валентинович,

д.е.н., доцент

Сумський державний університет, м. Суми

Височина Аліна Володимирівна,

к.е.н., доцент

Сумський державний університет, м. Суми

Квілінський Олексій Станіславович

д.е.н., професор

Сумський державний університет, м. Суми

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ринкова трансформація національної економіки супроводжується не лише функціональною зміною зв'язків між окремими суб'єктами економічної системи, структурною перебудовою секторів економіки, а й зростанням загроз її економічній стабільності, головне місце серед яких займає тіньова економіка.

Активне поширення тіньових операцій активізує необхідність імплементації заходів спрямованих на превенцію участі економічних суб'єктів в неофіційному секторі економіки. Однак, як свідчать показники розвитку тінізаційних процесів існуючі заходи держави носять скоріше несистемний характер, а за своїм змістом не відповідають девіативним проявам поведінки економічних суб'єктів, що маргіналізуються в суспільстві.

Значна диверсифікація видів економічної діяльності, вихід на міжнародні ринки капіталу лише загострюють проблему постійного зростання кількості тіньових операцій в країні, роблячи при цьому структуру тіньового сектору економіки більш розгалуженою та диферсифікованою, з превалюванням в ній секторів економіки – активних учасників вторинних тіньових процесів.

На сьогодні частка тіньової економіки коливається в межах 10-40% ВВП. В розвинених країнах рівень тіньової економіки становить 10-20% ВВП, в країнах що розвиваються – 30-35% ВВП, у країнах СНД ці значення перевищують 40%. За даними Управління ООН з наркотиків та злочинності від 2 до 5% світового ВВП формується в тіньовій економіці. За даними Асоціації присяжних сертифікованих бухгалтерів (АССА) рівень тіньової економіки в Україні знаходиться на рівні 46% від офіційного ВВП. Міністерством економічного розвитку і торгівлі задекларовані дещо нижчі значення рівня тіньової економіки, який за результатами 2018 року складає 31%.

Проблема перманентного зростання рівня тіньової економіки неодноразово привертала увагу науковців, зокрема С. Вільямса, Л. Медіни, К. Харта, Ф. Шнайдера, Н. Лайози, Д. Енсте, І. Мазур, В. Мандибури та інших.

Аналіз реалій вітчизняного тіньового сектору економіки свідчить про значну його розгалуженість, що зумовлено застосуванням широкого спектру тіньових операцій [2, 4]. Найбільшу питому вагу серед операцій з приховування доходів займають інвестиційні. Аналіз показників інвестиційного розвитку України, свідчить про значну роль прямих іноземних інвестицій в тіньових схемах виведення капіталу. Так, за результатами 2018-2019 рр. більше половини інвестицій надходить в Україну з офшорних територій. За результатами 2018 року майже 25 млрд дол. США надійшло в Україну з країн Європейського Союзу, в тому числі 9 млрд дол. США з Кіпру та більше 6,5 млрд дол. США з Нідерландів. Аналогічна ситуація прослідковується щодо інвестицій з України майже 90 % яких направляються в офшорні зони (6 млрд дол. США було інвестовано в економіки Кіпру, 0,06 – Віргінських Британських Островів тощо). Зважаючи на особливі умови оподаткування, що діють на території офшорних зон, значні обсяги коштів, що спрямовуються в дані території можуть слугувати індикатором реалізації схем по уникненню від оподаткування.

Аналіз структури грошових потоків тіньового сектору економіки свідчить про те, що переважна більшість тіньових операцій здійснюється в безготівковій формі. Лише 19,7% тіньових операцій здійснюються в готівковій формі. Значні обсяги тіньових грошових потоків свідчать про відсутність в Україні дієвих механізмів контролю за обігом грошових коштів. Як свідчать результати досліджень європейських країн збільшення частки безготівкових платежів в двічі призводить до скорочення рівня тіньової економіки на 0,6-3,7% ВВП.

Не менш вагомою за обсягом складовою тіньового ринку фінансових послуг є експортно-імпортна. Декларування нижчого за фактичний обсягу товарів та послуг, що переміщуються через державний кордон, реалізація товарів за заниженими цінами є досить поширеними схемами тінізації доходів

[1]. Як свідчать результати порівняльного аналізу тенденцій зміни обсягів експортно-імпортних операцій та рівня тінізації економіки (рисунок 1), зростання обсягів експорту/імпорту корелює зі зниженням частки тіньового сектору економіки.

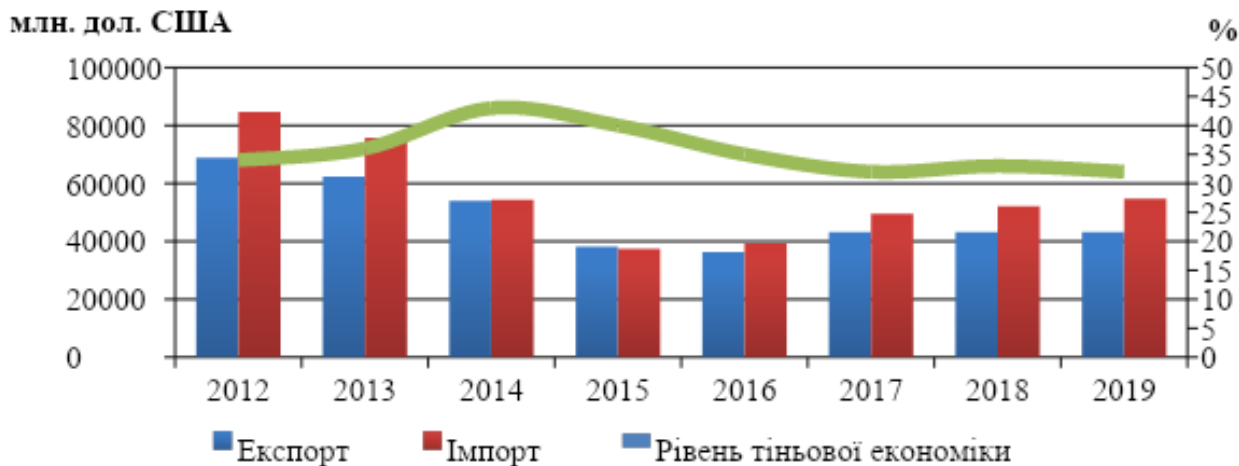

Рисунок 1 – Динаміка зміни обсягу експортно-імпортних операцій та рівня тінізації економіки в Україні [3]

Не менш важливою складовою тіньового сектору економіки є реалізація тіньової підприємницької діяльності в межах країни, яка реалізується як фізичними так і юридичними особами шляхом: неофіційного працевлаштування, здійснення незареєстрованої підприємницької діяльності, реалізація діяльності в рамках офіційно зареєстрованого підприємства в обсягах вищих за задекларовані тощо.

Таким чином наявність значного різноманіття схем тіньового виведення кошів зумовлює наявність диверсифікованого інструментарію реалізації державної політики детінізації економіки, який був би спрямований на весь спектр тіньових операцій, що реалізуються в країні.

* Виконано в рамках науково-дослідної теми, що фінансується за рахунок коштів Національного фонду досліджень України «Квадроцентрична рекурсивна модель детінізації економіки України для зростання її макроекономічної стабільності» (Реєстраційний номер проєкту: 2020.02/0238)

Список використаних джерел:

1. Tiutiunyk, I., Kobushko, I., Ivaniy, O., & Flaumer, A. (2019). Innovations in the Management of Tax Gaps in the Economy: Foreign Economic Component. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 112-125.
2. Дубровський В., Черкашин В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні URL: <http://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/111-porivnialnyi-analiz-fiskalnoho-efektu-skhem>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Тютюник І. В., Гуменна Ю. Г. Тінізація фінансових потоків економічних суб'єктів: вартісний аспект // Науковий журнал «Причорноморські економічні студії» (Index Copernicus). 2018. Випуск 33. С. 208-212.

УДК 336.143

Лободіна Зоряна Миколаївна

д. е. н., професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Важливим фінансовим інструментом, спрямованим на стимулювання регіонального розвитку, є видатки Державного фонду регіонального розвитку, створеного у складі загального фонду Державного бюджету України, які щорічно визначаються законами України «Про Державний бюджет України на відповідний рік» і фактично є видатками зазначеного бюджету. Кошти Державного фонду регіонального розвитку використовуються для фінансування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку. Розподіл 20% коштів (у 2012–2013 рр. – 30%) зазначеного фонду здійснюється з

урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75% середнього показника по Україні) та 80% коштів – пропорційно чисельності населення-жителів відповідного регіону [1]. Тобто, лише п'ята частина коштів Державного фонду регіонального розвитку спрямовується на інвестиційні програми і проекти із урахуванням реального рівня соціально-економічного розвитку регіону.

Поряд із коштами місцевих бюджетів, міжнародних організацій, благодійними внесками, кошти державного бюджету, зокрема Державного фонду регіонального розвитку, є одним із джерел фінансування державної регіональної політики [2]. Водночас програми і проекти, які реалізуються за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10% [1].

У сучасних умовах Державний фонд регіонального розвитку – це не просто фінансовий інструмент впровадження Державної стратегії регіонального розвитку, а нова парадигма прозорого та прогнозованого фінансування регіонального розвитку. Поряд із першими позитивними результатами функціонування Державного фонду регіонального розвитку виявляються проблеми, які потребують вирішення, зокрема:

- стереотип бачення багатьох представників місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування ролі Державного фонду регіонального розвитку як чергового джерела для вирішення локальних проблем, як правило соціального характеру;

- низький рівень якості стратегічного планування на регіональному рівні, що призводить до необ'єктивної оцінки спроможності потенціалу території, бачення перспективи розвитку, а відтак – неспроможності підготовки регіональних проектів, які б корелювалися із стратегічними цілями розвитку регіону;

— процедури відбору проектів для фінансування з Державного фонду регіонального розвитку поки що не стали достатньо відкритими, так само, як і діяльність регіональних комісій;

— регулярні порушення визначених термінів подання, відбору та реалізації проектів Державного фонду регіонального розвитку, в результаті чого весь процес «стискався» до одного року, що створювало значні проблеми для всіх учасників;

— критерії та бальна система оцінювання проектних заявок не повною мірою забезпечують якісну оцінку регіональних проектів розвитку [4].

Як свідчать результати моніторингу використання коштів Державного фонду регіонального розвитку, у 2017 р. із 3500 млн грн коштів Державного фонду регіонального розвитку, які планувалося витратити на реалізацію 803 інвестиційних програм і проектів, було використано лише 88,3%. Найбільше коштів не освоїли органи місцевого самоврядування Запорізької – 38,33%, Миколаївської – 36,57%, Донецької – 34% областей.

У 2018 р. ситуація погіршилася, оскільки із 3798,5 млн грн коштів Державного фонду регіонального розвитку, які передбачалося витратити на реалізацію 806 інвестиційних проектів, було використано лише 63,3%. Найбільше коштів не освоїли органи місцевого самоврядування Чернігівської – 48,3%, Донецької – 44,9% областей.

У 2019 р. із 5486,1 млн грн коштів Державного фонду регіонального розвитку, які планувалося витратити на реалізацію 683 інвестиційних проектів, було використано лише 76,5%. Найбільше коштів не освоїли органи місцевого самоврядування Херсонської – 46,6%, Полтавської – 43,8% областей [3].

Зазначене свідчить про неналежне управління коштами фонду з боку як органів місцевої влади, так і розпорядників коштів. Внаслідок цього фінансування розвитку регіонів здійснюється без належного використання зазначеного інноваційного фінансового інструменту, спрямованого на регіональне економічне зростання, що є причиною зниження ефективності державної регіональної політики.

Важливою проблемою фінансування регіонального розвитку є і перевищення терміну реалізації довгострокових інвестиційних проєктів (проєктний та інвестиційний цикл) над тривалістю бюджетного періоду (1 рік) та відсутність системи резервування коштів для схвалених проєктів. Зважаючи на те, що органи Державної казначейської служби України відповідно до п.1 статті 57 Бюджетного кодексу України «не пізніше 31 грудня поточного бюджетного періоду або останнього дня іншого бюджетного періоду закривають всі рахунки, відкриті у поточному бюджетному періоді для виконання бюджету [1]», у разі невикористання до кінця поточного бюджетного періоду кошти Державного фонду регіонального розвитку не можуть бути перенесені на наступний рік. Тобто для реалізації не повністю профінансованих проєктів необхідно планувати кошти у бюджеті наступного року. Це є однією із причин нестабільного фінансування регіонального розвитку та призводить до збільшення кількості недобудов, зростання вартості інвестиційних проєктів, а в результаті – до неефективного використання бюджетних ресурсів та ймовірного зменшення обсягу фінансування нових проєктів регіонального розвитку.

Одним із шляхів вирішення окресленої проблеми вважаємо перенесення Державного фонду регіонального розвитку з загального у склад спеціального фонду Державного бюджету України (оскільки відповідно до п. 2 статті 57 Бюджетного кодексу України «на кінець бюджетного періоду Державна казначейська служба України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду державного бюджету ... для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення [1]») та щорічного визначення джерел його формування у законі України про Державний бюджет України на відповідний рік. Це дасть змогу покращити бюджетне планування інвестиційних видатків та невикористані залишки коштів Державного фонду регіонального розвитку витратити у наступному за звітним бюджетному періоді на фінансування інвестиційних програм і проєктів

регіонального розвитку, що сприятиме зменшенню обсягів незавершеного будівництва.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Закон України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
3. Стан використання коштів Державного фонду регіонального розвитку у 2017–2019 рр. / Міністерство розвитку громад та територій України. URL : <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/derzhavniy-fond-regionalnogo-rozvitku/stan-vikoristannya-koshtiv-dfrr/>.
4. Софій О. Державний фонд регіонального розвитку: механізм / процедури підготовки та відбору проектів регіонального розвитку. URL : <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/07/DFRR-web.pdf>.

Дехтяр Надія Анатоліївна

к.е.н., доцент

Пасько Катерина Євгенівна

магістр

Сумський державний університет, м. Суми

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах значним важелем впливу на реалізацію регіональної політики є формування та впровадження регіональних цільових програм розвитку. Програми регіонального розвитку є однією з форм державного регулювання соціально-економічного стану території та встановлення пріоритетності виконання завдань і функцій органів місцевого самоуправління. В той же час недосконалість основ організації та механізмів виконання

регіональних цільових програм, спрямованих на подолання нагальних проблем регіонального розвитку, може призвести до неефективного розподілу та нецільового використання бюджетних ресурсів.

Перш за все, під програмою вважається документ, який визначає стратегію, направлену на вирішення найбільш актуальних та гострих проблем економічного і соціального розвитку, і є комплексом взаємозалежних заходів і завдань у досягненні поставлених цілей, визначених за термінами їхньої реалізації й складом виконавців. Тобто, програма представляє собою чітку послідовність етапів, порядку та механізмів узгодження і управління процесами планомірного досягнення мети реалізації проблеми. Програма є інструментом досягнення конкретної цілі, шляхом вибору з декількох альтернативних варіантів найбільш ефективного та раціонального способу реалізації передбачених результатів. Необхідно відмітити, що дієвість та результативність здійснення програм регіонального рівня оцінюється ступенем виконання намічених у програмі завдань.

Слід зазначити, що в цілому програми мають загальні особливості: цільовий і адресний характер; єдність мети; систему завдань і заходів, обумовлених сформованою метою; ресурсне забезпечення; досягненість запланованих результатів; планомірність реалізації; конкретизацію термінів виконання; комплексність форм і способів їх розв'язання [1].

Найбільш розповсюдженим видом регіональних програм є обласні цільові програми. Загальна структура обласної цільової програми повинна містити такі дані: опис проблематики; визначення основних цілей і завдань; систему заходів, шляхів і засобів із реалізації даної проблематики; обсяги фінансових ресурсів і джерела надходження коштів; механізми реалізації програми; методи керування, координації, моніторингу та контроль за ходом виконання програми; оцінювання очікуваного ефекту [2]. Водночас, програма повинна містити чітко визначену мету, проміжок часу для реалізації, інформацію щодо обсягу роботи та ресурсні витрати, результати реалізації програми у вигляді економічного чи соціального ефекту, форми проміжних та підсумкового звітів.

Під час розробки регіональних програм також важливо враховувати унікальні конкурентні переваги окремої території.

Порядок розроблення, моніторингу та звітності про виконання регіональних цільових програм регламентуються Методичними рекомендаціями, розробленими Міністерством економіки України у 2006 році, на основі яких кожен орган місцевого самоврядування приймає власні методичні вказівки щодо розробки обласних/районних (бюджетних) програм цільового фінансування [3].

Необхідно зазначити, що на сучасному етапі на рівні регіонів формуються програми, що, в основному, передбачають певну підтримку розвитку регіону або окремих видів діяльності економіки чи соціально-культурної сфери регіону. Так у економічній сфері здебільшого реалізуються програми для розвитку підприємництва, агропромислового виробництва, енергоефективності, дорожньої і транспортної інфраструктури, інвестицій тощо. Регіональні цільові програми можуть фінансуватися за рахунок різних джерел фінансування: за кошти місцевих бюджетів, приватних ресурсів, кошти міжнародної технічної допомоги чи на основі державно-приватного партнерства.

Отже, регіональні цільові програми спрямовані на розв'язання територіальних проблем у економічній і соціальній сферах та передбачають акумулювання необхідного обсягу наявних ресурсів та їх ефективне використання для досягнення значного соціально-економічного ефекту. Їхнє формування відбувається на основі комплексного аналізу умов і чинників розвитку окремих територій.

Список використаних джерел:

1. Абрамов Л. К., Азарова Т. В. Цільові програми та механізми по забезпеченню прозорості у процесі їх реалізації: [навчальний посібник]. Кіровоград: ІСКМ, 2010. 100 с.

2. Кизим М. О., Феденко Г. М. Теорія та практика оцінки пріоритетності та результативності державних цільових програм в Україні // Бізнес Інформ. 2012. № 12. С. 6-13.

3. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання / Міністерство економіки України. 06.12.2006. Режим доступу: http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/article?art_id=92210&cat_id=387
38

УДК 336.144(075)

Дехтяр Надія Анатоліївна,

к. е. н.,

Дейнека Ольга Валеріївна

к. е. н.,

Сумський державний університет, м. Суми

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України бюджетні установи відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування фінансової системи країни як суб'єкти державного сектора економіки. Споживання ВВП здійснюється за допомогою надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування адміністративних, управлінських, соціально-культурних та інших послуг, пов'язаних із задоволенням суспільних інтересів [1]. При цьому, слід відзначити, що якість виконання соціально-економічних функцій покладених на державу, інтереси якої представлені через діяльність бюджетних установ, напряму корелює із дієвістю побудови фінансових відносин на рівні установ бюджетної сфери.

Основним нормативним документом, який регулює діяльність бюджетних установ, є Бюджетний кодекс України. Відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу бюджетні установи – це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку,

що повністю утримуються за кошт відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими [2].

Розглядаючи сутність фінансів бюджетних установ, насамперед необхідно зазначити, що вони є економічною категорією і являють собою сукупність економічних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням децентралізованих фондів грошових коштів, які надходять із бюджетів різних рівнів і позабюджетних джерел із метою реалізації управлінських повноважень і завдань і виконання функцій, спрямованих на задоволення суспільних потреб. В той же час, економічні відносини мають бути спрямовані на забезпечення ефективного формування, розподілу і використання фінансових ресурсів бюджетних установ. Тому, необхідною умовою здійснення ефективної діяльності бюджетної установи є визначення оптимального обсягу, структури та спрямування фінансових ресурсів, що є основою фінансового забезпечення процесу надання бюджетних послуг. Фінансові ресурси є матеріальними носіями фінансових відносин, що є характерним для фінансів загалом, проте в кожній сфері діяльності застосовуються різні форми й методи їхнього створення та використання [3].

На нашу думку, об'єктом фінансів бюджетних установ є економічні відносини, пов'язані з рухом грошових коштів, формуванням і використанням фінансових ресурсів, а суб'єктами фінансових відносин виступають органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування, бюджетні установи, організації та інші суб'єкти господарювання. На рисунку 1 унаочнено складові елементи системи організації фінансів бюджетних установ.

Ефективна побудова фінансових відносин на рівні бюджетних установ забезпечується ухваленням дієвих та результативних стратегічних і тактичних фінансових рішень із застосуванням таких принципів: дотримання загальнодержавних інтересів, збалансованості інтересів, плановості, диверсифікації джерел фінансування, фінансової стійкості, системності, фінансового співвідношення термінів забезпечує мінімальний розрив у часі між отриманням і використанням коштів.

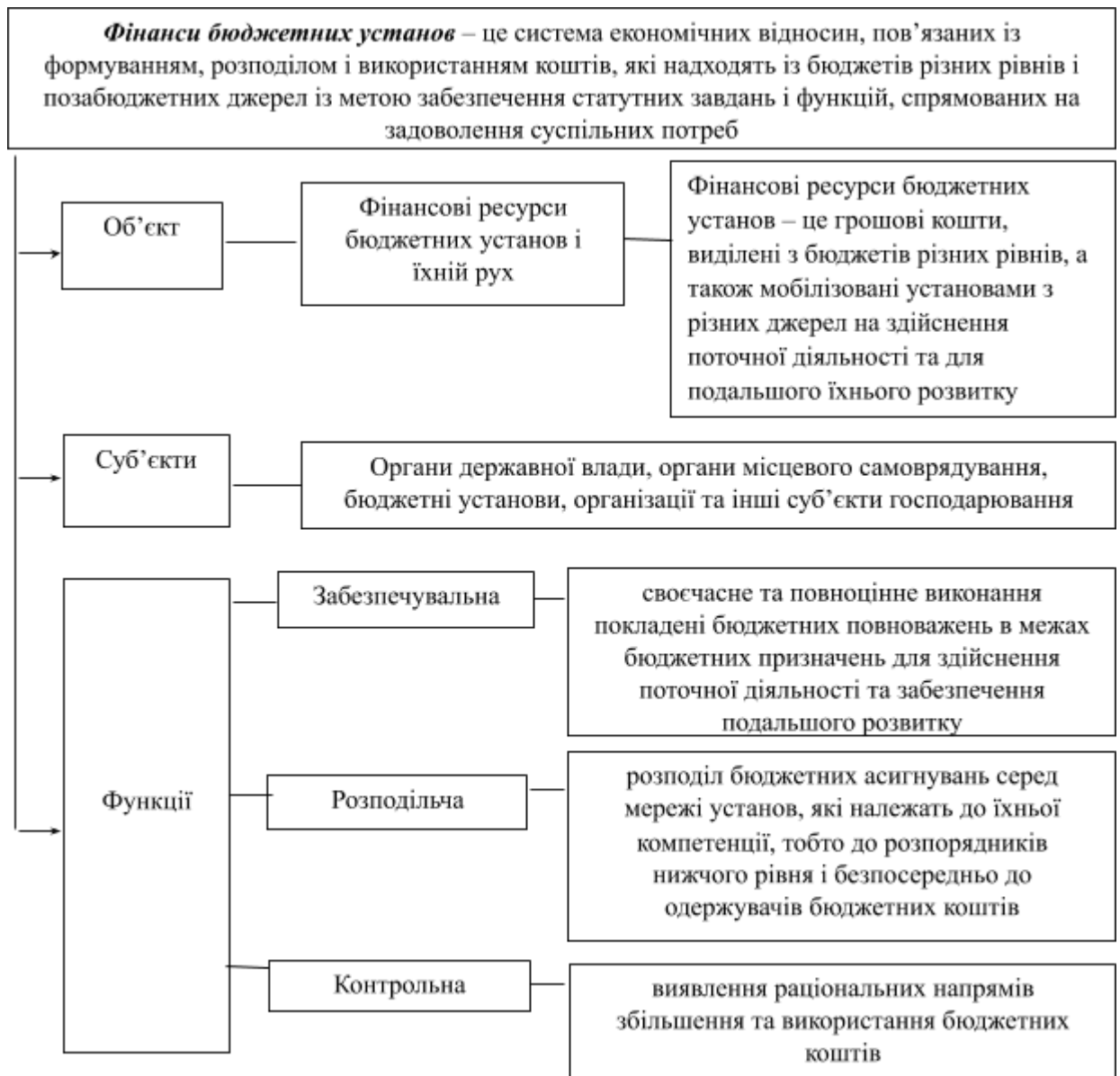

Рисунок 1 – Складові організації фінансів бюджетних установ

Складено авторами на основі джерел [3-5]

Таким чином, успішне виконання поставлених перед бюджетними установами завдань і виконання ними законодавчо встановлених функцій залежить від правильної та ефективної організації їх фінансів. Оскільки, досягнення належного рівня задоволення суспільства соціально-культурними, адміністративними та іншими послугами забезпечується за рахунок достатнього фінансування їхньої діяльності та потребує постійного контролю за ефективним і раціональним управлінням фінансовими ресурсами й рухом бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Боярко І. М., Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Ефективність фінансів державного сектору економіки в системі управління соціально-економічним розвитком України : монографія. Суми : Університетська книга, 2012. 165 с.
2. Бюджетний кодекс України : Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В., Люта О. В., Пігуль Н. Г. Фінанси бюджетних установ: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 229 с.
4. Дехтяр Н. А., Люта О. В., Пігуль Н. Г. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання : монографія. Суми : Університетська книга, 2011. 182 с.
5. Фінанси різних форм бізнесу : навч. посіб. / Н. Г. Пігуль, О. В. Дейнека, Н. А. Дехтяр, Люта О. В. Суми : Сумський державний університет, 2017. 337 с.

УДК 336.1

Журавка Олена Сергіївна

к.е.н., доцент,

Босак Ірина Леонідівна

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ, ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ФОНДУ БОРОТЬБИ З COVID-19

Перший випадок викликаного коронавірусом захворювання COVID-19 було зареєстровано в Україні 03.03.2020 року. Станом на 04.11.2020 року кількість осіб, які захворіли на COVID-19 в Україні становить 420617 особи, померли – 7731 осіб.

13 квітня 2020 року було прийнято Закон України № 553-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік». Цим законом було передбачено внесення змін до Державного бюджету

2020 року і створення Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, викликаною коронавірусом SARS-CoV-2. Фонд був створений для фінансування додаткових видатків на охорону здоров'я та соціальних видатків, безпосередньо пов'язаних із епідемією COVID-19.

Термін дії Фонду розрахований на період карантину і наступні після його офіційного звершення 30 днів. На Держаудитслужбу покладено здійснювати функцію безперервного контролю за використанням коштів, які спрямовуються в межах Фонду, задля уникнення чи виявлення можливих зловживань із використанням коштів Фонду.

Для формування фонду було перерозподілено кошти між міністерствами та відомствами. У результаті вдалося скоротити видатки Державного бюджету 2020 року на 48,9 млрд грн. Законом було встановлено, що кошти з новоствореного фонду можуть використовуватися на такі напрями:

- заходи запобігання, поширення, ліквідацію спалахів COVID-19;
- доплати до заробітної плати медичним працівникам та іншим, що зайняті на роботах з ліквідації хвороби;
- надання грошової допомоги громадянам;
- трансферт Пенсійному фонду України;
- фінансова допомога для Фонду соціального страхування, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття [1].

Розглянемо видатки Фонду боротьби з COVID-19 за сферами спрямування коштів, що представлені в таблиці 1.

Найбільшу частку коштів було виділено на стимулювання економіки – 36 млрд грн (будівництво, реконструкція, ремонт автодоріг державного значення), на охорону здоров'я – 16,3 млрд грн. Найменше коштів було виділено на освіту – 0,1 млрд грн, трохи більше на відновлення видатків Державного бюджету – 0,5 млрд грн.

Таблиця 1 – Видатки фонду у розрізі сфер спрямування [2]

Сфера	Касові видатки, млрд грн	Виділено, млрд грн	Витрачено від виділеного обсягу, %
Стимулювання економіки	19,2	36,0	53%
Охорона здоров'я	5,9	16,3	36%

продовження таблиці 1.

Сфера	Касові видатки, млрд грн	Виділено, млрд грн	Витрачено від виділеного обсягу, %
Соціальний захист	9,3	10,4	90%
Забезпечення правопорядку	2,5	2,7	92%
Відновлення видатків	0,2	0,5	40%
Освіта	0,1	0,1	100%
Всього	37,2	66	56%

Щодо використання виділених коштів, то повністю було використано кошти виділені на освіту, на 92% і 90% у сферах забезпечення правопорядку та соціального захисту відповідно. Найменше витратили кошти у сфері охорони здоров'я – 5,9 млрд, що становить тільки 36%. Загалом на 10 листопада 2020 року використано 56% коштів всього фонду.

Якщо розглядати розподіл між головними розпорядниками коштів (дані представлені на рис.1), то виявляється, що на Міністерство охорони здоров'я загалом було виділено 14,35 млрд грн, і з цих коштів використано тільки 28%. Досить вагомі суми було надано Міністерству економіки, Міністерству соціальної політики та Міністерству внутрішніх справ – 6,97 млрд грн; 3,46 млрд грн; 2,70 млрд грн відповідно.

Підводячи підсумок, зазначимо, що за законом Фонд боротьби з COVID-19 був створений для боротьби з пандемією, але більша частина коштів була направлена на розвиток інфраструктури та стимулювання економіки. З 22 квітня по 15 вересня 2020 р. до Кабінету міністрів України надійшло 37 звернень про виділення коштів, з яких тільки 12 було схвалено. Не було звернено увагу на окремі запити Міністерства охорони здоров'я та деяких державних та обласних адміністрацій про закупівлю індивідуальних засобів захисту та необхідного медичного обладнання, в тому числі й апаратів штучної вентиляції легень.

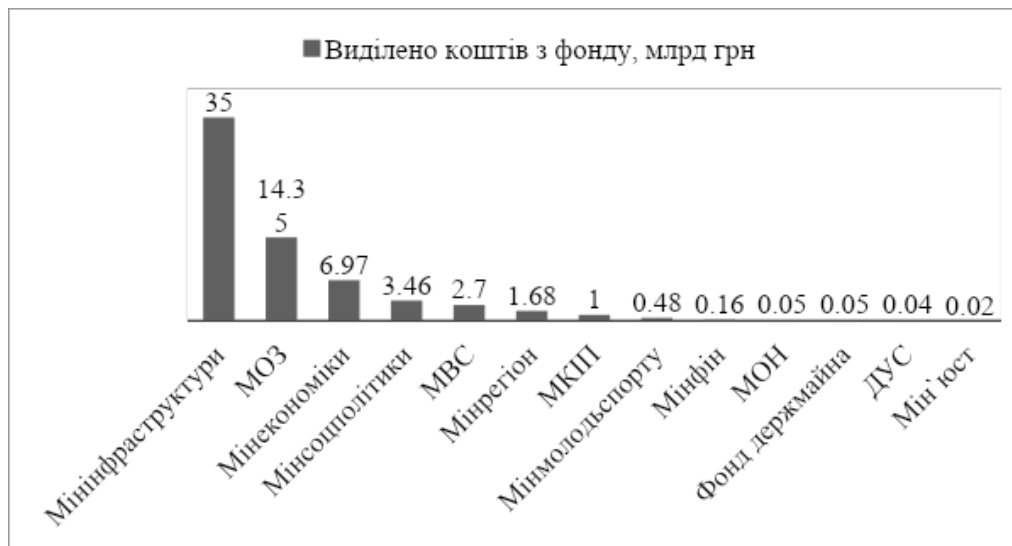

Рисунок 1 – Кошти отримані з Фонду головними розпорядниками [3]

Отже, питання щодо ефективного використання коштів Фонду боротьби з COVID-19 залишається дискусійним, оскільки більша частина коштів фонду була спрямована на стимулювання економіки країни, порушуючи цільове використання цього фонду – на боротьбу з гострим респіраторним захворюванням у межах нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 553-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» [Електронне джерело]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-20#Text>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk>
3. Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками [Електронне джерело]. – Режим доступу : https://www.mof.gov.ua/uk/data_and_analytics-433

ЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ КРАЇНИ: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ ТА ТРЕНДОВИЙ АНАЛІЗ

Економічна нестабільність є складним з точки дослідження феноменом оскільки є результатом впливу значної сукупності ендогенних та екзогенних факторів. В той же час, незважаючи на значну актуальність даних питань для більшості країн світу, існуючі емпіричні дослідження не дають однозначного трактування сутності даного поняття та передумов його виникнення [3, 5-6]. Це зумовлює актуалізацію проблеми визначення сутності та економічного змісту поняття «економічна нестабільність країни». З цією метою в роботі за допомогою інструментів бібліометричного аналізу, зокрема Google Ngram Viewer, Google Trends та VOSviewer буде проведено аналіз тенденцій зміни рівня досліджуваності даної проблематики та зв'язку даного поняття з іншими концепціями економічного розвитку.

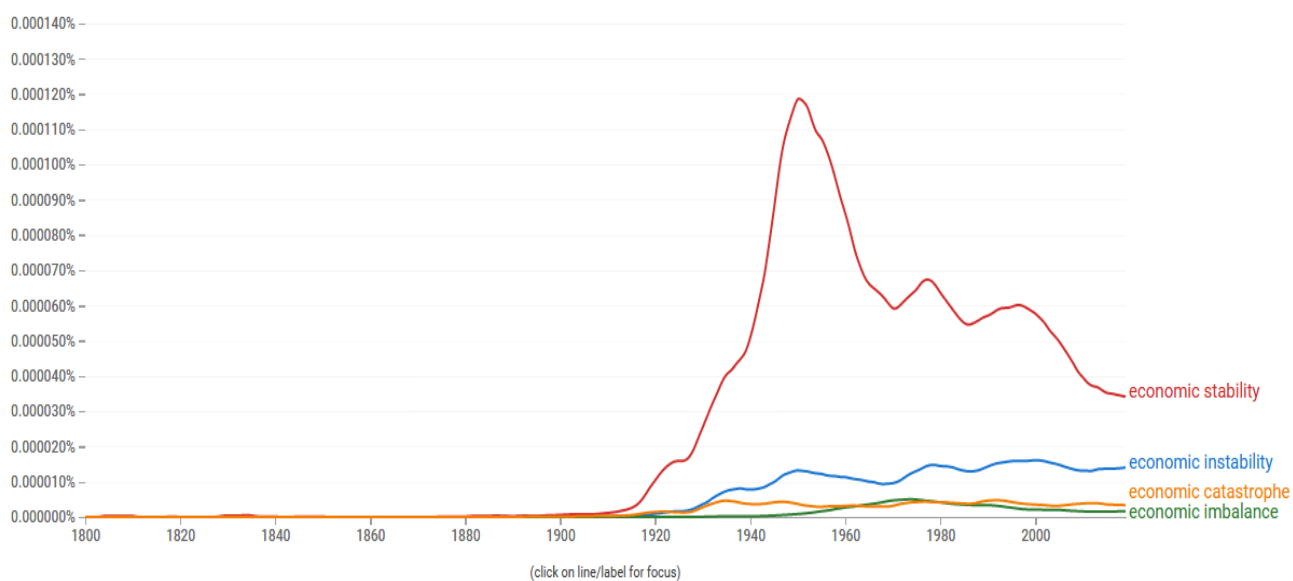

Рисунок 1 – Результати аналізу за допомогою інструментарію Google Ngram Viewer за період 1800-2010 рр. [1]

Як свідчать проведені за допомогою інструментарію Google Ngram Viewer аналітичні результати дослідження ступеня популярності в англійських джерелах мережі Google понять «економічна стабільність», «економічна нестабільність», «економічний дисбаланс», «економічна катастрофа» за 1880-2020 рр. (рисунок 1) досить активно дані питання почали досліджуватися з 1910 року.

Пік досліджень питань економічної стабільності припадає на період 1930-1970 рр. В наступних періодах популярність даних питань постійно знижується. В той же час питання економічної нестабільності більш детально почали досліджуватися починаючи з 1930 рр., що призвело до розробки низки теорій економічної нестабільності та обґрунтування ключових факторів її виникнення.

На сучасному етапі розвитку науки дані проблеми набувають дедалі більшої актуальності і досліджуваності. Аналогічні тенденції були встановлені і для решти аналізованих дефініцій.

Рисунок 2 – Результати запитів користувачів Google Trends щодо економічної нестабільності у світі за період 2004-2020 рр. [2]

Використання інструменту Google Trends дозволяє проаналізувати частоту запитів користувачів мережі Інтернет щодо досліджуваної проблематики. Наведена на рисунку 2 динаміка запитів користувачів у всьому світі щодо «економічної нестабільності» за період 2004-2020 рр. дозволяє зробити висновок, про те що пік інтересу користувачів до проблеми економічної нестабільності країни був у 2004-2005 рр. В наступні період

та питання економічної політики: доходи; грошова політика, податкова політика, потенціал, політична нестабільність, фінансова нестабільність; 4) кластер 4 – орієнтований на окремі аспекти поведінкової економіки: поведінка, сімейна нестабільність, етичність.

Таким чином, проведений аналіз засвідчив значну актуальність питань економічної нестабільності та їх тісний зв'язок з різними напрямками досліджень, головними з яких теорія управління, поведінкова теорія, теорія економічного зростання тощо, що свідчить про мультипричинність виникнення даного феномену та різноманітні його прояви в різних сферах розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Google Books Ngram Viewer (2020). Retrieved from: <https://books.google.com/ngrams>.
2. Google Trends (2020). Retrieved from: <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&q=economic%20instability>
3. Tiutiunyk I. V., Humenna Yu. G. (2016). Financing of eco-oriented Projects: theory and practice // Managing economic growth: marketing, management, and innovations. Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement, P. 428-440.
4. Web of Knowledge (2020) <http://apps.webofknowledge.com/>
5. Карпенко І. В. (2013). Удосконалення механізму фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку. Ефективна економіка, № 11. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
6. Тютюник І. В., Шишова Ю. Г. (2015). Methodological approaches to the budget financing of projects under conditions of sustainable development based on the principles of public-private partnership. Проблеми економіки. Харків: Видавничий Дім «ІНЖЕК», №1. С. 85-91.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцевий бюджет виступає управлінським планом, в якому визначаються основні результативні показники, які необхідно досягти за певний період часу. Місцевий бюджет як політичний документ встановлює стратегічні і тактичні цілі і завдання для місцевих органів влади, визначає джерела і особливості його використання протягом бюджетного періоду. Місцеві бюджети повинні виступати ефективним регулятором суспільного виробництва в масштабах конкретної території, сприяти ефективному і обґрунтованому розвитку економіки, стимулювати «пожвавлення» підприємницької діяльності та збільшення обсягів розподілу державних ресурсів.

Необхідною умовою формування ефективного місцевого самоврядування є децентралізація влади щодо прийняття бюджетних рішень (зокрема, планування та виконання місцевих бюджетів). Саме від цих рішень залежать надання публічних послуг та задоволення інтересів громадян в різних сферах життєзабезпечення територій. Надання високоякісних і доступних публічних послуг (адміністративних, соціальних та інших, що надаються на відповідних територіях), узгодження регіональної бюджетної політики.

Стратегічні напрямки удосконалення механізму планування та виконання доходів місцевих бюджетів (далі ММБ) в умовах бюджетної децентралізації доцільно розділити на наступні етапи (рис. 1.): підготовчий, пошуковий, програмний, організаційний, аналітичний.

Складання прогнозу на плановий і наступні за плановим два бюджетні періоди є обов'язковим відповідно до положень Бюджетного кодексу України.

При прогнозуванні доходів місцевих бюджетів необхідно враховувати оцінку стратегії діяльності з урахуванням програм і рішень місцевих органів влади і поточної економічної ситуації в регіоні.

Рисунок 1. Основні етапи ММБ в умовах бюджетної децентралізації

Формування місцевого бюджету має ґрунтуватися на пріоритетах регіональної бюджетної політики. Прогнозні і програмні документи соціально-економічного розвитку території, прогноз фінансового балансу на наступні роки повинні бути основою для визначення пріоритетних напрямків доходів місцевих бюджетів. У бюджетному процесі повинні бути враховані середньострокова і довгострокова перспектива, встановлено зв'язок з загальними цілями соціально-економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць. З метою реалізації бюджетної децентралізації місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні вже прийнято низку нововведень до Бюджетного та Податкового

кодексів України, які несуть кардинальні зміни в перерозподілі бюджетних ресурсів, відповідно до принципу субсидіарності. До позитивних змін ММБ слід віднести підвищення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів, яка зросла майже у два рази. Органам місцевого самоврядування надано право самостійно встановлювати ставки місцевих податків в граничних межах, визначених законодавством та надавати пільги з їх сплати [1].

Проте недоліками ММБ на сьогоднішній день залишаються: низька якість прогнозу бюджетних показників на місцевому рівні; високий рівень тінізації в окремих галузях економіки, що призводить до спотворення конкуренції та неотримання значного обсягу доходів місцевих бюджетів; системні недоліки законодавчого регулювання, планування й адміністрування окремих податків; встановлення у законах про державний бюджет прожиткового мінімуму в розмірі, що значно менший фактичного, та необхідність зміни підходів до формування прожиткового мінімуму, що впливає на визначення нормативу бюджетної забезпеченості в регіонах та обсяг трансфертів місцевим бюджетам (базової дотації, додаткової дотації, субсидій); низька виконавська дисципліна учасників бюджетного процесу, зокрема при плануванні бюджетних програм; порушення вимог Бюджетного кодексу України щодо своєчасного затвердження порядків використання коштів за бюджетними програмами і порядків та умов надання субвенцій [2].

Список використаних джерел:

1. Місцеві бюджети: сайт Міністерства фінансів України – URL: <https://mof.gov.ua/uk/local-budgets>
2. Звіт Рахункової палати за 2019 рік: сайт рахункової палати – URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=876>

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ

УДК 330.46

Гриценко Костянтин Григорович

к.т.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ БАНКУ

У спільному дослідженні світових тенденцій розвитку банківського сектору, проведеному в 2019 році Інститутом міжнародних фінансів і аудиторською компанією Ernst & Young, особи, що відповідають за ризик-менеджмент банків, вважають кібербезпеку головним пріоритетом [1]. Аналіз наукових публікацій в сфері кібербезпеки дозволяє виділити організаційний та технологічний аспекти забезпечення кібербезпеки банку. Згідно з Законами України «Про Національний банк України» та «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», а також Стратегією кібербезпеки України на НБУ покладено завдання із встановлення правил захисту інформації, визначення порядку, вимог і заходів із забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки в банківській системі України та здійснення контролю за їх виконанням.

У складі НБУ функціонує Департамент безпеки, однією з основних функцій якого є розроблення та реалізація стратегії та політики інформаційної безпеки НБУ, впровадження новітніх технологій у частині забезпечення ефективного і цілеспрямованого захисту інформації в інформаційній інфраструктурі НБУ та банківської системи України. В НБУ створено Центр кіберзахисту з командою реагування на кіберінциденти в банківській системі (CSIRT-NBU), який співпрацює з Державним центром кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, підрозділом якого є урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України

(CERT-UA). НБУ співпрацює також із Національним координаційним центром кібербезпеки, який є робочим органом РНБО, та Департаментом кіберполіції Національної поліції України. Згідно Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» суб'єкти забезпечення кібербезпеки в межах своєї компетенції здійснюють: виявлення і реагування на кіберінциденти та кібератаки, усунення їх наслідків; інформаційний обмін щодо реалізованих та потенційних кіберзагроз; запобіжні, організаційні, освітні та інші заходи у сфері кібербезпеки; проведення аудиту інформаційної безпеки, у тому числі на підпорядкованих об'єктах і об'єктах, що належать до сфери їх управління.

Водночас на рівні бізнесу за кібербезпеку банку відповідає його власник. Зокрема, Постанова НБУ «Про затвердження Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України» №95 від 28.09.2017 року передбачає впровадження банками процесу управління ризиками інформаційної безпеки в рамках системи управління ризиками банку, систем виявлення атак і моніторингу подій управління інцидентами.

У зв'язку з цим основними шляхами підвищення ефективності забезпечення кібербезпеки банку в організаційному аспекті, на нашу думку, є:

1. покращення взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в банківській сфері;
2. впровадження внутрішнього аудиту кібербезпеки банку;
3. забезпечення відповідності системи управління інформаційною безпекою банку міжнародним стандартам;
4. вдосконалення політики інформаційної безпеки банку.

Покращення взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в банківській сфері ми вбачаємо у впровадженні центру моніторингу та реагування на інциденти інформаційної безпеки (Security Operations Center), архітектура якого складається з двох основних компонентів:

- 1) розподіленої системи збору подій інформаційної безпеки, розгорнутої в рамках інформаційної інфраструктури окремих банків, яка відповідає за збір і первинну обробку подій інформаційної безпеки з підключених джерел;

2) центрального ядра, що відповідає за автоматичне виявлення інцидентів інформаційної безпеки на підставі даних, отриманих від розподіленої системи збору подій інформаційної безпеки.

Такий підхід надає можливість застосовувати для аналізу даних щодо реалізованих та потенційних кіберзагроз технології машинного навчання та попередити кібершахрайства.

Внутрішній аудит кібербезпеки дозволяє оцінити рівень кібербезпеки банку в умовах постійного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, а також дотримання вимог національного законодавства, нормативних вимог регулятора та міжнародних стандартів інформаційної безпеки. Зв'язок підрозділу внутрішнього аудиту банку з суб'єктами кібербезпеки банку подано на рис.1.

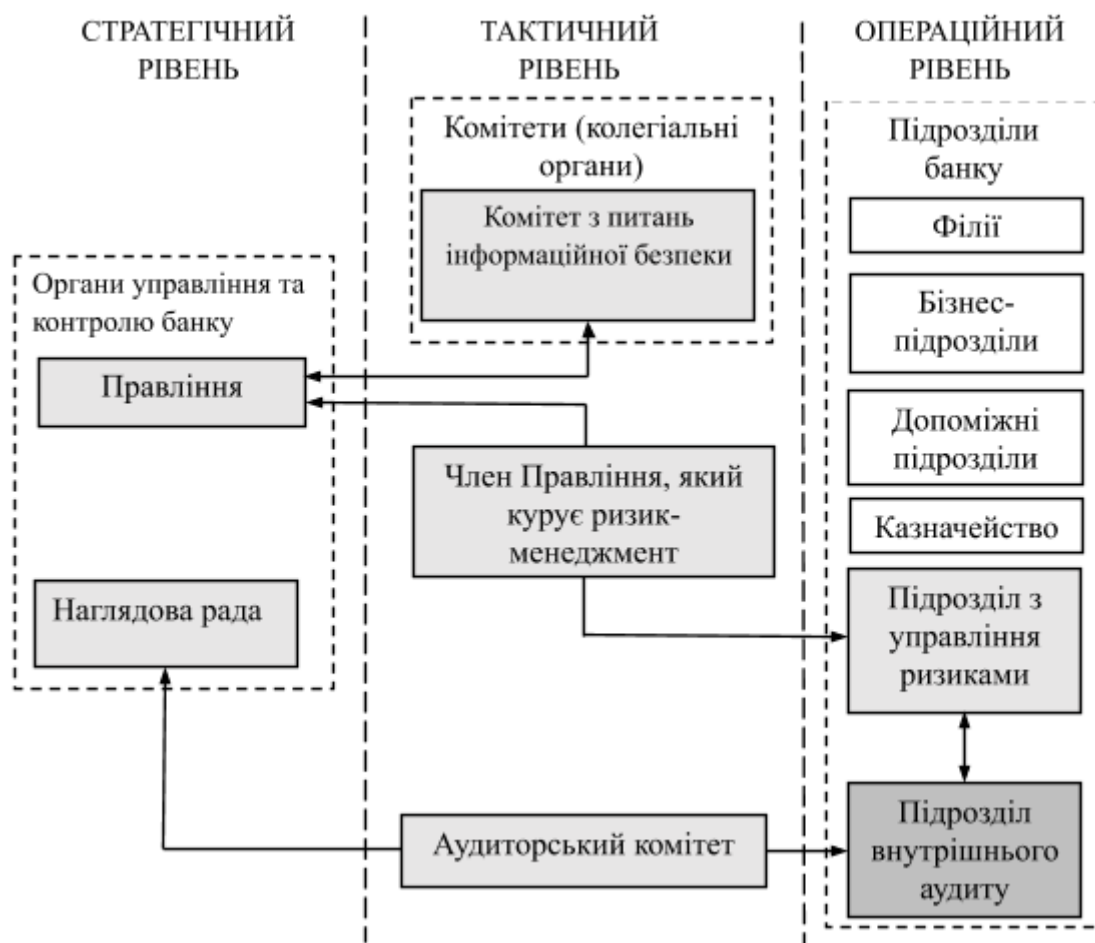

Рис. 1 – Взаємозв'язок підрозділу внутрішнього аудиту банку з суб'єктами кібербезпеки банку

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Для актуалізації плану роботи підрозділу внутрішнього аудиту його керівник повинен бути підзвітним безпосередньо члену наглядової ради, що очолює аудиторський комітет, щоб знати, управління якими ризиками є наразі пріоритетним. Важливо також періодично проводити незалежне зовнішнє оцінювання якості методичного забезпечення та інструментарію внутрішнього аудиту кібербезпеки, кваліфікації персоналу підрозділу внутрішнього аудиту, результатів роботи та якості звітності внутрішнього аудиту.

У технологічному аспекті основним шляхом підвищення ефективності забезпечення кібербезпеки банку ми вбачаємо впровадження інноваційних технологій у сфері кіберзахисту, зокрема системи управління інформацією про безпеку та поточні події SIEM (Security Information and Event Management), яка здатна обробляти дані в реальному часі та вчасно виявляти спроби вторгнення, хоча й вона має окремі недоліки, наведені в [3]. Популярною в банківській сфері є ідентифікація клієнта по відбитку пальця та розпізнавання його по голосу при звертанні до call-центру. Банки все частіше використовують технології великих даних (BigData Analytics) для захисту від шахрайств із грошовими транзакціями та пластиковими картками. Інноваційною є технологія блокчейн, що дозволяє зберігати інформацію у відкритому доступі для зацікавлених осіб, які не можуть змінювати раніше внесені дані. Її використовують такі провідні банки, як CreditSuisse, GoldmanSachs, JP Morgan, Barclays.

Список використаних джерел:

1. An endurance course: surviving and thriving through 10 major risks over the next decade: Tenth annual EY/IIF global bank risk management survey. URL: https://www.iif.com/Portals/0/Files/content/Regulatory/11062019_iif_ey_global_risk_survey_2019.pdf (дата звернення 12.11.2020).

2. Криклій О.А., Павленко Л.Д. Внутрішній аудит як превентивна складова в системі кібербезпеки банку. *Облік і фінанси*. 2019. №2(84). С.124-133.

3. EPG. Analytics-based approach to cyber security. URL: <http://docplayer.net/2410200-An-analytics-based-approach-to-cybersecurity.html> (дата звернення 12.11.2020).

УДК 336.77

Dun Vadim

student

Mynenko Serhii,

PhD student,

Sumy State University, Ukraine

WAYS TO USE MACHINE LEARNING METHODS FOR CREDIT SCORING

Lending is the main activity of the bank. At the same time, lending, in its essence, is associated with many different risks, primarily with the risk of non-return of the issued funds. The presence of these risks prompts the bank's management to revise the existing lending policies. In turn, for the qualitative selection of borrowers, it is necessary to quantify the possible losses, and one of the popular approaches is the classification of borrowers. The process of selecting and classifying borrowers is called credit scoring.

Scoring is a complex mathematical model that allows you to classify bank customers into different groups, allowing you to recognize and further filter out "bad" customers with a certain probability. First of all, to build a model, a sample is made of clients of a credit institution, which the bank already knows about, and the final result of their loans is visible, but the most important thing is the data/characteristics they possessed during the period of the loan. And this sample is called "training". It can vary from several thousand to millions of observations, the higher the statistical significance of the results [1].

In recent years, machine learning methodology for credit scoring has been gaining popularity, and it's worth figuring out what and how. First of all, what is machine learning?

Machine learning (ML) is an artificial intelligence (AI) application that automatically learns and improves from experience without explicit programming. Machine learning focuses on developing computer programs to access data and use it for learning [2].

ML is widely used in credit scoring, special attention to the method is a merit of the active development, and widespread use of ML at the present time. Machine learning techniques for assessing risk include:

1. Logistic regression;
2. Random forest (decision trees);
3. Neural networks;

Now let's take a closer look at each method, and let's start in order.

Logistic regression is a type of multiple regression designed to classify records based on the input fields' values. In this case, the output variable is categorical or binary.

In binary classification, each object or observation must be assigned to one of two classes (for example, "good" and "bad"). Then with each outcome, we classify which type the borrower belongs to. As a result, we estimate the probability that the event will occur for a particular subject and then calculate the loan repayment probability. And since we have only two classes, if analyzing the input data, it is revealed that the type of bad is higher than good, then it will be classified as bad. For example, if a loan's outcome is considered, the variable y is set with the values 1 and 0, where one means that the respective borrower paid off the loan and 0 means that there was a default [3].

If we look at this method as a whole, we can highlight such disadvantages as sensitivity to the correlation between factors, and therefore the presence of strongly correlated dependent variables in the models is unacceptable, besides, the approach cannot be used for non-linear processes. And the advantages include the ability to conduct research and weigh the factors that affect the result. Moreover, logistic regression considers the constraints on probability values that cannot go beyond 0

and 1, and the undoubted advantage of logistic regression is the availability of a useful tool for assessing the quality of models - AUCROC analysis.

The ROC curve shows the dependence of the number of correctly classified positive examples on the number of incorrectly classified negative examples, which helps to calculate the maximum significant entry threshold. Also, for comparisons of models, you can use a numerical indicator of the area under the curve called AUC (Area Under Curve). It can be assumed that the larger the AUC, the better the predictive power the model has. However, you should be aware that apart from comparisons, the AUC does not contain any information about the sensitivity and specificity of the model.

Next, consider the use case for decision trees. The essence of the method is to use a set of decision trees. The work is aimed at classifying borrowers. Decision trees [4] sequentially divide clients into classes according to one of the variables so that these classes differ as much as possible in terms of credit risk from the other. The scheme for constructing a decision tree looks like this:

1. A subsample is taken from the training sample with repetitions. It is on this sample that a tree was built;
2. To construct each branch, we take random features (by default, but it should be set up independently by selection);
3. Choose the best feature and branching according to the given criterion.

The tree is built until the selection is exhausted or up to the height limit. The more trees are made, the better the model is, but the time to solve the problem increases with the number of trees significantly.

And last but not least, a fairly widely used method of machine learning - neural networks. They are a powerful modeling tool that can be used to examine complex (including non-linear) dependencies. An artificial neural network is a model that consists of many neurons grouped into layers [5]. Each neuron is some element with a given function that processes the input data. Neurons and connections between them together represent a neural network, which, by learning, can solve the problems of discriminant analysis and clustering. When constructing, the method evaluates

each feature, its weight, the relationship between features, which allows it to build non-trivial models. The advantages of a neural network, in addition to the possibility of using it on incomplete initial data, includes the ability to establish non-linear relationships between the predicted and actual values of processes, as well as the ability to adapt to changing external conditions quickly. The network's main disadvantage is the impossibility of interpreting the obtained connection weights; therefore, it is almost impossible to explain the prediction and carry out a sensitivity analysis to select the most significant parameters. It is rather difficult to build a high-precision network.

Thus, each of the listed methods has its advantages and disadvantages. There is no universal model by which it would be possible to assess a particular client's creditworthiness with a clear advantage. It is of interest to use the features of all the above models separately and in all possible combinations since the combined approach makes it possible to compensate for the shortcomings of some models with the help of others. Therefore, it is aimed at improving forecasting accuracy.

References:

1. Alexander J. McNeil, Rudiger Frey, Paul Embrechts // Quantitative Risk Management. Princeton University Press, 2005
2. Hosmer, D., Lemeshow, S. //Applied logistic regression. John Wiley and Sons, 2000.
3. Amir E. Khandani, Adlar J. Kim, and Andrew W. LoConsumer. Credit Risk Models via Machine-Learning Algorithms // Journal of Banking Finance 34
4. Соколов Е. // Семинары по решающим деревьям, 2013. URL: http://www.machinelearning.ru/wiki/images/8/89/Sem3_trees.pdf
5. Pacelli, V. and Azzollini, M. (2011). An artificial neural network approach for credit risk management. Journal of Intelligent Learning Systems and Applications.

Куровська Юлія Владиславівна,

студентка,

Миненко Сергій Володимирович

аспірант,

Сумський державний університет, м. Суми

РОЗВИТОК БЕЗГОТІВКОВИХ СПОСОБІВ РОЗРАХУНКУ ТА ДОПОМІЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Розвиток інноваційних способів безготівкового розрахунку шляхом використання банківських карток, а також сервісів для їх підтримання, позитивно впливає на економіку України. Якщо раніше власники платіжних карток воліли знімати готівку в банкоматах, що іноді потребує сплату комісії, то сьогодні віддають перевагу безготівковим розрахункам. Відмова від готівкового способу сплати – лише питання часу.

Враховуючи вищезазначене, важливо розкрити сутність, роль, місце та значення технологій безготівкового розрахунку в економічному житті з акцентом на реальність економічного розвитку України, шляхом розгляду банків як посередників у фінансових розрахунках і зважаючи на безперервну економічну кризу.

Безготівкові операції з використанням платіжних карток стають все більш популярними серед українців. Упродовж минулого року на платіжному ринку спостерігалася стабільна динаміка розширення платіжної інфраструктури, в першу чергу безконтактної, що зумовлено популярністю безконтактних операцій. Кількість безконтактних платіжних карток збільшилася до 8,6 млн шт. карток. Кількість токенизованих платіжних карток на 01 січня 2020 року становила 2,5 млн шт. Тож сьогодні більше чверті активних платіжних карток – це безконтактні та токенизовані картки (26,5% або 11,2 млн шт. карток) [1].

Ощадбанк у партнерстві з Visa першим в Україні запустив сервіс ОщадРАУ для приймання безконтактних платежів у смартфонах без

додаткового обладнання. Сервіс розроблено на базі унікальної технології Visa Tap to Phone, яка дає можливість перетворити смартфон на базі Android з NFC-модулем (NFC (Near Field Communication) - технологія бездротового високочастотного зв'язку малого радіусу дії, що дозволяє здійснювати безконтактний обмін даними між пристроями, розташованими на невеликих відстанях) [2] на POS-термінал (POS-термінал (Point of Sale) - це термінал, який використовується для безготівкових розрахунків пластиковими картками) [3].

Це інноваційне рішення спрощує ведення бізнесу: незалежно від обслуговуваного банку, кожен підприємець здатен під'єднати сервіс ОщадРАУ та значно розширити можливості приймання безконтактних платежів, що спричиняє збільшення клієнтської бази з мінімальною вартістю підключення послуг.

Поява в картах мікросхеми для безконтактної оплати дає можливість користувачеві на касі, не випускаючи карту з рук, прикласти її до терміналу і зробити оплату.

Поступово набувають популярності безконтактні способи оплати за допомогою смартфонів і інших гаджетів, обладнаних чіпом бездротового зв'язку NFC, що дуже зручно, адже платіжну карту не тільки не потрібно діставати з гаманця, а досить один раз прив'язати її до додатка в смартфоні.

Крім смартфонів, як інструмент для здійснення платежів в Україні вже доступні смарт-годинник з технологією безконтактної оплати. А подекуди у світі з'являються і більш екзотичні засоби — наприклад, каблучки і краватки з NFC чіпом.

Каблучка з NFC чіпом – інноваційна пропозиція для клієнтів Ощадбанку. Ним можна платити просто та швидко лише в один дотик, він має вбудований електронний ключ, таким чином гарантує безпеку персональних даних. З ним можна занурюватися у воду на глибину до 50 м.

Нещодавно, ПриватБанк і платіжна система Visa повідомили про запуск технології біометричної оплати покупок FacePay24. Для використання даного сервісу необхідно завантажити на смартфон оновлений додаток Privat24 й

активувати функцію FacePay24. Далі, зважаючи на підказки програми, треба зробити три селфі з різних ракурсів і прив'язати світлини обличчя до банківської картки. Після цього оплачувати покупки можна, подивившись в спеціальну камеру планшета поруч з касою.

Таким чином, незважаючи на те, що безготівкою спосіб оплати має значний розвиток і попит серед користувачів, існує частка людей, які віддають перевагу більш звичній готівці. Обидва способи мають свої недоліки: грошові купюри зношуються, менш гігієнічні і частіше піддаються ризику крадіжки, проте для людей похилого віку чи дітей вони залишаються більш зручними у користуванні. Система безготівкової оплати в Україні ще потребує удосконалення у напрямку безпеки коштів власника за рахунок поширення використання біометричних банківських карток зі сканером відбитків пальців, що є більш надійним за звичайний PIN-код.

Список використаних джерел:

1. Українці здійснили безготівкових операцій на 1,8 трлн грн. *Фінансовий клуб*: веб-сайт. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukrainsi-zdiisnyly-bezhotivkovykh-operatsii-na-1-8-trl-hrn.html> (дата звернення: 10.11.2020).

2. Что такое NFC? *FAQ Hard*. : веб-сайт. URL: <https://faqhard.ru/base/17/01.php>. (дата звернення 11.11.2020).

3. ЩО ТАКЕ POS-ТЕРМІНАЛ? *Фінансова Освіта Громадян*: веб-сайт. URL: http://www.finosvita.com.ua/ua/useful_info/Pensoneram/SHCHo-take-Pos-terminal/ (дата звернення: 11.11.2020).

4. ОщадРАУ. *Ощадбанк. Мій банк. Моя країна*: веб-сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/oschadpay>. (дата звернення: 10.11.2020).

УДК 338.124:316.4

Сміянов Владислав Анатолійович,

д.мед.н., професор

Люльов Олексій Валентинович

д.е.н, доцент,

Каца Марія Олексіївна

аспірантка,

Сумський державний університет, м. Суми

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ФІНАНСОВІ ОЧІКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Станом на 11.11.2020 року у всіх регіонах України зафіксовано 500865 підтверджених випадків захворювання на коронавірус (COVID-19) та 9145 підтверджених випадків смертей [19]. Одним із дієвих інструментів зниження рівня поширення та проникнення вірусу серед суспільства є введення локдауну. З іншого боку подібні заходи призводять до поширення дивергентних процесів у всіх секторах економіки. Так, за результатами проведеного опитування 100 представників із 94 компаній-членів Американської торгівельної палати в Україні більша частина респондентів вказала на зменшення доходів компаній внаслідок запровадження карантинного режиму, що обумовило відповідну зміну заробітної плати співробітників, а відтак і рівня доходів населення [20]. Крім того, результати аналізу індикаторів ділової активності суб'єктів підприємництва протягом 2015-2020 рр. засвідчили значну їх флуктуацію. Зокрема, стабільне зростання зазначеного індикатора у всіх сферах підприємницької діяльності у 2020 р. змінилося на стрімке падіння. Найбільшого негативного впливу зазнали суб'єкти підприємництва сфери послуг та фінансових послуг. Так, у 2020 р. зниження відбулось на 44% за один квартал, що є нижчим ніж під час фінансово-економічної кризи.

Науковою спільнотою напрацьовано значний доробок щодо визначення соціально-економічних драйверів чи інгібіторів поширення епідемій інфекційних захворювань. Лише за 9 місяців 2020 року кількість публікацій (проіндексованих Scopus та Google scholar), присвячених дослідженню поширення, наслідків спричинених дією COVID 19, зросла з 300-400 публікацій у 2019 році до 20000-21000 статей. Візуалізація карти напрямів наукових досліджень присвячених COVID 19 представлена на рис. 1.

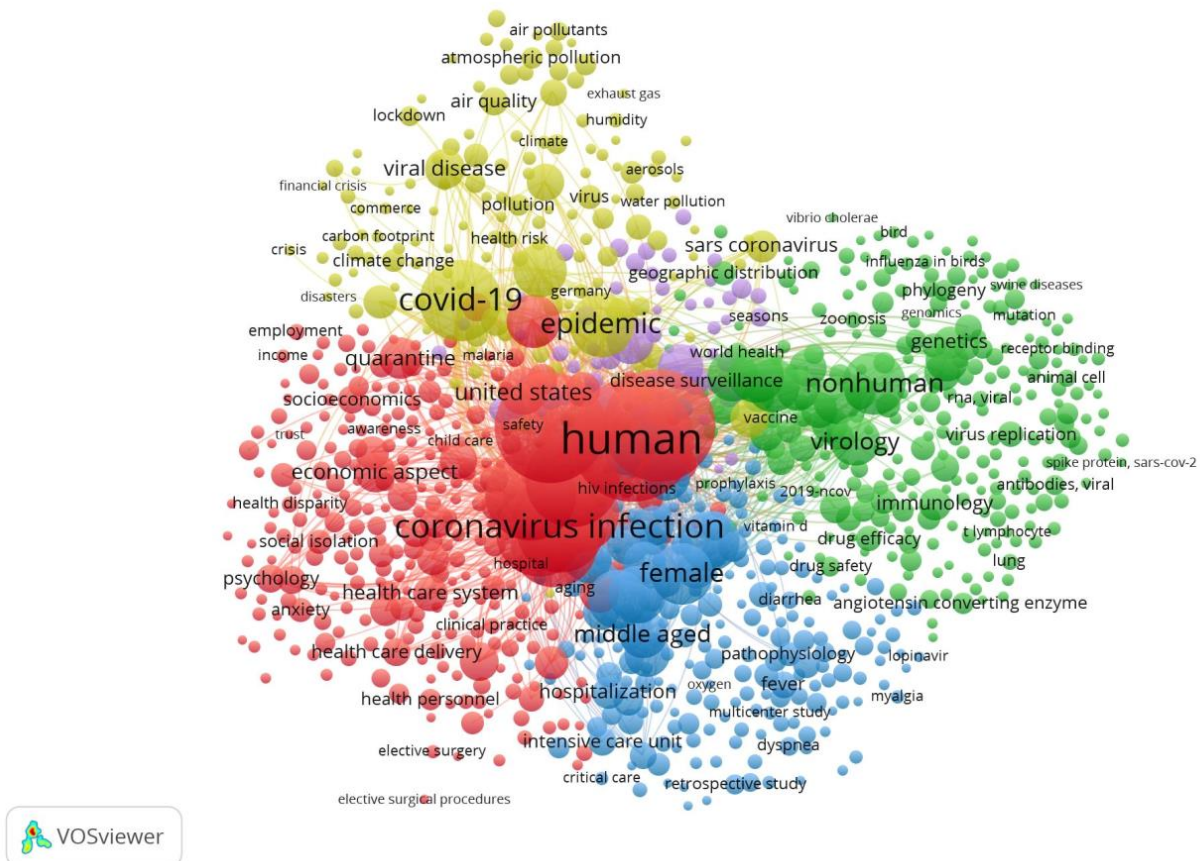

Рисунок 1. Результати кластеризації напрямів наукових досліджень присвячених COVID 19 [1-18].

У той же час, усі ці дослідження зосередженні здебільшого на аналіз впливу дії пандемії на макроекономічні показники розвитку країни або регіону та не враховують специфіки наслідків введення окремих обмежувальних заходів під час пандемій, а також виявлення каналів, через які відбувається найбільший вплив карантину на діяльність суб'єктів підприємства.

Дане дослідження підготовлено в межах реалізації проекту, реєстраційний номер 2020.01/0181 “ Економіко-математичне моделювання та прогнозування впливу COVID-19 на розвиток України у загальнонаціональному та регіональному контекстах: фактори громадського здоров'я та соціо-еколого-економічні детермінанти“, що реалізується за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України.

Список використаних джерел:

1. Adeyinka, Ad. J., Abdulkarim, M., Odi, N. (2019). Implications of Development Bank Finance on the Growth and Development of Msmes in Nigeria (2010-2017). *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(3), 28-48. [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(3\).28-48.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(3).28-48.2019).
2. Alghanmi, A. O. (2020). Innovations as the Competitive Advantage for Small and Medium Enterprises: the Case for the Kingdom of Saudi Arabia. *Marketing and Management of Innovations*, 2, 196-205. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-14>
3. Bhowmik, D. (2020). Trends, Cycles and Seasonal Variations of Ukrainian Gross Domestic Product. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 4(3), 80-94. [https://doi.org/10.21272/fmir.4\(3\).80-94.2020](https://doi.org/10.21272/fmir.4(3).80-94.2020)
4. Dutta, P., Dutta, U., Hasan, S., Sarkar, S., Sana, T. (2020). Educate, Empower And Protect People Through Timely Authentic Information: Explore How Bangladeshi Newspapers Response To COVID-19 Pandemic. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 93-103. [https://doi.org/10.21272/sec.4\(3\).93-103.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(3).93-103.2020)
5. Jayasundera, M. (2019). Economic development of Ceylon Tea Industry in Sri Lanka. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(3), 131-135. [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(3\).131-135.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(3).131-135.2019).
6. Kaya, H.D. (2019). Government Support, Entrepreneurial Activity and Firm Growth. *SocioEconomic Challenges*, 3(3), 5-12. [http://doi.org/10.21272/sec.3\(3\).5-12.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(3).5-12.2019).
7. Khomenko, L., Saher, L., & Polcyn, J. (2020). Analysis Of The Marketing Activities In The Blood Service: Bibliometric Analysis. *Health Economics and Management Review*, 1, 20-36. <https://doi.org/10.21272/hem.2020.1-02>
8. Lopez, B.S., Alcaide, A.V. (2020). Blockchain, AI and IoT to Improve Governance, Financial Management and Control of Crisis: Case Study COVID-19. *SocioEconomic Challenges*, 4(2), 78-89. [https://doi.org/10.21272/sec.4\(2\).78-89.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(2).78-89.2020).

9. Muneerali M. T. (2020). Impact of Accounting Software among SMEs Accountants in Oman. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 4(2), 25-33. [https://doi.org/10.21272/fmir.4\(2\).25-33.2020](https://doi.org/10.21272/fmir.4(2).25-33.2020).
10. Partlova, P., Strakova, J., Vachal, J., Pollak, F & Dobrovic, J. (2020). Management of Innovation of the Economic Potential of the Rural Enterprises. *Marketing and Management of Innovations*, 2, 340-353. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-25>
11. Rabiou, R. O., Olanipekun, W. D., Bamidele, A. G., Awe, O. I. (2020). Analysis of Factors Influencing Adoption of Human Resource Practices by Small and Medium Scale Enterprises in Nigeria. *Business Ethics and Leadership*, 4(2), 16-25. [https://doi.org/10.21272/bel.4\(2\).16-25.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(2).16-25.2020).
12. Rahmanov, F., Aliyeva, R., Rosokhata, A., & Letunovska, N. (2020). Tourism Management in Azerbaijan Under Sustainable Development: Impact of COVID-19. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 195-207. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-14>
13. Singh, S.N. (2019). Impact of Value Added Tax on Business Enterprises: A Case of Mettu Town. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(4), 62-73. [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).62-73.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).62-73.2019).
14. Tovmasyan, G., Minasyan, D. (2020). The Impact of Motivation on Work Efficiency for Both Employers and Employees also During COVID-19 Pandemic: Case Study from Armenia. *Business Ethics and Leadership*, 4(3), 25-35. [https://doi.org/10.21272/bel.4\(3\).25-35.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(3).25-35.2020)
15. Tran, C. T. H., Tran, H. T. M., Nguyen, H. T. N., Mach, D.N., Phan, H. S. P., Mujtaba, B. G. (2020). Stress Management in the Modern Workplace and the Role of Human Resource Professionals. *Business Ethics and Leadership*, 4(2), 26-40. [https://doi.org/10.21272/bel.4\(2\).26-40.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(2).26-40.2020).
16. Trifu, A. (2020). Is It Necessary a Renewal of the Theory of the Firm Based on Pandemic realities? *Business Ethics and Leadership*, 4(2), 96-101. [https://doi.org/10.21272/bel.4\(2\).96-101.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(2).96-101.2020).

17. Ubreziova, I., Diacikova, A., Sokil, O., & Apostol, S. (2020). Innovation Ecosystems for the Moldovan Small and Medium-Sized Enterprises. *Marketing and Management of Innovations*, 2, 298-312. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.2-22>

18. Umadia K. Sr., Kasztelnik, K. (2020). The Financial Innovative Business Strategies of Small to Medium Scale Enterprises in Developing Country and Influence for the Global Economy Performance. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 20-32. [https://doi.org/10.21272/sec.4\(3\).20-32.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(3).20-32.2020)

19. Вплив COVID-19 в Україні: 87 % бізнесу закликає Уряд України продовжити потужну програму реформ. Вісник офіційно про податки. . Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100020261-vpliv-covid-19-v-ukrayini-87-biznesu-zaklikaye-uryad-ukrayini-prodovzhiti-potuzhnu-programu-reform>

20. Ситуація в Україні (2020). Інформаційний портал Кабінету Міністрів України. Режим доступу: <https://covid19.gov.ua/> (дата запиту 11.11.2020)

УДК 330.46 УДК 330.46

Братушка Сергій Миколайович,

к.ф.-м.н., доцент,

Яценко Валерій Валерійович,

к.т.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

РЕГРЕСІЙНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ

БАНКРУТСТВА БАНКУ

За останній час українська економіка та банківська система країни пройшли найглибшу кризу за часів незалежності. Це обумовлено військовим конфліктом на сході країни, масштабними структурними дисбалансами, а також загальним спадом економіки. В Україні вплив внутрішніх та зовнішніх факторів спричинив до скорочення кількості банків у період 2014-2020 рр. більше, ніж на 50%. Тому надзвичайно важливою постає задача раннього

виявлення проблем у діяльності банку, що дозволить органам банківського нагляду прийняти своєчасне рішення про застосування належних заходів

Моделювання оцінки ймовірності банкрутства банків є комплексним дослідженням, яке має власну логіку, структуру та передбачає проведення низки послідовних етапів роботи. У класичних моделях оцінки ймовірності банкрутства фінансових установ використовують показники прибутковості, фінансової стійкості, ліквідності та ділової активності.

Відзначимо, що досить поширеними моделями оцінки ймовірності банкрутства банку є так звані моделі логістичної регресії [1]. За різними оцінками прогнозна сила моделі при логіт-аналізі виявляється дещо вищою, ніж при використанні моделей дискримінантного аналізу.

В логістичній регресійній моделі змодельовані значення залежної змінної знаходяться в інтервалі від 0 до 1 незалежно від значень незалежних змінних, тому ця модель часто використовується для аналізу бінарних залежних змінних або змінних відгуку.

При цьому ймовірність настання події визначається функцією:

$$\text{logit}p = \log \frac{p}{1-p} = w_0 + w_1x_1 + w_2x_2 + \dots + w_nx_n, \quad (1)$$

де p – змодельована ймовірність настання події;

x_n – n -й незалежний фактор;

w_n – n -й коефіцієнт регресії (оцінка фактору);

n – порядковий номер фактору.

Також слід відзначити, що в задачах економетричного аналізу для побудови математичних моделей дедалі частіше використовуються так звані панельні дані [2]: побудована на панельних даних модель дозволяє досліджувати вибірку об'єктів у часі та виявляти і враховувати особливості кожної вибіркової одиниці.

Панельні дані є результатом спостереження об'єктів однієї сукупності в послідовні періоди часу протягом певного інтервалу часу. Об'єктами

спостереження можуть бути банківські установи, регіони, країни. Масиви панельних даних поєднують у собі як просторові вибірки, так і дані часових рядів, тобто для кожного моменту часу ми маємо просторову вибірку і для кожного об'єкта з вибіркової сукупності маємо часовий ряд.

Регресійна модель на панельних даних містить дві групи параметрів. Одна група представляє оцінки ефектів впливу факторів і зміну їх у часі, друга — особливості сукупності, специфіку розвитку окремих об'єктів. Уникнути перевантаження моделі і зберегти максимум інформації для оцінки параметрів можна, скориставшись алгоритмом покрокового регресійного аналізу [11].

Даними, які необхідні для побудови математичної моделі оцінки ймовірності банкрутства банку, є показники банківської діяльності банків за останні 3 квартали до їх банкрутства.

Таблиця 1 - Опис вхідних даних

Змінна	Шкала вимірювання	Допустимі значення
Грошові кошти та їх еквіваленти	Інтервальна	≥ 0
Кредити та заборгованість юридичних осіб	Інтервальна	≥ 0
Кредити та заборгованість фізичних осіб	Інтервальна	≥ 0
Основні засоби та нематеріальні активи	Інтервальна	≥ 0
Інші фінансові активи	Інтервальна	≥ 0
Інші активи	Інтервальна	≥ 0
Усього активів в іноземній валюті	Інтервальна	≥ 0
Кошти юридичних осіб	Інтервальна	≥ 0
Кошти фізичних осіб	Інтервальна	≥ 0
Усього зобов'язань в іноземній валюті	Інтервальна	≥ 0
Статутний капітал	Інтервальна	≥ 0
Рентабельність активів	Безперервна	від 0 до 1
Банкрут (Не банкрут)	Номінальна	0 - не банкрут 1 - банкрут

Для побудови моделі та проведення розрахунків було отримано панельні дані за 2016-2019 р.р. по 20 банкам, з яких - 13 стали банкрутами, а 7 ні. Оскільки вхідні дані не відповідають нормальному закону розподілу (що є умовою побудови адекватної моделі), було прийнято рішення про введення та використання у моделі нових змінних – логарифмів значень оцінки динаміки вхідних даних за поточний, наступний та попередній періоди. Наприклад:

В якості інструменту проведення розрахунків та побудови моделі було обрано ПЗ Statistica 10.0 Після проведення налаштувань та виконання обчислень було отримано наступні результати, що стосуються побудованої моделі і результатів оцінювання (рис. 1).

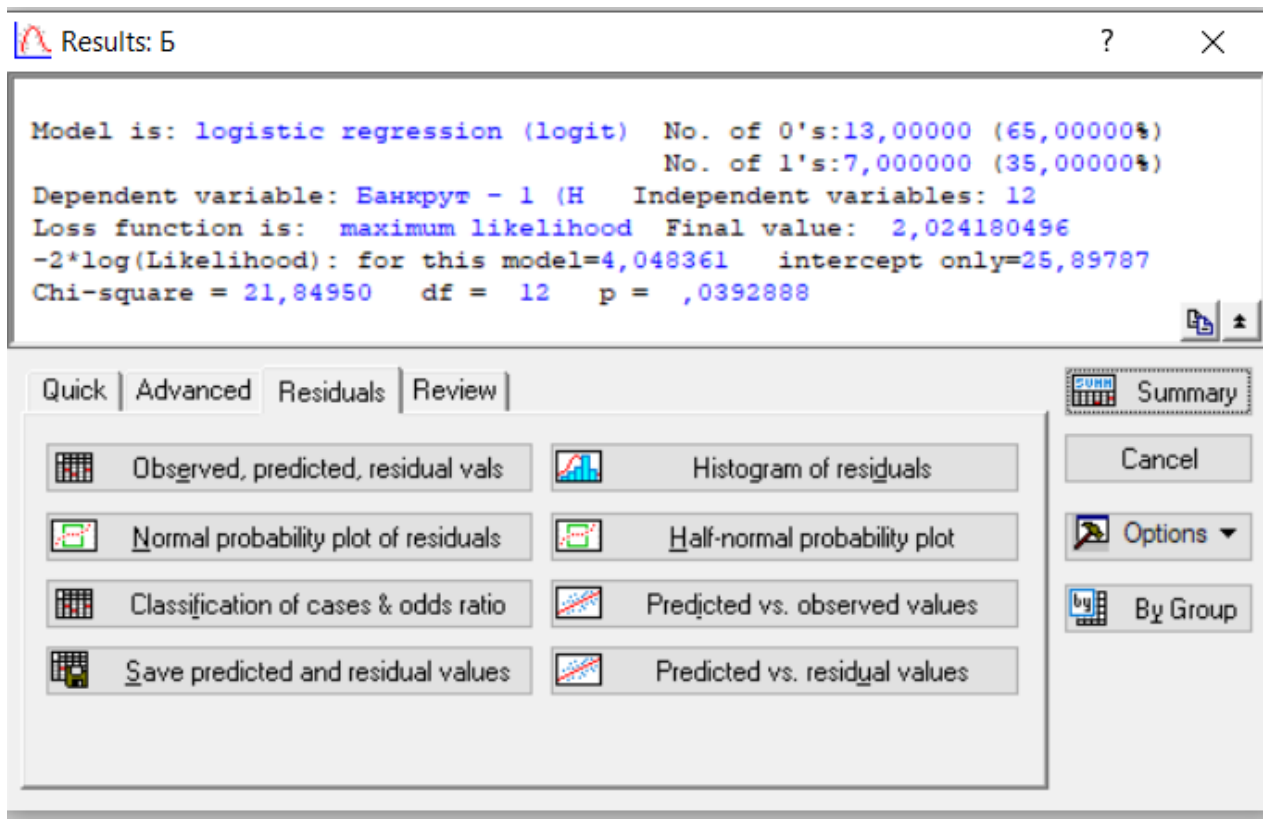

Рисунок 1 – Вікно перегляду загальних результатів розрахунків

На панелі відображення результатів у верхній частині вікна міститься значення р-рівня оцінки гіпотези (коефіцієнта значущості). В даному випадку $p = 3,9\%$, що свідчить про те, що обрані статистичні данні змінних впливають на оцінку ймовірності банкрутства банку, а побудована модель є адекватною та статистично значущою. Нагадаємо, що регресійна модель логіт гарантує, що передбачені значення завжди будуть знаходитися всередині відрізка $[0,1]$, що можна трактувати як значення ймовірності банкрутства.

На рис. 2 відображено фрагмент таблиця з результатами класифікації. При порівнянні фактичних і передбачених значень, а також за величиною залишків видно, що залишки для всіх випадків близькі до 0. Також видно, що найменші залишки відповідають випадкам, коли ймовірність банкрутства банку

є високою. Всі спостереження з ймовірністю менше або рівними 0,4 класифікуються нами як «не банкрут» – 0, спостереження з ймовірністю більше 0,4 та менше або дорівнює 0,7 – «не банкрут але на межі банкрутства», інші, з ймовірністю більше 0,7, класифікуються як «банкрути» – 1.

	Model is: (Б)		
	Dep. Var. : Банкрут - 1 (Не банкрут - 0)		
	Observed	Predicted	Residuals
Народний капітал	0,000000	0,051455	-0,051455
Народний капітал	1,000000	0,886875	0,113125
Фінбанк	0,000000	0,000000	-0,000000
Фінбанк	1,000000	0,726906	0,273094
Вектор банк	0,000000	0,158901	-0,158901
Вектор банк	1,000000	0,999826	0,000174
Новый	0,000000	0,000005	-0,000005
Новый	0,000000	0,215787	-0,215787
Експрес Банк	0,000000	0,000031	-0,000031
Експрес Банк	0,000000	0,000006	-0,000006
Діамантбанк	0,000000	0,000000	-0,000000
Діамантбанк	1,000000	1,000000	0,000000
Фортуна-Банк	0,000000	0,000000	-0,000000
Фортуна-Банк	1,000000	1,000000	0,000000
Банк Фінансовий партнер	0,000000	0,000000	-0,000000
Банк Фінансовий партнер	1,000000	0,731852	0,268148
Банку Богуслав	0,000000	0,000001	-0,000001
Банку Богуслав	0,000000	0,430907	-0,430907
Кредит Оптима Банк	0,000000	0,008615	-0,008615
Кредит Оптима Банк	1,000000	0,793369	0,206631

Classification of Cases (Б)			
Odds ratio: ----			
	Pred.	Pred.	Percent
Observed	0,000000	1,000000	Correct
0,000000	13	0	100,0000
1,000000	0	7	100,0000

Рисунок 2 – Фактичні, передбачені і значення залишків

Таким чином, можна робити висновок, що використання панельних даних дозволяє будувати досить адекватні логістичні регресійні моделі оцінки ймовірності банкрутства даних на основі показників їх фінансової діяльності

Список використаних джерел:

1. James A. Ohlson. Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bankruptcy. - Journal of Accounting Research, Vol. 18, No. 1. (Spring, 1980), pp. 109-131.

2. Baltagi, Badi H. *Econometric Analysis of Panel Data* (Fourth ed.). Chichester: John Wiley & Sons., 2013, 388 p.

УДК 336.71:004

Vladyslav Piven,

student,

Serhii Mynenko,

PhD student, assistant,

Sumy State University, Sumy

CRM-SYSTEMS IN BANKING: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

CRM (Customer Relationship Management) is a special software created for working with clients. According to IBM statistics, each dollar invested in CRM brings in 5 \$ in profit, and conversion through CRM can increase up to 300% [1]. Since the activities of banks largely depend on the speed and quality of services provided, the automation of sales, service and marketing activities is becoming one of the primary tasks in the implementation of CRM.

As a rule, the infrastructure of a bank is very complex and includes a large number of systems that perform different functions and contain information about customers. Therefore, when working with a client, bank employees have to work in several systems simultaneously. In such conditions, it is difficult to talk about the efficiency and speed of customer service, on which the bank's profit directly depends.

CRM allows employees to consolidate disparate customer information and create a single interface for working with it. As a result, employees of front offices and call centers will be able to work in one system, which significantly increases the efficiency of customer service. In addition, the implementation of CRM contributes to the growth of sales and improvement of the quality of service, since employees have quick access to all the necessary information, which allows them to more effectively build the process of interaction with the client.

In banks, CRM is often used to automate front-office business processes, which may include additional offices, call centers and various points of sale that

receive thousands of customer calls every day. CRM allows to record each such appeal, save information about the purpose of this appeal, its nature and results. Information about the client, his status and potential value is of strategic importance for the bank. Therefore, focusing on service quality is an important part of implementing a successful CRM strategy.

The main advantage is better customer management. All activities of the organization in the field of order fulfillment can be automated. CRM-system allows to ensure timely receipt of a quality product or service by the client, as well as to avoid problems associated with the human factor [2]. The program will take over the creation of accompanying documents, tracking incoming applications, help managers plan further steps to work with clients. So, for example, having this information, an employee of the additional office will be able to provide the appropriate level of service for a VIP client, while he will not need to clarify the status with the client himself - the information will be available in the CRM system. Having information about the client's products, the nature of the debt, the frequency of delinquencies and the history of interaction with the client, the operator will be able to choose the most correct communication strategy. This allows banks to significantly increase the percentage of debt repayment.

Banks use CRM systems not only for working with existing customers. CRM can be useful for attracting new customers as well. For example, banks have many sources of information about potential customers that need to be processed and capitalized on. Without a CRM system, this information will be processed almost manually. Attracting a new customer begins with identifying him from incoming information.

CRM allows workers to record every moment of interaction with a client and save its result. Subsequently, marketers can use the accumulated history of interactions to plan and execute more effective, customer-focused marketing campaigns using the most customer-friendly communication channels.

Another advantage of the CRM system is the preparation of analytical reports. It is much easier to assess the performance of the sales department using graphs,

charts and summaries provided by the system. The visibility and relevance of this data is a key advantage of CRM. The information obtained serves as the basis for drawing conclusions about the strengths and weaknesses of the company and making adjustments to its activities.

The main challenge in CRM work, as a rule, are not associated with the programs themselves, but with the wrong approach to their implementation and use.

It is difficult for staff to master CRM. Often this happens because employees simply do not understand what benefits they can get from working through the program [3]. This may cause frustration among staff. Therefore, it is important from the very beginning to show employees with specific examples how CRM simplifies and speeds up their work and helps to increase sales: such training is usually provided by representatives of the software developer. Another disadvantage is possible problems with the software. This can happen with the software of those developers who save on the maintenance and development of the program. The best CRMs take care of reliable protection and quick system recovery.

Problems with using CRM in banks can be connected with high requirements of privacy policy in banking. CRM-systems usually do not have special tools for data protection, so the programs need to be integrated with special antivirus systems.

To sum it up, CRM systems have their advantages and drawbacks, but anyway they are highly-efficient tool for customer management.

Список використаних джерел:

1. Guha, S., Harrigan, P., Soutar, G. Linking social media to customer relationship management (CRM): A qualitative study on SMEs. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*. 2018. Vol. 3, №2. P.193-214.
2. Rahimi, Roya. Organizational culture and customer relationship management: a simple linear regression analysis. *Journal of Hospitality Marketing & Management*. 2017. Vol. 1, №3. P. 443-449.
3. Bhat, Suhail Ahmad, and Mushtaq Ahmad Darzi. Customer relationship management. *International Journal of Bank Marketing*. Vol. 2, №2, 2016, P.21.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СИСТЕМНОЇ ДИНАМІКИ У ФІНАНСОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

В науковій літературі виокремлюють два загальні підходи до моделювання економічних процесів на макрорівні – це статичні і динамічні моделі. Кожна з цих груп має свої переваги і недоліки, що визначає доцільність їх застосування у кожному окремому випадку. Так, у статичних моделях фактор часу явно не враховується, однак такі моделі найкраще пристосовані для вирішення конкретних тактичних завдань [3]. Тоді як динамічні моделі дають змогу показати взаєморозвиток процесів і їх взаємовплив на макроекономічному рівні.

Одним із методів, що підтвердив свою прикладну цінність при вирішенні завдань макроекономічного рівня та формування фінансової політики держави є метод системної динаміки. Теорія системної динаміки була започаткована у 60-70 роках 20 століття. Родоначальником цього методу, що полягає у комп'ютерному моделюванні проблемних ендогенних структур зворотного зв'язку для розробки і прийняття політичних рішень, був Дж. Форрестер (J. Forrester) [1]. І хоча цей підхід початково був сформований для моделювання стратегій приватних компаній, він знайшов багато застосувань саме на рівні державних структур.

Прикладами наукових робіт із обґрунтуванням моделювання економічних процесів на загальнодержавному рівні методом системної динаміки є «Динаміка міст» (1969 р.) і «Світова динаміка» (1971 р.) Дж. Форрестера та «Межі зростання» (1972 р.) Д. Медоуз та інших. Незважаючи на широкі можливості застосування методу системної динаміки до проблем державної політики, на даний час цей метод використовується досить обмежено, що актуалізує питання вивчення його переваг та умов застосування.

Виділяють декілька факторів, які визначають доцільність застосування методу системної динаміки при вирішенні проблем державного регулювання економіки. До них відносять такі п'ять характеристик (проблем) державної політики, як: опір політиці, потреба проведення експериментів та витрати на них, необхідність знаходження консенсусу між стейкхолдерами, надмірна самовпевненість управлінців та необхідність врахування ендогенних факторів [2].

Складність середовища, в якому реалізується фінансова політика держави, може викликати опір такій політиці, що у свою чергу підриває її реалізацію та може навіть посилити вихідну проблему. Опір політиці є поширеним явищем у складних системах, що характеризуються багатьма циклами зворотного зв'язку з великими затримками між політичними діями та отриманням результату. Учасники таких систем можуть постійно не розуміти всю складність взаємозв'язків та систем в цілому, на які вони намагаються вплинути.

Іншою характеристикою проблем державної політики є необхідність проведення експериментів, тобто перевірка дієвості запропонованих рішень економічної політики, та водночас висока вартість таких експериментів.

Фінансові рішення, що приймаються на загальнодержавному рівні, мають значний вплив на функціонування економіки, та, як правило, не можуть бути анульовані, тобто стан системи часто не можливо повернути до початкового рівня. Експериментування та навчання на досвіді має фундаментальне значення для державної фінансової політики: маючи справу зі складними проблемами, політики будуть застосовувати регуляторні інструменти, спостерігати за поведінкою економічних суб'єктів та відповідно коригувати політику.

Третьою характеристикою проблем державної фінансової політики є необхідність досягнення згоди між різними зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) щодо переваг того чи іншого підходу. Формування фінансової політики не є простим прямолінійним процесом, в якому реалізація прийнятого рішення слідує миттєво за його прийняттям. Навпаки, політичні

сили, групи впливу, урядові і неурядові організації та інші стейкхолдери впливають на прийняття управлінських рішень, ефективність їх реалізації та результати для всього суспільства.

Ефективному вирішенню проблем фінансової політики також заважає надмірна впевненість державних управлінців. У складних системах, що характеризуються високим ступенем невизначеності та значним лагом між прийняттям рішень і їх результатом, надмірна впевненість політиків у правильності обраного шляху вирішення проблеми є особливо ймовірною, враховуючи труднощі у проведенні оцінки власних результатів та можливостей.

Останньою характеристикою проблем державної політики є тенденція приписувати небажані події впливу екзогенних (зовнішніх), а не ендогенних (внутрішніх) чинників. Такий підхід створює хибне уявлення ефективного внутрішнього механізму функціонування системи та порушення її рівноваги виключно під впливом зовнішніх загроз. Недостатній аналіз внутрішніх сильних і слабких сторін унеможливорює покращення стану фінансової системи за рахунок удосконалення внутрішнього налаштування і взаємоузгодження дій регуляторів.

Отже, моделі системної динаміки є одними із найбільш дієвих прикладних інструментів, що можуть застосовуватися на державному рівні в управлінні фінансово-економічними процесами [4]. Вони дозволяють вирішувати конкретні економічні задачі, взаємоузгоджувати грошово-кредитну, фіскальну та інші складові фінансової політики держави, моделювати зміну певних параметрів державного регулювання економіки та вплив такої зміни на рівновагу і параметри функціонування інших взаємопов'язаних сфер.

Виконано в рамках науково-дослідної теми «Механізм синергетичної взаємодії інструментів економічної політики як драйвер стабілізації секторів економіки в контексті зростаючих чинників вразливості внаслідок пандемії COVID-19» (Реєстраційний номер проєкту: 0120U104765), що фінансується за рахунок коштів Національного фонду досліджень України, 2020-2021.

Список використаних джерел:

1. Половцев О.В. Методологічні підходи моделювання динаміки соціальних систем. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_1_19
2. Ghaffarzadegan N., Lyneis J., Richardson G.P. How small system dynamics models can help the public policy process. *System Dynamics Review*. 2011. № 27. P. 22-44. URL: <https://doi.org/10.1002/sdr.442>
3. Safiullin N.Z., Safiullin B.L. Static and dynamic models in economics. *Journal of Physics: Conference Series*. 2018. Vol. 1015. Issue 3J. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1015/3/032117>
4. Wheat D. What Can System Dynamics Learn From the Public Policy Implementation Literature? *Systems Research and Behavioral Science*. 2010. № 27. P. 425-442. DOI:10.1002/sres.1039

УДК 336.76.021(477)

Петренко Каріна Юріївна,

студентка,

Миненко Сергій Володимирович,

аспірант,

Сумський державний університет, м. Суми

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Сфера економіки для залучення інвестицій, проведення операцій з цінними паперами та розподілу вільних коштів фізичних та юридичних осіб, між компаніями, що потребують додаткового фінансування їх діяльності, називається фондовим ринком (або ринок цінних паперів) і має вагомим значення для економіки країни. Тому, питання розвитку фондового ринку України є важливим для покращення рівня національної економіки.

Фондовий ринок України існує вже більше 20-ти років, проте знаходиться на низькому рівні, у порівнянні з фондовими ринками економічно розвинених

країн. Відповідальним державним органом за регулювання ринку цінних паперів є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Нині в Україні зареєстровано шість фондових бірж, дійсні з яких п'ять: ПАТ “Фондова біржа «Перспектива»”, ПАТ “Фондова біржа ПФТС” , ПАТ “Українська міжбанківська валютна біржа”, ПАТ “Українська фондова біржа”, АТ “Українська біржа”.

Для характеристики стану фондового ринку, використовують індекси, що розраховуються на основі цін акцій компаній-лідерів країни. Відповідальним за формування переліку акцій для розрахунку є Індексний комітет біржі. Основними індексами для України є індекс PFTS (розраховується щодня за результатами торгів Першої фондової торгівельної системи (ПФТС) на основі середньозваженої ціни по угодах) та індекс UX (розраховується щодня на основі цін акцій 15-ти найбільших українських компаній).

Лінії тренду на графіку рис. 1 вказують на тенденцію до зростання індексів PFTS та UX за період останніх 5-ти років.

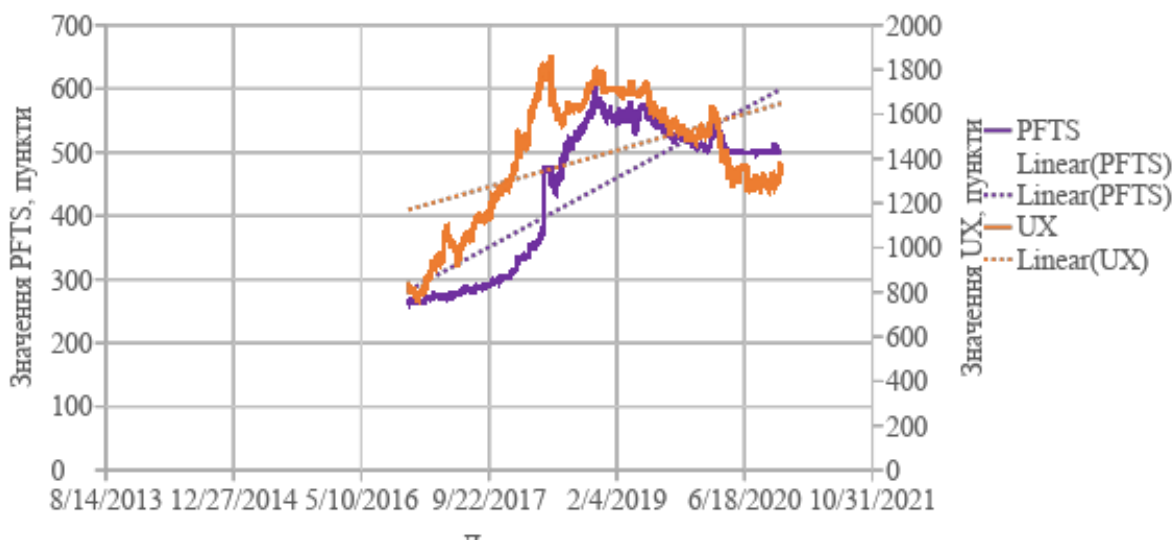

Рисунок 1 – Значення індексів PFTS і UX за останні 5 років

Проте, графік на рис. 2 свідчить про зменшення значення індексу PFTS протягом 2020 року. Різкий спад індексу відслідковується з березня 2020 року. Саме в цей період було оголошено карантин по всій країні у зв'язку з пандемією. У жовтні 2020 року кількість нових випадків захворювань почала зростати, що стало причиною нових карантинних обмежень. На 2021 рік прогнозовано подальший спад індексу PFTS, причиною чого є економічна криза зумовлена наслідками пандемії.

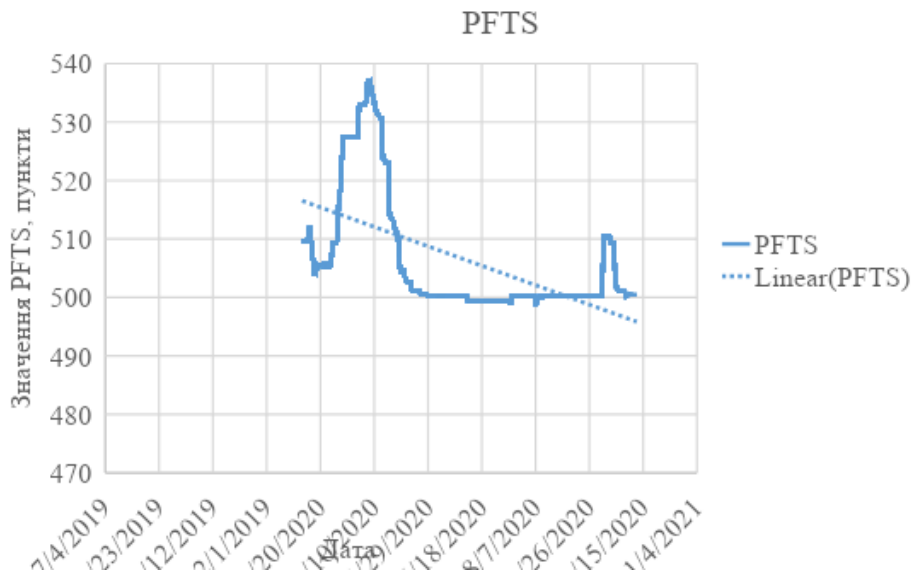

Рисунок 2 – Графік змін індексу PFTS протягом 2020 року.

Згідно аналітичних даних НКЦПФР, у січні-липні 2020 року було випущено емісійних цінних паперів на 65,95 млрд грн, що на 43,47 млрд грн більше ніж загальний обсяг випуску у січні-липні 2019 року, що, відповідно, становив 22,47 млрд грн.

За січень-липень у 2020 році було випущено акції на суму 9,99 млрд грн, тоді як у 2019 році, за аналогічний період, було випущено акцій на 5 млрд грн менше [3].

Статистичні дані, наведені вище, свідчать позитивно про діяльність фондового ринку України, незважаючи на спад індексів PFTS і UX. Проте, деякі питання залишаються невирішеними, що гальмує процес розвитку. Для їх усунення потрібно реалізувати перелік заходів:

- збільшення рівня довіри між учасниками ринку цінних паперів, шляхом впровадження стандартів ділової етики;

- покращення якості юрисдикції (захист прав власності та захист від маніпулювання цінами акцій);
- створення системи розрахунків за угодами з цінними паперами, що відповідає міжнародним стандартам;
- популяризація інтернет-трейдингу з метою залучення інвесторів й емітентів.

Отже, український фондовий ринок є перспективним, адже в Україні є інфраструктура для його роботи. Покращення правової і технологічної бази, змотивує емітентів до випуску нових цінних паперів, а юридичних та фізичних осіб, до інвестування, що в свою чергу збільшить обіг цінних паперів та їх ліквідність. Стабільний фондовий ринок зробить Україну привабливою для іноземних інвесторів. Розвиток інтернет-трейдингу полегшить процес інвестування для фізичних осіб. Таким чином, купляючи акції успішних компаній, українці отримають можливість мати пасивний дохід у довгостроковій перспективі, що позитивно вплине на фінансовий рівень життя.

Список використаних джерел:

1. Мельник О. І., Капітан І. М. Сучасні тенденції розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2019. №11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7462> (дата звернення: 08.11.2020)
2. Запустити в Україні фондовий ринок за 1 рік. Портал новин України Delo.ua : веб-сайт. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/fondovij-rinok-za-1-rik-perspektivi-i-realiji-373849/> (дата звернення 08.11.2020)
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: веб-сайт. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>. (дата звернення 09.11.2020)
4. Індeksi акцій. *Фондова біржа ПФТС* : веб-сайт. URL: <https://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes> (дата звернення 10.11.2020)
5. Індекс українських акцій. Українська біржа: веб-сайт. URL: <http://www.uх.ua/ua/index/ux/> (дата звернення 10.11.2020)

6. Богач Д. С. Сучасний стан фондового ринку України. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsuem_2016_1_17 (дата звернення: 08.11.2020)

UDC 330.46

Ostrovskyi Oleksandr,
student,

V. V. Koibichuk,
research supervisor,

A. O. Khodtseva,
language adviser,

Sumy State University, Sumy

BUSINESS PROCESSES MODELLING FOR INFORMATION PRODUCT SALES

A profit-oriented organization involved in selling a particular type of goods or services should permanently enhance internal and external business processes to make them more efficient and lucrative. Business processes improvement significantly affects profitability, reduces costs, increases revenue, motivates employees, and enlarges the number of satisfied customers [1].

This paper aims to define and visualize the existing typical business processes that take place in lot of IT companies which gives an opportunity for their improvement and optimization.

Business modeling as a quality management tool that reflects the enterprise's processes or its intended activities in a simple and formalized way can be applied to analyze and visualize business processes. The business process model generally contains information about the set of components of business functions and the sequence of their implementation. It also describes the control mechanisms, performers, resources, documentation and parameters that characterize the performance of business functions and the process as a whole [2].

Many business process modeling techniques can include text and graphics tools. To date, the most common notations of business process modeling are Integrated Definition for Function Modeling (IDEF0, IDEF3), Data Flow Diagram (DFD), Unified Modeling Language (UML).

IDEF0 methodology involves constructing a hierarchical system of diagrams, which is represented firstly, by the general description of the system and its connections with the environment followed by a functional decomposition, where the system is divided into subsystems, each of which is described separately [3].

Sales of an information product can be viewed as a specific type of sales, consisting of the following stages:

1. The marketer analyzes the information market, searches potential customers and, offers information product services to meet their needs. An advertising campaign, with information displayed on online bulletin boards, social networks, printing, booklets and business cards is launched.

2. The client attracted through advertising or the marketer efforts gets acquainted with the business proposal and places an order for information product development. The manager and the developer together with the client discuss the primary purpose of an information product development, tasks and objectives of its operation and prepare technical specification. Project development is divided into separate tasks that are evaluated through the duration factor and the cost of work. Project budget is drawn up.

3. The developer develops the site in compliance with the customer requirements regarding the layout, content, and functionality of the site, adhering to national and international standards for creating an information product. The manager records the time for every atomic task completion and submits the report to the customer.

4. The working prototype of the site is demonstrated to the customer. If there appears to be any remarks or criticism, adjustments are made to the created product. When the site's working prototype fully meets the customer requirements, a

contract of sale and support agreement is drawn up, and terms for technical support and operation of the product are determined.

5. The site is uploaded to the hosting, which is rented by the customer. At the customer's request, a domain name is registered and configured. If necessary, instructions for system appliance are provided.

6. Technical support and maintenance of the product is delivered, answers to customer and system user questions are given, bugfix is carried out.

Figure 1 shows a context diagram of the business process for the sale of information products in IDEF0 notation, the decomposition of which is shown in figure 2.

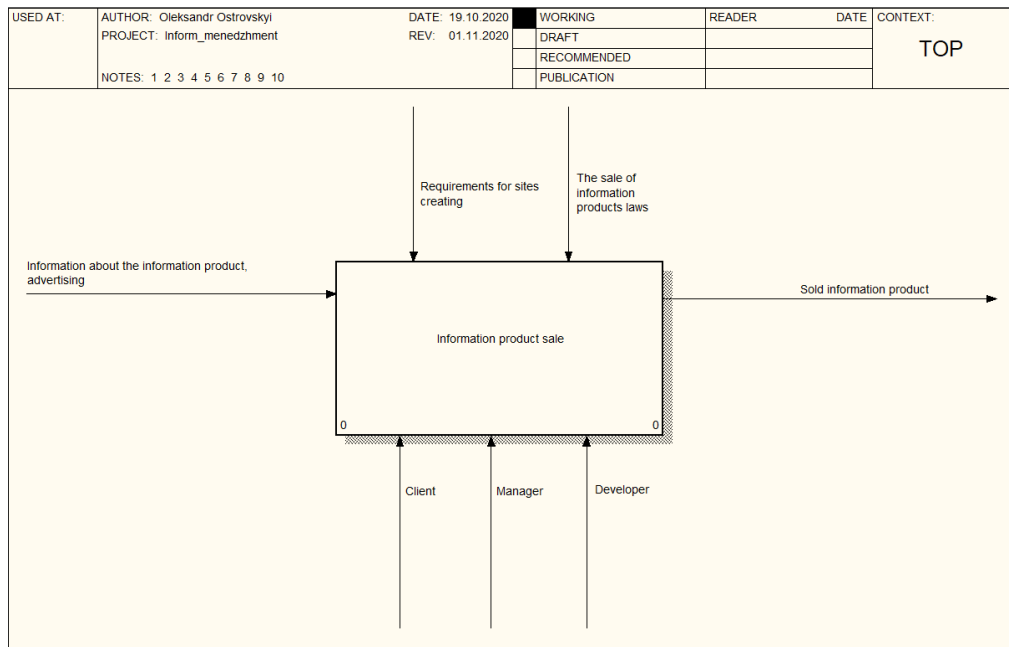

Figure 1 – Context diagram of the business process of information product sale

It seems to be quite challenging to specify the duration of each stage for information product development as the client’s requirements for the final product can vary dramatically in different projects. Depending on customer expectations, it can be a single-page business card site, CRM, or a web-based system with significant and complex functionality.

On this basis, it can be inferred that business processes for information product sales have much in common with the standard goods or services sales, e.g. product advertising, customer search, product development and signing of sales agreements.

However, the following specific processes regarding this product sales type can be identified: developing the technical specification, creating an agreement on product technical support, downloading a website to the hosting.

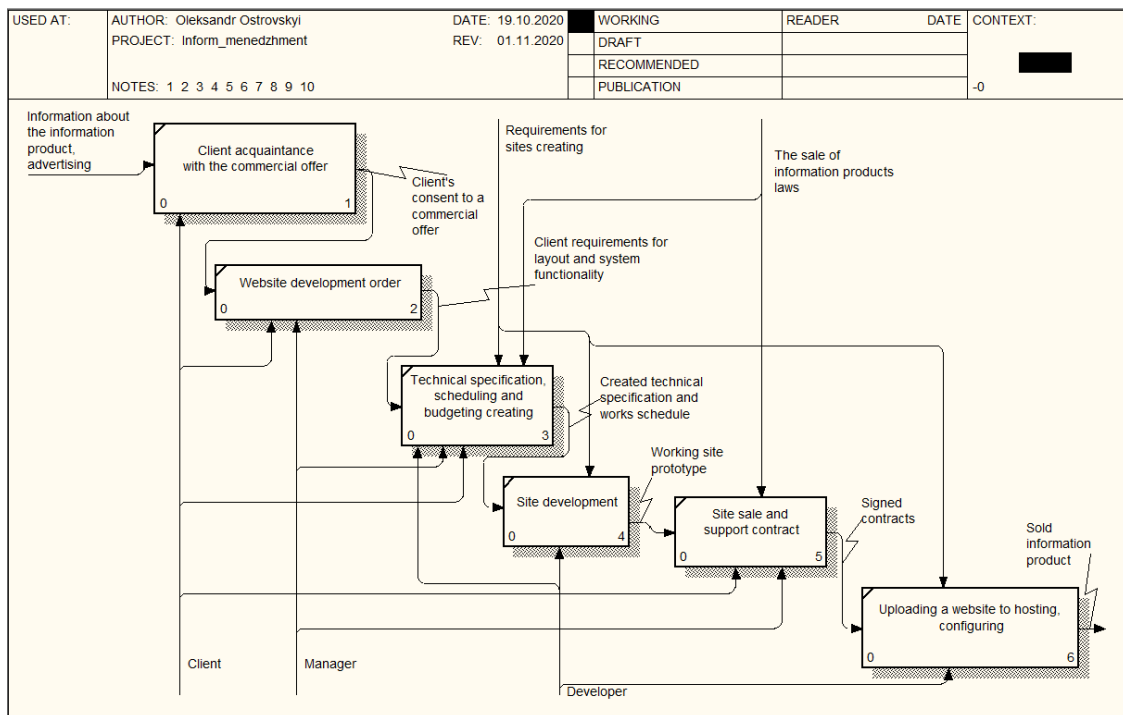

Figure 2 – Decomposition of the context diagram of the business process of information product sale

The represented IDEF0 diagram provides an opportunity to visualize an information product sale's existing business processes, which can be further improved and optimized. The diagram can be decomposed into several levels through employing other methodologies, such as IDEF3 and DFD.

References:

1. Business Process Modeling for Sales Processes Automation. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-27570-3_29 (Retrieved 31.10.2020).
2. Business process modeling: What it is and how to make the most out of it. URL: <https://tms-outsource.com/blog/posts/business-process-modeling/> (Retrieved 31.10.2020).

3. IDEF0 methodology. URL: <https://itteach.ru/bpwin/metodologiya-idef0>
(Retrieved 31.10.2020).

УДК 330.46

Олійник Віктор Михайлович,

д.е.н., професор,

Братушка Сергій Миколайович,

к.ф.-м.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СПОЖИВАЧА ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ

Зростаюча конкуренція, коливання фінансової, економічної та політичної стабільності висувають нові вимоги до процесу впровадження нового товару. Задля попередньої оцінки доцільності впровадження тієї чи іншої інновації бажано мати інструмент для визначення приблизної кількісної і якісної оцінки потенційної аудиторії споживачів. Дослідження споживачів особливостей їх поведінки, з'ясування основних мотивів купівлі ними товарів є важливим чинником прийняття багатьох управлінських рішень.

Потенційний клієнт — це приватна особа чи представник юридичної особи, продемонстрував готовність разом з вами переходити з етапу на етап циклу продажів і робити це в рамках ваших «звичайних» бізнес-процесів: купувати і оплачувати за узгодженими цінами, у визначені терміни та за схемами угод, прийнятим на ринку і бізнес-процесами продавця.

Потенційний клієнт характеризується:

- можливістю здійснювати операції з купівлі,
- можливістю здійснення угод з купівлі на регулярній основі,
- можливістю до зростання кількості покупок;
- можливістю диверсифікації товару, що купується.

У нинішній час внаслідок швидкого розвитку нових технологій та погіршення загального стану світової економіки внаслідок коронавірусу для

врахування постійних змін у смаках споживачів фірма не може сподіватись лише на вже існуючі товари. Виникає необхідність модифікації вироблюваних товарів та послуг, розробки нових товарів та успішного запуску їх у виробництво. Тому саме в цей час надзвичайно важливою стає інноваційна діяльність та оцінка її ефективності. [1]

У сучасній світовій практиці все більшого значення набуває використання такого інструменту, як моделювання оцінки клієнта. Така модель об'єднує у систему визначень, «портрет ідеального клієнта», який може бути використаний для підвищення ефективності впровадження та продажу нового продукту. Крім того, за допомогою сформованого шаблону можна виявити кількість потенційних та можливих покупців і оптимізувати новий продукт.

Отже, стає необхідною розробка моделі, яка дозволяє оцінювати та виявляти різні типи клієнтів такі як: «Клієнт, який точно придбає інноваційний продукт», «Клієнт, який придбає інноваційний продукт з високою ймовірністю», «Потенційний клієнт», «Звичайний клієнт».

В умовах високої невизначеності і ризику при побудові необхідної моделі найбільш доцільно використовувати методи нечіткої логіки, які найкраще забезпечують засоби відображення невизначеностей реального світу. [2]

Модель оцінки клієнта як потенційного споживача інноваційного продукту являє собою функціональне відображення виду

$$X = \{X_i\} \rightarrow Y, i = \overline{1, N}, \quad (1)$$

де Y – рівень споживання;

X_i – критерії, які характеризують різні сторони споживача інноваційного продукту і є найбільш важливими для діагностування загальної оцінки клієнта;

N – кількість врахованих критеріїв.

Першим кроком при моделюванні оцінки клієнта як потенційного споживача інноваційного продукту складається множина показників які впливають на оцінку клієнта $X = \{X_1, X_2, \dots, X_n\}$.

Для подальшого моделювання формується лінгвістична змінна E «Оцінка клієнта інноваційного продукту» значення оцінки для споживача - $E \{E_1, \dots, E_n\}$.

На наступному кроці побудови моделі вводиться лінгвістична змінна G «Стан попиту на ринку інноваційного продукту». Носій множини G – це показник рівня стану попиту на ринку інноваційного продукту, g - приймає значення від нуля до одиниці по визначенню.

Для довільного окремого фінансового або управлінського показника X_i слід визначити лінгвістичну змінну V_i - «Рівень показника X_i » .

Третім етапом побудови моделі є визначення показника значущості шляхом співставлення X_{ij} з його рівнем значимості r_i

Щоб оцінити цей рівень, необхідно проранжувати всі показники у порядку зменшення значимості так, щоб виконувалося правило:

$$r_1 \geq r_2 \geq \dots r_i \dots \geq r_N, \quad (2)$$

Якщо систему показників проранжовано в порядку зменшення їхньої значимості, значимість i -го показника r_i варто визначати за правилом Фішберна:

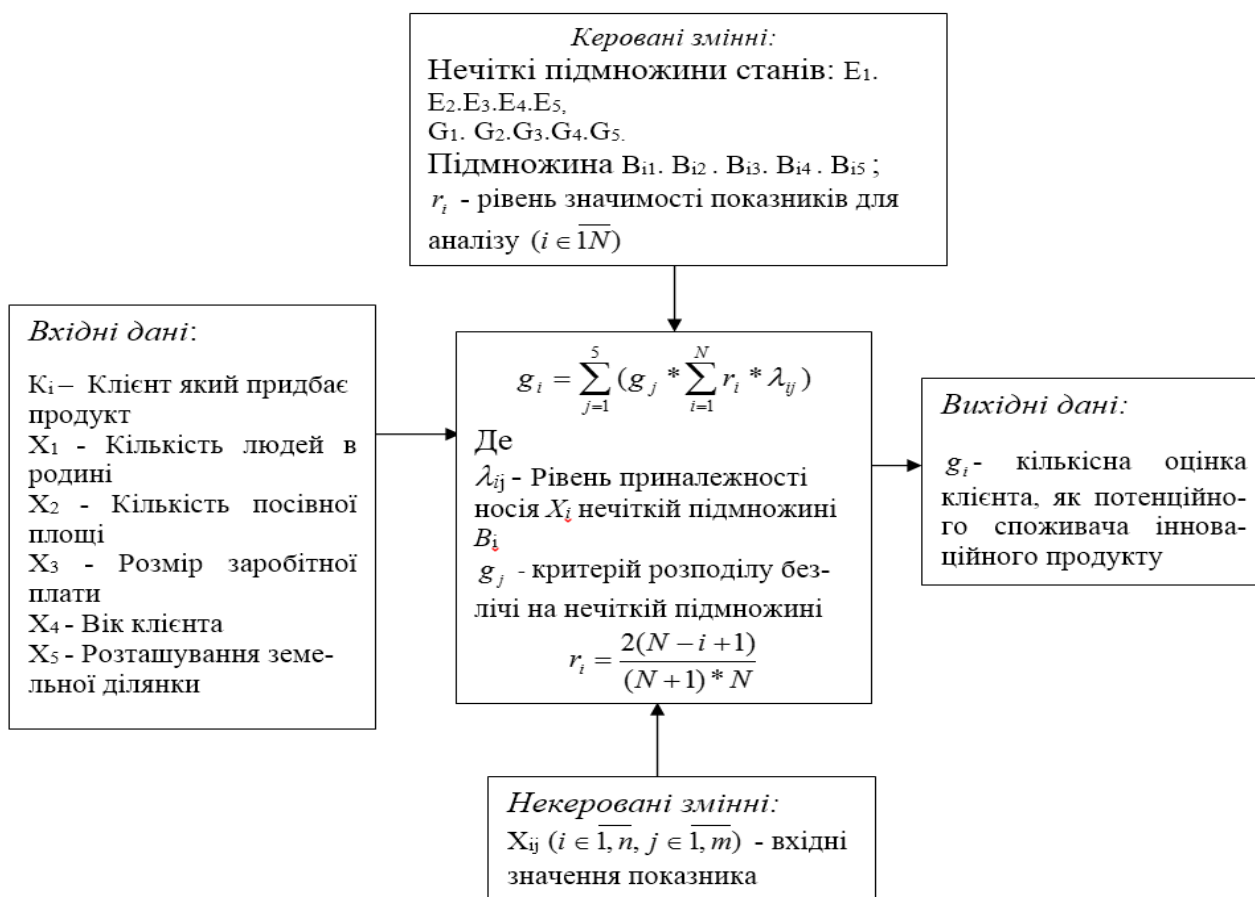
$$r_i = \frac{2(N - i + 1)}{(N + 1) * N} \quad (3)$$

Проміжними даними будуть матриці, які будуть містити оцінки певного критерію. Для того щоб ці оцінки можна було порівнювати з G , перші переводять у матриці з бінарними величинами. Проміжні дані описані в табл. 1.

Таблиця 1 – Опис проміжних даних

Показник	Економічний зміст	Формула розрахунку	Шкала вимірювання	Допустимі значення
r_i	Рівень значимості показників за Фішберна	$r_i = \frac{2(N - i + 1)}{(N + 1) * N}$	Порядкова	{0; ...;1}
λ_{ij}	Рівень приналежності носія X_i нечіткій підмножині V_i	$\lambda_{ij}=1$, якщо $b_{i(j-1)} < x_i < b_{ij}$. та $\lambda_{ij}=0$ в іншому випадку	Порядкова	{0;1}

Таким чином, концептуальна модель оцінки клієнта як потенційного споживача інноваційного продукту, її вхідні та вихідні дані можна подати у вигляді схеми

Запропонована концептуальна модель оцінки клієнта як потенційного споживача інноваційного продукту може бути застосована як для різних комерційних установ та торговельних брендів, але й для різних видів товарів. Для цього необхідно лише змінити перелік критеріїв, їх прояв, а також розробити нові класифікатори показників.

Список використаних джерел:

1. Чорна М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : монографія /М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Харків : ХДУХТ, 2012. – 210с.
2. Дмитрієва О.А., Зайцева О.С. Моделі прийняття рішень на основі теорії нечітких множин//Наукові праці ДонНТУ. Серія "Інформатика, кібернетика та обчислювальна техніка". – 2009, випуск 10 (153)

УДК 336.71:330.322

Шрамко Еліна Володимирівна,

студентка,

Миненко Сергій Володимирович,

аспірант,

Бойко Антон Олександрович

д.е.н., доцент

Сумський державний університет, м. Суми

REGTECH У СУЧАСНОМУ БАНКІНГУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Індустрія фінансових послуг постійно розвивається, особливо коли йдеться про зміни в регулюванні цього сектору, які зростають з року в рік. Щоб бути обізнаним в таких змінах, співробітники банків продовжують самостійно відстежувати їх. Моніторинг нормативних актів став ресурсномісткою, дорогою та неефективною процедурою, що призвело до розвитку нової категорії інформаційних технологій RegTech. Через це варто звернути увагу на їх застосування в сучасній банківській системі.

Термін RegTech був уперше введений Управлінням з фінансового регулювання Великобританії (FCA) у 2015 році, який було охарактеризовано як "підмножина FinTech, яка зосереджена на технологіях, що сприятимуть виконанню вимог регулювання ефективніше, ніж наявні інструменти" [4]. Інакше кажучи, це стосується будь-якої інформаційної технології, що забезпечує моніторинг вимог шляхом стандартизації процесів та впровадження систем контролю.

Досить часто RegTech плутають з ФінТех, тому варто окреслити основні відмінності. Як наведено вище, перше розглядають як підмножину другого, однак у зв'язку з високими темпами розвитку визначення FCA слід переглянути. Сьогодні регуляторні технології слід розглядати як окреме явище.

Тож, по-перше, продукти RegTech, що випливає з назви, орієнтовані на автоматизацію регулювання фінансових установ, а не надання фінансових послуг.

По-друге, на відміну від FinTech, RegTech має потенціал для застосування в багатьох регуляторних контекстах. Можливості включають навіть моніторинг дотримання корпораціями екологічних норм та відстеження в реальному часі розташування авіалайнерів.

По-третє, розвиток цих двох технологій було підкріплено різними рушійними силами. Зростання FinTech було зумовлено стартапами, які викликали недовіру суспільства до галузі фінансових послуг, тоді як RegTech виникла внаслідок зростання витрат на дотримання вимог.

Незважаючи на те, що RegTech є досить новим для банкінгу, як сектор він пройшов різні етапи розвитку, що поділяють на три фази.

RegTech 1.0 був періодом у 1990-х та 2000-х роках, коли фінансові установи тільки почали впроваджувати нові технології для моніторингу та аналізу ризиків нормативних актів або процесів. Цей етап був зумовлений великими компаніями для внутрішніх процесів управління та контролю [2].

RegTech 2.0 тривав протягом останнього десятиліття. Після фінансової кризи 2008 року почалося посилення регулювання фінансового сектору, що призвело до проривів в галузі технологій та збільшення кількості регтех-компаній, які створювали технологічні продукти для вдосконалення взаємодії клієнтів з банками. Більшість програм зосереджувались на принципі "знай свого клієнта" (KYC) [2].

RegTech 3.0 почався у 2020 році і перебуває на межі переходу від "знай свого клієнта" до "знай свої дані", оскільки фінансові установи починають розглядати ризики як проблеми даних та прогнозування, які можна вирішити за допомогою технологій [2].

Оскільки більшість підприємств ще пристосовуються до нового, в основному віддаленого способу роботи, переваги регуляторних технологій, як з точки зору боротьби з фінансовою злочинністю, так і підвищення ефективності

процесів, стають все більш очевидними. Зловмисники користуються перевагами пандемії COVID-19 для здійснення фінансового шахрайства [1]. Вони можуть використати будь-які слабкі сторони програм боротьби з відмиванням грошей, що робить нагляд важливішим, ніж будь-коли.

Відповідно до стану сучасного банкінгу основними функціями RegTech є:

- відокремлення та організація взаємопов'язаних наборів даних за допомогою технологій вилучення та передачі навантаження;
- видобування масивів великих даних за допомогою аналітичних інструментів та використання їх для різних цілей;
- швидке та якісне створення звітів.

Можливість широкого використання таких технологій спричинила ріст інвестицій у неї. Зокрема, тільки у 1 півріччі 2019 року всесвітній обсяг інвестицій у RegTech компанії склав 3753,1 млн. доларів США (рис. 1), а згідно зі звітом Grand View Research, Inc. очікується, що обсяг глобального ринку RegTech у 2025 році сягне 55,28 млрд. доларів США.

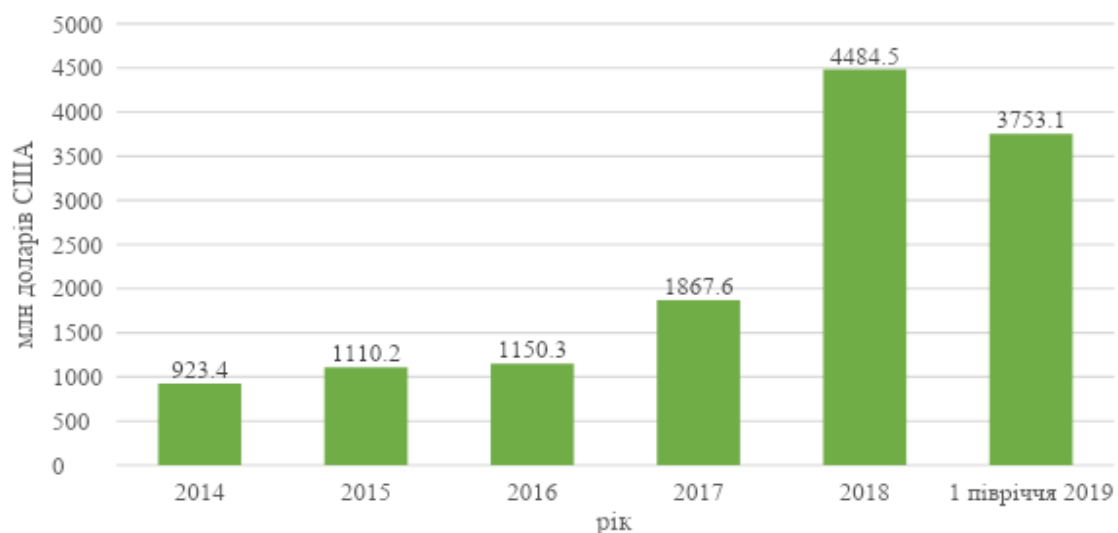

Рисунок 1 — Всесвітні інвестиції у RegTech, млн доларів США [3]

Всесвітній ринок у 2020 році складається з 250 компаній, а його особливістю є те, що стартапи і діючі компанії вирішили співпрацювати, і відсутність конкуренції, характерна, наприклад, для Fintech, стимулює появу

нових рішень RegTech. До того ж, у 2019 році він побив рекорд за кількістю глобальних угод —145.

Що стосується майбутнього, то розвиток буде відбуватися як з точки зору технологій, так і з точки зору масштабу використання. Зараз більшість програм зосереджені на вдосконаленій аналітиці. У довгостроковій перспективі блокчейн, штучний інтелект та машинне навчання знайдуть більше застосування і будуть використовуватися в контексті RegTech. Останнє поки що перебуває на початковій стадії, банки експериментують з цією технологією, оскільки її можливості дуже специфічні для сучасного середовища. Таке вдосконалення регуляторних технологій допоможе підвищити точність моделей, одночасно покращивши здатність аналізу різноманітних наборів даних та процесів організації [2].

Отже, ми з'ясували, що RegTech допомагає банкам автоматизувати дотримання вимог та зменшити ризики, пов'язані з їх виконанням. Очікується, що ці технології будуть розвиватися разом з інноваціями, учасниками ринку та потребами бізнесу. Проте наразі зрозуміло: вони вже існують і приносять переваги, необхідні для конкуренції в епісі інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Cheri Burns. Why regtech is more important than ever as businesses adjust to new ways of working // Encompass. URL:<https://www.encompasscorporation.com/blog/why-regtech-important-businesses-adjust-new-ways-of-working/> (дата звернення 06.11.2020).
2. John Humphries. Daniel Flax. The Future of RegTech. United Kingdom: Millennial Ltd, 2019. 386 p.
3. The first half of 2019 marked the strongest start to a year in RegTech to date // FinTech Global. URL: <https://fintech.global/the-first-half-of-2019-marked-the-strongest-start-to-a-year-in-regtech-to-date/> (дата звернення 08.11.2020).
4. The Global RegTech Industry: Benchmark Report / Emmanuel Schizas and others. United Kingdom: Cambridge Centre for Alternative Finance, 2019. 74 p.

СТРАТЕГІЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Аграрний сектор України становить значну долю в економіці країни, оскільки розвиток сільського господарства почався ще в давні часи та продовжується і сьогодні. І, хоча дана галузь вважається досить консервативною, стрімке поширення інноваційних технологій впливає на її функціонування. Використання сучасних технологій дозволяє не лише оптимізувати вирощування тих чи інших культур, але й спрогнозувати, враховуючи погодні умови та інші фактори, майбутній врожай та визначити, на яких ділянках краще вирощувати ті чи інші сорти.

Для українських підприємств велику роль відіграє логістика, оскільки переважна більшість компаній експортує товар закордон, тому перевезення відбуваються не лише сухопутним, але й морським транспортом, що значно ускладнює роботу логістів. Автоматизація даного напрямку разом з удосконаленням системи здійснення всього циклу вирощування культур є першочерговим завданням для підприємств аграрного сектору.

Не існує одного способу вибору автоматизації, що задовольнив би потреби абсолютно всіх підприємств без виключення. Але здійснення автоматизації аграрних підприємств необхідно виконувати за базовим алгоритмом, розширюючи відповідно до специфіки того, що саме необхідно покращити [1]: аналіз наявних проблем (визначення напрямків автоматизації та існуючих систем на підприємстві); визначення ризиків, ефективності майбутньої системи; вибір шляху автоматизації; розрахунок витрат та найважливіших систем для оцінки окупності проекту; розробка, впровадження,

тестування та вдосконалення системи; оцінка ефективності впровадження системи.

Виконання даного алгоритму дозволяє правильно підготувати основу для проведення автоматизації та контролювати процес на різних етапах. Автоматизацію будь-якого спрямування можна проводити різними шляхами, обираючи такий варіант, який задовольнить підприємство з управлінської та виробничої точки зору.

Найпершим варіантом автоматизації, який характерний для великих фірм з власним відділом розробки, є самостійне створення системи. Тобто програмісти розробляють потрібне програмне забезпечення і забезпечують його підтримку.

Наступним варіантом, до якого найчастіше звертаються підприємства, є розробка на замовлення. Цей шлях є оптимальним в тому випадку, коли система не є специфічною, а її вартість не перевищує бюджет підприємства.

Якщо ж компанія належить до галузі, в якій система потребує нестандартних функцій, то досить зручним шляхом є купівля готового продукту і виконання доробки частини функціоналу самостійно або ж на замовлення. Це дозволяє зекономити кошти і отримати потрібний продукт.

На українському ринку існують досить потужні системи, що були розроблені командами програмістів для аграрного сектору.

Поширеним є додаток Soft.Farm, який включає в себе управління земельним банком, GPS – навігацією, має вбудовані картограми та дозволяє відслідковувати погодні умови [2]. Перевагами даної програми є широкий спектр послуг та поєднання не лише специфічних функцій, але й базових, таких як проведення бухгалтерських розрахунків. Суттєвим мінусом є вартість даного програмного забезпечення, оскільки обчислюється вона відповідно до кількості га, які потрібно обслуговувати, що для великих підприємств не є раціональними витратами. Ще одним недоліком є складність інтеграції з іншими системами підприємства, що може призвести до виникнення надмірності даних та втрати ефективності.

Потужним інструментом є хмарна платформа Agro-online, яка дозволяє гнучко формувати карти полів, відслідковувати транспорт та керувати ним за допомогою смартфона. Програма легко інтегрується з іншими системами та має власну базу даних. Але серйозною проблемою для впровадження системи даного типу є рівень захищеності. Оскільки у хмарному середовищі існує більший ризик втрати даних, що призведе до втрати прибутку та загрози іміджу підприємства [2].

Такі додатки, як PreAgri, eFarmer, АгроКонтролер мають подібний, широкий функціонал, але є досить складними у впровадженні та потребують суттєвих додаткових вкладень [2].

Дані варіанти дозволяють охопити всі потреби в тому випадку, коли правильно визначено не лише те, що необхідно виконати, але й всі можливості для впровадження. Тому керівництво має чітко аналізувати всі аспекти створення майбутнього програмного забезпечення.

Для визначення оптимального шляху удосконалення технологій розглянемо різні наслідки, переваги та недоліки від реалізації кожної стратегії автоматизації (табл.1).

Таблиця 1 – Переваги та недоліки реалізації різних способів введення ІС на підприємстві

Варіант	Переваги	Недоліки
Самостійне розроблення	Нижчі затрати Захист інформації Підтримка Реалізація усіх необхідних функцій	Необхідна наявність професіональних програмістів Великий термін розробки Може бути нижча якість порівняно з іншими способами
Розроблення на замовлення	Висока якість Короткий термін реалізації Відсутність проблем з інтеграцією Наявність усіх функцій Підтримка	Високі затрати Поширення інформації Стороння підтримка баз даних
Купівля	Найшвидший термін реалізації Можна обрати задовільну ціну Відсутні витрати на заробітну плату програмістів	Нижча якість Відсутність специфічних функцій Нижчий рівень підтримки Проблеми з інтеграцією

Купівля + самостійна доробка	Витрати менші порівняно з розробкою на замовлення Можливість додати усі функції	Термін реалізації досить довгий Витрати на продукт та заробітну плату Можливість втрати інформації
Купівля + доробка на замовлення	Наявність усіх функцій Менша вартість порівняно з повноцінною розробкою Можливість додати усі функції	Нераціональні затрати Можливість виникнення проблем інтеграції

Отже, при проведенні автоматизації необхідно враховувати не лише всі потенційні можливості програми, її вартість та простоту реалізації, але й можливість роботи в критичних умовах, тобто таких, які виникають при настанні ризику. Для встановлення ефективної системи необхідно також враховувати і всі етапи життєвого циклу продукту, оскільки супровід технічного чи прикладного забезпечення набагато важливіший за простоту впровадження в аграрному секторі, адже безперебійна технічна підтримка забезпечує мінімізацію збитків, які можуть оцінюватися в мільйонах доларів.

Оскільки аграрний сектор тісно пов'язаний з навколишнім середовищем, то зовнішні чинники можуть становити великі загрози для впровадження програмного забезпечення, що також необхідно враховувати. Такими чинниками можуть бути як погодні умови, так і технічна оснащеність земельних ділянок. Визначимо найбільш поширені ризики в аграрному секторі.

Найбільш серйозною загрозою, що може стати причиною повільної автоматизації, є погане мережеве покриття на території України, особливо в сільських місцевостях. Це може призвести до втрати інформації чи її затримки, а також до викривлення даних, що в подальшому може негативно відобразитися на фінансових результатах.

Ще одним ризиком, пов'язаним з будь-якою логістичною інформаційною системою, є те, що навігатори та пристрої зв'язку можуть давати збій, і після появи зв'язку перебудовувати маршрут за іншою дорогою. Збій може відбутися

за рахунок величезного навантаження на систему. Якщо кожен автомобіль буде підключений до системи, то збій в одному може впливати на решту транспорту, що може призвести до затримок в поставках. Тобто ще одним вагомим ризиком виступає людський фактор.

Отже, дослідивши всі можливі шляхи автоматизації на підприємствах, можливі ризики та їх мінімізацію, можна зробити висновок, що специфічна агрономічна сфера вимагає нестандартних функцій, а самостійна розробка дозволяє врахувати їх всі. Також даний спосіб не передбачає проблем із законодавством, дозволяє зберегти всю конфіденційну інформацію. Для великих вітчизняних підприємств даний варіант є доцільним, оскільки зазвичай вони мають штатних програмістів, які займаються не лише підтримкою технічного забезпечення в офісах, але й займаються розробкою систем автоматизації. Якщо даний варіант не є задовільним, то можна обрати шлях купівлі готового продукту та доробки на замовлення. Проте в даному випадку цей варіант передбачатиме обов'язкову наявність спеціаліста, який буде здатен підтримувати цю систему та займатися її обслуговуванням. Отже, обираючи шлях автоматизації, обов'язково необхідно звертати увагу на специфіку конкретної галузі та на шлях подальшого функціонування системи на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Сільське господарство України очима експертів. Режим доступу: <https://smartfarming.ua/insayty/sil-s-ke-hospodarstvo-ukrayiny-ochyma-ekspertiv> (дата звернення 06.11.2020).
2. Сайт-агропортал Аграрний сектор України . – Режим доступу: <https://agroportal.ua/> (дата звернення 30.10.2020).

УДК 336.71.078.3

Леонов Сергій Вячеславович,

д.е.н., професор

Васильєва Тетяна Анатоліївна

д..е.н., професорка,

Кузьменко Ольга Віталіївна

д..е.н., професорка,

Кушнерьов Олександр Сергійович,

асистент, аспірант,

Скринька Лілія Олегівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ОЦІНЮВАННЯ
РИЗИКУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ДОХОДІВ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Процес легалізації кримінальних доходів в Україні набув таких масштабів, що може впливати як на внутрішньоекономічні процеси в державі, так й на її міжнародний рейтинг та імідж. Загалом обсяги операцій з легалізації кримінальних доходів оцінюються від 2 до 5 % світового ВВП (1-2 трлн. дол. США на рік). В реаліях вітчизняної фінансової системи загальний обсяг фінансових операцій, визнаних Державною службою фінансового моніторингу як ризиковані, в Україні становить від 10 до 15% ВВП. У той же час, тільки 1% світових нелегальних фінансових потоків повертаються державними органами контролю до бюджету. Ця проблема стоїть особливо гостро в умовах поточного погіршення макроекономічної ситуації та зростаючої економічної кризи, що спостерігається як у світі, так і в Україні.

З кожним роком ризик легалізації коштів отриманих незаконним шляхом за допомогою використання операцій фінансових установ збільшується та посилює тиск на фінансово-економічну безпеку держави, а також на бюджети усіх рівнів [9, 12, 15, 17]. Недосконалість законодавчого регулювання

фінансового нагляду, відсутність комплексної системи фінансового моніторингу, заснованої на новітніх інформаційних технологіях, сприяє зростанню злочинності, шахрайства у фінансовому секторі України, збільшенню можливостей відмивання грошей, отриманих незаконним шляхом [4, 10, 13, 16].

Для оцінювання обсягів легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, існує низка методик, кожна з яких пропонує різні механізми та дуже диференційовану систему відповідних критеріїв. Серед них, зокрема: методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, методика оцінювання ризику за типом клієнта з використанням коефіцієнтів значущості ризику, методика оцінки ризику легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом є оцінювання ризику за географічним розташуванням тощо [2, 8, 5, 14, 19, 20]. Найбільш популярні міжнародні методики оцінки ризику легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, часто містять показники, які відсутні в офіційній звітності вітчизняних фінансових установ, що зменшує їх практичне значення та не дозволяє повноцінно використовувати для прийняття ефективних управлінських рішень. Незважаючи на суттєві наукові результати, станом на сьогодні недостатньо розробленими залишаються питання формування всебічного масиву вхідної інформації для всебічної характеристики послуг банків, як основних фінансових посередників в Україні, з метою легалізації кримінальних доходів [1, 3, 6, 7, 11].

Для формування інформаційної бази оцінювання ризику легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, пропонується використовувати такі звітні показники банків:

1. частка фінансових операцій, зареєстрованих за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу, у загальній кількості фінансових операцій;

2. частка фінансових операцій, за якими прийнято рішення не надсилати повідомлення Держфінмоніторинг, у загальній кількості фінансових операцій, зареєстрованих за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу;

3. співвідношення розміру комісійного доходу від розрахунково-касового обслуговування клієнтів до загальної чисельності клієнтів банку;

4. кількість порушень постанов Правління НБУ за період;

5. кількість порушень Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» за період [18];

6. кількість порушень Закону України «Про банки і банківську діяльність» за період [21];

7. частка клієнтів, що не здійснювали фінансових операцій, у загальній чисельності клієнтів;

8. частка надходжень готівкових коштів у загальній сумі надходжень;

9. частка надходжень безготівкових коштів у загальній сумі надходжень;

10. частка видатків готівкових коштів у загальній сумі видатків;

11. переказ без зовнішньоекономічного контракту (кількість операцій за період);

12. переказ без зовнішньоекономічного контракту (суми операцій за період).

Таким чином, представлені вище показники кількісно характеризують як імовірність використання послуг банків з метою легалізації кримінальних доходів, так й вірогідність участі працівників банків або топ-менеджменту безпосередньо в даному процесі.

Тези доповіді підготовлено за результатами дослідження, що фінансується Національним фондом досліджень України No. 2020.01/0185 “Оптимізація та автоматизація процесів фінансового моніторингу для зростання інформаційної безпеки України”.

Список використаних джерел:

1. An. Buriak, Al. Artemenko. Reputation risk in banking: application for Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(2), 2018. P. 100-110. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.2\(2\).100-110.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(2).100-110.2018)
2. Dmytrov, S., Medvid, T. An approach to the use of indices-based analysis subject to money laundering and terrorist financing national risk assessment. *SocioEconomic Challenges*, 1(1), 2017. P. 35-47. URL: <http://doi.org/10.21272/sec.2017.1-04>.
3. Druhov, O., Druhova, V., Pakhnenko, O. The Influence of Financial Innovations on EU Countries Banking Systems Development. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 2019. P. 167-177. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-13>
4. Esmanov O., Dunne P. Prior to the Financial Security through Control over the Use of Public Funds, Assessment Methodology and Practical Experience in Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(3), 2017. P. 65-74. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.1\(3\).65-74.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(3).65-74.2017)
5. Gilmor, W.C. Dirty money. The evolution of money laundering counter-measures. Strasbourg. 1995.
6. Glants V. Optimization of Bank Expenses on Marketing Communications. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(1), 2018. P. 37-49. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.2\(1\).37-49.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(1).37-49.2018)
7. Guley, A., Gusev, J. Effect of foreign capital on competition development in the European banking sector. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(2), 2017. P. 71-79. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.1\(2\).71-79.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(2).71-79.2017).
8. Levi, M., Reuter, P. Money Laundering. University of Chicago. 2006. URL: www.puaf.umd.edu.
9. Molotok, I.F. Bibliometric and Trend Analysis of Budget Transparency. *Business Ethics and Leadership*, 4(2), 2020. P. 116-122. URL:[https://doi.org/10.21272/bel.4\(2\).116-122.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(2).116-122.2020).

10. Mujtaba, B. G., McClelland, B., Williamson, P., Khanfar, N., Cavico, F. J. An Analysis of the Relationship between Regulatory Control and Corruption based on Product and Market Regulation and Corruption Perceptions Indices. *Business Ethics and Leadership*, 2(3), 2018. P. 6-20. URL:10.21272/bel.2(3).6-20.2018.
11. Savchenko, T., Kovács, L. Trust in the banking sector: EU experience and evidence from Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(1), 2017. P. 29-42. URL:http://doi.org/10.21272/fmir.1(1).29-42.2017.
12. Sineviciene, L., Shkarupa, O., Sysoyeva, L. Socio-economic and Political Channels for Promoting Innovation as a Basis for Increasing the Economic Security of the State: Comparison of Ukraine and the Countries of the European Union. *SocioEconomic Challenges*, 2(2), 2018. P. 81-93. URL: 10.21272/sec.2(2).81-93.2018
13. Smith, J.M. Money Laundering Struggle Enforces. *Operational Risk*, 2003. 1: 2–12.
14. Subeh, M. A., Boiko, A. Modeling efficiency of the State Financial Monitoring Service in the context of counteraction to money laundering and terrorism financing. *SocioEconomic Challenges*, 1(2), 2017. P. 39-51. URL:http://doi.org/10.21272/sec.1(2).39-51.2017.
15. Vasylieva, T., Harust, Yu., Vynnychenko, N., Vysochyna, A. Optimization of the financial decentralization level as an instrument for the country's innovative economic development regulation. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 2018. P. 381- 390. URL: http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-33
16. Yarovenko, H., Kuzmenko, O., Stumpo, M. DEA-Analysis Of The Effectiveness Of The Country's Information Security System. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 2020. P. 142-153. URL:https://doi.org/10.21272/sec.4(3).142-153.2020.
17. Zolkover, A., Terziev, V. The Shadow Economy: A Bibliometric Analysis. *Business Ethics and Leadership*, 4(3), 2020. P. 107-118. URL:https://doi.org/10.21272/bel.4(3).107-118.2020.

18. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 16.08.2020.

Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

19. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Київ, 2016. 208 с.

URL:http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.p

20. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні. *Orgsnization for Security and Co-operation in Europe.* Київ, 2018.

21. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2020.

Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoni-ukraini-za-2000-rik/35589.html>

УДК 351.863:343.72:004.496.5:336(043.2)

Скринька Лілія Олегівна,

студентка,

Гарбар Яна Сергіївна

аспірантка,

Кузьменко Ольга Віталіївна,

д.е.н., професор

Сумський державний університет, м. Суми

**ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ
КІБЕРШАХРАЙСТВАМ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ДОХОДІВ
НА ОСНОВІ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ВИЖИВАННЯ**

У сучасному світі швидкий розвиток технологій, цифровізація фінансових відносин, популяризація та активне використання криптовалют для розрахунків вплинули на зростання кількості кібершахрайств у фінансовій сфері та збільшення нелегального відтоку коштів. За інформацією Генеральної прокуратури України встановлена сума доходів, здобутих злочинним шляхом за 2016-2018 роки склала 7318,89 млн грн.[1]

Кібершахрайство та легалізація доходів, набутих злочинними способами, представляє загрозу економічній безпеці будь-якої країни, вона набуває глобального характеру, оскільки різні схеми відмивання грошей мають міжнародний характер та мають зв'язок з організованою злочинністю.[2] Відмивання незаконних доходів у світі все більшою мірою загрожує стабільності фінансової системи будь-якої країни, а також призводить до низки таких негативних наслідків суспільного характеру як втрата довіри населення до банківського сектору, крадіжка персональних даних клієнтів фінансових установ та нарощенню соціальної напруги загалом.

Тож обрана проблематика є достатньо гострою та займає одне з провідних місць не лише в межах України, але й на міжнародній арені. Підтвердженням цього є факт, що у розвинутих країнах боротьба з відмиванням грошей виділена як окремий напрямок діяльності в рамках загальної концепції заходів щодо протидії міжнародній організованій злочинності. Окрім законодавчої бази для судового переслідування осіб, винних у легалізації кримінальних доходів, у ряді цих країн існує відпрацьована система заходів щодо конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом, методів по боротьбі з відмиванням грошей, а також механізмів взаємодії правоохоронних та контролюючих органів, пов'язаних з реалізацією даних заходів. У США, Бельгії, Австралії та Великобританії було створено орган, що відповідає за збір, аналіз та передачу компетентним органам інформації про виявлені факти фінансових порушень, щодо підозрілих доходів здобутих злочинним шляхом. [3]

В Україні протидія кібершахрайствам та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом регламентується низкою нормативно-правових актів. Зокрема, відмивання доходів у нашій державі є кримінальним злочином та згідно з статтею 209 Кримінального кодексу України вчинення фінансової операції з коштами, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації доходів, карається позбавленням волі на строк від трьох до п'ятнадцяти років в залежності від обставин та позбавленням права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю на строк до трьох років з компенсацією майна.

Оскільки для кожної країни протидія відмиванню кримінальних доходів є питанням національної безпеки, а сучасні можливості втілення протиправних дій в даному напрямку необмежені, надзвичайно важливим завданням є визначення ефективності існуючої протидії національної системи злочинам, що вчиняються у банківській сфері.

Існуючі методи та підходи до моделювання та прогнозування результатів протидії національної системи кібершахрайствам та легалізації кримінальних доходів не завжди можуть передбачити виникнення злочинних операцій у фінансовому секторі та визначити фактори їх виживання в зазначених умовах. Тому для моделі оцінювання ефективності роботи національної системи фінансового моніторингу з урахуванням цифрових трансформаційних змін був запропонований непараметричний метод аналізу виживання.

Особливості реалізації методів аналізу виживання полягає в тому, що вони можуть бути реалізовані на цензурованих або неповних даних, що досить важливо в сучасних умовах неповних статистичних масивів.[4]

Серед усіх моделей дослідження процесів виживання було обрано метод оцінок Каплана-Мейера, оскільки перевага даного методу в тому, що оцінки не залежать від розбиття часу спостереження на певні інтервали. Також для запропонованого методу можливе порівняння виживання у двох і більше групах.

Отже, у сучасних умовах розвитку нашої країни відбувається трансформація економіки, поряд із цим збільшується й кількість грошей кримінального походження, у свою чергу власники незаконно отриманих капіталів намагаються провести їх легалізацію. Саме тому на сьогоднішній день для всього світового фінансового співтовариства вкрай актуальною є проблема збільшення ефективності учасників системи протидії відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, з метою зниження мотивації в отриманні таких доходів, а також скорочення кількості протиправних дій та операцій, виявлення та знищення джерел злочинних коштів.

Публікацію підготовлено в межах виконання НДР «Кібербезпека в боротьбі з банківськими шахрайствами: захист споживачів фінансових послуг та зростання фінансово-економічної безпеки України» (№ держреєстрації 0118U003574).

Список використаних джерел:

1. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму [Електронний ресурс] // 2019 – Режим доступу: <https://finmonitoring.in.ua/NRA2019.pdf>.

2. Удосконалення національної системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом в контексті підвищення фінансово-економічної безпеки держави [Текст] : звіт про НДР (остаточний) / кер. С. В. Леонов. — Суми : СумДУ, 2019. — 338с. url: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77910>

3. Дмитров С.О., МеренкоВа О.В., Медвідь Т.А., Ващенко О.М. Оцінка та управління ризиком використання послуг для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму в комерційному банку : монографія - за заг. ред. О. М. Бережного. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. 114 с.

4. Сергієнко О.А., Філатова Л.Д., Солдатова Я.Ю. (2015) Моделювання виживання та розповсюдження кризових ситуацій на банківському ринку України. Проблеми економіки, №1, с.372-381.

УДК 338.24

Радько Вікторія Вікторівна,

студентка,

Діденко Ірина Вікторівна,

к.е.н.,

Сумський державний університет, м. Суми

ОЦІНКА ІНТЕГРАЛЬНОГО ІНДЕКСУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах приділяється особливо значна увага забезпеченню стабільності та розвитку країни в усіх її аспектах. Аналізуючи наслідки світових криз, спричинених економічними, політичними, геополітичними та іншими факторами, бачимо, що більшість передових країн не змогли передбачити та запропонувати певні заходи щодо запобігання виникнення масштабних економічних та соціальних загроз. Ці події зумовлюють важливість вивчення методів та підходів до оцінювання та шляхів мінімізації будь яких ризиків, які впливають на фінансовий стан країни загалом.

Отже, для оцінки соціально-економічного розвитку України протягом 2009-2019 рр. пропонується розглянути розрахунок інтегрального показника.

Інтегральний показник – це показник, який розраховується в результаті зважування визначеної комбінації фінансових, економічних або соціальних індикаторів і комплексно характеризує стан фінансового, економічного чи економіко-соціального середовища країни [1].

Інтегральний показник розраховується за формулою:

$$ISFS_j^{DF} = \frac{\sum_{i=1}^n \hat{s}_{ij}}{\max\{\sum_{i=1}^n \hat{s}_{ij}\}} \quad (1)$$

де, ISFS – інтегральний індекс характеристики стійкості складових фінансової системи України за j-ий період часу.

Вхідними даними для розрахунку інтегрального показника ми беремо десять соціально-економічних показників: рівень безробіття, прожитковий мінімум, валовий внутрішній продукт (надалі ВВП), мінімальна сплата єдиного соціального внеску (ЄСВ), рівень інфляції, число людей, що вступили до вишів, число осуджених людей в країні, дисконтна ставка НБУ, валовий зовнішній борг та прямі іноземні інвестиції [2,3].

Перш за все, необхідно обрати найбільш релевантні показники методом головних компонентів. Для цього ми використали програму STATISTICA.

В результаті дослідження було виявлено, що показник «Рівень інфляції» не має тісних зв'язків з усіма іншими, що є головною умовою при виборі індикаторів для обчислення інтегрального показника. Тобто, даний показник не приймає участь в подальших розрахунках.

Також метод головних компонентів перевіряється побудовою кореляційної матриці, де ми чітко можемо побачити зв'язки між індикаторами.

	Безробіття	Прожитковий мінімум	Рівень інфляції	ВВП	Мінімальний єдиний соціальний внесок	Число людей, що вступили до вишів	Число осуджених людей в країні	Дисконтна ставка НБУ	Валовий зовнішній борг	Прямі іноземні інвестиції
	1									
Прожитковий мінімум	-0,7843	1								
Рівень інфляції	-0,47731	-0,0548	1							
ВВП	-0,80261	0,99453	-0,03104	1						
єдиний соціальний внесок	-0,67317	0,95899	-0,04135	0,94672	1					
Число людей, що вступили до вишів	0,90376	-0,78743	-0,3657	-0,80926	-0,751813712	1				
Число осуджених людей в країні	-0,86136	0,55893	0,69068	0,56996	0,524717267	-0,830853908	1			
Дисконтна ставка НБУ	-0,85088	0,5988	0,64397	0,63978	0,555102033	-0,746645828	0,72140266	1		
Валовий зовнішній борг	0,43524	0,02052	-0,8687	-0,02174	0,014619687	0,30769585	-0,44539452	-0,760311879	1	
Прямі іноземні інвестиції	0,93891	-0,70341	-0,48651	-0,72596	-0,589456957	0,783821828	-0,81022194	-0,817751477	0,44161995	1

Рисунк 1 – Кореляційна матриця

На наступному етапі необхідно нормалізувати дані. Даний етап обумовлений наявністю в межах вхідної інформаційної бази як показників

стимуляторів, так і дестимуляторів. До стимуляторів відносять - прожитковий мінімум, валовий внутрішній продукт (надалі ВВП), мінімальна сплата єдиного соціального внеску (ЄСВ), число людей, що вступили до вишів, дисконтна ставка НБУ та прямі іноземні інвестиції; до дестимуляторів - рівень безробіття, число осуджених людей в країні та валовий зовнішній борг.

Після нормалізації даних індикаторів ми розраховуємо інтегральний показник за формулою 1.

Рік	Інтегральний показник
2009	0,745836646
2010	0,786626319
2011	0,813309317
2012	0,817439389
2013	0,912189996
2014	0,696219786
2015	0,951936693
2016	0,756834414
2017	0,866114044
2018	0,955721027
2019	1

Рисунок 2 – Результати розрахунку інтегрально показника

Пропонується провести наступну інтерпретацію рівнів стійкості:

- від 0 до 0,25 частки одиниці – низький рівень;
- від 0,25 до 0,50 частки одиниці – достатній рівень;
- від 0,50 до 0,75 частки одиниці – середній рівень;
- від 0,75 до 1.00 частки одиниці – високий рівень.

Дивлячись на отримані результати ми можемо зробити висновок, що всі роки, окрім 2014 року, мають високий рівень стійкості, адже інтегральний показник знаходиться в межах 0,75-1.

У 2014 році ми отримали середній рівень стійкості. У 2014 році Україна стикнулася з глобальними викликами – військові дії на Сході, анексією Криму та економічною кризою. Падіння зовнішнього та внутрішнього попиту спричинили падіння ВВП на 6,8%. Економічна та політична невизначеність

призвела до різкого попиту на іноземну валюту та різкого падіння і знецінення гривні. Дохід домогосподарств та підприємств скоротився, що призвело до глобального звільнення працівників.

Список використаних джерел:

1. Інтегральний показник. Електронний ресурс. URL: [https://ips.ligazakon.net/document/TM037678#:~:text.](https://ips.ligazakon.net/document/TM037678#:~:text=)
2. Міністерство фінансів України. Електронний ресурс. URL: <https://minfin.com.ua/>.
3. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Економічні підсумки для України "Рік кризи та нові можливості". Електронний ресурс. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/economic_results_of_year?pid=4954.
5. Нормалізація даних . Електронний ресурс. URL: <https://studfile.net/preview/5198794/page:6/>.

УДК 629.73.002

Лебедєва Юлія Віталіївна,
студентка,

Діденко Ірина Вікторівна,
к.е.н.,

Сумський державний університет, м. Суми

BUILDING A DFD DIAGRAM FOR THE SHIPPING AND SUPPLY DEPARTMENT (PRODUCTION AND TESTING)

In this work, a data flow diagram is used to describe workflow and information processing.

Central to this work is the work "Storage of components and assembled computers". It receives assembled computers and components received from suppliers, as well as a list of components necessary for assembling computers. The output of this work will be the necessary components (if they are available), a list of missing components transferred to the input of the work "Supply with the necessary components" and assembled computers transferred for shipment. The outputs of the works "Supply with the necessary components" and "Shipment of finished products" will be orders to suppliers and finished products.

After that, we placed on the data warehouse diagram - this is the information that is needed for every work.

The Supply with the necessary components work deals with information about suppliers and information about orders made from those suppliers. The arrow connecting the work and the Supplier List datastore is bidirectional because the work can both receive information about existing suppliers and enter data about new suppliers. The arrow connecting work with the "Order List" data warehouse is unidirectional, since work only adds information about the orders made.

The Storage of Components and Assembled Computers job works with information about received and distributed components and assembled computers, therefore the arrows connecting the work with the Component List and Assembled Computer List data stores are bidirectional. Also, when receiving components, this work must make a note that the order to suppliers has been completed. To do this, it is linked to the "Order List" data warehouse with a unidirectional arrow.

The work "Shipment of finished products" must store information on completed shipments. For this, a corresponding data store is entered - "Shipping data".

As a result, we got a DFD diagram, which is convenient for analysis when the system is viewed from the point of view of document flow. At the same time, you can clearly see where the data is stored, how the documentation is exchanged, which simplifies the work of the company's employees.

СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВИЙ РИНОК В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.

УДК: 336.6

Бондаренко Євгенія Костянтинівна

к.е.н., асистент

Петренко Юлія Олександрівна

студентка

Сумський державний університет, м. Суми

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ АВТОСТРАХУВАННЯ

Сучасний розвиток ринку автострахування відбувається під впливом наслідків економічної кризи 2014-2015 років, що виражається у зменшенні кількості страхових компаній, погіршенні платоспроможності споживачів страхових послуг, та призводить до зниження загальної ефективності діяльності страхових компаній. Необхідність автострахування пов'язана з тим, що кількість транспортних засобів неспинно зростає, підвищується інтенсивність дорожнього руху, що призводить до збільшення кількості ДТП, а отже зростання матеріальних витрат внаслідок ДТП.

В Україні існують наступні види автострахування: добровільне страхування автомобіля (КАСКО), обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів (ОСЦПВ), обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів «Зелена картка».

Враховуючи той факт, що динаміка страхових премій автострахування не має стабільної динаміки, тому слід вжити заходи щодо їх підвищення. Збільшити продажі страхових продуктів з автострахування необхідно використовуючи як традиційні канали (через страхових агентів та брокерів) так і освоїти новий напрям – Інтернет-продажі. Зважаючи, що значна частка населення є активними користувачами інтернет-послуг, даний напрям є доволі

перспективним. Проте низький рівень впровадження новітніх розробок щодо обслуговування клієнтів у страхових компаній є одним із стримуючих факторів ринку автострахування.

На даному етапі існує ряд перешкод, що обмежують продажі через Інтернет: недостатня врегульованість даної процедури на законодавчому рівні; обов'язковий огляд автомобіля при купівлі полісу КАСКО; неможливість придбати поліс КАСКО через Інтернет за умови, якщо транспортний засіб знаходиться під заставою у банківській установі.

Основними проблемами, що стримують розвиток ринку автострахування є:

- низька платоспроможність страховиків, що призводить до погіршення попиту на страхові продукти;
- відсутність впевненості у якості страхового продукту;
- високий рівень шахрайства;
- невідповідність страхового ринку європейським стандартам та діючих нормативно-правових актів сучасним вимогам;
- низький обсяг ліквідних фінансових інструментів страховиків, що загрожує їх фінансовій стійкості та платоспроможності.

Одним із напрямів покращення функціонування ринку автострахування є перехід від паперових полісів страхування до електронних. Це сприятиме не лише зменшенню витрат страхових компаній на виготовлення паперових бланків та покращення умов їх зберігання, а ще унеможливить ризик їх фізичного пошкодження. В цьому ж напрямі варто розробити мобільні додатки для зручності користування як для клієнтів так і для страхових компаній. Впровадження електронних полісів забезпечить швидке та достовірне внесення інформації на момент укладення договору, допоможе здійснювати контроль над використанням лише дійсних полісів страхування.

Пріоритетним напрямом підвищення ефективності діяльності ринку автострахування є залучення зусиль Моторного (транспортного) страхового бюро з метою захисту потерпілих внаслідок ДТП, що передбачатиме повну

компенсацію втрат та зумовить підвищення довіри до страхових компаній. Крім того, М(Т)СБ має повноваження щодо захисту інтересів страхових компаній у разі виникнення спірних питань.

Розвиток ринку автостраховання неможливий без державної підтримки, тому важливим є формування чіткої концепції реформування даного сегменту, удосконалення процесу державного регулювання ринку, адаптація вітчизняного страхового ринку до світових вимог.

Таким чином, для подолання проблем, що існують на ринку автостраховання необхідно забезпечити повну компенсацію споживачам, у яких стався страховий випадок, що зумовить підвищення довіри до страховиків; підвищити якість наданих послуг страхових компаній; запровадити спеціальні програми, що направлені на інформування населення про послуги, що надаються на страховому ринку. Одним з напрямів підвищення ефективності та прозорості ринку автостраховання є запровадження електронних полісів.

Список використаних джерел:

1. Кравчук Г. В. Проблеми і перспективи розвитку ринку страхування автотранспортних засобів в Україні. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2016. № 1. С. 178–184.
2. Марценюк-Розарьонова О. В. Розвиток ринку автостраховання в Україні: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_3_33.
3. Товстиженко О. В. Аналіз розвитку автостраховання в Україні. *Чернігівський науковий часопис*. Серія 1 : Економіка і управління. 2017. Вип. 1. С. 87-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chnch_ekon_2017_1_15.
4. Федорович І. М. Проблеми та перспективи розвитку автостраховання в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 39. С. 79-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2019_39_12.

**АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ
ПОШИРЕННЯ СХЕМ НЕЛЕГАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФІНАНСОВИХ
ПОСЕРЕДНИКІВ**

Світова економіка знаходиться в перманентному стані трансформації: змінюються технологічні уклади, матеріальні цінності, механізми регулювання. Цей процес може прискорюватися за рахунок появи нових факторів, які змінюють фундаментальні основи сучасної ринкової економіки.

Зіткнення цифрового середовища і аналогових каналів передачі цінності призводило до зниження швидкості і високої вартості транзакцій, а також появи ризику втрати цифрової власності і грошових коштів в результаті шахрайських дій третіх осіб. Пошук рішення проблем збігся зі світовою фінансово-економічною кризою 2007-2009 років, а пізніше – дестабілізацією міжнародних економічних відносин через посилення умов торгівлі з боку провідних розвинених і країн, що розвиваються, введення економічних санкцій і широкого застосування інструментів протекціонізму. У цих умовах став формуватися запит учасників світової економіки на формування альтернативних інструментів заощадження накопичень, які не корелюють з динамікою традиційних фінансових ринків, нових еквівалентів грошей, що відповідають сучасним вимогам цифрової економіки і більш незалежних від дій країн-емітентів [1].

Бурхливий розвиток технологічних та фінансових інновацій зумовив появу нефінансових компаній, які надають традиційні фінансові послуги (галузь «фінтех»). Сьогодні фінтех – це десятки або й сотні мільярдів доларів

інвестицій щороку, значний потік якісних змін, які, взявши початок у фінансовому секторі, виходять далеко за його межі й торкаються більшості сфер людської життєдіяльності, зокрема економічних та соціальних.

Відповідно до дослідження міжнародної консалтингової компанії «PricewaterhouseCoopers», що базується на результатах унікального міжнародного опитування, в якому взяли участь більше 500 керівників вищої ланки фінансових установ з 46 країн, більшість (83%) респондентів, які представляють традиційні організації сектору фінансових послуг, вважають, що їм загрожує втрата частини бізнесу, який може перейти до конкурентів – компаній сегменту фінтеху. У разі з банками показник виявляється ще більш значним і сягає 95%. Водночас самі компанії фінтеху розраховують на те, що зможуть отримати 33% традиційного бізнесу [3].

Окрім перспектив використання компанії фінтеху породжують безліч проблем інституціонального характеру, пов'язаних з регулюванням та правовим регламентуванням діяльності. Фактори ризику необхідно враховувати як на мікро-, так і на макрорівнях. Ризики включають обмежений захист інвесторів сектору ритейлу (роздрібна торгівля, продаж товарів або послуг кінцевому споживачу), потенційне зростання фінансування ненадійних позичальників, системний ризик внаслідок функціонування частково нерегульованого і непрозорого сектору.

Розвиток Фінтех-сектора привертає інтерес регуляторів, які в даний час оцінюють найкращі способи підтримки розвитку фінансового ринку, в той час як забезпечення розвитку сектора сприяє основних повноважень, таким як системна стабільність, захист інтересів і ринкова конкуренція. Завдання полягає в усуненні протиріч між наявністю гнучких, перспективних рамок, що сприяють інноваціям, і досить чіткими рамками, що дозволяють підтримувати довіру ринку, споживачів і інвесторів [5].

На сьогоднішній день багато країн не визначили конкретної позиції, яку вони займають щодо криптовалют, тому координаційна робота міжнародних організацій у цій сфері необхідна. У зв'язку з цим продовжується розробка

рекомендацій з регулювання даної галузі в різних областях застосування. Серед таких областей – фінансові та товарні ринки, фінансові послуги, податкове адміністрування, захист прав споживачів, законодавство про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (англ. AML / CFT) [2].

Більшість країн на поточний момент знаходяться в стадії моніторингу діяльності, пов'язаної з обігом криптовалют і розвитком відповідних технологій. В рамках окремих юрисдикцій (Швейцарія, Мальта) можна говорити про вироблення достатньої регуляторної бази, що дозволяє компаніям і громадянам здійснювати операції в рамках правового поля.

Серед деяких країн широкого поширення отримав метод «м'якого права», при якому державні органи обмежуються інформуванням громадян про ризики, пов'язані з інвестуванням коштів в ICO, криптовалюта і похідні фінансові інструменти, в яких криптовалюта використовуються в якості базового активу (Австралія, Бразилія, Великобританія, Німеччина, Малайзія, Нідерланди).

У деяких країнах (Індія, Іран, материковий Китай, Пакистан, Південна Корея) введені прямі заборони на операції з криптовалюта з метою мінімізації ризиків банківської діяльності при виконанні вимог AML/CFT [4].

Україна стала однією з перших країн у світі, яка спробувала ввести законодавчу базу для технології блокчейн (розроблений законопроект про регулювання обороту криптовалюта). Проте виникло багато складнощів, в т.ч.: формулювання визначення криптовалюта; кваліфікація операцій з криптовалюта як бартерних, наділення фінансового регулятора повноваженнями по їх контролю та ін.

Таким чином, складність існуючої фінансової систем обумовлює значні ризики для її суб'єктів. Розвиток технологічних інновацій сприятиме їх мінімізації та створенню нових фінансових продуктів. Це дозволить підвищити фінансову інклюзивність, прозорість фінансових потоків та зменшити затрати учасників фінансових відносин. Технологічні інновації дають змогу підвищувати ефективність функціонування системи державних фінансів. Вони

призводять до здорової децентралізації, надаючи доступ населенню до процесу управління державними фінансами на основі збільшення рівня прозорості та розширення можливостей і прав людини. Застосування технологічних інновацій у фінансовому секторі створить передумови для детінізації національної економіки та зростанню міжнародних рейтингів України.

Дослідження виконане у рамках держбюджетної науково-дослідної роботи 0120U100473 «Формування інструментарію детінізації економіки України на основі каузального моделювання траєкторій взаємодії фінансових посередників»

Список використаних джерел:

1. Волосович С. В. Домінанти технологічних інновацій у фінансовій сфері. *Економічний вісник університету*. 2017. № 33 (1). С. 15-21.
2. Криптовалюты и блокчейн как атрибуты новой экономики. Разработка регуляторных подходов: международный опыт, практика государств — членов ЕАЭС, перспективы для применения в Евразийском экономическом союзе. Евразийская экономическая комиссия, Москва, 2019 г. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_makroec_pol/SiteAssets/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4_FINAL.pdf (Дата звернення: 08.05.2020 р.)
3. Поченчук Г. М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 1193-1200.
4. Ушакова Н. Е. Криптовалюта и ее влияние на мировую экономику на примере Bitcoin. *Вопросы управления*. 2019. № 1 (37). С. 57-64.
5. Филиппов Д. И. О влиянии финансовых технологий на развитие финансового рынка. *Российское предпринимательство*. 2018. № 19 (5). С.1437-1463.

Вялкова Валерія Віталіївна,

студентка,

Троян Марія Юріївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Конкуренстоспроможність економіки України все більше залежить від якості регуляційних інститутів та загальної структури фінансового ринку. Інтеграційні процеси українського фінансового ринку до світової фінансової системи зіштовхнулися з явищем цифрової економіки, яка значно впливає на трансформування економічних процесів. Під розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та цифрової революції найбільшого впливу зазнає фондовий ринок.

Фондовий ринок в Україні досі знаходиться на етапі становлення і має значні перепони на шляху його розвитку. Проте з появою нових цифрових інструментів процес зростання та адаптування під міжнародні ринки змінюється і надає альтернативні шляхи для удосконалення конкурентоспроможності. Дослідження тенденцій розвитку фондового ринку в Україні під впливом цифрової економіки є важливим і актуальним.

Фінансовий ринок та ефективність його функціонування мають вагомe значення для покращення економіки України. Глобалізаційні процеси, розвиток міжнародної торгівлі і загальна інтернаціоналізація ринків накладають на країни світу вимоги до дотримання міжнародних стандартів та підвищують загальний рівень конкуренції. Оскільки економіка України є перехідної, становлення фінансового ринку зіштовхується з перепонами на шляху його розвитку, такі як відкритість, недоліки законодавства щодо регулювання фінансових відносин, тощо.

Фінансовий ринок може функціонувати за двома моделями: банкоцентричною, де переважно використовуються інструменти кредитного ринку, та фондоцентричною, де використовуються інструменти ринку капіталу. Український ринок має ознаки банкоцентричного типу, адже рівень ринку капіталу невисокий, основним джерелом фінансування економіки виступає кредитування і регулювання переважно державне. Частка фондового ринку в економіці України з роками знижується - обсяги торгів на ринку цінних паперів знижувалися з 2331,94 млрд. грн. в 2014 році до 590,58 млрд. грн. в 2018 році [1].

Збільшення частки використання інструментів фондового ринку має стратегічне значення у напрямі реформ фінансового сектору для збільшення частки інвестування в економіку та підвищення конкурентоспроможності. Саме ринкова модель має основні переваги, які потребує економіка України і може стати пріоритетом у трансформуванні фінансового ринку.

Із розвитком технологій та постійного введення інновацій серед факторів впливу на функціонування, рівень конкуренції та різноманітність інструментів фондового ринку з'явилася цифрова економіка. Це тип економіки, в якому значущими факторами і засобами виробництва виступають цифрові дані і мережеві транзакції, що працюють в режимі на вимогу – отримання замовлень на товар чи послугу відбувається онлайн, а їх виконання офлайн.

Цифровізація економіки може торкнутися фондового ринку через такі технології: технології комунікації, технології збирання та обробки інформації, штучний інтелект, біометрію, криптографію, «хмарні» технології, технології розподіленого реєстру (блокчейн), фінансові технології (ФінТех), високочастотний трейдинг, складні опціони, діджитал кредитування, краудфандінг на основі акцій тощо [2].

Цифрова економіка для України це альтернативний вихід в конкурентні ринки та спосіб ефективної перебудови фондового ринку. Поява нових інструментів може сприяти вирішенню основних проблем функціонування ринку капіталу.

Перш за все, це відкритість інформації та транзакцій на фондовому ринку, їх безпека, що краще реалізується через ФінТех, Big Data та криптографічні технології. Це можливість знизити рівень тіньового обігу ресурсів і перевести його в офіційний фінансовий ринок.

Висока швидкість обміну інформацією, її зберігання, її своєчасність, доступність для кожного учасника ринку і переваги в обробці, необмеженість ресурсів, які не може перевершити жодна людина, дають фондовому ринку значні конкурентні переваги.

Низький рівень капіталізації фондового ринку та торгівлі акціями під впливом трансформаційних процесів цифрової економіки підвищиться, адже поява нових інструментів та їх використання приваблює інвесторів як внутрішніх, так і іноземних. Постіндустріальний розвиток на сьогоднішній день є пріоритетом для інвестицій. Згідно з оцінками Українського інституту майбутнього частка цифрової економіки у ВВП найбільших країн світу у 2030 році досягне 50 - 60% [3].

З розвитком цифрової економіки обмеженість кількості ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів зменшується, що надає інвесторам більше вибору та хеджування ризиків.

І остання важлива зміна, яка стане наслідком цифровізації економіки – фінансове посередництво, що дозволяє здійснення платежів без банківських установ. Це значно знижує вартість послуг через зменшення кількості посередників і надає економіці більш ринкового характеру.

Глобалізація і вихід фінансового ринку України на світову арену вимагає значних змін його функціонування і зміщення фокусу з кредитного ринку на фондовий. Низький рівень конкурентоспроможності фондового ринку може значно покращитись за умови розвитку цифрової економіки і введення інноваційних фінансових інструментів та технологій. Це приваблює нових інвесторів, знижує тінізацію економіки, розширює варіативність інструментів і збільшує обсяги торгівлі на фондовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Річний звіт НКЦПФР. – 2018. – с.8-9. https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/zvit_2018.pdf
2. Калач Г.М. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОНДОВОГО РИНКУ – Науковий вісник Ужгородського Університету. – 2018. – 171-177 с. <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/149460/148639>
3. Український інститут майбутнього. УКРАЇНА 2030Е — КРАЇНА З РОЗВИНУТОЮ ЦИФРОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ. <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

УДК 368:330

Alekseyenko Lyudmyla,

Dr. of Econ., Prof.

Ivano-Frankivsk Research and Development Institute of Management

West Ukrainian National University,

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Tulai Oksana,

Dr. of Econ., Prof.

West Ukrainian National University,

Ternopil, Ukraine

Kosovych Olha,

Dr. of Philology, Prof.

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,

Ternopil, Ukraine

PRUDENTIAL REGULATION OF INSURANCE ACTIVITIES IN UKRAINE

The study of practical problems of prudential regulation of insurance activities, such as shadow insurance activities, improvement of insurance standards based on international standards and norms, systemic financial crises requires an appropriate conceptual framework and the formation of a unified approach for understanding of

prudential regulation and its boundaries. The COVID-19 epidemic dealt an unprecedented blow to the global financial markets: these volatile market conditions have led to a “flight to quality” [1].

In Ukraine, state regulators paid special attention to improve the system of prudential supervision of insurance companies: they changed regulations in the field of insolvency of insurers (Methods of forming insurance reserves in accordance with types of insurance other than life insurance; Regulations on mandatory criteria and standards of sufficiency, diversification and quality of the insurer’s assets; Methods of insurance reserves’ forming in accordance with type of insurance, other than life insurance and others).

The global macroeconomic dynamics significantly affects the strategy and activities of insurance companies in Ukraine. The total number of insurance companies in Ukraine on December 31, 2019 was 233, including life insurance companies 1 – 23 companies, non-life insurance companies – 210 companies (on December 31, 2018 – 281 companies, in including life insurance companies – 30 companies, nonlife insurance companies – 251 companies). The number of insurance companies has decreased significantly, so in 2019 compared to 2018, the number of companies decreased by 48 insurance companies, compared to 2017 decreased by 61 insurance companies. In 2019, the share of gross insurance experience decreased to gross domestic product, which amounted to 1.3%, which is 0.1 percentage points to reduce in comparison with 2018. The share of net insurance premiums in gross insurance premiums for 2019 was 74.7%, which is 5.0 percentage points more compared to 2018 year [2].

Non-banking financial institutions of Ukraine in January-March 2020 increased capitalization by 16%. In the first quarter of 2020, 38 supervised institutions were withdrawn from the financial market, including 14 financial companies, 9 insurance companies, 6 pawnshops, 4 lessors, 2 private pension funds and 2 credit unions, 1 insurance broker. Despite the reduction in the number of financial institutions, the market capitalization of non-banking financial services has increased significantly. The assets of financial institutions on March 31, 2020 amounted to about 248 billion

UAH, which is 16% (by 34.2 billion UAH) more than on the same date in 2019. At the same time, the total assets of insurers grew by 2 billion UAH (2.2%).

The regional expansion of non-banking financial institutions continued: in three months, insurance companies registered 165 branches and representative offices, financial companies – 77, pawnshops – 45, credit unions – two. Traditionally, socially significant mass types of insurance demonstrate good dynamics: payments for life insurance amounted to UAH 1.25 billion (an increase of 22.7%), health insurance payments – UAH 1.54 billion (an increase of 19.6%), and car insurance – UAH 3.32 billion (an increase of 7.4%), for health insurance – UAH 182 million (an increase of 37.5%) [3].

The National Bank of Ukraine is transforming its internal organizational structure to ensure an effective implementation of the functions of regulating of non-banking financial services markets, which it will receive from July 1, 2020 within the framework of the “Split” project:

1. The National Bank has created two new departments: methodologies for regulating the activities of non-banking financial institutions in the Monetary Stability block and insurance market supervision in the Prudential Supervision block. The Insurance Market Supervision Department will be responsible for prudential supervision of insurance companies, specialized reinsurers and insurance intermediaries, and the Department for Methodology of Regulation of Non-Banking Financial Institutions – for the development and maintenance of regulations and administrative acts on non-banking financial market regulation. These units will facilitate an effective succession of functions from the National Commission for State Regulation of the Financial Services Market.

2. The current structure of the National Bank is being updated: the Department for Supervision of Non-Bank Credit Institutions and the Department for Supervision of Financial Companies have been established within the Department for Supervision of Financial Institutions, and the Department for Inspections of Non-Bank Financial Institutions has been established within the Department for On-Site Inspections. The structure of the Licensing Department has also been completely renewed, which will

now include four departments: licensing of credit institutions, licensing of insurance companies, licensing of financial companies and expert-analytical management, as well as the licensing department of payment services.

Under the Memorandum of Understanding and Cooperation, in order to comply with the provisions of the Law on Split, the regulators undertook to: share information and hold regular consultations; coordinate the preparation of draft regulatory acts; organize the transfer of documents, reports, information, messages and other information; opportunity to get acquainted with information systems, databases, software and hardware, and related documentation.

The content and fundamentals of the emerging model of a mega-regulator of the financial market require analysis and correlation with other models for the implementation of prudential regulation and supervision in order to identify positive and negative aspects of its application. Given the above positions, we can summarize that the institutional problems of reviewing and filling with new content of state regulation of financial services markets (“Split”), including insurance business, include: the creation of liquid markets for financial instruments, deregulation of non-bank financial services with low levels risks, ensuring effective legal regulation of insurance intermediaries.

Under these conditions, it is important to study the applied issues of insurance regulation and on a consolidated basis the application of international standards of capital markets infrastructure (requirements CSDR, EMIR, MIFID II, MIFIR, PFM), insurance regulation in accordance with Solvency II and IAIS principles. A complete regulatory and supervisory system is necessary to maintain a fair, safe and stable insurance sector. Insurance supervision should be based on the principles of financial security control in order to ensure sustainable development of the insurance market. Prudential regulation should help control and prevent systemic risks. The main object of attention is systemically important insurance organizations. State regulation in the insurance industry is implemented through the application of appropriate measures at the microlevel. The insurance company operates under the influence of insurance, business, investment, currency, and political risks. The implementation of a risk

management system is an important element in the formation of a risk-oriented management system of an insurance company.

Список використаних джерел:

1. Global Financial Stability Report. April 2020. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2020/04/14/global-financial-stability-report-april-2020> (дата звернення: 30.09.2020).

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2019 рік. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html> (дата звернення: 30.09.2020).

2. Небанковський фінрйнок України в I кв.-2020 увеличил капитализацию на 16%. URL: <http://uainsur.com/massmedia/61397/> (дата звернення: 30.09.2020).

Daria Lysenko,

Student,

Mariia Troian,

Ph.D., Associate Professor,

Sumy State University, Sumy

DEVELOPMENT AND ORGANIZATION OF DERIVATIVES FUNCTIONING IN THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

The appropriateness of using derivative financial instruments in Ukraine is due to two important factors: firstly, they are profitable investment instruments, and secondly, they allow market participants to choose the degree of protection against financial risks they need.

Examining the current state of the domestic financial market, experts note that one of the reasons for the underdeveloped circulation of derivative securities in Ukraine is the lack of a full-fledged law and the uncertainty and inconsistency of current legislation governing the circulation of derivatives [1].

Public-law regulation of relations on the functioning of derivative securities in Ukraine in general is at the stage of formation and development. It should be noted that in Ukraine, documents related to the issue and circulation of derivatives contain significant errors and do not comply with generally accepted norms of international practice governing relations in the derivatives market.

These uncertainties cause difficulties in the use of derivatives directly for their intended purpose. Moreover, it has a critical impact on integration into the world economic process, and also has a negative impact on attracting foreign capital to the domestic financial market.

As a result, we can say that the growth of the stock market and the economy as a whole will contribute to the development and efficient functioning of the derivatives market. Correct public-law regulation of relations regarding derivative securities will have a positive effect on the creation of more financial services for market participants, as well as formulate additional requirements for the issuance and circulation of derivatives. The government of our country must create such a legal framework for the regulation of relations on derivatives, which will fully comply with the norms of generally accepted international practice, which will significantly increase the transparency and attractiveness of the national economy.

The Ukrainian derivatives market does not currently show a positive global trend, but on the contrary has a declining trend. Thus, at the end of 2019, according to the NSSMC report, no issues of option certificates were registered, in 2018, 1 issue of option certificates was registered for the total amount of UAH 55.5 million, which is UAH 23 million more than in 2017 and UAH 143 million less than in 2016 [2].

It should be noted that today the derivatives market is a fairly young segment of the financial market of Ukraine, which causes negative fluctuations. Undoubtedly a positive moment in the organization and formation of the Ukrainian derivatives market was, within the framework of the memorandum with the International Monetary Fund on the current Stand by program, the signing by the President of Ukraine in August 2020 of the Law of Ukraine "On Capital Markets and Organized Commodity Markets" derivative contracts" [3]. We consider this legislative

innovation an urgent solution to the problem of regulating the Ukrainian derivatives market, as the basic Law forms a clear and systematic legislative field for regulating derivatives transactions, which in combination with our strategies inherent in the world market will allow full functioning and further development of capital markets. in Ukraine.

Thus, in order to solve the main problems faced by the derivatives market in Ukraine in recent years, it is necessary to solve a number of problems [4]:

- improvement of the domestic regulatory framework governing the functioning of the derivatives market;

- introduction of new derivative instruments and technologies to minimize total losses from risky activities in derivatives;

- modernization of the depository system of Ukraine and creation of an effective clearing and settlement system under derivative contracts;

- increasing the requirements for specialists in this sector, professional stock market participants and the quality of their services;

- improvement of the taxation system for transactions with derivative securities;

- increasing the level of capitalization and liquidity of the organized derivatives market of Ukraine.

Thus, there are still many problems in the Ukrainian derivatives market that need to be addressed immediately in order to meet international requirements. According to the results of the study, the rise in the development of derivatives is still observed, which is why the main task is to accelerate it and increase the business activity of citizens, as one of the most effective means of solving this problem.

Therefore, Ukraine needs to take a number of measures that will help create favorable conditions for the functioning of the domestic derivatives market. The implementation of these measures in practice will not only contribute to the development of the domestic derivatives market, but will also have a decisive impact on the financial and real sectors of the economy.

Despite the unsatisfactory forecasts of some stock market experts on the development of the domestic derivatives market, it can be stated that a fairly wide use of derivatives in Ukraine will be possible in the medium term. After all, their development is a consequence of increasing the liquidity and efficiency of the financial market, increasing the likely investment strategies in the market, as well as reducing the cost of financial transactions.

References:

1. Shmuratko Ya.A. Prospects for the development of the domestic market of derivative financial instruments. Scientific Bulletin of the International Humanities University, 2016.- 140–144 p
2. Annual Report of the NSSMC 2018 [Electronic resource]. - Access mode: https://www.nssmc.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/08/zvit_2018.pdf
3. Legislative and legal base of Ukraine [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>
4. Shcherbina GV. The market of financial derivatives in Ukraine: problems and prospects of development [Online]. – Available: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14279033492509.pdf>

УДК 336.7

Рекуненко Ігор Іванович

д.е.н., професор

Малишевська Олександра Олександрівна

студентка

Сумський державний університет, м. Суми

ВПЛИВ FİNTECH НА ДАЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Технологічні інновації у фінансових послугах глибоко проникли у фінансовий ландшафт України. Інновації у фінансових послугах, орієнтовані на технології – fintech – як ніколи раніше мають великий вплив на банківську систему України. Існує загальний консенсус щодо того, що fintech приносить

користь людям, які опинилися в не вигідному фінансовому становищі, і споживачам, недостатньо забезпеченим послугами по всьому світу. В порівнянні з ЄС або США, Україна відстає у розвитку інновацій, але позитивні зміни української фінансової системи кидають виклик цьому давньому сприйняттю. Новатори-користувачі в fintech галузі походять з країн, що розвиваються, із давньою незаповненою потребою у недорогих банківських послугах.

Метою роботи є дослідження впливу запровадження фінтеху на діяльність українських банків.

За останнє десятиліття фінансові технології стрімко поширювали свій вплив на життя населення. Кількість користувачів смартфонів зросла з 7% у 2011 році до 55% у 2019 році. Згідно з опитуванням, серед молоді до 30 років смартфоном володіють 92%. Це безпрецедентне використання мобільних телефонів створює можливість для більшості населення, яке не має швидкого доступу до офлайн відділень, бути підключеними до фінансової системи.

Відповідно до самого уявлення про те, що в основі fintech – використання технологій для надання нових і вдосконалених фінансових послуг, технологія онлайн банкінгу дозволяє користувачам отримувати доступ до таких фінансових послуг, як грошові перекази, платежі, заощадження, страхування та цифрові кредити.

Такі фінансові операції проводяться через інтернет-мережі, таким чином, доступ до свого банківського рахунку можна отримати, не маючи можливості потрапити до реального відділення банку.

Хоча банківські установи мають проблеми з конкуренцією з фінтех-компаніями, це є також можливістю для співпраці. Загалом, на сьогодні в Україні працює понад 100 фінтех-компаній, причому більше половини засновано протягом останніх років. Ця галузь почала стрімко розвиватись лише починаючи з 2014 року, коли було засновано одразу 9 технологічних компаній у сфері фінансових послуг. 2017 і 2018 роки стали рекордними — за цей період на ринку України з'явилося одразу 40 нових фінтех-компаній, з яких

найвідоміші. Найвідомішим є: hotline finance, Kuna, FlashPay, MAXI, moneyveo, LIQPAY та easypay.

Дійсно, банки все частіше налагоджують партнерські відносини з платіжними сервісами. Досягнення нових технологій дозволяють фінансовим установам обслуговувати підприємства та споживачів без дорогих інвестицій у цеглу та будівельний розчин.

Співпраця між банками та фінтехом може мати кілька переваг. Для банків таке партнерство може дати значні переваги з точки зору розвитку нових сегментів клієнтів, продуктів та послуг. Це також може призвести до розширення на нові ринки, розвитку нових можливостей та доступу до нових технологій, які генерують нові потоки доходу та покращують ефективність.

Банки часто асоціюються з відсутністю інновацій або через їх стабільну ринкову позицію, або через те, що на них поширюються складні та важкі державні правила. Натомість фінтех-технології можуть отримати перевагу за рахунок репутації банку, а також нових джерел фінансування та інфраструктури.

Цифрові інновації, такі як онлайн банкінг, що сприяють фінансовій інклюзії, дають новий поштовх банківському сектору для покращення відносин із клієнтами та підвищення ефективності. Таким чином, впровадження фінтеху надає банкам можливість покращити взаємодію з клієнтами, вдосконалити процес прийняття рішень та впровадити нові бізнес-моделі більш економічно ефективним та інноваційним способом.

Окрім того, вважається, що фінтех-технології є швидшими та спритнішими, ніж традиційні банки. Отже, вони повинні дозволити банкам брати участь у подальших стратегіях скорочення витрат, оскільки банківські послуги залишаються дорогими.

Що стосується стабільності банків, у літературі стверджується, що фінансові технології можуть потенційно посилити фінансову стабільність, сприяючи фінансовій інтеграції, збільшуючи диверсифікацію та прозорість, а також дозволяючи краще оцінювати ризики. Фінансова інклюзія покращує

фінансову стабільність, отримуючи доступ до дешевих депозитів роздрібною торгівлі з великої клієнтської бази, зменшуючи обмеження у фінансуванні малого та середнього бізнесу та пом'якшуючи моральний ризик після позики. Вищий рівень охоплення банківських філій та фінансова система з вищим доступом до банківських рахунків на душу населення, ймовірно, підвищать стабільність банків.

Отже можемо зробити висновок, що fintech, зокрема співпраця фінансових компаній з банками та впровадження онлайн-банкінгу, має позитивний вплив на розвиток банківської системи, її ефективність, прозорість та стабільність, а також на розвиток фінансової грамотності населення в цілому.

Список використаних джерел:

1. Ahamed M. M. Is financial inclusion good for bank stability? International evidence. / M. M. Ahamed, S. K. Mallick. // Econ. Behav. Organ.. – 2019. – №157. – С. 403–427.
2. Frame W. S. Technological Change and Financial Innovation in Banking: Some Implications for Fintech. / W. S. Frame, L. Wall, L. J. White. // Fed. Reserv. Bank Atlanta, Work. Pap.. – 2018. – №2018.
3. Яровая М. Усі фінтех-компанії України, починаючи з 1991 року [Електронний ресурс] / Майя Яровая. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://ain.ua/2019/07/16/ukrainsrij-fintech-2019/>.
4. Смартфони є у 55% українців, серед молоді - 92% (інфографіка) [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unian.ua/economics/telecom/10500204-smartfoni-ye-u-55-ukrajinciv-sered-molodi-92-infografika.html>.

Дунаєв М.С.,

студент,

Захаркін О.О.,

д.е.н., професор, науковий керівник,

Отрощенко Л.С.,

к.п.н., доцент, науковий керівник

Сумський державний університет, м. Суми

ANALYSIS OF THE UKRAINIAN DERIVATIVES MARKET STATE

At the current financial market development stage, derivative financial instruments (DFI) play, if not decisive, then a very significant role. There is a theory that the global DFI market's size is more than ten times larger than the world GDP [1]. Trading volumes in the global derivatives market have tended to increase, but the unfolding crisis related to the spread of COVID-19 has made its adjustments [2].

Trends in the development of the international futures market are aimed at limiting the issue of forwards trading on the OTC market. Also, the global financial market in the field of DFI is directed at maximum standardization and the spread of centralized clearing [3].

Obviously, the digitalization of the economy has allowed to deepen and to expand the derivatives market. The emergence of market-making programs has increased the liquidity of exchange-traded DFI. Thanks to new technologies, today, the buyer has direct access to the auction, which reduces the reaction time and reduces the cost of intermediaries and brokers.

The stock market in Ukraine appeared in the early 1990s. Its emergence was due to the transition to a market economy. Traditions with traditional financial instruments have become more popular on the Ukrainian stock market.

The low level of development of the derivatives market in Ukraine can be explained by the lack of the necessary infrastructure, legislation, mechanisms of interaction between government agencies, information support, qualified specialists, etc.

Nowadays, Ukraine is not a fundamental legal framework for regulating the derivatives market. This may affect market demand for this type of financial instrument.

However, it should be noted that among DFI in Ukraine, the most significant demand is for options because these derivatives offer the most favorable conditions for implementing speculative intentions.

However, even though options are the most popular DFI in Ukraine's stock market, the volume of their issues is insignificant and unstable. Options tended to grow in Ukraine's stock market before the events of 2005, after which there was a significant decline. Further growth was impossible due to the 2008 crisis. The most massive issue was in 2016 - UAH 198.8 million, while in 2019, the National Commission on Securities and Stock Markets (NSSMC) did not record any issue of option agreements [5].

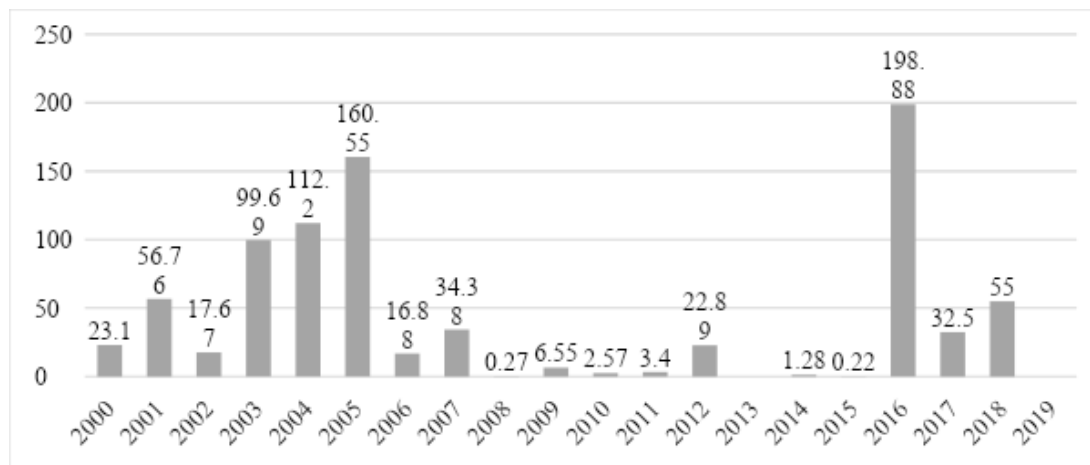

Figure 1 - Volume of options issues in 2000-2019 in UAH million [4][5][6]

Apart from that, there are tendencies to improve the situation with derivatives in the financial market of Ukraine. Thus, in cooperation with the European Bank for Reconstruction and Development and the NSSMC, a package of laws was developed that creates an appropriate regulatory framework for using derivatives.

The necessity of developing the foreign exchange derivatives market in Ukraine can be explained by the fact that the fluctuating UAH exchange rate changes entrepreneurs' income. Therefore, the derivatives market's emergence will allow hedging the risks associated with changes in exchange rates or commodity prices.

For Ukraine, as a country to which one of the main export items is agricultural products, the emergence of DFI will allow farmers to expand their opportunities to

reduce risk and make a profit. According to a USAID survey, 42% of farmers surveyed said they were ready to use derivatives if there was a liquid exchange.

To sum up, we would like to point out that the Ukraine derivatives market's need to develop is justified.. Today, DFI play a significant role in the global financial market, and there is a demand for such financial instruments in Ukraine. However, the derivatives market's full functioning requires the government to take a comprehensive approach and create the necessary conditions for the development of DFI trade in Ukraine.

Список використаних джерел:

1. How Big Is the Derivatives Market [Електронний ресурс] / J.B. MAVERICK / – Режим доступу: <https://www.investopedia.com/ask/answers/052715/how-big-derivatives-market.asp>

2. Effects of Corona Virus (COVID-19) on International Financial Derivatives [Електронний ресурс] / Indian Journal of Finance and Banking / – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/344319329_An_Analysis_of_the_Effects_of_Corona_Virus_COVID-19_on_International_Financial_Derivatives_Market_2020

3. Incentives to centrally clear over-the-counter (OTC) derivatives [Електронний ресурс] / BIS / – Режим доступу: <https://www.bis.org/publ/othp28.pdf>

4. НКЦПФ звіт 2019 [Електронний ресурс] / НКЦПФР / – Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/zvit_2018-1.pdf

5. ЗМЕНШИЛИСЬ ОБСЯГИ ВИПУСКІВ ОБЛІГАЦІЙ [Електронний ресурс] / FinPost / – Режим доступу: <http://finpost.com.ua/news/13801>

6. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ В УКРАЇНІ [Електронний ресурс] / Лиса О.В / – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_05/229.pdf

7. Перспективи використання деривативів на аграрному ринку України [Електронний ресурс] / Укрінформ / – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ru/rubric-presshall/3011834-perspektivy-ispolzovania-derivativov-na-agrarnom-rynke-ukrainy-presentacia-rezultatov-issledovania.html>

УДК 336.761(477)

Пластун О.Л.,

д.е.н., проф.

Сумський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ЦІНОВИХ ЕФЕКТІВ ПІСЛЯ АНОМАЛЬНИХ ОДНОДЕННИХ ЦІНОВИХ КОЛИВАНЬ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ США

Відповідно до гіпотези ефективного ринку, розробленою Fama (1965), цінові надреакції в короткостроковій або довгостроковій перспективі не повинні існувати, оскільки учасники ринку повинні використовувати всю доступну інформацію для прийняття раціональних рішень [4]. Однак Де Бондт і Талер (1985), а також Jegadeesh і Titman (1993) показали, що цінові надреакції існують, а отже, ринки можуть бути неефективними [3].

Важливим нюансом існування цінових надреакцій є виникнення цінових паттернів як реакція на порушення ринкової рівноваги.

Виділяють два потенційні паттерни або цінові ефекти: ефект імпульсу (моментум ефект) - це тенденція до продовження попереднього руху ціни: зростання у випадку попереднього підвищення ціни або зниження у випадку попереднього падіння ціни; розворотний ефект - це тенденція цін на активи змінювати свій поточний напрямок.

Використовуючи дані індексу Dow Jones за період 1890-2018 були перевірені наступні гіпотези: після одноденних аномальних цінових змін з'являються специфічні цінові ефекти (імпульс/розворот) (H1); цінові ефекти після одноденних аномальних цінових змін змінюються в часі (H2). Перевірка цих гіпотез проводилась з використанням різноманітних методів (аналіз середніх, модифікований підхід кумулятивних аномальних змін, регресійний

аналіз з фіктивними змінними, R/S аналіз, параметричний t-тест Стьюдента та ANOVA аналіз, непараметричні тести Манна-Уїтні та підхід до імітації торгівлі) [1].

Систематизовані результати представлені в таблиці 1. "+" означає, що аномалія підтверджена, а "-" означає, що аномалія не підтверджена.

Таблиця 1: Загальні результати аналізу цінових ефектів після одноденних аномальних цінових змін: дані індексу Доу-Джонса за 1890-2018 роки

Період	Аналіз середніх	t-тест Стьюдента	ANOVA аналіз	Тести Манна-Уїтні	Модифікований підхід кумулятивних аномальних змін	регресійний аналіз з фіктивними змінними	Імітація торгівлі	Разом
1890-1899	+	-	-	-	-	-	-	1
1900-1909	+	-	+	+	+	+	-	5
1910-1919	+	+	+	+	+	+	+	7
1920-1929	+	-	+	+	+	+	-	5
1930-1939	+	-	-	+	+	-	-	3
1940-1949	+	+	+	+	+	+	+	7
1950-1959	-	-	-	-	-	-	-	0
1960-1969	-	-	-	-	-	-	-	0
1970-1979	+	+	+	+	+	+	+	7
1980-1989	+	-	+	-	+	+	-	4
1990-1999	-	-	-	-	+	-	-	1
2000-2009	+	-	+	-	-	+	-	3
2010-2018	-	-	-	-	+	-	-	0

Результати дозволяють припустити, що з 1940-х до 1980-х років був присутній сильний імпульсний ефект після позитивних аномальних цінових змін, і його можна було використати для отримання надприбутків від торгівлі. Але з 1980-х років сила цінових ефектів після одноденних аномальних цінових коливань значно зменшилася, і в наш час вони не дають можливостей для отримання надприбутків на фондовому ринку США. Це може бути результатом

розвитку ринку та його переходу від менш ефективного стану до більш ефективного.

Результати дають нові емпіричні докази на користь еволюційної концепції фінансових ринків [2]. Також вони дають додаткові докази проти гіпотези ефективного ринку: ринки ефективні лише частково. Наявність ринкових аномалій дає сенс спробам "обіграти ринок". Поведінкові фінанси отримують ще одне експериментальне підтвердження на користь ірраціональності фінансових ринків.

Список використаних джерел:

1. Caporale, Guglielmo Maria and Gil-Alana, Luis and Plastun, Alex (2018), Short-term Price Overreactions: Identification, Testing, Exploitation, Computational Economics. Volume 51, Issue 4, pp 913–940
2. Ло, А.В., (1991), Довготривала пам'ять на біржових цінах, Econometrica 59, 1279-1313.
3. Mynhardt, R. H. and A. Plastun, (2013), The Overreaction Hypothesis: The case of Ukrainian stock market. Corporate Ownership and Control 11, 406-423.
4. Фаме, Ю. (1970), Ефективні ринки капіталу: огляд теорії та емпіричних доказів, Journal of Finance, № 25, с. 383-417.

УДК 338.1

Olha Yeremenko,

Student,

Mariia Troian,

PhD., As. Professor,

Sumy State University, Sumy

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE GROWTH OF THE ECONOMIC FIELD AND THE DEVELOPMENT OF STOCK MARKETS

In connection with the impending financial crisis, studying the potential of the financial sector for economic activity remains an urgent task to explain the rate of

economic growth and its distribution in society. In addition, the growing power of financial markets around the world has reinforced the general belief that “finance” is integral to economic growth.

The stock market, which is an important pillar of the country's economy, plays an important role in the development of industry and trade, which ultimately has a great impact on the country's economy. This is why industry groups, government advisers, and even the country's central bank are constantly monitoring the stock market. New stock markets provide investors with fast and accurate information about firms and companies, thus increasing their risk-adjusted investors. Thus, evidence of this relationship can be found, *inter alia*, in the works of many scientists such as Beck, King, Levin, Rajan, Zervos and Zingales [1; 2; 3].

In addition, stock exchanges, through accounting and liquidity, help companies quickly acquire the desired capital and therefore stimulate capital allocation, investment and growth [4; 5; 6].

In this regard, modern financial scientists have found that the development of the stock market has a positive effect on economic growth in countries with upper middle-income countries. Their findings were compiled by Bahadur and Neupane, and they concluded that stock market volatility would help predict future economic growth [7; 8].

As you know, an efficient stock market means attracting free money for investment purposes and distributing capital flows to a more promising sector of the economy. In addition, stock price indices are indicators of economic conditions as they reflect the actual financial condition of the company and, most importantly, the expectations of investors regarding these conditions. The market is a protective tool that positively affects the transparency of a company and the quality of corporate governance, as well as provides the risk of companies' dependence on volatile assets and volatile assets associated with their business activities. However, promising questions remain about the optimal size of the market capitalization level, the bubble of stock market speculation and volatility.

The stock market usually falls when the economy is expected to decline. The recession will be bad news for shareholders because it has low earnings, low dividends and even the prospect of company bankruptcy. In addition, investors can buy bonds under uncertain circumstances for greater security and confidence, and avoid stocks because of the high risk [9].

In general, developed stock exchanges show that the banking system operates in a country that is directly integrated into the global financial infrastructure or has a specialized financial centre that provides two path allocations in local and foreign currencies. The first option is typical for countries that issue reserve currencies (USA, EU, UK, Switzerland, Japan). The second is for centres of dynamic development (Singapore, China, Kazakhstan, South Korea, South Africa, etc.), which create their own financial centre, separate from the general system and cross-border capital flows in the regional sector [4].

There are several stock exchanges in Ukraine and stock indices are calculated. The National Commission for Securities Trading is also active in our country.

Almost 97% of our exchange-traded stock market (which is more than 39% of the entire stock market sector) is domestic bonds, less than 1% of stocks and corporate bonds - 2.85%. The product was nearly 42%. In the market structure, corporate bonds are an effective mechanism for attracting long-term resources of alternative companies for bank loans [10; 11].

In the hryvnia electronic circulation system, it is very convenient to use the ICO method (Initial coin offering) - "initial coin offering" or currency payment for beginners. This is a kind of attraction for investment by issuing cryptocurrencies. Technically, it looks like this: manufacturers who want to implement business projects are releasing a new type of cryptocurrency, in which investors are investing. The project creator will find funding for the implementation of a business idea at the expense of funds collected for digital products. Future cryptocurrencies will be open, and their value will depend on the success of a particular project. The ICO system can effectively collect not only initial payments, but also small and medium-sized businesses (projects with sales of one million hryvnia or more). Measures to hedge

the risk of inflation can be bonds of a land bank, which can secure pledged land assets [10]. Of course, no one knows the extent and duration of the current recession. Taking into account the impact of lower levels of profitability and cash flows, the decline in the present value of the stock market will reach less than 10%.

Summarizing the above, the stock market reflects the economic state of the economy. As the economy grows, production increases and most firms have to make higher profits. Due to the higher yield, the company's shares are more attractive because they can generate higher dividends for shareholders. A longer period of economic growth benefits stocks. Conversely, if the stock market is anticipating a recession, then stock prices usually fall in anticipation of lower returns.

References:

1. Greenwood J, Smith BD (1997). Financial Markets in Development, and the Development of Financial Markets. *J. Econ. Dynam. Control*, 21: 145-181.
2. Beck, T. (2008). *The Econometrics of Finance and Growth*. World Bank Policy Research Working Paper Series.
3. Beck, T., Demirguc-Kunt, A., & Levine, R. (2004). Finance, inequality, and poverty: cross-country evidence. National Bureau of Economic Research. NBER Working Paper No. 10979.
4. King R. G. y Levine R. (1993). Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 717-737.
5. Levine R. y Zervos S. (1998). Stock Markets, Banks and Economic Growth. *The American Economic Review*, 88(3), 537-558. Levine, R. (1997). *Financial D*
6. Rajan R. G. y Zingales L. (1998). Financial Dependence and Growth. *The American Economic Review*, 88(3), 559-586.
7. Paudel NP (2005). *Financial System and Economic Development*. Nepal Rastra Bank in Fifty Years, Part –II. Financial System. Kathmandu: NRB.
8. Bahadur S, Neupane S (2006). Stock Market and Economic Development: a Causality Test. *J. Nepalese Bus. Stud.*, 3(1): 36-44.

9. Никифорова В.Д., Садыгов Э.М. Российский рынок облигаций как часть мирового облигационного рынка // Экономика и экологический менеджмент. 2013. № 2. С. 26.

10. Куш Олексій. Фондовий ховрах. Як врятувати український ринок цінних паперів від держави. DSnews.UA. 2020. https://www.dsnews.ua/vlast_deneg/fondovyy-suslik-zachem-gosudarstvo-osedlalo-rynok-cennyh-bumag-i-kak-ego-spasti-21092020-399909 (дата звернення: 11.11.2020)

11. International Monetary Fund. World economic outlook 2020. Washington, DC : International Monetary Fund, 1980- | Semiannual | Some issues also have thematic titles. | Began with issue for May 1980. | 1981-1984: Occasional paper / International Monetary Fund, 0251-6365 | 1986-: World economic and financial surveys, 0256-6877.

УДК: 658.6:336.7]:004.771

Похилько С. В.,

к.е.н., доц., доцент,

Єременко А. Ю.,

магістрант

Сумський державний університет, м. Суми

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК МАЙДАНЧИК ДЛЯ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ

На сьогоднішній момент соціальні мережі заповнюють життя людей не тільки збоку спілкування, знаходження інформації, пошуку музики та відео, а й поступово проникають на ринок торгівлі та активно залучаються у торговельні відносини (купівля-продаж товарів/послуг), здійснюють фінансові транзакції (платежі, кредитування, фіскальні операції тощо), тобто виступають бізнесовими контрагентами. Сучасний бізнес міцно об'єднався з інтернетом. І на сьогоднішній день майже не знайти підприємство, яке не має офіційної сторінки в соціальних мережах. Велика кількість людей заробляють за

допомогою соціальних мереж. Головним у такому бізнесі є створення якісного контенту і спрямованість на правильно обрану цільову аудиторію.

Проблеми створення бізнесу в соціальних мережах досліджувалися та були викладені в роботах Данько Ю., Єрмолова Н., Серновіць Є., Кеннеді Д., Кремнєв Д., Філіна О., Губанов Д., Сенаторов А., Халілов Д., Сміт К., Крюкова Є., Савельєв Д. та ін.

У 2018 році зростає кількість користувачів інтернету до 4 мільярдів, а кількість людей, які користуються соціальними мережами перевищує 3 мільярди. Разом з тим смартфони використовуються приблизно 47 разів в день, а молоддю ще частіше – приблизно 86 разів на день. Соціальні мережі поглинають весь вільний час людства [1]. За даними The Statistics Portal станом на квітень 2020 року і до сьогодні найпопулярнішими соціальними мережами є:

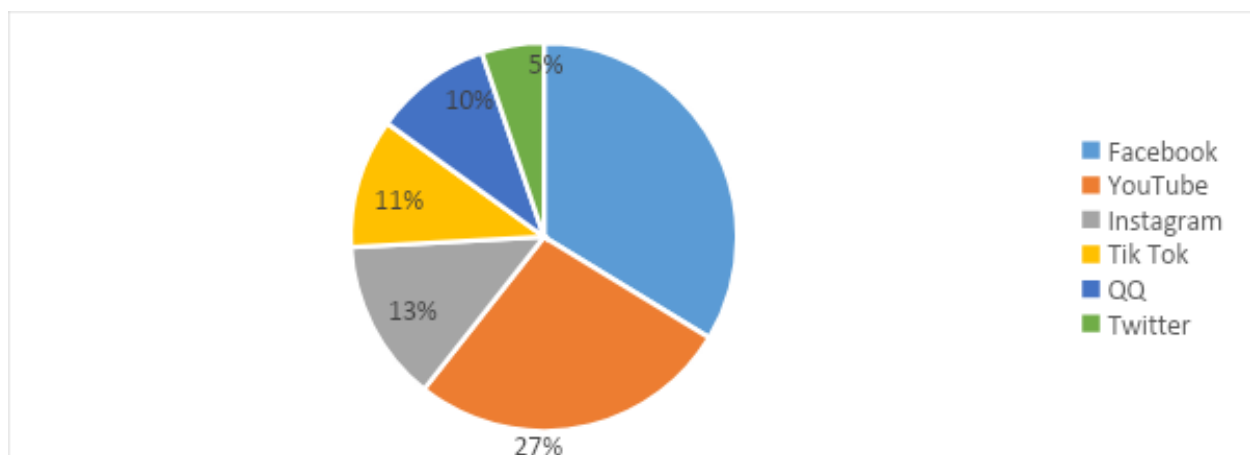

Рис. 1 – Рейтинг найпопулярніших соціальних мереж [2]

Згідно statista.com, найпопулярнішою соціальною мережею у світі є Facebook, яка зараз складає приблизно 2,5 мільярда користувачів в місяць [2]. Це означає, що соціальна мережа має серед своїх користувачів людей всіх вікових категорій з різними соціальними статусами. І, за прогнозами, кількість «юзерів» соціальних мереж буде тільки збільшуватися, а, отже, й буде зростати операція «купівля-продаж».

Перевагами розвитку бізнесу в соціальних мережах є те, що продажі товарів або послуг тільки збільшуються, мінімальними є витрати на старт проекту, знижуються витрати на маркетинг, залучається велика кількість

потенційних клієнтів, спостерігається підвищення трафіку, покупці легко впізнають бренд, відбувається покращення репутації компанії за рахунок відкритого та легкого доступу та сприяння розвитку бізнесу в цілому [3]. Виходячи з того, що прибутки від бізнесу у соціальних мережах постійно зростають, це позитивно впливає на зростання національної економіки та прискорює її розвиток.

Список використаних джерел:

1. Дані надала компанія We Are Social та Hootsuite. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/u-2018-internet-koristuvachiv-stalo-4-mlrd-z-nih-ponad-3-mlrd-koristuyutsya-socmerezhami-doslidzhennya>
2. Дані надала компанія The Statistics Portal. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://uaspectr.com/2020/06/23/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-v-ukrayini-ta-krayinah-svitu-2020/>
3. Stelzner, M. Social Media Marketing Industry Report. How Marketers Are Using Social Media to Grow Their Businesses // Site «Social media examiner» [in English] [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.socialmediaexaminer.com/social-media-marketing-industry-report-2018/>.

УДК 368.01

Тетяна Григорівна Кубах

к.е.н., доцент,

Марія Олексіївна Богомаз

студентка

Сумський державний університет, м. Суми

СУЧАСНИЙ СТАН ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах особисте страхування є одним з основних складових соціальної системи країни, що допомагає вирішити досить багато проблем, що виникають у суспільстві стосовно збереження здоров'я, добробуту та захисту

економічних інтересів населення. На жаль, рівень життя в Україні посідає останні позиції у європейських рейтингах, оскільки значна частина людей знаходиться на межі бідності, за даними попереднього дослідження інституту демографії ім. Птухи НАН України в категорію бідних потрапило 45% населення України за підсумками 2020 року [4]. Одним із напрямків подолання бідності це запровадження системи особистого страхування, до складу якого входить страхування життя, медичне страхування та страхування від нещасних випадків.

Згідно ЗУ «Про страхування», особисте страхування слід розуміти як страхування майнових інтересів, які не суперечать законодавству та пов'язані з життям, працездатністю, здоров'ям та додатковою пенсією застрахованого чи страхувальника [2].

В умовах ринкової економіки особисте страхування відіграє важливу роль, так як має соціальну значимість, сприяє покращенню демографічної ситуації та активізації інвестиційних процесів. Підтвердженням цього є постійний приріст обсягів наданих послуг (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка основних показників особистого страхування в Україні за 2015-2019 роки, млн. грн.

Показник	Рік					Темп зростання, %	
	2015	2016	2017	2018	2019	2019/ /2018	2019/ 2015
Чисті страхові премії особистого страхування, у т. ч.:	5352,4	6860,3	7962,2	10211,5	12836,9	25,7	139,8
• страхування життя	2186,6	2754,1	2913,6	3906,1	4623,9	18,4	111,5
• страхування від нещасних випадків	568,9	864,3	1146,7	1489,7	1643,8	10,3	188,9
• медичне страхування	2596,9	3241,9	3901,9	4815,7	6569,2	36,4	153,0
Чисті страхові виплати, у т. ч.:	1983,3	2138,7	2681,9	3336,1	3794,7	13,7	91,3
• страхування життя	491,5	418,3	556,2	704,9	575,9	-18,3	17,2
• страхування від нещасних випадків	77,5	140,7	160,2	191,4	197	2,9	154,2
• медичне страхування	1414,3	1579,7	1965,5	2439,8	3021,8	23,9	113,7
Частка премій з особистого страхування в загальній сумі страхових премій, %	23,94	25,92	27,94	29,66	32,43	9,3	35,5

продовження таблиці 1.

Показник	Рік					Темп зростання, %	
	2015	2016	2017	2018	2019	2019 /2018	2019/ 2015
Частка виплат особистого страхування в загальній сумі чистих страхових виплат, %	26,09	24,98	26,15	26,83	27,03	0,7	3,6
Частка премій з особистого страхування по відношенню до ВВП, %	0,27	0,29	0,27	0,29	0,32	12,5	19,4
Рівень страхових виплат з особистого страхування, %	37,1	31,2	33,7	32,7	29,6	-9,5	-20,2

Отже, обсяг страхових премій з особистого страхування збільшився на 139,8 % та станом на кінець періоду становить 12836,9 млн. грн., що свідчить про розвиток даного сегменту ринку. Зокрема, такий приріст зумовлений нарощенням величини страхових премій зі страхування життя (+111,5 %), страхування від нещасних випадків (+188,9 %), медичного страхування (+153,0 %).

Аналогічну динаміку має обсяг чистих страхових виплат, приріст яких склав 91,3 %, що вказує на належне виконання страховими компаніями своїх обов'язків та відбулось за рахунок зростання виплат зі страхування життя (+17,2 %), страхування від нещасних випадків (+154,2 %) та медичного страхування (+113,7 %). Також дана галузь забезпечує перерозподіл ВВП, зокрема частка премій за 2019 рік у відношенні до ВВП склала 0,32 %, що на 0,05 в. п. більше за показник 2015 року, проте для ефективного функціонування страхового ринку даний показник має складати 7 %.

Можемо відмітити, що найвищий обсяг страхових премій та виплат спостерігається з медичного страхування, що є підтвердженням популярності даного виду страхування. Рівень страхових виплат має тенденцію до зменшення з 37,1 у 2015 році до 29,6 % у 2019 році, така динаміка може свідчити про зниження довіри суспільства до страхових компаній.

В процесі здійснення дослідження були виявлені наступні проблеми ринку особистого страхування:

- відсутність високого рівня зацікавленості державних медичних установ у співпрацювати зі страховими компаніями;
- необхідність доопрацювання ЗУ «Про загальнообов’язкове медичне страхування»;
- низький рівень страхової культури та довіри населення до ринку страхування;
- висока частка шахрайства на страховому ринку;
- низький рівень платоспроможності населення;
- повільні темпи відновлення економіки після кризи 2014-2015 років;
- недостатній рівень розвитку ринку страхування життя, який є інструментом залучення інвестиційних ресурсів в економіку країни;
- негативні економічні наслідки від впровадження карантинних заходів 2019 р.

Тому для вирішення даних проблем та активізації ринку особистого страхування необхідно:

- підвищити ефективність роботи НБУ, як головного регулятора;
- покращити якість страхових послуг за рахунок затвердження Кодексу етики страховиків та створення єдиних критеріїв, на основі яких функціонуватимуть страхові компанії;
- підвищити страхову культуру населення через поширення інформації про ринок фінансових послуг, зокрема через ЗМІ та мережу Інтернет, проведення масових розсилок чек-листів на електронну пошту користувачам, в яких міститиметься інформація стосовно програм особистого страхування та їх переваг;
- оптимізувати процес захисту прав споживачів страхових послуг, шляхом створення Фонду гарантування страхових виплат та відділу при НБУ, який займатиметься розглядом скарг споживачів.

Отже, активізація розвитку ринку особистого страхування можлива за умови державної політики направленої на підвищення платоспроможності населення (його більшої частини), покращенні якості страхових послуг, аналізу наявних та впровадження нових видів обов'язкового страхування та впровадження додаткових стимулів податкової політики.

Список використаних джерел:

1. Александрова Г. М. Аналіз сучасного стану особистого страхування в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 8-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_3_5 (дата звернення: 08.11.17).
2. Закон України «Про страхування» N 86/96-ВР від 07.03.96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 08.11.20).
3. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. URL: <http://www.dfp.gov.ua>. (дата звернення 08.11.20)
4. Офіційний сайт новин «Ліга. Новини». URL: <https://ua-news.liga.net/economics/news/bidnist-v-ukraini-torknetsya-45-naselennya-tse-znachno-vische-dokrizovih-prognoziv> (дата звернення 09.11.20).
5. Пономарьова О. Б. Страхування життя в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 2. С. 57-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2019_2_9 (дата звернення 09.11.20).
6. Шолойко А. С. Ринок особистого страхування в Україні та його інфраструктура. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26(2). С. 131-135. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_26\(2\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_26(2)_29) (дата звернення 09.11.20).

**СУТНІСТЬ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ:
МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ**

На сьогоднішній день процеси цифровізації не дивують пересічного громадянина. Наше життя все більше пов'язано з винаходами, не є виключенням і фінансовий сектор економіки. Стрімке зростання ролі цифрових технологій у фінансовому секторі, поява інноваційних способів їх надання є причиною підвищеної уваги фінансових регуляторів до питань запровадження нових інструментів для здійснення більш швидких, безпечних, а головне – прозорих платежів.

Ставлення центральних банків світу до цифрових грошей всього за кілька останніх років пройшло шлях від неприйняття самої ідеї до пілотних проектів національної цифрової валюти (central bank digital currency, CBDC).

Якщо в 2017 р. інтерес до вивчення потенціалу цифрових грошей, в тій чи іншій мір, проявляли два з кожних трьох центральних банків, опитаних Банком міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements, BIS), то на початок 2020 року в роботу над CBDC – від вивчення питання до реалізації пілотного проекту – були залучені 80% центральних банків в країнах, на сукупну частку яких припадає три чверті світового населення і 90% глобальної економіки [1].

За визначенням Європейського центрального банку, цифрова валюта центрального банку (ЦВЦБ) – цифрова форма фіатних грошей, яка є загальнодоступною, випускається державою і має статус законного платіжного засобу [2].

Огляд літератури свідчить, що єдиної специфікації ЦВЦБ не існує, а основними її характеристиками виступають умови доступу (для широкого

загалу або тільки для фінансових інститутів), порядок емісії (на балансовій основі або в якості токена), ступінь анонімності використання і наявність процентного доходу.

Виходячи зі сфери використання ЦВЦБ виділяють наступні варіанти реалізації [3]:

– роздрібні ЦВЦБ (retail / general CBDC) – цифрова валюта, доступна для широкого використання, в тому числі юридичними і фізичними особами; доповнює і (або) замінює готівкові грошові кошти, виступає в якості альтернативи традиційним банківським депозитам; процентний дохід, як правило, не передбачений;

– оптові ЦВЦБ (wholesale CBDC) – цифрова валюта, доступна обмеженому колу користувачів, наприклад фінансовим інститутам, які беруть гроші на рахунках центральних банків, або професійним учасникам фінансового ринку; сфера поширення, як правило, обмежується міжбанківськими розрахунками.

З позиції емісії виділяють дві базові концепції ЦВЦБ, що відрізняються процесом верифікації платежів (рис. 1).

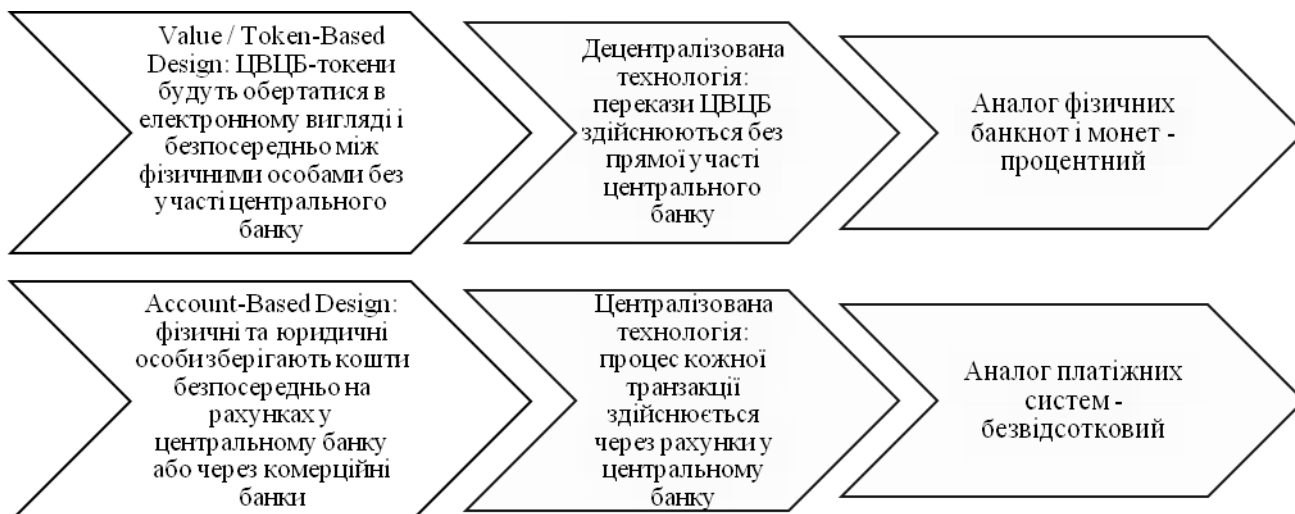

Рисунок 1 – Варіанти емісії центральної валюти центрального банку

Більшість центральних банків відповідно до своїх стратегічних цілей створюють власні системи CBDC із урахуванням таких критеріїв, як

доступність, ідентифікованість та дохідність, які ґрунтуються на підході «Money Flower», що був запропонований BIS [3].

Відповідно до комбінації критеріїв науковці виокремлюють наступні функціональні варіанти використання ЦВЦБ та їх характеристики, що наведені в таблиці 1 [4].

Таблиця 1 – Функціональні варіанти ЦВЦБ

Схема	Аноніміст ь	Нарахуванн я %	Доступність	Регулювання	Вплив на кінцевого користувача	Вплив на банківську систему
Міжбанківсь-ка одиниця розрахунку	-	-	обмежена	критерії участі банків, регламент роботи	банки = кінцеві споживачі, позитивний	
Еквівалент готівки	+	-	універсальна	ризик анонімності (AML, KYC, ліміти на операції, оподаткуванн я)	позитивний: потенційна зручність та швидкість використання; безпе́чність (розрахунки гарантуються державою)	змішаний: підвищення швидкості і зручності платежів; можливий «відплив» ліквідності з банківського сектору до ЦВЦБ
Інструмент монетарної політики	+	+	універсальна	можливості та критерії зміни процентної ставки	змішаний: безпе́чність дохідність або збитковість залежить від монетарної політики	переважно позитивний: адаптивність, гнучкість
Еквівалент рахунку відкритого в центрально-му банку	-	+	універсальна	-	позитивний: безпе́чність	змішаний: прозорість; можливий «відплив» ліквідності з банківського сектору до ЦВЦБ

Незважаючи на безліч досліджень в даній галузі, на поточний момент відсутнє комплексне розуміння потенційних переваг і ризиків від впровадження цифрових валют центральними банками.

У цілому притаманні ЦВЦБ ризики можна класифікувати за такими групами [4]:

- ризик технології;
- ризик порушення фінансової стабільності;

- ризик кібербезпеки;
- ризик збереження анонімності клієнта, що може сприяти тінізації економіки;
- ризик впливу на реалізацію монетарної політики;
- репутаційні ризики для центрального банку.

Серед можливих способів нівелювання цих ризиків з боку центрального банку можуть бути, зокрема, такі дії:

- обрання ефективної моделі ЦВЦБ, яка б відповідала стратегічним цілям центрального банку;
- гармонізація впровадження ЦВЦБ з фіатними грошима;
- співпраця центрального банку з учасниками банківського та фінансового ринків під час розробки і впровадження ЦВЦБ.

Загалом, запровадження ЦВЦБ матиме великий трансформаційний вплив на фінансову систему, надавши ринковим суб'єктам альтернативні та безпечніші способи зберігання грошей, їх накопичення та переказу. Водночас, запуск ЦВЦБ несе в собі потенційно великі ризики, що можуть суттєво різнитися від ступеня розвитку та відкритості до цифрових технологій економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Impending arrival – a sequel to the survey on central bank digital currency, January 2020, Bank for international settlements [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bisrap107.htm>
2. Cryptocurrencies and tokens, ECB FXCG update [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/press/groups/pdf/>
3. Central Banks and Distributed Ledger Technology: How are Central Banks Exploring Blockchain Today? / World Economic Forum White Paper. – March 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www3.weforum.org/>

4. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «Е-гривня» / Національний банк України. – 2019. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf?v=4

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

**V Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції
(19–20 листопада 2020 року)**

Відповідальний за випуск І. О. Школьник
Комп'ютерне верстання Д.О. Биченко

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 19,53. Обл.-вид. арк. 25,81.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.